

МАТЕРІАЛИ
П'ЯТОЇ МІЖНАРОДНОЇ
НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ
КОНФЕРЕНЦІЇ

АКТУАЛЬНІ
ДОСЛІДЖЕННЯ
В СОЦІАЛЬНІЙ СФЕРІ

Одеса
25 травня 2015 року

Switzerland

Russia

Iraq

Ukraine

Україна Ірак Росія Швейцарія

Міністерство освіти і науки України
Одеський національний політехнічний університет
Гуманітарний факультет
Кафедра соціальної роботи та кадрового менеджменту

Співорганізатори:

Міжнародна академія соціальної роботи
Південно-Українське відділення Соціологічної асоціації України
Головне управління праці та соціального захисту населення
Одеської обласної державної адміністрації

**МАТЕРІАЛИ
П'ЯТОЇ МІЖНАРОДНОЇ
НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ
«АКТУАЛЬНІ ДОСЛІДЖЕННЯ В СОЦІАЛЬНІЙ
СФЕРІ»**

25 ТРАВНЯ 2015 РОКУ

Одеса
2015

ББК 60.54.94.3
УДК 316.472.082.2
A43

Редакційна колегія:

Головний редактор: В. В. Корнешук, доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри соціальної роботи та кадрового менеджменту Одеського національного політехнічного університету

Члени редакційної колегії:

Волович В. І., доктор філософських наук, професор, завідувач кафедри методології та методів соціологічних досліджень Київського національного університету ім. Т. Г. Шевченка

Хижняк Л. М., доктор соціологічних наук, професор кафедри прикладної соціології, заступник декана з наукової роботи соціологічного факультету Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна

Гансова Е. А., доктор філософських наук, професор кафедри філософії та соціології Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського»

Іванчук М. Г., доктор психологічних наук, професор, завідувач центру моніторингу та забезпечення якості підготовки фахівців Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича

Колот С. О., кандидат психологічних наук, доцент кафедри соціальної роботи та кадрового менеджменту Одеського національного політехнічного університету

Федірчик Т. Д., кандидат педагогічних наук, доцент, заступник декана факультету педагогіки, психології та соціальної роботи Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича

Рецензенти:

Богданова І. М., доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри соціальної педагогіки, психології та педагогічних інновацій Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського»

Онищук В. М., доктор соціологічних наук, професор, завідувач кафедри соціології Інституту соціальних досліджень Одеського національного політехнічного університету ім. І. І. Мечникова

A43 Актуальні дослідження в соціальній сфері : матеріали міжнародної науково-практичної конференції (м. Одеса, 25 травня 2015 р.) / гол. ред. В. В. Корнешук. – Одеса: видавець Букаєв Вадим Вікторович, 2015. – 233 с.

У збірнику опубліковані матеріали українських та зарубіжних авторів, які висвітлюють проблеми соціальної роботи, кадрового менеджменту та професійної підготовки фахівців.

ББК 60.54.94.3
УДК 316.472.082.2

© Одеський національний політехнічний університет,
кафедра соціальної роботи та кадрового менеджменту, 2015 р.

1

Проблемне поле сучасних соціальних досліджень
Problematic field of contemporary social studies

2

Кадровий менеджмент і сучасні технології управління
Staff management and modern management technologies

3

Соціальна допомога та проблеми
психологічного консультування
Social care and counseling issues

4

Сучасна теорія та практика соціальної роботи
Contemporary theory and practice of social work

5

Соціальна політика та права людини
Social policy and human rights

6

Соціальна педагогіка
Social pedagogics

7

Проблеми підготовки фахівців у вищій школі
The problems of training specialists at the university

Зміст

1. ПРОБЛЕМНЕ ПОЛЕ СУЧАСНИХ СОЦІАЛЬНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Булгакова О. Ю. (Одеса, Україна)	18
Соціальна взаємодія у системі навчання студентів у вищому навчальному закладі	
Никон Н. А. (Одеса, Україна)	20
Закон полярності соціальної системи	
Воронцова М. В. (Таганрог, Росія)	23
Методологічні основи об'єднання в системі соціальної роботи	
Волошенко М. О. (Одеса, Україна)	28
Емоційний інтелект майбутніх соціальних працівників: результати діагностування	
Суровцева І. Ю. (Маріуполь, Україна)	31
Дисфункціональні аспекти доброчинності	
Пелісьє Ю. П. (Одеса, Україна)	33
Актуальність розробки заходів оптимізації психічного здоров'я підлітків	
Музика Ю. О., Гілевич К. І. (Одеса, Україна)	35
Вплив індивідуально-психологічних особливостей студентів на результати навчання	
Чаплик М. М. (Маріуполь, Україна)	38
Місця позбавлення волі в Україні як об'єкт сучасних соціальних досліджень	
Булгакова О. Ю., Науменко С. В. (Одеса, Україна)	40
Особливості самосприйняття в студентському віці	
Тулянцева К. І., Кримова Н. О. (Одеса, Україна)	43
Особливості емпатії у студентів різних профілів навчання	

2. КАДРОВИЙ МЕНЕДЖМЕНТ І СУЧАСНІ ТЕХНОЛОГІЇ УПРАВЛІННЯ

Колот С. А., Христич А. (Одеса, Україна – Неон, Швейцарія)	46
Роль страху в формуванні робочих експектацій	
Дубич К. В. (Київ, Україна)	48
Інституційні засади управління системою соціальних послуг в Україні	
Воронова С. В. (Одеса, Україна)	52
Батьківська конференція як одна з форм роботи керівника загальноосвітнього навчального закладу з батьками учнів	

Пивоварова Л. В. (Одеса, Україна)	54
Мотивація і стимулювання трудової активності персоналу ВНЗ в умовах реформування освітньої системи	
Ремез Н. Д. (Одеса, Україна)	57
Впровадження дистанційних технологій в процес адміністрування зовнішнього незалежного оцінювання	

3. СОЦІАЛЬНА ДОПОМОГА ТА ПРОБЛЕМИ ПСИХОЛОГІЧНОГО КОНСУЛЬТУВАННЯ

Лазарева А. О. (Одеса, Україна)	61
Специфіка надання соціальних послуг безробітним жінкам в Одеському регіоні	
Тодорцева Ю. В. (Одеса, Україна)	64
Консультативна робота психолога з дітьми із сімей біженців	
Патик Ю. В. (Одеса, Україна)	66
Соціально-педагогічна підтримка сімей, що виховують дітей з обмеженими можливостями здоров'я	
Гузенко В. А. (Одеса, Україна)	68
Соціальні страхи у підлітковому та юнацькому віці: порівняльний аналіз	
Пелісьє Ю. П., Майструк О. В. (Одеса, Україна)	70
Особливості соціально-психологічного супроводу вагітних жінок, які відбувають покарання в Одеській виправній колонії № 74	
Шарасва О. П. (Одеса, Україна)	72
Профілактика суїцидальної поведінки серед підлітків	
Калюжна Є. М. (Запоріжжя, Україна)	75
Психологічні механізми зцілення особистості	
Калюжная Е. Н., Киреенкова А. Ю. (Запорожье, Украина)	77
Практика психологического консультирования: проблема постановки целей	
Моїсєєва Т. М. (Одеса, Україна)	79
Соціальна підтримка нужденних породіль благодійними товариствами Одеси (кінець ХІХ – поч. ХХ ст.)	
Балдинюк О. Д. (Умань, Україна)	83
Соціальна допомога жертвам домашнього насильства	

4. СУЧАСНА ТЕОРІЯ І ПРАКТИКА СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ

Кримова Н. О. (Одеса, Україна)	86
Основні напрями соціальної роботи з бездоглядними дітьми	

Азаркіна О. В. (Одеса, Україна)	88
Повноваження центрів соціальних служб для сім'ї дітей та молоді з попередження насильства в сім'ї та надання соціальної допомоги сім'ї, в якій вчинено насильство	
Боделан М. В. (Одеса, Україна)	91
Професійний портрет сучасного вуличного соціального працівника	
Калініна Р. В. (Миколаїв, Україна)	93
Метод тренінгу в соціальній роботі	
Лисенко О. М. (Одеса, Україна)	96
Соціальна підтримка людей похилого віку в роботі недержавних соціальних установ	
Селезньова О. О. (Біла Церква, Україна)	98
Соціальні аспекти юного материнства	
Шорис Ю. О. (Одеса, Україна)	100
Специфіка соціально-проектної діяльності недержавних громадських організацій	
Музика Ю. О., Райчева А. С. (Одеса, Україна)	103
Особливості соціальної роботи з етнічними меншинами (на прикладі ромської громади)	
Краснянская Н. Д. (Одесса, Украина)	105
Насилие в семье как проблема социальной работы	
Стрельченко Х. І. (Одеса, Україна)	107
Соціально-психологічна підтримка дітей з неблагополучних сімей (на прикладі благодійного фонду «Жива Надія»)	
Бондаренко Г. В. (Умань, Україна)	109
Соціальний аудит та інспектування: робота з людьми похилого віку	
Гоменюк О. О. (Умань, Україна)	111
Освітньо-просвітницький проект «Школа соціальних знань»	
Албул І. В. (Умань, Україна)	113
Соціальна робота: практика сьогодення	
Кашлевская О. А., Добровольская О. А. (Одесса, Украина)	115
Проблемы безработицы и пути их решения	
Николаєва В. І. (Маріуполь, Україна)	119
Переваги впровадження інституту прийомної сім'ї в Україні	
Булгакова О. Ю., Желева І. І. (Одеса, Україна)	121
Теоретичний аналіз професійної кризи в діаді «соціальний працівник – клієнт»	
Моздокова Ю. С. (Москва, Россия)	123
Проблемы внедрения социально-культурных технологий в практику социальной работы	
Макаров В. Е. (Москва, Россия)	126
Совершенствование информационного обеспечения как фактор повышения эффективности социальной работы	

5. СОЦІАЛЬНА ПОЛІТИКА ТА ПРАВА ЛЮДИНИ

- Бубнов И. В.** (Одесса, Украина) 136
Проблема национальной идентичности в контексте кризиса европейской политики мультикультурализма

6. СОЦІАЛЬНА ПЕДАГОГІКА

- Романова Т. М., Марьясова Н. В.** (Абакан, Россия) 140
Реабилитация детей с ограниченными возможностями здоровья через занятие декоративно-прикладным творчеством в детском объединении «Мастерская природы»
- Охман М. Ф.** (Одесса, Украина) 142
Позитивное мышление как фактор успешной деятельности и развития личности студентов
- Музика Ю. О.** (Одеса, Україна) 145
Особливості організації дозвільно-виховної діяльності молоді на прикладі Одеського національного політехнічного університету
- Соцька О. П., Добрянська Г. О.** (Одеса, Україна) 148
Соціально-технологічний підхід формування здоров'язбережувальної компетенції у дітей дошкільного віку
- Нечипорук Л. І.** (Рівне, Україна) 151
Соціально-педагогічний супровід і підтримка учнівського самоврядування
- Левчук І. Б.** (Рівне, Україна) 154
Методологічний апарат проблеми дослідження просвітницько-громадської діяльності православних братств Волині 2 пол. XIX – поч. XX ст.
- Петрук Л. П.** (Рівне, Україна) 159
Особливості соціально-педагогічної роботи щодо надання допомоги потерпілим від домашнього насильства
- Шахрай В. М.** (Біла Церква, Україна) 163
Роль школи у формуванні соціальної компетентності дітей
- Никифоренко Н.О.** (Маріуполь, Україна) 165
Ефективність економічної соціалізації підлітків (за результатами опитування старшокласників м. Маріуполь)
- Васильченко О. І.** (Запоріжжя, Україна) 167
Гендерно чутлива мова як чинник формування гендерної культури студентів університету
- Слободянюк О. Р.** (Одеса, Україна) 169
Методи та форми екологічного виховання
- Грама Н. Г.** (Одеса, Україна) 171
Асоціативне мислення в соціальному середовищі дошкільника

Черушева Г. Б. (Київ, Україна)	174
Соціально-педагогічна діяльність студентського руху «Серце і милосердя»	
7. ПРОБЛЕМИ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ У ВИЩІЙ ШКОЛІ	
Роман С. В. (Старобільськ, Україна)	177
Основні стратегії фахової підготовки майбутніх учителів хімії до формування еколого-гуманістичних цінностей у школярів	
Северинюк Т. О., Винограденко Ю. М. (Одеса, Україна)	179
До питання формування медіакомпетентності майбутніх фахівців соціальної сфери	
Гордієнко І. О. (Одеса, Україна)	182
Адаптаційний потенціал студента як психолого-педагогічна проблема	
Кугай Н. В. (Київ, Україна)	184
Підготовка майбутніх учителів математики: Польща та Україна	
Бартош О. П. (Ужгород, Україна)	186
Особливості теоретичної підготовки докторів соціальної роботи у Великій Британії	
Ткаченко С. В. (Одеса, Україна)	188
Результати діагностування етичних знань майбутніх учителів суспільно-гуманітарних дисциплін	
Петрук В. А., Ляховченко Н. В. (Вінниця, Україна)	190
До питання формування професійної спрямованості майбутніх фахівців з вищою освітою	
Демченко Ю. М. (Кіровоград, Україна)	192
Структура науково-дослідної роботи майбутнього вчителя математики	
Немцева Н. С., Немцев Э. Н. (Красноармейськ, Україна)	196
Творческий потенциал личности через призму креативности	
Трифенова О. С. (Миколаїв, Україна)	198
Стан сформованості комунікативної компетенції в магістрантів дошкільної освіти в полікультурному середовищі	
Онищук В. М. (Одеса, Україна)	200
Підготовка фахівця у проблемному полі компетентної парадигми	
Кучинова Н. М. (Запоріжжя, Україна)	203
Дослідження мотиваційної складової професійного мислення студентів-маркетологів	
Шевченко Н.Ф. (Запоріжжя, Україна)	206
Психосемантичні характеристики професійної свідомості студентів педагогічних спеціальностей	

<u>Актуальні дослідження в соціальній сфері</u>	11
Дідик Н. М. (Кам'янець-Подільський, Україна) Практичні основи оптимізації професійної підготовки майбутніх фахівців соціальної сфери	208
Гвоздій С. П. (Одеса, Україна) Проблема підготовки фахівців до безпечної життєдіяльності у класичних університетах	211
Пархоменко В. В. (Київ, Україна) Соціальне середовище як умова соціалізації особистості в системі економічної освіти	213
Альхамиди Мохамед Таха (Дияла, Ірак) Проблеми студентів-магістрів в Іракських університетах	217
ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ	219
LIST OF AUTHORS	226

Ministry of education and Science of Ukraine
Odessa National Polytechnic University
Faculty of Humanities
Department of Social work and personnel management

Co-organizers:

International Academy of Social Work

South-Ukrainian Sociological Association of Ukraine

Odessa Regional State Administration
Department of Labour and Social Welfare

**MATERIALS
OF THE FIFTH INTERNATIONAL
SCIENTIFIC PRACTICAL CONFERENCE
«CONTEMPORARY RESEARCH
IN THE SOCIAL SPHERE»**

MAY 25th, 2015

ODESSA
2015

Contents

1. PROBLEMATIC FIELD OF CONTEMPORARY SOCIAL STUDIES

Bulgakova O. (Odessa, Ukraine)	18
Social interaction in the system of student learning in higher education	
Nikon N. (Odessa, Ukraine)	20
The law of polarity of the social system	
Vorontsova M. (Taganrog, Russia)	23
Methodological foundations of communication in the system of social work	
Voloshenko M. (Odessa, Ukraine)	28
Emotional intelligence of future social workers: diagnostic results	
Surovtseva I. (Mariupol, Ukraine)	31
Dysfunctional aspects of charity	
Pelissier J. (Odessa, Ukraine)	33
Relevance of development optimization plans for mental health teens	
Muzyka Y., Hilevych K. (Odessa, Ukraine)	35
Influence of students' individual psychological signs on the results of studying	
Chaplyk M. (Mariupol, Ukraine)	38
Prisons in Ukraine as the object of modern social studies	
Bulgakova O., Naumenko S. (Odessa, Ukraine)	40
Intracception specifics in student's age	
Tulianteva K., Krymova N. (Odessa, Ukraine)	43
Features of empathy for the students of different learning profiles	

2. STAFF MANAGEMENT AND MODERN MANAGEMENT TECHNOLOGIES

Kolot S., Khristich A. (Odessa, Ukraine – Nyon, Switzerland)	46
The role of fear in shaping working expectations	
Dubych K. (Kyiv, Ukraine)	48
Institutional framework management of social service system in Ukraine	
Voronova S. (Odessa, Ukraine)	52
Parent-Teacher Conference as one of the forms of head's educational institution work with students' parents	
Pyvovarova L. (Odessa, Ukraine)	54
Motivation and stimulation of business activity of higher education institutions' staff in conditions of reforming the educational system	

Remez N. (Odessa, Ukraine)	57
Implementation of distance technologies in the process of administration of external independent evaluation	

3. SOCIAL CARE AND COUNSELING ISSUES

Lazareva A. (Odessa, Ukraine)	61
Specificity of providing social services to unemployed women in the Odessa region	
Todortseva J. (Odessa, Ukraine)	64
The advisory work of psychologist with the children from refugees' families	
Patik Y. (Odessa, Ukraine)	66
Social-pedagogical support of the families raising children with disabilities	
Guzenko V. (Odessa, Ukraine)	68
Social fears in adolescence and early adulthood in the form of comparative analysis	
Pelissier J., Maystruk O. (Odessa, Ukraine)	70
Features of socio-psychological support for pregnant women serving their sentences in Odessa correctional colony № 74	
Sharaeva O. (Odessa, Ukraine)	72
Preventive measures in suicide behavior among adolescents	
Kaluzhnaya E. (Zaporozhye, Ukraine)	75
Psychological mechanisms of healing personality	
Kaluzhnaya E., Kireenkova A. (Zaporozhye, Ukraine)	77
Practice of psychological counseling: problem goals setting	
Moiseeva T. (Odessa, Ukraine)	79
Social support of beggarly a woman giving births by benevolent societies of Odessa (end XIX – is beginning XX of century)	
Baldyniuk O. (Uman, Ukraine)	83
Social assistance to victims of domestic violence.	

4. CONTEMPORARY THEORY AND PRACTICE OF SOCIAL WORK

Krymova N. (Odessa, Ukraine)	86
Main directions of social work with neglected children	
Azarkina O. (Odessa, Ukraine)	88
Powers of social service centers for family, children and youth on prevention of domestic violence and social assistance to the families with violence cases	
Bodelan M. (Odessa, Ukraine)	91
Professional portrait of contemporary street social worker	

Kalinina R. (Mykolaiv, Ukraine)	93
Training methods in social work	
Lysenko O. (Odessa, Ukraine)	96
Social support of elderly people in the non-governmental social institutions	
Seleznyova A. (Belaya Tserkov, Ukraine)	98
Social aspects of young motherhood	
Shoris Y. (Odessa, Ukraine)	100
The specific of social-project activity of non-governmental public organizations	
Musyka Y., Raicheva A. (Odessa, Ukraine)	103
Features of social work with ethnic minorities (delivered through the roma community)	
Krasnianskaya N. (Odessa, Ukraine)	105
Domestic violence as a problem of social work	
Strelchenko K. (Odessa, Ukraine)	107
Social and psychological support of children from disadvantaged families (delivered through the charitable foundation «Living Hope»)	
Bondarenko G. (Uman, Ukraine)	109
Social Audit and inspection: work with the elderly people	
Gomenuk O. (Uman, Ukraine)	111
Educational project «School of social knowledge»	
Albul I. (Uman, Ukraine)	113
Social work: practice today	
Kashlevskaya O., Dobrovolskaya O. (Odessa, Ukraine)	115
The problem of unemployment and ways of their solution	
Nikolaeva V. (Mariupol, Ukraine)	119
Advantages of foster family introduction in Ukraine	
Bulgakova O., Zheleva I. (Odessa, Ukraine)	121
Theoretical analysis of the professional crisis in the interrelationship «Social worker – client»	
Mozdokova J. (Moscow, Russia)	123
Problems of implementation of socio-cultural technologies in the practice of social work	
Makarov V. (Moscow, Russia)	126
Improvement of information-as-a factor for the effectiveness of social work	

5. SOCIAL POLICY AND HUMAN RIGHTS

Bubnov I. (Odessa, Ukraine)	136
The problem of national identity in the crisis of European multiculturalism policy	

6. SOCIAL PEDAGOGICS

Romanova T., Maryasova N. (Abakan, Russia)	140
Rehabilitation of children with disabilities through the employment of arts and crafts in the children's association «Workshop of nature»	
Okhman M. (Odessa, Ukraine)	142
Positive thinking as a factor of successful activity of the students and development of their personality	
Muzyka Y. (Odessa, Ukraine)	145
Management peculiarities of leisure and educational activities as exemplified by Odessa National Polytechnical University	
Sotska O., Dobrianska A. (Odessa, Ukraine)	148
Social and technological approach forming keep of health competence for preschool children	
Nechporuk L. (Rivne, Ukraine)	151
Socio-pedagogical support and support for student government	
Levchuk I. (Rivne, Ukraine)	154
Methodological apparatus of the problem of investigation of educational and public activity Volyn Orthodox brotherhoods in the second half of XIX – beginning of XX century	
Petruk L. (Rivne, Ukraine)	159
Peculiarities of social-pedagogic work in giving aid to victims of domestic violence	
Shakhrai V. (Bila Tserkva, Ukraine)	163
The role of schools in the formation of social competence of children	
Nykyforenko N. (Mariupol, Ukraine)	165
The efficiency of economic socialization of adolescents (results by poll of high school students in Mariupol)	
Vasylchenko O. (Zaporozhye, Ukraine)	167
Gender sensitive language as a means to form university students' gender culture	
Slobodianiuk O. (Odessa, Ukraine)	169
Methods and forms of environmental education	
Gramma N. (Odessa, Ukraine)	171
Associative thinking in social medium of preschool children	
Cherusheva G. (Kyiv, Ukraine)	174
Social and pedagogical activity of the student movement «The heart and the mercy»	

7. THE PROBLEMS OF TRAINING SPECIALISTS AT THE UNIVERSITY

Roman S. (Starobelsk, Ukraine)	177
The main strategy of vocational training of future chemistry teachers to formation of ecological and humanistic values for pupils	
Severinyuk T., Vinogradenko Y. (Odessa, Ukraine)	179
On the issue of forming mediacompetence of future specialists in the social sphere	
Gordiyenko I. (Odessa, Ukraine)	182
Adaptive potential of the student as psychological and pedagogical problem	
Kugai N. (Kyiv, Ukraine)	184
Training future teachers of mathematics: Poland and Ukraine	
Bartosh O. (Uzhhorod, Ukraine)	186
To the issue of PhD training in social work in Great Britain	
Tkachenko S. (Odessa, Ukraine)	188
Results of diagnosing of ethic knowledge for future teachers of public-humanitarian disciplines	
Petruk V., Liahovchenko N. (Vinnitsa, Ukraine)	190
The problem of formation of professional orientation of future specialists with higher education	
Demchenko Y. (Kirovohrad, Ukraine)	192
Structure of scientific and research activity of future mathematics teacher	
Nyemtseva N., Nyemtsev E. (Krasnoarmeisk, Ukraine)	196
Personal creative potential in the light of creativity	
Tryfonova O. (Mykolaiv, Ukraine)	198
The condition of communicative competence formation of students in the master's programme in preschool education in multicultural environment	
Onushuk V. (Odessa, Ukraine)	200
Preparation of expert in difficult field of a competent paradigm	
Kuchynova N. (Zaporozhye, Ukraine)	203
The research of the motivational component of the professional students marketers' thinking	
Shevchenko N. (Zaporozhye, Ukraine)	206
Psycho-semantic characteristics of professional consciousness for students of pedagogical specialties	
Didyk N. (Kamianets-Podilskyi, Ukraine)	208
Practical bases of optimization of professional preparation of future specialists of social sphere	
Gvozdii S. (Odesa, Ukraine)	211
The problem of specialists' training to safe life and activity in classical universities	

Parkhomenko V. (Kyiv, Ukraine)	213
Social protection as a condition of personality socialization in the economic education system	
Alhamedi Mohamed Taha (Diali, Iraqi)	217
Problems of magister students in Iraqi universities	
LIST OF AUTHORS (in Ukrainian)	219
LIST OF AUTHORS	226

ПРОБЛЕМНЕ ПОЛЕ СУЧАСНИХ СОЦІАЛЬНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ PROBLEMATIC FIELD OF CONTEMPORARY SOCIAL STUDIES

Булгакова О. Ю. (Одеса, Україна)

СОЦІАЛЬНА ВЗАЄМОДІЯ У СИСТЕМІ НАВЧАННЯ СТУДЕНТІВ У ВИЩОМУ НАВЧАЛЬНОМУ ЗАКЛАДІ

У тезах визначена структура соціальної взаємодії у системі навчання. Визначені особливості зовнішньої структури соціальної взаємодії в навчально-професійній діяльності студентів ВНЗ.

Bulgakova O. (Odessa, Ukraine)

SOCIAL INTERACTION IN THE TEACHING STUDENTS IN HIGHER EDUCATION

In theses defined the structure of social interaction in the education system. Vyznachyny external structure features of social interaction in educational and professional activities of university students.

У проблематиці діяльності вищої школи значне місце займають питання: а) професійної культури в сфері освіти (А. К. Маркова, А. А. Деркач); б) професійної культури викладача (В. Ф. Ісаєв, В. А. Сластьонін, С. Я. Батишев); в) професіоналізму педагогічної діяльності (А. К. Маркова, А. Б. Трофімов, А. В. Щербаков); г) професіоналізму викладачів вищої школи (А. Л. Бусигіна, В. Р. Кинелев, Ю. Н. Клещевский, А. К. Маркова); д) функціонування і розвитку вищої професійної освіти (С. Я. Батишев, Н. Д. Нікандров, Н. С. Розов), компетентнісного підходу до підготовки фахівця (Р. А. Бордовський, Б. З. Гершунський, Н.Ф. Радіонова).

Розглядаючи поняття професійної діяльності та соціальної взаємодії як близькі за ознакою об'єднання зусиль діячів у спільній діяльності, ми виходили з ідеї про необхідність вивчення психологічних обставин, при яких відбувається таке об'єднання. Основним з'явилося питання про моделювання соціальної взаємодії як психологічної умови для перетворення окремих діячів на їх результативне об'єднання при виконанні спільного завдання. Така модель повинна була містити теоретично обґрунтовані вказівки щодо вимог до організації навчально-професійної діяльності студентів не тільки з урахуванням її професійної складової, але і з установкою на засвоєння соціумних, соціально-психологічних і міжособистісних правил соціальної взаємодії.

Загальним теоретичним базисом соціальної взаємодії, на наш погляд, є уявлення про неї як про складне багатоаспектне інтерактивне явище в

соціальних відносинах, які мають ознаки статусно-рольових, міжособистісних взаємин. Структурні зв'язки між цими взаємовідносинами здійснюються у вигляді відтворення діячами засвоєного соціального, особистісного і діяльнісного досвіду шляхом свідомого вибору орієнтирів та регуляторних утворень в ситуаціях життєдіяльності.

У питанні про структуру соціальної взаємодії ми виходили з того, що зовнішня структура соціальної взаємодії базується на принципах правової, моральної, особистісної, професійної, компетентнісної (задачної) культури діячів. Загальна сукупність зазначених «культур» в соціальному середовищі утворює те соціумний простір, в контексті якого і, отже, під впливом якого відбуваються безпосередні інтерактивні контакти діячів при виконанні завдань у тих чи інших соціумних ситуаціях, що і є об'єктивним виразом соціумного буття.

Визначаючи особливості зовнішньої структури соціальної взаємодії в просторі навчально-професійної діяльності студентів ВНЗ, ми переслідували мету визначити вихідні теоретико-психологічні позиції щодо підготовки студентів ВНЗ до соціальної взаємодії.

Ґрунтуючись на уявленні про соціальну взаємодію, в якому її головними атрибутами є ознаки *суб'єктної гомогенності* (об'єднання діячів в акті взаємодії), *компетентності* (досвідна основа ефективних дій в акті взаємодії), *впливовості* (ефективність впливу на партнера в акті взаємодії), в моделі емпіричного дослідження слід було б застосувати в якості критерію дані, отримані за допомогою відповідних психодіагностичних методик – методики діагностування *міри суб'єктної гомогенності* в діаді «суб'єкт – суб'єкт», *рівня компетентності діячів* при виконанні спільного завдання, що вимагає узгодження індивідуальних дій, здатність до результативного впливу з метою досягнення узгодженості.

Оскільки «прямі» психодіагностичні методики не існують, остільки міра суб'єктної гомогенності могла бути відтворена опосередковано, наприклад, за допомогою відомостей про емпатію, яка забезпечує проникнення у внутрішній світ іншого (наприклад, методика діагностики рівня емпатичних здібностей В. В. Бойко), і допомагає більш швидкого знаходження спільного рішення. Дані про рівень компетентності діячів можна отримати за допомогою тестів інтелекту (наприклад, тести Д. Векслера, Р. Амтхауэра, Дж. Равена), тестів досягнень (тести дії, письмові та усні тести), а здатність діяти – за допомогою опитувальника «Рівень розвитку суб'єктності особистості».

Конструкти «суб'єктна гомогенність», «компетентність», «впливовість» хоча і використовуються в дефініції соціальної взаємодії як провідні ознаки, але тим не менш потребують відповідного теоретичного опису з вказівками на додаткові характеристики. З цієї причини в емпіричному дослідженні ми не могли не зіткнутися з проблемою вирішення питання про однозначну критеріальну базу для діагностування психологічних особливостей соціальної взаємодії. Вирішення цього питання можливе або за рахунок свідомого «огрублення» проблеми і доказу

можливості «одного єдиного однозначного критерію», або шляхом встановлення певної критеріальної системи, яка задовольняє всім ознакам поняття «система» (цілісність, структурність, взаємозалежність, ієрархічність, множинність опису) [1, с. 610].

Відзначимо, що розробка системи критеріїв соціальної взаємодії, по суті справи, є відповіддю на питання про її суттєві характеристики, які однозначно відповідають на поставлене питання щодо її процесуальних особливостей. В цьому випадку ми повинні відзначити саме ті ознаки, які присутні в її дефініції і, відповідно, в її теоретичній моделі.

Але зважаючи на те, що в соціальній взаємодії за будь-яких обставин відбувається моделювання діячом власної соціумної ролі і відповідних їй засвоєних соціумних вимог, в ньому присутні психологічні характеристики діяча, хоча і як такі, що не рефлексуються ним, але все ж надають актам взаємодії ті чи інші нюансування. Це означає, що кожна психологічна особливість діяча привносить відповідні нюанси в систему «суб'єкт – суб'єкт» за схемою «стимул – реакція на стимул».

Відповідно до зазначеного, об'єктивно задана «задачна» схема отримує додаткове нюансування у вигляді побічних завдань, які, природно, потрібно виконувати, що, в принципі, збільшує час виконання. Якщо слідувати останнього судження, то ми повинні визнати, що найбільш загальною формальною ознакою взаємодії є час, що витрачається діячами на виконання спільного завдання та отримання шуканого результату.

ЛИТЕРАТУРА // LITERATURA // REFERENCES

1. Андреева Г. М. Социально-психологические аспекты активизации человеческого фактора / Г. М. Андреева // Вопросы психологии. – 1986. – № 3. – С. 5-15.
2. Батышев С. Я. Прогностическая ориентация профессионального образования: о комплексном исследовании по проекту «Профессиональная педагогика» / С. Я. Батышев // Педагогика. – 1998. – №6. – С. 22-27.
3. Деркач А. А. Профессиональное самосознание руководителей образовательных учреждений: теория, методология, практика / А. А. Деркач, О. В. Москаленко. – М. : РАГС, 1999. – 578 с.
4. Маркова А. К. Психология профессионализма / А. К. Маркова. – М.: Международный гуманитарный фонд “Знание”, 1996. – 308 с.
5. Педагогика: учеб.пос. для студ. пед. учеб. заведений / В. А. Сластенин, И. Ф. Исаев, Н. И. Мищенко, Е. Н. Шиянов. – М.: Школа-пресс, 1998.– 512 с.

Никон Н. А. (Одесса, Украина)

ЗАКОН ПОЛЯРНОСТИ СОЦИАЛЬНОЙ СИСТЕМЫ

В тезисах рассматриваются законы общественного развития, полярность социальной системы и ее влияние на социальную жизнь людей, обосновано необходимость изучения проявления крайних явлений в социальном контексте.

Nikon N. (Odessa, Ukraine)

THE LAW OF POLARITY OF THE SOCIAL SYSTEM

In the thesis discusses the laws of social development, the polarity of the social system and its impact on social life of people, the necessity of the study of extreme events in a social context.

Изучение философского закона единства и борьбы противоположностей, приводит нас к закону полярности (противоположения) Пифагора, исходя, из которого можно утверждать – всегда имеют место проявления крайних явлений. Полярность порождает связи разноуровневых пространственно-временных континуумов (систем жизни) при повторении триады структурной организации материи: причина-взаимосвязь-следствие. «Всё двойственно, всё имеет полюса. Всё имеет свой антипод, свою противоположность: противоположности идентичны по природе, но различны в степени. Крайности сходятся. Все истины не что иное, как полуистины. Все парадоксы можно примирить» (Герметические Принципы). «Два полюса вещи единой системы, при их понимании, позволяют объединить в сознании явления противоположных начал и увидеть их единство. Осознать единство противоположностей, их связь и нераздельность будет уже знанием биполярным, то есть синтетическим, объединяющим противоположности в единое целое. Умение объединить противоположные явления в единство их понимания является нейтрализацией бинеров» [1].

М. Хайдеггер говорит о существовании четырех законов общественного развития – закон поляризации нравственного зла; закон распределения нравственного зла; закон биосферно-исторического возмездия; закон исторического предупреждения. Каждый из законов предстаёт в качестве закономерности, полученной путём эмпирического обобщения. Закономерность возводится в ранг закона в определённой целостной системе [8].

Пифагор утверждал, что миром правят числа. Ничего случайного в мире нет. Все развивается циклично.

Однако, когда речь заходит о законах, закономерностях, действующих в социальной сфере, у многих людей может возникнуть психологический барьер, препятствующий преодолению закрепившегося в общественном и индивидуальном сознании стереотипа, а именно человек – царь природы, и если он захочет, то может сделать *все, что ему угодно*. Об этом писал еще А. Кетле: «... от недоверия ли к собственным силам или из-за простого отвращения за подчиненное каким-нибудь законам то, что представляется результатом самых причудливых причин, – как бы то ни было, но в деле нравственных явлений считали обязанностью не идти той же дорогой, какой шли в деле изучения других законов природы... Что касается физической стороны человека, то охотно допускают, что развитие ее зависит от действия

природы, подчинено таким законам, которые в известных случаях могут быть определены в цифрах; но не допускают того же самого, когда дело идет о нравственной стороне или о тех способностях, деятельность которых нуждается в участии воли; многие считают даже нелепостью отыскивать законы там, где существует влияние такой капризной и аномальной причины» [2, с. 2-3].

Человек выбирает линию поведения, которой будет следовать, взвешивая ее преимущества и недостатки, стремясь к удовлетворению и избегая страданий. При этом необходимо отметить, человек не всегда ведет себя рационально. З.Фрейд предполагал, что любые поступки людей – это рвущиеся наружу бессознательные инстинкты или влечения [4, с. 331]. В работах К. Маркса и Ф. Энгельса нарушение норм связывается с бытующими в капиталистическом обществе противоречиями и социальным неравенством. С целью достижения равенства члены определенных групп населения могут нарушать нормы (совершать преступления) прежде всего с целью получения материальной выгоды [5, с.364].

Эмиль Дюркгейм констатирует, что необходимым условием благополучного существования человека является достаточное удовлетворение его потребностей, которое определяется равновесием между целями, которые ставит себе человек и степенью его успеха в достижении этих целей. При этом если биологические потребности ограничены естественным образом, то для социальных потребностей никаких внутренних ограничивающих механизмов не существует, их пределы могут быть установлены только обществом [3, с.55]. В нормальных условиях человек ощущает ограничения, накладываемые обществом, и подчиняется его коллективному авторитету, его требования не превышают некоего социально-приемлемого уровня. Однако в случае, когда в обществе отсутствуют некие устоявшиеся пределы стремлений для отдельных его членов, как это бывает при различных общественных потрясениях, как отрицательного, так и положительного характера, до прихода общества в равновесие ни один член не знает точно, какие потребности окажутся чрезмерными, а какие нет.

Р. Мертон сделал вывод, что независимо от классовой структуры общества, от его экономического, политического и иного развития, интенсивность антисоциального поведения будет расти, если выполняются два условия [3, с. 57-58]: 1) в обществе господствует идеология, ставящая некие символы успеха, якобы общие для населения в целом, выше всего (в американском обществе Мертон считал таким символом богатство); 2) существенная часть населения не имеет никаких или почти никаких законных средств для достижения целей, задаваемых этими символами.

Возвращаясь к закону поляризации необходимо подчеркнуть – закон поляризации существенно ускоряет процессы развития как в их инволюционной фазе – разрушении старых форм, так и в эволюционной – созидании нового. В переходную эпоху, когда многое радикально меняется, сильная поляризация является мощным преобразовательным средством. Для

развития системы жизни необходимо движение – динамика жизни. Чтобы возникло движение, необходимо приложить усилие или создать напряжение.

ЛІТЕРАТУРА // ЛИТЕРАТУРА // REFERENCES

1. Закон полярности: [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://teros.org.ru/content/view/59/1/1/8/>
2. Кетле А. Человек и развитие его способностей или Опыт общественной физики. – Т. 1. / А. Кетле. – СПб.: Изд-во: И.О. Бакста, 1865.
3. Криминология: Учебник / [Под ред. В. Н. Кудрявцева, В. Э. Эминова]. – М.: Юристъ, 2004. – 512 с.
4. Криминология: Учебник для вузов / [Под общ. ред. А. И. Долговой]. – М.: Издательство НОРМА, 2001. – 848 с.
5. Маркс К., Энгельс Ф. Сочинения. – Т. 2.: [Электронный ресурс] / К. Маркс, Ф. Энгельс. – М.: Издательство политической литературы, 1955. – 645 с. – Режим доступа: <http://www.kpu.ua/wp-content/uploads/2011/12/t02.pdf>
6. Мертон Р. Социальная структура и аномия: [Электронный ресурс] / Роберт Мертон. – Режим доступа: http://www.gumer.info/bibliotek_Buks/Sociolog/Article/mert_soc.php
7. Мертон Р. К. Явные и латентные функции. // Американская социологическая мысль / [Под ред. В. И. Добренкова]. – М.: Международный Университет Бизнеса и Управления, 1996.
8. Хайдеггер М. Время и бытие: Статьи и выступления. / Мартин Хайдеггер [пер. с нем.]. – М.: Республика, 1993. – 447 с.
9. Merton R.K. On theoretical sociology./ R.K. Merton. – L., 1967. – P. 94.

Воронцова М. В. (Таганрог, Россия)

МЕТОДОЛОГИЧЕСКИЕ ОСНОВЫ ОБЩЕНИЯ В СИСТЕМЕ СОЦИАЛЬНОЙ РАБОТЫ

В статье рассматривается методология анализа процесса общения в системе социальной работы. Рассматривается влияние психотехник на результаты коммуникаций.

Vorontsova M. (Taganrog, Russia)

METHODOLOGICAL FOUNDATIONS OF COMMUNICATION IN THE SYSTEM OF SOCIAL WORK

In article the methodology of the analysis of process of communication in system of social work is considered. Influence the psychotechnician on results of communication is considered.

Реальный статус коммуникаций в системе социальной работы показывает настоятельную необходимость практического овладения их психотехникой.

В результате овладения психотехникой социальных коммуникаций формируются навыки:

- а) управления собственным психическим состоянием;
- б) преодоления различных психологических барьеров;
- в) эмоциональной самонастройки на ситуацию коммуникативной деятельности;
- г) исполнения коммуникативных действий и т. д.

Значительная роль психотехник социальных коммуникаций в системе социальной работы определена следующими обстоятельствами:

1) развитием процессов социальных коммуникаций современного мирового сообщества в условиях глобализации и необходимостью управления ими, направления к конкретным результатам;

2) заинтересованностью субъектов различных уровней влиять на качество оказанной помощи нуждающимся в ней людям в различных сферах деятельности.

3) необходимостью преодоления барьеров социальных коммуникаций и овладения искусством коммуникативной компетентности;

4) усложнением форм социального взаимодействия людей, связанных с изменениями структуры общества и характера обмена информацией.

Эти перемены и вызывают большой теоретический и практический интерес ученых, изучающих выявленные некоторые закономерности, возникающие в процессе социальных коммуникаций в системе социальной работы. Если обратиться к немногочисленным работам в области психотехники социальных коммуникаций А.Егидис [2], Е.В.Руденского [3,4], Г.Б.Спока, О.В.Салковой [5], то очевидна существенная неразработанность этой проблемы – существующие психотехники не систематизированы, не выявлены закономерности их проявления, не отработаны механизма их действия в социальных коммуникациях.

Системная методология анализа процесса общения включает положение об общении как «элементе» разнообразных многомерных систем: физических, физиологических, социальных и др. Каждая из этих систем задает и определяет свои специфические параметры, которые прослеживаются в общении. Поэтому ответ на вопрос: «Что такое общение в системе социальной работы?» – может быть дан только после определения системы, в координатах которой оно рассматривается и системообразующих оснований, объединяющих его элементы как относительно однородные.

Основополагающим принципом исследования общения в системе социальной работы является полипарадигмальность.

В современной социально-философской мысли могут быть четко очерчены три научные парадигмы общения: информационно-инструментальная; экзистенциально-феноменологическая; марксистская. Каждая из этих парадигм исследования общения характеризуется оригинальной парадигмальной идеей, специфическим понятийно-терминологическим аппаратом и методологией исследования. Возможность существования нескольких парадигм общения определена спецификой

объекта, технологией его исследования в специальных науках, и предполагает обоснование и раскрытие парадигмального статуса социального общения в системе социальной деятельности.

В самом общем виде спектр научно-методических рефлексий общения может быть выражен как параллельное существование двух основных более общих парадигм общения:

1. Экзистенциально-феноменологической;
2. Инструментально-прагматической или информационно-инструментальной.

Традиция исследования процесса социального общения психологами, этнографами, лингвистами, социологами, философами, социальными работниками с позиций материалистического понимания истории может рассматриваться в качестве самостоятельной научной парадигмы.

Логика исследования парадигм социального общения предполагает анализ понятийно-терминологического инструментария, который используется в социально-психологических исследованиях.

Классическая характеристика понятий и терминов строится на двух направлениях: 1-й – анализ имеющихся в литературе вариантов определений понятийно-категориальных структур и выбор более приемлемого; 2-й – извлечение из существующих определений позитивных моментов и синтезирования собственного определения. И поскольку исследователей, изучающих проблему общения и формулирующих определения «общения», «коммуникация», «информация» бесчисленное множество, для социальной работы более приемлем первый путь.

Феноменология и экзистенциализм, как фундамент экзистенциально-феноменологической парадигмы общения, в исследовательской перспективе обращены к идеям философии жизни и являются методологической базой социальной работы. Точка их соприкосновения – взгляды на изучение духа. Только науки о духе имеют истинное основание, утверждал Дильтей, ибо они покоятся на человеческом переживании; закономерности наук о духе могут быть описаны благодаря спонтанной деятельности высшего духа, могут быть схвачены интуитивно. В отличие от наук о природе, которые дробят мир на субъект и объект с целью характеристики каких-либо закономерных связей, науки о духе обращены на психологию, устанавливают, создают связь человека с миром, с его основой – жизнью. Индивид, живущий целиком в сфере непреложных обязанностей, повседневных забот, является локальным человеком; его социальные контакты ограничены рамками тех групп и сообществ, к которым он принадлежит в силу семейного происхождения, профессиональной специализации, культурно-социальной стратификации. Относительная замкнутость и устойчивость сообществ определяется тотальной вовлеченностью в предписанные роли. Критическая рефлексия по поводу этих ролей вряд ли возможна в системе целенаправленного информационного обмена. Возможность вне ролевого пространства, куда могла бы мигрировать личность, зависит отчасти от пластичности

социальных структур, которые могли бы из объективно детерминированных, стать в той или иной мере субъективно детерминируемыми.

Если для последователей информационно-инструментальной парадигмы развитие общения подтверждено в целом естественно-историческим изменением, то в рамках экзистенциально-феноменологической парадигмы динамика общения является проявлением субъективных различий.

Свободные, вне институциональные формы общения существуют благодаря воле и выбору личности, индивид «предъявляет счет» другому не от имени социальной, экономической, политической необходимости, а от имени проектов, которые имеют целиком субъективный характер.

Реальная дискредитация человека в процессе общения имеет место тогда, когда он проявляет неумение противопоставить свои индивидуально-личностные характеристики, традиционным.

Концепция производства общения в рамках экзистенциально-феноменологической парадигмы несет на себе отпечаток двух существенных моментов. Во-первых, она субъективна, ориентируется на субъект, рассматривая его индетерминистки, не как «вещь». Во-вторых, просматривается ее релятивный характер, она исходит из системы субъективных ценностей, которые относительно в пространстве и во времени.

Опираясь на результаты анализа параллельного существования двух основных парадигм общения: информационно-инструментальной и экзистенциально-феноменологической и определение общения как системно-функционального процесса взаимодействия, можно комплексно рассмотреть его влияние на стабилизацию социальной реальности посредством психотехник, как основного механизма микроструктуры социальных коммуникаций.

Идея процессуальности включает в себя динамику и изменчивость. В большинстве случаев, когда мы анализируем реальность, применяются статистические концепции. В ситуации общения следует иметь в виду, что как изменения являются результатом общения, так и общение есть результат изменения.

Идея системности процесса предполагает взаимоотношения или взаимозависимость между элементами общения. Сам процесс детерминирован своими внутренними элементами и тем, как они взаимодействуют друг с другом. Способ взаимодействия элементов определяет природу процесса. На поверхностном уровне к элементам общения относятся (1) источник коммуникации, который направляет (2) сообщение, с помощью определенных (3) каналов и средств к (4) получателю сообщения. Системы, которые функционируют в ходе коммуникации, суть системы социальные, часто существующие внутри других систем.

Социальные системы как таковые не имеют каких-либо целей, потребностей, не обладают рациональностью. Это присуще лишь субъектам действия. Структура не тождественна системе, она отражает логически

необходимые свойства системы, которые обладают пространственно-временными характеристиками.

Общение выполняет в обществе несколько функций. Это – информационная функция, функция обмена, суггестивная функция, функция организации и упорядочения изменений в социальной системе.

В отечественной литературе встречаются следующие функциональные характеристики общения: 1) функция контакта – связана с потребностью личности в установлении контакта с другим для самовыражения и сопоставления своих взглядов с представлениями других людей; 2) функция социальной ориентации – имеет прямое отношение к процессам социализации индивида; 3) функция аффилиации (приобщение к группе) – направлена на удовлетворение потребности приобщения к одним группам и размежевания с другими; 4) функция самоутверждения – в общении человек находит прямое или косвенное подтверждение своим собственным идеям, взглядам, позициям; 5) функция эмоциональной разрядки, расслабления – общение удовлетворяет естественную потребность человека в снятии эмоционально-интеллектуального напряжения; 6) утилитарная функция – с помощью общения человек имеет возможность решать определенные практические задачи [1, С. 35-38].

Общение не может быть плохим или хорошим, это просто средство, с помощью которого индивид может совладать с изменениями, происходящими вокруг него. Вместе с тем общение не есть панацея от всех бед. Данный процесс может в одинаковой степени элиминировать и порождать проблемы человеческого существования. Вопрос заключается не в оценках общения, а в его предметной направленности.

Информационно-инструментальная парадигма исследования общения продолжает оставаться весьма жизнеспособной. В научно-теоретическом отношении ее корни питаются традиционными воззрениями на социологию как естественную науку, в практическом, прикладном отношении исследования общения в рамках данной парадигмы достаточно успешно удовлетворяют потребности социальной работы.

Исследовательские перспективы анализа феномена социальной коммуникации в рамках информационно-инструментальной парадигмы предполагают возможность концентрации усилий исследователей на каком-либо одном из следующих направлений:

1. Избрать какую-либо концептуальную схему (связанную с наиболее релевантными социальными явлениями) и оставаясь в ее рамках (например, символический интеракционизм, теория обмена), использовать ее теоретический потенциал в конкретно-эмпирических изысканиях.

2. Сгруппировать (здесь возможны варианты: диалектически интегрировать или эклектически соединить воедино) различные схемы в одно целое и использовать данное единство как рациональную методологическую основу дальнейших исследований.

3. Применяя различные индуктивные подходы вывести из постоянно увеличивающегося эмпирического материала новую теоретическую схему.

Сконцентрировать внимание на типологических процедурах, эмпирических обобщениях, различных индуктивных подходах с целью разработки новых теоретических схем. Однако наиболее вероятно, что последние будут уточнением и детализацией уже существующих конструктов.

ЛІТЕРАТУРА // LITERATURA // REFERENCES

1. Богомолов А. С. Феноменология, экзистенциализм и экзистенциальная феноменология / А. С. Богомолов, С. В. Степура // Вести МГУ. – Серия Философия. – № 4. – 1977.
2. Егидес А. Психотехника общения / А. Егидес // Воспитание школьников. – 1995. – № 5. – С. 21-26.
3. Руденский Е. В. Психотехника общения / Е. В. Руденский. – Новосибирск, 1990.
4. Руденский Е. В. Психотехника коммуникативной деятельности / Е. В. Руденский. – Новосибирск, 1990.
5. Спок Г. Б. Совершенствование коммуникативных умений преподавателя / Г. Б. Спок, О. В. Салкова // Советская педагогика. – 1990. – № 5. – С. 101-103.

Волошенко М. О. (Одеса, Україна)

ЕМОЦІЙНИЙ ІНТЕЛЕКТ МАЙБУТНІХ СОЦІАЛЬНИХ ПРАЦІВНИКІВ: РЕЗУЛЬТАТИ ДІАГНОСТУВАННЯ

В тезах подано результати діагностування майбутніх соціальних працівників, які доводять необхідність спеціального розвитку їхнього емоційного інтелекту.

Voloshenko M. (Odessa, Ukraine)

EMOTIONAL INTELLIGENCE OF FUTURE SOCIAL WORKERS: DIAGNOSTIC RESULTS

In the thesis presents the results of diagnosing future social workers who need special show of their emotional intelligence.

Втрата соціальним працівником контролю над власним емоційним станом у процесі роботи з підлітками девіантної поведінки може призвести до конфліктних ситуацій і зниження ефективності такої роботи, що зумовлює необхідність у розумінні та управлінні власними емоціями. Таке управління передбачає: стримування негативних емоцій, звільнення від негативних рис характеру, не перенесення власного поганого настрою на партнерів по спілкуванню. Дієвими способами управління власними емоціями визнано: розподіл емоцій – розширення кола емоційних ситуацій, що призводить до зниження інтенсивності вияву окремих емоцій (особливо небажаних); зосередження, концентрація емоцій на чомусь одному, конкретному, що має вирішальне значення в даній ситуації, на певному стані людини;

переключення емоцій – перенесення їх з напружено емоційних ситуацій на нейтральні; формування позитивних емоцій, серед яких любов, довіра, вдячність. Отже, здатність розуміти власні емоційні стани та емоції інших людей, стримувати негативні емоції, володіти собою, відіграють значну роль у спілкуванні соціального працівника з підлітками девіантної поведінки [2]

Розпізнання емоцій інших людей відбувається шляхом установлення соціальним працівником набору ознак, за допомогою яких можна судити про наявність у клієнта певної емоції. Зіставлення сукупності ознак, що спостерігаються, зі схемою дозволяє ідентифікувати емоцію. Розпізнання емоцій, зокрема у підлітків девіантної поведінки, є досить складним, адже жодну з ознак не можна однозначно ототожнити з певною емоцією, тобто ідентифікація емоцій здійснюється на ймовірнісній основі. Слід зазначити, що на відміну від упізнання власної емоції, де провідною ознакою є суб'єктивне переживання емоції, розпізнання емоцій у підлітків-девіантів здійснюється переважно за зовнішніми проявами емоцій: мімікою, позою, зміною мовлення і голосу, поведінкою, вегетативними реакціями тощо. Для побудови ефективної комунікації соціальний працівник має окрім зовнішніх проявів емоцій урахувати антецеденти – те, що передує емоціям і є їх причиною. Якщо соціальний працівник уявляє собі ситуацію, в якій опинився підліток, його мету і зовнішні вияви емоції, то він володіє достатньою інформацією, щоб розпізнати певну емоцію і побудувати ефективну комунікацію [1]. Отже, розпізнання й розуміння соціальним працівником емоцій інших людей передбачає здатність реєструвати у своїй свідомості найбільш виражені прояви емоцій, виражати їх словами, включати до власного культурного досвіду, здатність до емпатії тощо.

Емпатія є надзвичайно важливою для соціального працівника якістю, оскільки свідчить про емоційну чуйність на переживання інших людей. Емпатія у вигляді співчуття, співпереживання пов'язана з вміннями фахівця «проникати» у світ почуттів інших людей. У різноманітних життєвих, професійних ситуаціях емоційний відгук залежить від адекватності сприйняття переживань людей, від уявлень про причини їх виникнення. Саме така чуйність є спонукальною силою, що спрямована на надання допомоги.

Для виявлення сформованості в майбутніх соціальних працівників здатності до управління власними емоціями, розпізнання емоцій інших людей та емпатії було проведено діагностування 69 студентів 1-5-го курсів ОНПУ, які навчаються за спеціальністю «Соціальна робота». Діагностування проводили за методикою «Діагностика емоційного інтелекту» (Н. Холл) [3, с. 42]. Методика складається з 30-ти тверджень, що певним чином відображають різні боки життя респондента, розподілених за такими шкалами: емоційна обізнаність; управління власними емоціями, зокрема довільне управління; емпатія; розпізнання емоцій інших людей та вміння впливати на їх емоційний стан. Майбутні соціальні працівники мали «оцінити» кожне твердження наступним чином: повністю не згоден – (-3) бали; переважно не згоден – (-2) бали; частково не згоден – (-1) бал; частково згоден – (+1) бал; переважно згоден – (+2) бали; повністю згоден –

(+3) бали. «Оцінки» відповідей співвідносилися з ключем, що дозволяло підрахувати бали за кожною шкалою окремо та виявити рівень парціального емоційного інтелекту (14 балів та більше – високий, 8-13 – середній, 7 і менше – низький рівень), в нашому випадку – рівень прояву окремих показників, а також за загальною кількістю балів виявити інтегративний рівень емоційного інтелекту (70 балів та більше – високий, 40-69 – середній, 39 і менше – низький рівень).

Діагностування показало, що більшість майбутніх соціальних працівників (68,12%) мають низький рівень загального емоційного інтелекту. Студентів з високим рівнем загального емоційного інтелекту не виявлено. Крім того, показники емоційного інтелекту студентів мають суттєві розбіжності по відношенню один до одного.

Щодо здатності до управління власними емоціями, то низький рівень його прояву засвідчила переважна більшість майбутніх соціальних працівників – 84,06%; середній рівень – 13,04%, а високий – 2,90%. Слід зазначити, що на 1-му, 2-му та 5-му курсах студентів із високим рівнем прояву зазначеного показника не зафіксовано; на 3-му і 4-му курсах високий рівень його прояву був зафіксований у 7,69% студентів.

Більшість майбутніх соціальних працівників (55,07%) виявили низький рівень здатності до розпізнання емоцій інших людей. Середній рівень такої здатності виявили 34,78% студентів, тоді як високий – 10,14% студентів. Найбільше студентів з високим рівнем прояву зазначеного показника зафіксовано на 3-му курсі (23,08%), а з низьким – на 4-му (69,23%).

Низький рівень прояву здатності до емпатії засвідчили 30,43% майбутніх соціальних працівників, середній – 49,28%, високий – 20,29%, тобто домінує середній рівень прояву зазначеного показника. Цікавим виявився той факт, що найбільшу кількість студентів з високим рівнем (53,85%) та низьким рівнем (38,46%) прояву здатності до емпатії виявлено на 1-му курсі. На 2-му (56,52%), 3-му (76,92%) і 4-му (61,54%) курсах домінує середній рівень його прояву. Найбільшу кількість студентів з низьким рівнем прояву здатності до емпатії зафіксовано на 5-му курсі (42,86%).

Отримані результати діагностування свідчать про необхідність цілеспрямованого розвитку емоційного інтелекту майбутніх соціальних працівників у процесі їхньої професійної підготовки у ВНЗ.

ЛІТЕРАТУРА // LITERATURA // REFERENCES

1. Варій М. Й. Загальна психологія: Навчальний посібник. – К.: «Центр учбової літератури», 2007. – 968 с.
2. Логунов М. М. Соціально-психологічні аспекти управлінської діяльності. – К.: Вид-во НАДУ, 2006. – 256 с.
3. Фетискин Н. П. Социально-психологическая диагностика развития личности и малых групп / Н. П. Фетискин, В. В. Козлов, Г. М. Мануйлов. – М.: Ин-т психотерапии, 2002. – 492 с.

Суровцева І. Ю. (*Маріуполь, Україна*)

ДИСФУНКЦІОНАЛЬНІ АСПЕКТИ ДОБРОЧИННОСТІ

Розглянута критична точка зору щодо практик доброчинності, виявлені функції та дисфункції цього феномена.

Surovtseva I. (*Mariupol, Ukraine*)

DYSFUNCTIONAL ASPECTS OF CHARITY

Considered a critical point of view on charity technology, functions and dysfunctions identified this phenomenon.

Феномен благодійності та меценатства вже багато часу привертає до себе увагу фахівців-теоретиків та практиків. Поряд з проголошенням цивілізаційної функціональності цих феноменів, існує чимало нарікань щодо ролі філантропії в соціально-історичній динаміці. Схема «дилем благодійності» узгоджується з концепцією функцій та дисфункцій Р. Мертона у той її частині, де йдеться про негативні наслідки, порушення нормальної взаємодії, невизначеність задач.

Найбільше радикальної за негативізмом є точка зору відповідно до якої добродійність як така беззмістовна й аморальна, оскільки вона не виправляє, а тільки збільшує положення бідних і знедолених людей. Один з класиків соціології Г. Спенсер виступав проти програм соціального забезпечення, вважаючи їх штрафами, що стягуються з кращих членів суспільства (через податки) та заохоченням найпоганіших членів суспільства. У праці «Особистість та держава» Г. Спенсер зауважував: «Ця допомога завдає шкоди, якщо розподіляється як і кому попало, так що дурно обдаровані люди отримують можливість розмножуватися. Але при відсутності допомоги з боку суспільства, особиста благодійність, до якої вдавалися перед усім зі свідомістю великої відповідальності і ширше, ніж це робиться тепер, практикувалася б заради надання допомоги нещасним, що достойні участі, переважно перед тими, які по суті не варті допомоги. Крім того, з цієї благодійності суспільство здобуло б всі вигоди, які впливають з розвитку почуття симпатії» [1, с.120].

Протиріччя між суб'єктами та об'єктами філантропії не зможе подолати система добровільного перерозподілу благ, адже як вважав Дж. Міль, проблема допомоги нужденним не стояла б так гостро, «якби потреби всіх класів суспільства були б помірні і розсудливі, а власність рівномірно розподілена між усіма індивідами».

Критикуючи форми класичної благодійності, М. Фуко вказував, що благодійна допомога бідним повинна отримати новий зміст та новий напрямок. Він вважав, що у XVIII в. благодійність в існуючій формі навіть вступила у союз з убогістю, діяла з нею заодно і сприяла її розвитку. Вже на

кінець XIX ст. благодійність не встояла перед спокусою свого переродження у великий бізнес.

Радикальні критики філантропії вказували на те, що організована представниками вищих класів добродійність на ділі є: (а) різновидом бізнесу (часом дуже вигідного), (б) інструментом політичного й ідеологічного впливу, (в) засобом організованої розваги для багатців, так що суцільно і поруч організація філантропічної діяльності коштує великих грошей, чим ті, що йдуть на дійсну допомогу стражденним.

Негативна критика філантропії підкреслює нещирі мотиви, лицемірство, двоїстість філантропічної діяльності. Добродійність, у чому б вона ні полягала, може використовуватися для камуфляжу приватних інтересів організаторів добродійних акцій, все більше стає «ідентейментом» (забавою) для економічної та політичної еліти; виступає як одна з інституцій, що підкорилися споживацтву. Опитування, проведені серед представників еліти, які традиційно беруть участь у філантропічній діяльності, показують, що філантропія може здійснюватися за відсутності доброзичливості або бажання допомогти, і мотивом філантропічних рішень для багатьох з них є не допомога як така, а підтримка власного престижу через співпричетність організації, яка надає допомогу [2].

На сучасному етапі склалися дві моделей філантропії: традиційна філантропія була історично обумовлена постулатом *noblesse oblige* («положення зобов'язує») і будувалася на парадигмі благодійності, яка підтримувала баланс між імущими та незаможними громадянами держави і не прагнула змінити існуючий статус-кво. Нова парадигма соціально справедливої філантропії спирається на концепцію, згідно з якою бідність є результатом нерівного доступу до ресурсів і влади в державі і прагне надати знедоленим групам населення інструменти, здатні вплинути на покращення їх становища. Це відрізняється від попередньої моделі благодійності, в якій багата еліта протегує бідним [3].

Отже, головний висновок, що роблять критики філантропії, такий: благодійність розбещує людину, відучує його від праці й не приносить будь-якої переваги суспільству. При цьому наводяться такі аргументи: благодійність впливає не на причини соціальних проблем, а на їх наслідки; благодійність сама по собі є образливим для людської гідності і заключає у собі серйозну несправедливість: вона примушує індивідів або групи залежати від державної та приватної ініціативи, провокуючи патерналізм та клієнтелізм.

Таким чином, використовуючи структурно-функціональну парадигму соціології, концепцію соціальної дисфункції Р. Мертона, можна констатувати, що дисфункції благодійності (проявляються як негативні екстерналії: демонстративне марнотратство, професійне жебрацтво, фінансові маніпуляції, престижне споживання, політизація, ідеологізація, бюрократизація благодійності) обумовлені протиріччям між явними формальними інституційними функціями та соціально-економічним забезпеченням її функціонування.

ЛІТЕРАТУРА // LITERATURE // REFERENCES

1. Спенсер Г. Личность и государство / Г. Спенсер. – СПб, 1997. – 200с.
 2. Апресян Р. Функциональные особенности филантропии [Электронный ресурс]. – Режим доступа: www.library.ru/help/docs/n49466/Apresyan.doc.
 3. Михайличенко Т. Филантропия как элемент гражданского общества в контексте трансформации современного социального государства: автореф. дис. к. полит. н. : спец. 23.00.02 / Т. Михайличенко. – Пятигорск, 2011. – 18 с.
-

Пелісьє Ю. П. (*Одеса, Україна*)

**АКТУАЛЬНІСТЬ РОЗРОБКИ ЗАХОДІВ ОПТИМІЗАЦІЇ
ПСИХІЧНОГО ЗДОРОВ'Я ПІДЛІТКІВ**

У тезах розкрито актуальність розробки заходів оптимізації психічного здоров'я підлітків з позицій сучасної психологічної науки.

Pelissier J. (*Odessa, Ukraine*)

**RELEVANCE OF DEVELOPMENT OPTIMIZATION PLANS FOR
MENTAL HEALTH TEENS**

In the thesis reveals the relevance of design optimization measures of mental health of adolescents from the standpoint of modern psychology.

Психічне здоров'я і благополуччя – фундаментальні складові життя дитини, які дозволяють розкрити її особистісний потенціал, адаптуватися в дошкільному та шкільному середовищах, сформувати активну соціальну позицію. Більшість психічних розладів маніфестують у дитячому та підлітковому віці, проте вперше діагностуються значно пізніше. Рання діагностика і терапія розладів психіки та відхилень у поведінці є складною проблемою, вирішення якої залежить від дестигматизації психіатричної допомоги, успішності психоосвітніх проектів, адресованих сім'ям, персоналу навчальних закладів, соціальних служб та лікарям загальної практики. Рання психологічна діагностика і психотерапевтична допомога, як правило, визначають прогноз перебігу психічного захворювання і попереджають його негативні соціальні наслідки.

Згідно даних Всесвітньої організації охорони здоров'я (ВОЗ), психічне здоров'я визначається як «стан благополуччя, при якому людина може реалізувати свій власний потенціал, справлятися зі звичайними життєвими стресами, продуктивно і плідно працювати, а також вносити вклад в життя своєї спільноти». Психічні захворювання відносяться до психічних розладів, які діагностуються патопсихологами та психіатрами, та характеризуються певними змінами, насамперед, в мисленні, настрої та поведінці, що тісним чином пов'язані з порушеннями функціонування особистості [3].

За оцінками ВОЗ [2] у світі налічується принаймні 40 млн. осіб, які страждають важкими формами психічних розладів. Крім того, від 250 до 300 млн. осіб в цивілізованих країнах страждають менш важкими психічними порушеннями непсихотичного рівня, а втім такі розлади обумовлюють втрату працездатності та призводять до соціальних обмежень. Стан психічного здоров'я молоді такий, що, на думку експертів ВОЗ, є всі підстави розглядати психічні розлади (включаючи алкоголізм, наркоманію, інтернет-залежність та інші види психологічної залежності) в якості основної загрози здоров'ю та продуктивності життя націй в усьому світі.

За даними української медичної статистики за 2013 рік, близько 4,7% дітей потребували психіатричної допомоги. Розлади психіки та прояви аддиктивної поведінки у дітей і підлітків складають 34,5% від всього спектру психічної патології. Психічні розлади вкрай рідко закінчуються спонтанною ремісією, призводять до порушень соціальної, сімейної та трудової адаптації. На дитячий вік припадає 8,8% інвалідності, зумовленої розладами психіки. У 2009 році в Україні було зареєстровано 23979 дітей-інвалідів з розладами психіки; з цієї кількості 2352 дітей були визнані інвалідами вперше. Станом на 2013 рік визначено, що в Україні вперше зареєстрованих 178997 випадків розладів психіки та поведінки, 703929 випадків становлять захворювання центральної нервової системи серед дітей і підлітків [1].

У виникненні та розвитку психічної патології провідне значення має соціальне середовище. Формування гармонійної особистості повинно протікати в напрямку максимально наближеному до соціальних норм і вимог, а також відповідати загально прийнятим в суспільстві стандартам. Йдеться про інститути соціалізації, через які зазвичай проходить особистість і які забезпечують засвоєння індивідом соціальних норм, знань і навичок. Якщо з якихось причин особистість не мала можливості пройти той чи інший інститут соціалізації, або такий не відповідає тим вимогам, що пред'являються суспільством, то, ймовірно, процес засвоєння соціального досвіду буде неповним або спотвореним. Це може значно позначитись на розвитку інтелектуальної та емоційно-мотиваційної сферах особистості, а також у сфері комунікативного спілкування. Вище зазначені зміни в ряді випадків можуть досягати непсихотичного рівня психічних порушень та мати прояв у відхиленнях у поведінці.

Ми вважаємо доцільним звернути окрему увагу на особливості психічного здоров'я підлітків, які знаходяться в соціальних притулках України. Нашому дослідженню підлягали підлітки, які з різних негативних причин, в основному сімейного характеру, були поміщені в соціальний притулок. Таку зміну звичних для підлітка умов життя, усвідомлення того, що, після тимчасового проживання в притулку його доля може радикально змінитися, а також відсутність впевненості у власному подальшому майбутньому слід розглядати як наявність у дитини життєвої кризи, яка є вагомою причиною виникнення проблем психічного здоров'я та виступає провідною детермінантою можливих аддикцій.

Необхідно зазначити, що тимчасове перебування підлітка в соціальному притулку, коли він залишається без піклування батьків та близьких родичів, є тією зовнішньою обставиною, яка сприяє прояву депресивних станів, тривожних розладів, синдрому дефіциту уваги та гіперактивності у дітей, а також підвищує ризик вживання підлітками психоактивних речовин. Окремо необхідно наголосити на тому, що попередні складні життєві умови, можуть тягнути за собою такі порушення поведінки у підлітків, як дромоманія, агресивність, реакції компенсації та гіперкомпенсації, бродяжництво тощо.

Проаналізувавши отримані власні дані експериментальних досліджень, метою яких стало визначення особливостей психофізіологічного статусу та психічного здоров'я підлітків, які виховуються в різних соціальних умовах, ми дійшли висновку, що в роботі підлітками, які перебувають у соціальному притулку, одним з актуальніших напрямків є розробка спеціалізованих, комплексних програм реабілітації для подальшої успішної їх інтеграції в суспільство. Актуальність проблем розробки реабілітаційних програм щодо психічного здоров'я підлітків, які виховуються в соціальних притулках, обумовлена також сучасною ситуацією розвитку українського суспільства, змінами, що відбуваються на державному та місцевому рівнях, а також у сферах сім'ї, педагогічної науки, освіти, які, в свою чергу, породили соціальні проблеми дитинства, які потребують невідкладного теоретичного і практичного вирішення.

ЛІТЕРАТУРА // ЛИТЕРАТУРА // REFERENCES

1. Заклади охорони здоров'я та захворюваність населення України у 2013 році // Статистичний бюллетень. – Київ, 2014. – С. 16-18.
2. Основы политики достижения здоровья для всех в Европейском регионе ВОЗ // Европейская серия по достижению здоровья для всех. – 2005. – № 7 – 108 с.
3. Психическое здоровье // Информационный бюллетень, 2014. – № 220. – Режим доступа: <http://www.who.int/mediacentre/factsheets/fs220/ru/>

Музика Ю. О., Гілевич К. І. (Одеса, Україна)

ВПЛИВ ІНДИВІДУАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНИХ ОСОБЛИВОСТЕЙ СТУДЕНТІВ НА РЕЗУЛЬТАТИ НАВЧАННЯ

В тезах представлені результати пілотажного дослідження, яке було спрямовано на визначення взаємозв'язку між індивідуально-психологічними особливостями студентів і успішністю їх навчальної діяльності.

Muzyka Y., Hilevych K. (Odessa, Ukraine)

INFLUENCE OF STUDENTS' INDIVIDUAL PSYCHOLOGICAL SIGNS ON THE RESULTS OF STUDYING

In theses are presented results of the pilot research, which are concentrated on the interconnection between individual psychological characteristics of students and success of their training activities.

Традиційно поняття «індивідуально-психологічні особливості» є предметом вивчення психології індивідуальних відмінностей. Разом з тим очевидна перспективність вивчення даного феномена в психології в контексті аналізу взаємозв'язку індивідуально-психологічних особливостей і успішності навчальної діяльності. Питання про вплив індивідуально-психологічних особливостей учнів і студентів на успішність навчальної діяльності раніше вивчався багатьма вітчизняними та зарубіжними психологами (Г. Ю. Айзенк, М. К. Акімова, Е. А. Голубева, Є. П. Ільїн, З. І. Калмикова, В. Т. Козлова, Н. С. Лейтес, Н. П. Локалова, Н. А. Менчинська та ін.).

Пілотажне дослідження було спрямовано на визначення взаємозв'язку між індивідуально-психологічними особливостями студентів і успішністю їх навчальної діяльності. Досліджуваними обрані студенти 4 курсу гуманітарного факультету Одеського Національного Політехнічного Університету спеціальності «Соціальна робота» (n=15 осіб) віком 19-22 роки, жіночої (n=14) та чоловічої статі (n=1). В процесі дослідження респондентів було розподілено на 3 групи за критерієм підсумкових результатів навчальної діяльності. Перша група – успішні студенти, середній бал яких за 6 останніх сесій становить 85-94 бали (n=3 – 20%), друга – студенти з добрими результатами, середній бал яких – 75-84 бали (n=9 – 60%), третю групу утворили слабкі студенти, підсумковий середній бал яких дорівнює 55-74 бали (n=3 – 20%). Таким чином відсотковий розподіл студентів за критерієм якості навчальної діяльності узгоджується з розподілом Гаусса.

В якості інструментарія були обрані наступні методики: опитувальник вольових якостей особистості (ВКЛ) розроблений М. В. Чумаковим [2]; методика оцінки ситуативної і особистісної тривожності Спілбергера, Ханіна [1]; методика вимірювання самооцінки Дембо-Рубінштейн (модифікація П. В. Яньшина) [2]; авторський опитувальник для вивчення мотивації навчальної діяльності. В якості перемінних дослідження нами обрані вольові особливості особистості, самооцінка, особистісна і реактивна тривожність, мотивація навчальної діяльності. Методи пілотажного емпіричного дослідження-тестування, анкетне опитування, кореляційний аналіз.

Загальний бал, одержаний в результаті діагностики свідчить, що загальний рівень вольових якостей у більшості студентів знаходиться в середньому діапазоні. У кожного студента виділяються переважаючі вольові якості, що регулюють його діяльність. Так в групі «успішних» студентів переважають в структурі вольових якостей такі факторні риси як: відповідальність, цілеспрямованість і уважність. За методикою фактор відповідальності включає в себе обов'язковість і надійність, фактор цілеспрямованості пов'язаний з завзятістю, наполегливістю, а уважність з зібраністю. Таким чином, можна припустити що ефективну навчальну діяльність успішних студентів забезпечують такі вольові риси, як: відповідальність, обов'язковість, надійність, наполегливість, уважність,

зібраність. Групу «слабких» студентів об'єднує нерозвинутість в структурі вольової регуляції наполегливості і відповідальності.

При дослідженні самооцінки головна увага була спрямована на її рівень (завищена, нормальна, занижена), стійкість і задоволеність нею.

В групі «успішних» студентів переважає нормальний рівень самооцінки, який їх задовольняє і є постійним. В групі «слабких» студентів переважає занижена і стійка самооцінка, яка їх не задовольняє. Оскільки самооцінка розглядається фахівцями як афективно-оціночний компонент Я-концепції, можна припустити, що у «слабких» студентів на відміну від успішних Я-концепція – негативна, пов'язана з внутрішнім конфліктом (незадоволеність собою), який негативно детермінує результативність процесу навчання.

В теорії розглядають особистісну і ситуативну(реактивну) тривожність. Висока особистісна тривожність як страх за результат може впливати на дії особистості як позитивно, так і негативно : може мобілізувати, а може й приводити до паралізуючого стану. В групі «успішних» студентів переважає висока особистісна тривожність і низька реактивна. Можна припустити, що висока особистісна тривожність в складних навчальних ситуаціях їх мобілізує а низька реактивна тривожність сприяє в кожній конкретній ситуації активізувати когнітивну діяльність.

В групі «слабких» студентів зв'язок між успішністю навчання і тривожністю визначити не вдалось.

Кореляційний аналіз досліджуваних індивідуально-психологічних особливостей і результатів навчання дозволив виділити два головних чинника, що визначають успішність навчання – це уважність, як когнітивний процес і висота самооцінки, як психологічне ядро особистості. Чим більше уважність, зібраність, чим вище самооцінка, тим краще результати навчання.

Окрім того висота самооцінки позитивно корелює з наполегливістю, рішучістю і має високий негативний зв'язок з реактивною тривожністю. Можна припустити, що рівень сформованості перелічених рис є основним регулятором поведінки студентів в навчальному процесі, яка визначає їх успішність.

Мотивація – це чинник, що активізує, стимулює і надає сенсу діяльності. Вона пов'язана з потребами, цілями, диспозиціями людини. В нашому дослідженні визначено, що 60% опитаних планують працювати за спеціальністю – всі успішні студенти і майже всі студенти другої групи; 33% будуть шукати роботу в іншій сфері; 7% – ще не визначились (1 людина серед «добре встигаючих»), тобто спостерігається залежність між орієнтацією на обрану професіональну діяльність і результатами навчання.

Серед мотиваційних чинників, що найбільш позитивно впливають на успіх в навчанні, студенти визначили одержання диплому (індекс впливу 0.86), інтерес до навчального предмету (І.в.=0.76), намагання одержати добрі знання і засвоїти професію (І.в.=0,73), особистість викладача і потребу зрозуміти, на що здатний (І.в.=0,66). Серед найменш впливових чинників вказані бажання уникнути покарання (І.в.=0,03) і бажання уникнути

засудження за погане навчання. Не стимулює і визнання з боку друзів і викладачів ($I.v=0,2$).

Таким чином, головним чинником, що спонукає активність в процесі навчання є зовнішній до професії мотив-одержання диплому. Цей факт свідчить про значущість для студента вищої освіти, яка дає змогу одержати будь-яку роботу, і недооцінку професійної складової вищої освіти. Що стосується нагороди у вигляді стипендії або визнання з боку соціуму і бажання уникнути покарання, то за Дж. Аткинсоном, це є складовими мотивації досягнення. Як показало наше дослідження ця мотивація не є продуктивною для студентів в процесі навчання. Більш продуктивною є пізнавальна мотивація і мотивація самоактуалізації.

ЛІТЕРАТУРА // LITERATURA // REFERENCES

1. Зимняя И. А. Педагогическая психология: учебник / И. А. Зимняя. – М.: Логос, 2004. – 384 с.
2. Карелин А. Большая энциклопедия психологических тестов / А. Карелин. – М.: Эксмо, 2007. – 416 с.
3. Резниченко М. А. Особенности самооценки старших школьников / М. А. Резниченко // Вопросы психологии. – 1986. – № 3. – С. 35-44.
4. Candeveldes. Exploring the impact of student tutoring on at-risk fifth and sixth graders' self-regulated learning / S. Candevelde, H. Van Keer, B. De Wever // Learning and individual differences (Elsevier). – 2011. – № 21. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://biblio.ugent.be/publication/1919311>

Чаплик М. М. (*Маріуполь, Україна*)

МІСЦЯ ПОЗБАВЛЕННЯ ВОЛІ В УКРАЇНІ ЯК ОБ'ЄКТ СУЧАСНИХ СОЦІАЛЬНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

У тезах розглянуто окремі особливості сучасної української пенітенціарної системи. Зокрема акцент робиться на колі сучасних соціальних проблем, які постають перед місцями позбавлення волі в Україні.

Chaplyk M. (*Mariupol, Ukraine*)

PRISONS IN UKRAINE AS THE OBJECT OF MODERN SOCIAL STUDIES

In theses reviewed some features of modern Ukrainian penitentiary system. In particular, the focus is on the circle of modern social problems facing prisons in Ukraine.

За час, який пройшов від моменту проголошення Україною незалежності, відбулися зміни в усіх соціальних інститутах суспільства. Місця позбавлення волі – в'язниці та колонії, незважаючи на їхню замкнутість та ізольованість, теж зазнали серйозних змін.

Отже, розглянемо вітчизняні місця позбавлення волі, зокрема зміни, які в них відбуваються, та окремі проблеми, які перед ними постають на сучасному етапі, а відтак складають відповідне поле для сучасних соціальних досліджень.

В першу чергу, варто відзначити, що за останні понад двадцять років змінилася кількість спецконтингенту місць позбавлення волі у бік суттєвого зменшення. За даними Державної пенітенціарної служби України станом на 1 квітня 2015 року в установах виконання покарань та у слідчих ізоляторах на підконтрольній українській владі території трималося 71811 осіб [1].

Також змінився сам підхід до ув'язнення з боку держави та суспільства. Тюремна система отримала назву пенітенціарної (від лат *penitentia* – розкаяння). У пенітенціарній системі тепер надається перевага співробітникам, які мають гуманітарну, а не юридичну освіту. У першу чергу це стосується психологів, соціальних працівників, педагогів. Зараз українські колонії називаються виправними – із назви колоній зникло слово «трудова» (у радянську добу вони мали назву «виправно-трудова установа»). При цьому не у всіх колоніях засуджені мають можливість працювати, що негативно впливає на процес їхньої ресоціалізації.

Вітчизняна пенітенціарна служба поступово зазнає змін у зв'язку із переходом на європейські стандарти, які передбачають більш гуманне поводження із ув'язненими та кращі умови їх утримання. В українських тюрмах та колоніях застосовується прогресивна система виконання покарань, що передбачає скорочення терміну покарання та умовно-дострокове звільнення у випадку сумлінної поведінки засудженого.

Нововведення торкнулися і питань виховної роботи із засудженими – наприклад, зростає вплив на процес виправлення засуджених з боку релігійних конфесій та деномінацій. На мікроклімат у місцях позбавлення волі впливає і соціальний склад спецконтингенту. У сучасній Україні місця позбавлення волі являють собою яскраве підтвердження реальної нерівності українського суспільства. Водночас переважання серед засуджених соціально депривованих верств населення у поєднанні із неналежними умовами їхнього утримання сприяють поширенню соціальних хвороб, зокрема туберкульозу.

Наявність у вітчизняному тюремному соціумі значної кількості знедолених та соціально незахищених верств населення породжує й проблему постійного повернення представників даної категорії засуджених до місць позбавлення волі. Якщо раніше, коли у злочинному світі панувала «злочинська ідея», постійними мешканцями колоній були професійні злочинці-рецидивісти, які свідомо присвячували себе злочинному ремеслу, то сучасна реальність більш прозаїчна. Люди, які постійно повертаються до місць позбавлення волі, переважно роблять це через неможливість адаптуватися у суспільстві. Подібна категорія засуджених існувала у всі часи, але, наприклад, за радянських часів вона не мала такої гострої проблеми із роботою, так як підприємства були зобов'язані надавати роботу тим, хто звільнявся з місць позбавлення волі. Крім того, учорашній засуджений, не потрапляв у бюрократичну трясовину із оформленням документів –

паспорту, прописки тощо, а також мав більший, ніж у наш час, шанс для вирішення житлових проблем і т. ін.

Пенітенціарна система як частина соціуму хворіє на такі ж хвороби, як і все суспільство. Тому її не оминуло й таке соціальне лихо як корупція – у даному випадку ціною корупційної плати виступає свобода, яка належить до вищих людських цінностей. Крім того, у сучасних українських виправних колоніях нерідко спостерігається явище, коли адміністрація колонії та кримінальні авторитети співпрацюють один з одним. Звичайно, що у вітчизняній пенітенціарній системі є й такі колонії, в яких адміністрація не допускає подібних речей. При цьому, говорячи про подібне явище, мова йде не лише про корупцію – у даному випадку постає ще й проблема недостатнього матеріального забезпечення функціонування колоній.

На тюремний соціум в Україні певною мірою впливає й таке явище, як довічне ув'язнення. На відміну від іншого спецконтингенту кількість засуджених до довічного позбавлення волі в Україні щорічно збільшується. У певний період, а саме у 2013 році, кількість довічно ув'язнених в нашій країні навіть випереджала кількість довічно ув'язнених у Російській Федерації. Крім того, в Україні довічне ув'язнення відбувають і жінки (єдина пострадянська країна), а з моменту вступу в силу даного виду покарання ще не було помилувано жодного довічно ув'язненого [2].

Отже, вітчизняні місця позбавлення волі та проблеми, які перед ними постають, являють собою широке поле для сучасних соціальних досліджень.

ЛІТЕРАТУРА // ЛИТЕРАТУРА // REFERENCES

1. Загальна характеристика Державної кримінально-виконавчої служби України / Державна пенітенціарна служба України / Офіційний веб-сайт [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.kvs.gov.ua/peniten/control/main/uk/publish/article/628075>

2. Україна випередила Росію за кількістю довічно ув'язнених // Тиждень. – 2013. – 5 серпня [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://mt.tyzhden.ua/news/86221>

Булгакова О. Ю., Науменко С. В. (Одеса, Україна)

ОСОБЛИВОСТІ САМОСПРИЙНЯТТЯ В СТУДЕНТСЬКОМУ ВІЦІ

У тезах розглянуто особливості самосприйняття в студентському віці, розглянуто визначення самоусвідомлення і самооцінки.

Bulgakova O., Naumenko S. (Odessa, Ukraine)

INTRACEPTION SPECIFICS IN STUDENT'S AGE

In theseses are considered specifics intraception in student age and two definitions: self-determination and self-appraisal.

Останнім часом помітно зростає інтерес до вивчення студентства як одного з визначальних етапів життєвого шляху. Важливо зрозуміти, які психологічні механізми сприяють розвиткові активної молоді людини як унікальної особистості, досягати контролю над життєвими обставинами, бути діяльною, продуктивною і щасливою. Дослідженню студентського віку в сучасній психології присвячено багато праць. Однак існують великі розбіжності щодо розуміння суті розвитку в юності, меж та головних новоутворень цього періоду життя людини. На думку багатьох дослідників таким новоутворенням даного віку є ідентичність. Ідентичність – це результат самоусвідомлення та самовизначення свого «Я» [4]. Кінцевим продуктом процесу самопізнання є динамічна система уявлень людини про себе. Розглянемо, по-перше, такі поняття як «самоусвідомлення» та «самооцінка». Самоусвідомлення – це усвідомлення і оцінка людиною своїх дій та їх результатів, думок, почуттів, моральності та інтересів, ідеалів і мотивів поведінки, цілісна оцінка самого себе та свого місця в житті [7]. Самооцінка – це є «певне ставлення до себе: до своїх якостей, можливостей, фізичних (та духовних) сил» [7]; це особистісне судження про особисту цінність, що виражається в установках, властивих індивідові [5]. Отже самооцінка відображає ступінь розвитку в людини почуття самоповаги, відчуття особистої цінності і позитивного ставлення до всього, що входить до сфери її «Я». Тому низька самооцінка передбачає неприйняття себе самого, самозаперечення, негативне ставлення до своєї особистості. Можна виділити кілька джерел формування самооцінки, які набувають різної значимості в процесі становлення особистості. Для юнацького віку є актуальним порівняння з іншими людьми. Групи однолітків відіграють як в дитинстві, так і в студентському віці дуже важливу роль, особливо для розвитку ідентифікації та формування установок. На адекватній самооцінці, а отже, на само ставленні, базується, на думку багатьох авторів, соціальний інтелект (В. Куніцина, Р. Ульріх, Н. Кудрявцева). Самоставлення, яке виявляється прийняттям чи неприйняттям себе як цілого, самоповагою і почуттям гідності, визначає великою мірою характер взаємин і взаємодій, здатність до встановлення близьких довірливих стосунків із людьми. На рівні свідомості самоставлення виявляється в поведінці і діяльності як загальне, глобальне почуття «за» і «проти» самого себе у формі самоповаги, аутосимпатії, самоінтересу, близькості до самого себе, очікуваного ставлення інших. На рівні підсвідомості працюють механізми психологічного захисту «Я», самоцінності (компенсація, прикрашання, захист від самозаперечення), які набувають особливої ролі за умови негативного самоставлення внаслідок фізичного каліцтва, відсутності визнання оточуючих людей, переживання статусу «відкиненого», яке проковує деструктивну поведінку, сприяє деформації особистості [2]. Порушення цих функцій може призвести до почуття пригніченості, неповноцінності, які тягнуть за собою страх спілкування з іншими. Часто такі люди через низьку самооцінку надто узагальнюють кілька випадків, коли їх відкинули, і забувають про позитивні моменти в налагодженні стосунків. Вони не знаходять у себе таких якостей,

які, на їхню думку, приваблювали б інших, а тому інші перестають приваблювати їх. Ставлення до себе тісно пов'язано зі ставленням до інших. Д. Янг дефекти цього феномену об'єднав під загальною назвою Кластер «Недовіра»: «Більшість хронічних самотніх страждають від глибокої недовіри до себе з боку інших людей. Вони вважають, що інші люди самолюбиві, турбуються лише про себе, прагнуть використовувати у своїх цілях всіх інших людей» [5]. Відсутність позитивного ставлення до людей, на якому базуються мотиви аффіліації та допомоги, може сприяти виникненню маніпулювання, коли інших сприймають не як суб'єктів, а як об'єкти для досягнення власної мети. Такий тип стосунків Н. Сарджвеладзе називає суб'єкт-об'єктним ставленням до людей [3]. Інших тут розглядають як об'єкти споживацького, інструментального, маніпулятивного й утилітарного підходу. У поведінці спостерігаємо тенденцію впливу на іншого, маніпулювання його свідомістю і поведінкою, нав'язування йому своїх думок, тобто «асиміляція» іншого, контроль його вчинків і «заволодіння» ними тощо. Маніпулювання може базуватися на егоїзмі, який стає основою деструктивного спілкування. Егоїстична центрація на власній персоні й позиції, яку вона займає, виявляється у висуненні на перший план своїх інтересів і цілей на шкоду інтересам партнера. Приниження партнера дає певну психологічну вигоду, оскільки допомагає краще виглядати на його фоні. Егоїсти вважають прийнятними агресивні форми поведінки, вони мстиві [1]. Порушені соціальні зв'язки можуть супроводжуватися у ставленні до інших ворожістю, агресивністю, потенційною конфліктністю, жорстокістю, байдужістю і, в найгіршій ситуації, асоціальністю. В. Куніцина писала: «Агресивна поведінка, агресивність як риса особистості привносять у спілкування риси деструктивності, роз'єднують людей і тримають їх у напрузі, залишаючи після себе довгий шлейф прикrostі та дискомфорту» [6]. Існують і складніші детермінанти порушень соціальних зв'язків, які базуються на декількох простіших особистісних утвореннях. Серед них можна виокремити сором'язливість, ригідність, аномію та емоційну ізоляцію [8]. Таким чином, можна констатувати, що є очевидною необхідність вивчення не тільки окремих характеристик самосвідомості та самосприйняття, але й їх взаємозв'язок та взаємовплив в процесі розвитку особистості.

ЛІТЕРАТУРА // LITERATURA // REFERENCES

1. Бернс Р. Развитие Я-концепции и воспитание / Р. Бернс. – М., 1986. – 156 с.
2. Бех І. Д. Духовні цінності в розвитку особистості / І. Д. Бех // Педагогіка і психологія. – 1997. – №1. – С. 124-129.
3. Божович Л. И. Этапы формирования личности в онтогенезе / Л. И. Божович // Вопросы психологии. – 1979. – №4. – С. 23-24.
4. Ключек Л. В. Інформаційний та мотиваційний компоненти у студентському віці / Л. В. Ключек // Вісник Харківського державного

педагогічного університету ім. Г.С.Сковороди. Психологія. – Харків: ХДПУ, 2003. – Вип. 10. – С.76-83.

5. Островська К. Труднощі виховання як бар'єри нормативного розвитку особистості / К.О. Островська // Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції «Проблеми девіантоної поведінки: історія, теорія, практика». – К.: Міленіум, 2002. – С. 262-265.

6. Островська К.О. Взаємозалежність самооцінки та ціннісних орієнтацій школярів / К.О. Островська // Соціальні технології. Актуальні проблеми теорії та практики. – Київ-Запоріжжя-Одеса, 2002. – Вип. 15.– С. 117-123.

7. Психология юношеского возраста: Проблемы формирования личности. Учебное пособие для студентов пединституттов. – М.: Просвещение, 1979. – 175 с.

8. Столяренко Л. Д. Основы психологии: Практикум / Л.Д. Столяренко – Ростов н/Д., 2003. – С. 479.

Тулянцева К. І., Кримова Н. О. (Одеса, Україна)
ОСОБЛИВОСТІ ЕМПАТІЇ У СТУДЕНТІВ РІЗНИХ
ПРОФІЛІВ НАВЧАННЯ

Наданий теоретичний аналіз феномену емпатії. Окремо розкрито питання про особливості формування емпатії в студентів.

Tulianteva K., Krymova N. (Odessa, Ukraine)
FEATURES OF EMPATHY FOR THE STUDENTS OF DIFFERENT
LEARNING PROFILES

Powered by theoretical analysis of the phenomenon of empathy. Separately solved question about the features of empathy in students.

Великі інформаційні навантаження і високий темп сучасного життя впливають на всі сфери психіки людини, у тому числі і на його емоції і відчуття. У суперечливих соціально-економічних умовах і відповідних їм ринкових стосунках, незбалансованій структуризації інститутів суспільства і інших протиріччях, що загострюються, посилюється соціальна диференціація цінностей, поведінки і стосунків серед людей, виявляється криза людського розуміння, співучасті і співпереживання. У зв'язку з цим, проблема емпатії стає актуальною для нашого часу і суспільства. Більш того, емпатія, як психологічний феномен робить істотний вплив на всю особистість загалом, тобто підвищує мотивацію і продуктивність діяльності і розширює уявлення про її ефективність, особливо це важливо в процесі професійного становлення студентів.

У трактуванні дослідниками суті емпатії можна виділити такі основні тенденції у розумінні її феноменології, а саме: емоційний процес

переживання афективного стану іншого у відповідь на його емоційну поведінку; когнітивний процес в розумінні, осмисленні внутрішнього життя іншої людини, здатності прийняти роль, перспективу, позицію іншого; складний афективно-когнітивний процес через взаємодію афективних (емоційних), когнітивних (пізнавальних) і конативних (моторних, дієвих, поведінкових, комунікативних) компонентів [2].

За сучасними поглядами [1], емпатія розглядається як соціально-психологічна властивість особистості, і являє собою сукупність соціально-психологічних здібностей індивіда, за допомогою яких ця властивість розкривається як об'єкту, так і суб'єкту емпатії зі здатністю емоційно реагувати на переживання іншого; здатністю розпізнавати емоційні стани іншої і подумки переносити себе в думки, почуття і дії іншого; здатністю використовувати способи взаємодії, що полегшують страждання іншої людини. Для кращого розуміння цього феномену, В. В. Бойко виділив такі канали емпатії, як: раціональний; емоційний; інтуїтивний канал; установки, сприяючі емпатії; проникаюча здатність в емпатії; ідентифікація.

З метою виявлення розвитку емпатії за допомогою методики рівня емпатичних здібностей (В.В. Бойко), у дослідженні взяли участь дві групи студентів технічного та гуманітарного напрямків третього року навчання. Рівень емпатії у студентів технічного факультету такий: високий – відсутній; середній рівень – у 18%; занижений – у 59%; дуже низький – у 23%. Отже, рівень емпатії у студентів технічного факультету в основному занижений.

Що стосується рівня емпатії студентів гуманітарного факультету, то тут наступне: високий рівень – відсутній; середній рівень – у 53%; занижений – у 38%; дуже низький – у 9%. Тобто, у студентів гуманітарного факультету спостерігається середній рівень емпатії.

Так, бачимо, що розвиток емпатії більш сформований у студентів гуманітарного факультету, причому у більшості студентів середній рівень, а у студентів технічного факультету спостерігається занижений рівень.

Щодо виявлення каналів емпатії, то тут спостерігається наступне: у студентів технічного факультету на середньому рівні переважає інтуїтивний канал, на заниженому та дуже низькому рівнях у більшості – раціональний канал.

У студентів гуманітарного факультету: на середньому рівні у більшості розвинений інтуїтивний канал, на заниженому – проникаюча здатність в емпатії, на дуже низькому рівні – два канали емпатії, а саме: раціональний та інтуїтивний.

Отже, було виявлено за результатами досліджень, що у студентів технічного та гуманітарного факультетів відсутній високий рівень розвитку емпатії, але у студентів гуманітарного профілю навчання рівень емпатії середній на відміну від студентів технічного напрямку навчання, у яких рівень емпатії – занижений. Це можна пояснити тим, що студенти обох спеціальностей в силу певних природних та особистісних особливостей обирали ту спеціальність, яка дозволяла б реалізувати свій потенціал в професійному становленні, так і тому, що сама спеціальність навчально-

професійної діяльності прямо або посередньо впливає на прояв та розвиток вказаних властивостей. І тим не менш можна казати, що обом групам студентів потрібно розвивати емпатію.

Емпатія – це позитивна якість особистості, яка починає формуватись від народження і продовжується в процесі соціалізації. Емпатійне співчуття, співпереживання виступає мотивом, є посередником у діяльності допомоги в навчанні, а крім того є одним із засобів обмеження людиною своєї агресивності. Тому, емпатія – необхідна умова розвитку гармонійної особистості, її психологічної зрілості та адекватної міжособистісної взаємодії.

ЛІТЕРАТУРА // LITERATURA // REFERENCES

1. Бойко В. В. Диагностика уровня эмпатических способностей / В. В. Бойко. – М.: Бахрах, 2011. – 490 с.
2. Бреслав Г. М. Емоційні особливості / Г. М. Бреслав. – Кривий Ріг, 2005. – 69 с.
3. Гаврилова Т. П. Экспериментальное изучение эмпатии у студентов / Т. П. Гаврилова // Вопросы психологии. – № 2. – 2009. – С. 107-114.

КАДРОВИЙ МЕНЕДЖМЕНТ І СУЧАСНІ ТЕХНОЛОГІЇ УПРАВЛІННЯ STAFF MANAGEMENT AND MODERN MANAGEMENT TECHNOLOGIES

Колот С. А., Христич А. (Одесса, Україна – Неон, Швейцарія)

РОЛЬ СТРАХА В ФОРМИРОВАНИИ РАБОЧИХ ЭКСПЕКТАЦИЙ

В тезисах раскрыта особенность организационного управления с учетом рабочих ожиданий, показана взаимосвязь страхов и рабочих ожиданий, намечены пути снижения рабочих страхов на основе усовершенствования системы управления.

Kolot S., Khristich A. (Odessa, Ukraine – Nyon, Switzerland)

THE ROLE OF FEAR IN SHAPING WORKING EXPECTATIONS

In the abstract disclosed feature of the management of organizations with regard to the working of expectations, shows the relationship fears and working expectations, identified ways to reduce working fears based on the improvement of management system.

Деятельность по управлению персоналом, отражая современные тенденции развития общества, все в большей мере определяется инновационными изменениями в организации.

Будучи по своей сути прогрессивными, эти изменения неоднозначно влияют на поведение сотрудников. С одной стороны, нововведения и изменения определяют увеличение конкурентоспособности организации, с другой – повышают внешнее и внутреннее давление на персонал, включая менеджеров и сотрудников.

Одним из ресурсов управления персоналом является система ожиданий (англ. expectation – ожидание) в виде ожиданий и требований, предъявляемых к личности работника относительно норм исполнения рабочих ролей. Различают ожидания предписывающие – определяют должный характер исполнения роли, и предсказывающие – определяют вероятностный характер исполнения роли с учетом индивидуальных особенностей «исполнителя» и конкретной ситуации. Соответствие внутренних и внешних ожиданий является во многом определяющим как с точки зрения личностной социальной успешности индивида, так и при формировании благоприятного социально-психологического климата в группе. В случае их кардинального несовпадения практически неизбежен рост интрагрупповой напряженности и конфликтов, что может привести в крайних случаях к полному отторжению индивида группой.

Меняющаяся система экспектаций делает восприятие сотрудниками неопределенности критическим, затрагивая при этом и социальные роли. Процессы перехода к изменениям, обучению и развитию, связанные с неопределенностью и неизвестностью, вызывают у работников страх и приводят к регрессии.

Страх представляет собой внутреннее состояние, обусловленное грозящим реальным или предполагаемым бедствием, и относится к базовым эмоциям, то есть является врождённым эмоциональным процессом, с генетически заданным физиологическим компонентом, строго определённым мимическим проявлением и конкретным субъективным переживанием. Страх мобилизует организм для реализации избегающего поведения, ухода от решения проблемы [2].

Страхи человека разнообразны, как и сферы деятельности людей, и могут проявляться в различных формах. Страх переживается как смутное, размытое чувство тревоги, дискомфорта, может переходить в такие негативные чувства, как испуг, собственно страх, ужас и быть очень вредным для здоровья. Страх заставляет человека сомневаться при выборе вариантов действия и принятии решения, сомнение, в свою очередь, делает его нерешительным, ослабляет волю и рассеивает впустую психическую силу. В результате человек, отягощенный страхами, старается слиться с общей массой людей, занять как можно меньшее пространство, чтобы его не особо было видно, чтобы его не задевали, чтобы он сам не мешал другим, – вплоть до полной потери индивидуальности и самобытности [1].

Страх используется в качестве метода мотивации, когда руководители экономят средства или не понимают, что такое эффективное управление. Страх во многих организациях является неотъемлемой частью культуры управления: страх потерять рабочее место или не получить повышение, страх быть наказанным, страх перед интригами, страх обесценивания собственной компетентности, страх перед руководством и т.п. Как отмечает Х. Флам, подобные страхи или их умалчивание вынуждают сотрудников в стремлении к достижению успеха адаптироваться к организационной культуре, что способствует существованию и дальнейшему развитию страхов [3].

Рождаясь в детстве и укрепляясь в период социализации, страхи связываются индивидом с представлениями об окружающем мире как доступном или опасном и соответствующими «рабочими моделями» их преодоления / преодоления. Модели преодолевающего поведения «влияют на приобретение дальнейшего опыта, на отношение (уже и во взрослом возрасте) к неизвестному, а также и на реакции в связи с опасностями или другими людьми» [2]. Эти модели формируют способ нашего дальнейшего поведения и находят свое отражение в системе экспектаций, характер которых неформализован и не всегда осознаваем.

Рабочие экспектации в свою очередь провоцируют возникновение страхов, связанных, прежде всего, с отсутствием развития на рабочем месте, страхом допустить ошибку, опасением быть пониженным в зарплате или

должности, возникновением конфликтов и возможной потерей зарплаты или работы по разным причинам.

Некоторые организации живут за счет вытеснения страха или его компенсации с помощью непрерывной работы с полной отдачей, что приводит к гиперидентификации персонала и эксплуатации сотрудниками самих себя и, как следствие, возникновению выгорания [4].

Достаточно очевидно, что защитой от рабочих страхов может стать сама организация. Управление на основе системной парадигмы, согласно которой организация – это система, которая сама себя организует, меняет коренным образом роль руководителей. В частности, переход от детальных указаний и приказов к специфическим правилам поведения усиливает и ускоряет процессы самоорганизации, в основу которых положены принципы доверия и открытости, снижающие страх персонала организации на всех уровнях управления [5]. Усовершенствование таких подходов к управлению, как стиль руководства, контроль, ответственность; таких принципов управления, как инновационное поведение, множественность интересов, равенство шансов, индивидуальность и свобода, толерантность и обучение интериоризируются в рабочих ожиданиях сотрудников, тем самым способствуя высвобождению инновационных возможностей, совершенно нового опыта и снижению рабочих страхов персонала.

ЛІТЕРАТУРА // LITERATURE // REFERENCES

1. Зимбардо Ф. Социальное влияние / Ф. Зимбардо, М. Ляйппе. – СПб., 2001. – 448 с.
2. Изард К. Психология эмоций / К. Изард. – СПб.: «Питер», 1999. – 464 с.
3. Flam H. Fear, loaylity and greedy organizations / H. Flam // Fineman, S., Ed.: Emotions in organizations, London. – 1993. – P. 183.
4. Perlman B., Hartman E.A. Burnout: Summary and Future and Research // Human relations. – 1982. – V. 35 (4). – P. 4.
5. Putnam L.L., Mumby D.K. Organizations, emotion and the myth of rationality / L.L.Putnam, D.K. Mumby // Fineman, S., Ed.: Emotions in organizations, London. – 1993. – P. 36-57.

Дубич К. В. (Київ, Україна)

ІНСТИТУЦІЙНІ ЗАСАДИ УПРАВЛІННЯ СИСТЕМОЮ СОЦІАЛЬНИХ ПОСЛУГ В УКРАЇНІ

У тезах здійснено аналіз інституційного забезпечення системи надання соціальних послуг, а саме – інститутів, які функціонують на загальнодержавному рівні та їх базові функції.

Dubych K. (Kyiv, Ukraine)

INSTITUTIONAL FRAMEWORK MANAGEMENT OF SOCIAL SERVICE SYSTEM IN UKRAINE

In the thesis analyzes the institutional support system of social services, namely □ institutions that operate at the national level and their basic functions.

Незважаючи на проведені перетворення у вітчизняній системі соціального захисту населення, структура її підсистеми – надання соціальних послуг, є досить складною, громіздкою та заплутаною що, в свою чергу, значно ускладнює її функціонування та державне управління нею.

Складність вказаної підсистеми полягає в тому, що суб'єктами, які відповідальні за розроблення і реалізацію політики в сфері надання соціальних послуг, є багато органів державної влади, державних відомств, установ тощо. Державне управління системою надання соціальних послуг в Україні здійснюється сьогодні всіма гілками державної влади – законодавчою, виконавчою та судовою.

Державні інститути (органи державної влади), які формуються, наділені владними повноваженнями та функціонують відповідно до Конституції України, законодавчих та інших правових актів, виконують соціальну функцію держави, регламентують взаємовідносини в сфері надання соціальних послуг, зокрема між державними, недержавними інститутами та отримувачами таких послуг. А відтак, існують підстави стверджувати, що вирішальна роль в управлінні соціальними послугами в Україні належить державі.

Ґрунтовний аналіз інституційного забезпечення системи надання соціальних послуг, а саме – інститутів, які функціонують на загальнодержавному рівні, а також їх базових функцій показав, що основними інститутами системи надання соціальних послуг на загальнодержавному рівні є наступні:

Президент України, який є главою держави, гарантом додержання прав громадянина. Зокрема, визначено в ст. 37 Конституції України [1] права на соціальний захист, яке включає право осіб, окремих соціальних груп, що перебувають у складних життєвих обставинах і не можуть самостійно їх подолати, на отримання соціальних послуг.

Верховна Рада України є органом законодавчої влади, який уповноважений ініціювати та приймати законодавчі акти. Іншими словами, Верховна Рада України забезпечує законодавчу базу щодо надання соціальних послуг шляхом прийняття законів, займаючи особливе місце в нормативно-правовому механізмі державного управління системою надання таких послуг, у державному регулюванні та розвитку цієї системи. Ключовими комітетами Верховної Ради України, до повноважень яких віднесено певною мірою розроблення законодавчих актів, які регламентують надання соціальних послуг, є: Комітет з питань соціальної політики, зайнятості та пенсійного забезпечення; Комітет у справах ветеранів, учасників бойових дій, учасників антитерористичної операції та людей з інвалідністю; Комітет з питань охорони здоров'я; Комітет з питань бюджету тощо.

Кабінет Міністрів України, Мінсоцполітики, інші міністерства та центральні органи виконавчої влади забезпечують функціонування системи надання соціальних послуг у цілому.

Кабінет Міністрів України відповідно до ст. 1 Закону України «Про Кабінет Міністрів України» [2] є вищим органом у системі органів виконавчої влади, здійснює виконавчу владу безпосередньо та через міністерства, інші ЦОВВ, Раду міністрів АРК та МДА, спрямовує, координує та контролює діяльність цих органів. КМУ відповідальний перед Президентом України і ВРУ, підконтрольний і підзвітний ВРУ у межах, передбачених Конституцією України [1]. Основним завданнями КМУ, які пов'язані з наданням соціальних послуг, є:

– вжиття заходів щодо забезпечення прав і свобод людини та громадянина;

– забезпечення проведення бюджетної, фінансової, податкової політики, політики у сферах соціального захисту, охорони здоров'я, освіти;

– розроблення і виконання загальнодержавних програм економічного, соціального розвитку, інших державних цільових програм; розроблення проектів законів про Державний бюджет України, забезпечує виконання затвердженого ВРУ Держбюджету України, подає ВРУ звіт про його виконання;

– забезпечення рівних умов для розвитку всіх форм власності, сприяння розвитку підприємництва, здійснення управління об'єктами державної власності, здійснення заходів щодо демонополізації та антимонопольного регулювання економіки, розвитку конкуренції та ринкової інфраструктури;

– спрямування та координація роботи міністерств, інших органів виконавчої влади, здійснення постійного контролю за їх діяльністю, виконанням ними Конституції України, інших актів законодавства України, вжиття заходів щодо усунення недоліків у роботі зазначених органів.

Міністерство соціальної політики є головним органом у системі ЦОВВ з формування та забезпечення реалізації державної соціальної політики у багатьох сферах, які в тій чи іншій мірі пов'язані з наданням соціальних послуг, а саме в сферах соціального захисту, соціального обслуговування населення, зайнятості населення, волонтерської діяльності, з питань сім'ї та дітей, оздоровлення та відпочинку дітей, а також захисту прав депортованих за національною ознакою осіб, які повернулися в Україну. З вирішення питань у зазначених вище сферах Мінсоцполітики відповідальне, підзвітне і підконтрольне перед КМУ.

Відповідно до Указу Президента [0] ключовими завданнями Мінсоцполітики в частині організації надання соціальних послуг є :

– формування та реалізація державної політики: у сфері надання соціальних послуг сім'ям, які можуть опинитися або перебувають у складних життєвих обставинах, людям похилого віку, інвалідам, бездомним особам і безпритульним дітям, дітям-сиротам та дітям, позбавленим батьківського піклування, іншим соціально вразливим верствам населення; щодо забезпечення державних соціальних стандартів, державних соціальних гарантій для населення, координація розроблення проектів державних

програм з питань соціальної політики; щодо надання адресної соціальної допомоги вразливим верствам населення; щодо соціальної та професійної адаптації військовослужбовців, звільнених у запас або відставку, та тих, які підлягають звільненню у зв'язку з реформуванням ЗСУ та інших військових формувань; з питань сім'ї та дітей; у сфері волонтерської діяльності;

– здійснення нормативно-правового регулювання у сферах: зайнятості населення; загальнообов'язкового державного соціального страхування, надання адресної соціальної допомоги, соціальних послуг і соціального обслуговування населення; соціального захисту ветеранів, дітей, сімей, інвалідів, людей похилого віку, осіб і сімей, які можуть опинитися або перебувають у складних життєвих обставинах, інших соціально вразливих верств населення; волонтерської діяльності; з питань сім'ї та дітей;

– визначення потреб регіонів у створенні установ соціального обслуговування населення, соціальної, трудової та професійної реабілітації інвалідів, організацій, що надають соціальні послуги соціально вразливим верствам населення, та координує роботу з їх створення; розробляє та вносить у встановленому порядку пропозиції щодо надання державної адресної соціальної допомоги малозабезпеченим та багатодітним сім'ям, інвалідам, особам, які страждають на психічні розлади, іншим соціально вразливим верствам населення;

– здійснення організаційно-методичного керівництва структурними підрозділами місцевих державних адміністрацій з питань праці та соціального захисту населення щодо організації роботи з надання соціальних послуг сім'ям, які можуть опинитися або перебувають у складних життєвих обставинах, людям похилого віку, інвалідам, бездомним особам і безпритульним дітям, дітям-сиротам і дітям, позбавленим батьківського піклування, іншим соціально вразливим верствам населення; забезпечує у межах своїх повноважень сертифікацію технічних та інших засобів реабілітації, контроль за виробництвом таких засобів; здійснює координацію роботи з соціального захисту бездомних осіб і безпритульних дітей та їх соціально-психологічної реабілітації; здійснює розподіл коштів, передбачених у Державному бюджеті України, для підтримки громадських організацій інвалідів та ветеранів, що мають статус всеукраїнських тощо.

Діяльність інститутів, які функціонують на загальнодержавному рівні системи, регламентована цілою низкою законодавчих і нормативно-правових актів, водночас практична діяльність інститутів, що безпосередньо надають соціальні послуги на найнижчому місцевому рівні – у територіальних громадах, сім'ї тощо – є юридично нерегульованою, що призводить до вкрай низької інституційної спроможності надавати такі послуги.

ЛІТЕРАТУРА // ЛІТЕРАТУРА // REFERENCES

1. Конституція України : [прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 черв. 1996 р. із змінами, внесен. Законом України від 8 груд. 2004 р. : за станом на 1 січня 2006 р.]. – К. : М-во юстиції України, 2006. – 124 с.

2. Про Кабінет Міністрів України : [Закон України від 27 лют. 2014 р. № 794-VII із змінами, внесен. згідно із 4 Законами в 2014-2015 рр.)] // Офіц. вісн. України. – 2014. – 14 бер. (№ 20). – Ст. 619.

3. Про Положення про Міністерство соціальної політики України : [Указ Президента України від 6 квіт. 2011 р. № 389/2011 (із змінами, внесен. згідно з 11 Указами Президента в 2011-2013 рр.)] // Офіц. вісн. України. – 2011. – 26 квіт. (№ 29). – С. 66. – Ст. 1227.

Воронова С. В. (Одеса, Україна)

**БАТЬКІВСЬКА КОНФЕРЕНЦІЯ ЯК ОДНА З ФОРМ РОБОТИ
КЕРІВНИКА ЗАГАЛЬНООСВІТНЬОГО НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ
З БАТЬКАМИ УЧНІВ**

У тезах обґрунтовано необхідність проведення батьківської конференції як ефективної форми роботи з батьками учнів.

Voronova S. (Odessa, Ukraine)

**PARENT-TEACHER CONFERENCE AS ONE OF THE FORMS OF
HEAD'S EDUCATIONAL INSTITUTION WORK WITH
STUDENTS' PARENTS**

This substantiates necessity of Parent-Teacher Conference as effective form of work with students' parents.

Для отримання позитивних та плідних результатів у співпраці загальноосвітнього навчального закладу (ЗНЗ) та сім'ї невід'ємна роль відводиться керівникові. Саме він має спрямувати управління процесом виховання в ЗНЗ на тісний зв'язок між педагогами та батьками учнів; вибудовувати співпрацю «діти-батьки-педагоги» на принципах взаємоповаги, довіри, відповідальності та рівноправного партнерства.

Науковим обґрунтуванням співпраці ЗНЗ з батьками учнів виступають: основні положення досліджень, що розглядають сутність та особливості професійної компетентності педагогів (Н. Гавриш, К. Крутій, Є. Павлютенков), технологію гуманізації педагогічного процесу (В. Алфімов, Г. Балл, В. Кабуш, В. Сухомлинський, А. Сущенко); специфіку роботи з батьками (Н. Віноградова, О. Кононко, А. Макаренко, Л. Островська, М. Стельмахович, В. Сухомлинський, К. Ушинський); концепцію особистісно орієнтованої освіти (Ш. Амонашвілі, І. Бех, Т. Сущенко, І. Якиманська) [1; 2; 3].

Велике значення для поглиблення співпраці зацікавлених сторін має батьківська конференція, на якій керівник ЗНЗ звітує перед громадою. З метою кількісного та якісного аналізу впровадження батьківської конференції, як однієї із форм роботи з батьками учнів, було проведено опитування серед керівників ЗНЗ Одеської області. Опитування

проводилося на базі Одеського обласного інституту удосконалення вчителів. За результатами опитування було з'ясовано наступне. Практично 95% керівників ЗНЗ проводять загальношкільні батьківські конференції. З них, 60% респондентів проводять її у нестандартній формі: ділові ігри (15%), тренінги (40%), дебати (10%), громадські слухання (5%), кейс-стаді (30%). До 45% керівників ЗНЗ залучають на батьківські конференції спеціалістів (медиків, психологів, юристів, спеціалістів психолого-медико-педагогічної консультації). Більшість керівників ЗНЗ (70%) проводять моніторинг щодо результативності проведення батьківських конференцій і, тільки, 20% з них проводять корекцію отриманих результатів.

У більшості звітів керівників ЗНЗ домінує прагнення представити досягнення учнів у навчанні (результати ЗНО, перемоги на олімпіадах). Без сумніву, якість освіти дуже важлива для батьків. Однак, сучасні дослідження показують, що їм не менш цікаві відношення закладу освіти до збереження здоров'я, забезпечення безпеки дітей, питання профорієнтаційної роботи. Крім того, у різних соціокультурних умовах інтереси представників батьківської аудиторії можуть відрізнятися: у великих містах батьків, напевно, зацікавлять можливості поглибленого вивчення предметів; у сільській місцевості – можливості школи повного дня або надання послуг додаткової освіти. Своєчасне виявлення й продумане врахування інтересів батьківської аудиторії дозволяють знайти оптимальний підхід до формування змісту звіту. Таким чином, звіт повинен бути орієнтований на взаємоузгодження інтересів батьківської аудиторії з інтересами закладу освіти.

Завдяки річному звіту керівник ЗНЗ може привернути увагу потенційних партнерів, зацікавити батьків учнів новими освітніми послугами. Чітке визначення ідеї та її грамотне представлення в тексті доповіді дозволяють задовольнити інформаційні потреби аудиторії, сформувати довіру й повагу до закладу освіти, спонукати батьків до конкретних дій (віддати дитину до першого класу школи, зробити благодійний внесок до фонду підтримки школи, брати участь у виборах до Ради школи, батьківських комітетів).

Як варіант пропонуємо зміст річного звіту керівника ЗНЗ перед батьківською громадою, що демонструє цілісність і системність триєдності навчання, виховання й збереження здоров'я.

Зміст річного звіту керівника ЗНЗ

Чому саме цей ЗНЗ? (*історична довідка*). Для чого й для кого працює ЗНЗ? (*місія ЗНЗ*). Що лежить в основі? (*ціль і концепція ЗНЗ*). Нас не так навчали. Чи добре, коли у школі відбуваються зміни? (*інноваційна робота в ЗНЗ*). Наскільки зараз сучасний ЗНЗ? (*програма розвитку ЗНЗ*). Які зміни мають бути в майбутньому? (*найближчі перспективи*). Чому вчать у ЗНЗ? (*зміст освіти*). Як навчають у ЗНЗ? (*якість навчання*). Чи можна досягти успіхів у навчанні без злагодженої та продуманої системи виховання? Які відмінні риси має середовище даного ЗНЗ? Що саме важке у вихованні? (*колективна діяльність*). Чим підтверджується ефективність такої системи

виховної роботи? (*рівень вихованості*). Яким чином діти долають такі навантаження? (*«шкільні хвороби»*). Чи призведе до поліпшення стану здоров'я дітей організація на базі школи різних оздоровчих процедур? (*сприятливі умови*). Але в добі тільки 24 години. Що робити? (*режим*). Для чого в школах проводять медичні огляди? (*медичний супровід*). Цього досить для збереження здоров'я? (*навчання здоров'ю*). Навіщо ще й психологічна служба? (*психологічний супровід*). Чи йде психолог в ногу з прогресом (*психологія й техніка*). Це впливає на відносини в колективі? (*психологічний клімат*). З якими кадрами можна все вирішити? (*педагоги ЗНЗ*). Що складніше: управляти або «управлятися»? (*управління ЗНЗ*). Хто й за що платить? (*фінансування ЗНЗ*). Чи є у ЗНЗ однодумці? (*поширення досвіду*). Будинок – повна чаша? (*дещо про недоліки*).

Наведений приклад служить ілюстрацією досить оригінального підходу до вибору стилю публічного звіту. Але, однією з умов досягнення успішного результату є чітке бачення ЗНЗ своєї місії, що не просто декларується в Програмі розвитку, а є реальним орієнтиром розвитку школи.

Таким чином можна зробити висновки, що батьківська конференція як одна з форм роботи з батьками учнів досить популярна серед керівників ЗНЗ. Слід звернути увагу на те, що керівникам ЗНЗ важливо узгоджувати позиції та очікування педагогів і батьків, шукати шляхи взаємодії, налаштуватися на необхідність професійного та особистісного самовдосконалення, проводити корекцію отриманих результатів діяльності. Якщо ЗНЗ і сім'я закриті один для одного, дитина опиняється між двома паралельними системами. Тільки при взаєморозумінні між керівниками ЗНЗ, педагогами та батьками можливе створення умов, які допомагають особистісному становленню та соціальному розвитку дитини.

ЛІТЕРАТУРА // ЛИТЕРАТУРА // REFERENCES

1. Кабуш В. Т. Гуманистическое воспитание школьников : теория и методика : пособие для педагогов / В. Т. Кабуш. – Изд. 2-е. – Мн.: Белфонд «Мы – дети», 2001. – 200 с.
2. Стельмахович М. Г. Українська родинна педагогіка / М. Г. Стельмахович. – К., 1996. – 286 с.
3. Сущенко А. В. Гуманізація педагогічної діяльності як інноваційний процес / А. В. Сущенко // Педагогіка і психологія формування творчої особистості: проблеми і пошуки: зб. наук. праць. – Київ-Запоріжжя, 2003. – Вип. 29. – С. 32-39.

Пивоварова Л. В. (Одеса, Україна)

МОТИВАЦІЯ І СТИМУЛЮВАННЯ ТРУДОВОЇ АКТИВНОСТІ ПЕРСОНАЛУ ВНЗ В УМОВАХ РЕФОРМУВАННЯ ОСВІТНЬОЇ СИСТЕМИ

У тезах обґрунтовано проблеми мотивації та стимулювання педагогічних працівників вищих навчальних закладів в умовах модернізації освіти та її інтеграції в єдиний європейський освітній простір, визначено

шляхи вирішення задач ефективної системи управління як однієї з функцій сучасного менеджменту.

Pyvovarova L. (Odessa, Ukraine)

MOTIVATION AND STIMULATION OF BUSINESS ACTIVITY OF HIGHER EDUCATION INSTITUTIONS' STAFF IN CONDITIONS OF REFORMING THE EDUCATIONAL SYSTEM

The article is based on the problems of motivation and stimulation of educators of higher education institutions in conditions of the educational system modernization and its integration into the common European educational space, the ways of solving problems of effective controlling system are defined as one of the modern management functions.

В Україні зараз активно здійснюється реформування освітньої системи, і особливої значущості в цьому процесі набуває модернізація вищої школи, яка спрямована на підвищення рівня освіти та інтеграцію в єдиний європейський освітній простір, що і знайшло втілення в ухваленому Верховною Радою України 1 липня 2014 р. Законі України «Про вищу освіту» [1, С. 8].

Новий закон відкриває нові можливості мотивації педагогічних працівників. Перш за все вищі навчальні заклади отримують реальні інструменти для фінансової автономії. Відтепер виші зможуть розпоряджатися власними надходженнями, заробленими коштами й розміщати їх на рахунках у державних банках що значно підвищує можливість матеріальної мотивації педагогічних працівників. ВНЗ також матимуть можливості для кадрової автономії – вони зможуть залучати зарубіжних учених і самостійно, університетськими вченими радами визнавати їхні дипломи. Також узгоджується ступенева системи вищої освіти України з європейською. Зокрема, це стосується Національної рамки класифікацій – встановлюються такі освітні рівні й ступені: «молодший спеціаліст», «бакалавр», «магістр», «доктор філософії», «доктор наук», тобто вишам потрібні висококваліфіковані викладачі, освіта яких буде відповідати новим прагненням. Планується створення Національного агентства з якості вищої освіти, яке здійснюватиме ліцензійну експертизу та акредитацію спеціальностей, передбачено широку академічну автономію зі зменшенням навантаження викладачів, щоб дати їм змогу займатися науковими дослідженнями, самоосвітою. Закріплено реальні демократичні засади в управлінні вищим навчальним закладом. Зокрема, передбачено ротацію керівних кадрів. Ректора обиратимуть усі штатні викладачі та представники студентства, а не лише делегати; та займати свої посади ректор, декани факультетів та завідувачі кафедрами будуть лише дві каденції по п'ять років. І це є нова можливість і кар'єрна мотивація для молодих науково-педагогічних працівників [1, С. 8-9].

Фактично у повну силу Закон вступить лише з першого січня 2016 року. Сподіваємося, що в результаті успішно втіленої реформи Україна через кілька років отримає конкурентоспроможну вищу освіту та університети європейського зразка.

В умовах, що склалися в Україні на нинішньому етапі її розвитку, проблема системи мотивації та стимулювання навчальних закладів набула важливого значення, оскільки вирішення задач, які стоять перед суспільством загалом та системою управління освітою, можливе лише за умови створення належної мотиваційної основи, здатної спонукати персонал навчальних закладів до ефективної діяльності.

В умовах відсутності прибутковості і посилення конкуренції саме в мотивації співробітників можуть бути знайдені ті резерви, які дозволять навчальному закладу не тільки пережити важкі часи, а й створити передумови для розвитку і процвітання в майбутньому.

Шлях до ефективного управління людиною полягає через розуміння її потреб. Тільки знаючи, що спонукає людину до дії, які мотиви покладено в основу її діяльності, можна знайти методи її мотивації. Отже пошук сучасних методів мотивації та розробка ефективної системи управління мотивацією персоналу є функцією сучасного менеджменту, який має забезпечити сприятливе середовище, щоб люди могли отримувати задоволення від виконуваної роботи і суспільного визнання своїх досягнень.

Застосування різних методів мотивації показує як позитивні, так і негативні аспекти і при правильному використанні нестандартних мотивуючих акцій та інструментів кожний заклад намагається створити собі репутацію колективу, в якому до людей ставляться як до особистостей, а не як до «сірої маси», що актуально для навчальних закладів, де кожен викладач – вже особистість. У такому навчальному закладі хочеться працювати і досягати все нових цілей.

Мотиваційне управління колективом передбачає не тільки знання суттєвих потреб працівників, врахування їхніх особистісних особливостей, розуміння цілей, бажань, прагнень; але й реалізацію індивідуального підходу та врахування міжособистісних стосунків у колективі, уміння заохочувати, надавати підтримку та своєчасну допомогу; проявляти толерантність, етичність, повагу до колег; також необхідно оптимально поєднувати заохочення і покарання та активно використовувати засоби морального заохочення [5, С. 15-32].

Швидкі зміни в усіх сферах сьогоденного суспільства впливають і на мотиваційну сферу педагогів, перебудовують ієрархію традиційно значимих для вчителів потреб. Вона стає більш гнучкою, динамічною, варіативною. І тут важливу роль відіграє матеріальна зацікавленість, адже задоволеність педагогічних працівників матеріальною винагородою залежить не стільки від її розміру, скільки від відповідності уявленням фахівців про соціальну справедливість в оцінці їх старання та праці [3, С. 89-97].

Мотиви педагогічної діяльності можна поєднати в групи: мотиви обов'язку; мотиви зацікавленості і захопленості предметом, що

викладається; мотиви захоплення спілкуванням зі студентами.

Основними видами професійних мотивів викладача є:

– **матеріальні стимули**, спонукання, пов'язані із самоствердженням,
– **професійні мотиви**, можливість кар'єрного росту;
– **мотиви особистісної самореалізації** (орієнтації на повагу та підвищення соціального статусу; мотив раціоналізації власної професійної діяльності;

– **мотив отримання високої оцінки** (вищої за наявної категорії) при атестації кадрів чи серед колег або керівництва) [4, С. 250-256].

На сьогоднішній день стимулювання розвитку трудового потенціалу науково-педагогічних працівників України є незадовільним. На нашу думку, зниження трудової активності персоналу вищих навчальних закладів багато в чому пояснюється відсутністю необхідних матеріальних та моральних стимулів, гарантій соціального захисту. З цією метою необхідно провести реформу оплати праці педагогічних працівників, адже жодна країна світу не досягла високого рівня розвитку без інвестицій в освіту, обумовлених її незаперечною пріоритетністю, без підвищення престижності професії викладача.

ЛІТЕРАТУРА // LITERATURA // REFERENCES

1. Освітні реформи: Закон України від 01 липня 2014 року «Про вищу освіту // Освіта України. – 2014. – № 15. – 21 квіт. – С. 8-9..
2. Артеменко Л. Мотиваційні аспекти менеджменту // Актуальні проблеми державного управління: Зб. наук. пр. / [Редкол.: С. М.Серьогін (голов. ред.) та ін.]. – Д.: ДРІДУ НАДУ, 2009. – Вип.3 (21). – 288 с.
3. Богдан Н. Н. Мотивація та де мотивація професійної діяльності персоналу ВНЗ / Н. Н. Богдан, Є. А. Могильовкін // Университетское управление. – 2011. – № 3(31). – С. 89-97.
4. Гончарук Н. Т. Мотивація й оцінка керівного персоналу у сфері освіти // Актуальні проблеми державного управління: Зб. наук. пр. / [Редкол.: С. М. Серьогін (голов. ред.) та ін.]. – Д.: ДРІДУ НАДУ, 2007. – Вип.1 (27). – С. 250-256.
5. Крюгер И. Кадровый менеджмент / [Под ред. А. Тогулева]. – TRANSFORM., R. v. Decker's Verlag Heidelberg, 2009. – 75 с.

Ремез Н. Д. (Одеса, Україна)

ВПРОВАДЖЕННЯ ДИСТАНЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ В ПРОЦЕС АДМІНІСТРУВАННЯ ЗОВНІШНЬОГО НЕЗАЛЕЖНОГО ОЦІНЮВАННЯ

У тезах висвітлено питання ефективності впровадження дистанційних технологій в процес адміністрування зовнішнього незалежного оцінювання як одного із пріоритетних напрямів інноваційної освітньої діяльності.

Remez N. (Odesa, Ukraine)

IMPLEMENTATION OF DISTANCE TECHNOLOGIES IN THE PROCESS OF ADMINISTRATION OF EXTERNAL INDEPENDENT EVALUATION

The thesis reveals the effectiveness of implementing distance technologies in the process of administration of external independent evaluation as one of the priority directions of innovative educational activities.

Потреба у трансформації держави відповідно до європейських цінностей, норм і стандартів, створення інформаційного суспільства є нагальною проблемою сьогодення. Це безпосередньо стосується системи освіти, у якій значне місце посідають інноваційні процеси управлінської діяльності менеджерів освіти, які характеризуються модернізацією змісту і структури їхньої роботи. Зовнішнє незалежне оцінювання навчальних досягнень учнів стало широкомасштабним заходом інноваційної освітньої діяльності в Україні. Сучасні процеси, які відбуваються в галузі освіти, у тому числі і в процесі зовнішнього незалежного оцінювання, спрямовуються на реалізацію інноваційної освітньої політики, управлінський аспект якої відображено у працях таких науковців, як В. І. Бондар, Л. М. Ващенко, Л. І. Даниленко та ін. Процес впровадження освітніх інновацій тісно пов'язаний із сучасною педагогічною практикою.

Метою даної публікації є висвітлення ефективності впровадження дистанційних технологій в процес адміністрування зовнішнього незалежного оцінювання як одного із пріоритетних напрямів інноваційної освітньої діяльності.

Питання розвитку інформаційного суспільства української держави та процес входження її до світового простору набуває в наш час особливої важливості і знаходить своє відображення в ряді таких законодавчих і нормативно-правових документів, як Закони України «Про інноваційну діяльність», «Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності», «Про освіту», «Про вищу освіту» та інші. У Законі України «Про основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007-2015 роки» наголошується на необхідності розвитку інформаційного суспільства в Україні та впровадження новітніх інформаційно-комунікаційних технологій в усі сфери суспільного життя.

Велике значення серед основних компонентів інформаційного забезпечення мають інформаційні ресурси, найсучаснішими з яких є використання комп'ютерних мереж, що надає менеджерам освіти можливість швидко отримувати або надавати великий обсяг необхідної інформації, не прив'язуючись до певного місця або часу. Розвиток дистанційних технологій управління обумовлений його економічною ефективністю та доцільністю. Дистанційні технології управління процесом зовнішнього незалежного оцінювання створюють умови для роботи менеджера освіти, який відповідає

за організацію ЗНО, для вдосконалення професійних та фахових знань, умінь і навичок педагогічних працівників, залучених до проведення зовнішнього незалежного оцінювання незалежно від місця їх перебування, розширюють можливості доступу організаторів ЗНО до якісної та правдивої інформації, надають можливість обговорювати та приймати управлінські рішення за допомогою засобів ІКТ.

В Одеському регіональному центрі оцінювання якості освіти на сайті <http://test-center.od.ua/> розроблено Інформаційну Систему (ІС) «КАРПАТИ», яка дозволяє оперативно та якісно адмініструвати процес зовнішнього незалежного оцінювання на регіональному рівні. Доступ до інформаційної системи мають менеджери освіти (за логінами та паролями, виданими ОРЦОЯО), які займаються організацією зовнішнього незалежного оцінювання в територіальних округах. ІС «КАРПАТИ» має наступні розділи:

– **Залучені працівники.** У цьому розділі знаходиться база даних педагогічних працівників та інших фахівців, залучених до проведення ЗНО, з якою можуть працювати організатори ЗНО в територіальних округах. Вони мають доступ до даних усіх працівників, залучених до проведення ЗНО, у межах району/міста. Цей розділ, зокрема, використовується для систематизації даних щодо сертифікації залучених працівників, надання їм роботи в пунктах проведення ЗНО, створення списків персоналу пунктів ЗНО, підтвердження роботи під час зовнішнього незалежного оцінювання. Працюючи з ІС, можна скористуватися пошуковою системою в базі залучених працівників, яка полегшить роботу менеджера освіти щодо сертифікації або закріплення працівників за пунктами ЗНО територіального округу.

– **Пункти проведення ЗНО.** Основні функції розділу: перегляд інформації щодо пунктів проведення ЗНО в територіальному окрузі, формування та редагування списків персоналу пунктів ЗНО; контроль за дотриманням вимог щодо формування списків персоналу пунктів ЗНО.

– **Сертифікація.** Під час роботи з базою працівників та формування списків персоналу організатор ЗНО може додавати необхідних фахівців для подальшої сертифікації. Розділ дозволяє переглядати список працівників для повідомлення їм персональних логінів та паролів для проходження сертифікації; контролювати хід сертифікації та її результати.

– **Оперативне інформування.** Розділ використовується під час проведення ЗНО для передачі до ОРЦОЯО оперативної інформації щодо перебігу зовнішнього незалежного оцінювання.

– **Документи.** У цьому розділі можна знайти і завантажити усі необхідні довідкові матеріали та робочі документи – технологічні карти персоналу, регламент роботи пункту ЗНО, зразки службової документації тощо.

– **Повідомлення.** У разі виникнення проблем або запитань відповідальний за пункт ЗНО або Уповноважена особа УЦОЯО може надіслати працівнику ОРЦОЯО – адміністратору ІС «КАРПАТИ» – текстове

повідомлення, а також отримати на нього відповідь.

Використання дистанційних технологій управління забезпечує: високий рівень організації та скоординованості діяльності центру, що сприяє ефективному адмініструванню процесу ЗНО; можливість навчально-методичного забезпечення підготовки педагогічних працівників та інших фахівців, залучених до проведення ЗНО; здійснення контрольних заходів для виявлення рівня набутих педагогічними працівниками та іншими фахівцями, залученими до проведення ЗНО, необхідних знань, умінь та навичок; проектування змісту подальшої навчально-методичної та організаційної роботи центру.

Отже, запровадження дистанційних технологій управління, зокрема використання ІС «КАРПАТИ», дозволяє організаторам ЗНО оперативно вирішувати питання, які виникають в процесі адміністрування ЗНО на регіональному рівні, та приймати оперативні управлінські рішення.

ЛІТЕРАТУРА // LITERATURA // REFERENCES

1. Ващенко Л. М. Управління інноваційними процесами в загальній середній освіті регіону: [монографія] / Л. М. Ващенко. – К.: Видавниче об'єднання «Тираж», 2005. – 380 с.

2. Даниленко Л. І. Менеджмент інновацій в освіті / Л. І. Даниленко. – К.: Шк. світ, 2007. – 120 с.

3. Посилання: <http://test-center.od.ua/>

СОЦІАЛЬНА ДОПОМОГА ТА ПРОБЛЕМИ ПСИХОЛОГІЧНОГО КОНСУЛЬТУВАННЯ SOCIAL CARE AND COUNSELING ISSUES

Лазарева А. О. (Одеса, Україна)

СПЕЦИФІКА НАДАННЯ СОЦІАЛЬНИХ ПОСЛУГ БЕЗРОБІТНИМ ЖІНКАМ В ОДЕСЬКОМУ РЕГІОНІ.

В статті розглянуто стан жіночого безробіття в Україні та в Одеському регіоні. Актуальність досліджуваної теми визначається погіршенням стану безробіття, що визначається напрямками гендерної політики України, а в сучасних умовах соціальні послуги стають основою соціальної роботи з жінками, які спрямовують їх на підтримку власних зусиль та прагнень до удосконалення професійних навичків, що знизить рівень утриманства з боку держави.

Lazareva A. (Odessa, Ukraine)

THE SPECIFICITY OF SOCIAL SERVICES TO UNEMPLOYED WOMEN IN ODESSA REGION

The article considers the state of unemployment of women in Ukraine, especially in the Odessa region. The topicality of the theme, which is explored in the article due to the deterioration in the level of unemployment among women. This is determined by the direction of the gender policy in Ukraine. In modern conditions of social development, social services become the Foundation that provides stimulating the efforts of women in improving their professional skills and enhance social activity, which in turn will reduce the level of dependency in society.

Сучасний стан розвитку суспільства, який характеризується збільшенням соціального навантаження та зниженням рівня життя призводить до погіршення стану безробіття населення, особливо серед такої гендерної групи як жінки. За даними Держкомстату України рівень безробіття жінок на кінець 2013 року склав 7%, на початок 2015 року кількість жінок, котрі отримали статус безробітних складало 284 тис. [4]. Таким чином, від загальної їх кількості безробітних 62,2 % становлять жінки, майже половина – особи віком до 35 років. Ситуація ускладнюється не тільки станом пропозиції та попиту на ринку праці, але й соціальною нерівністю у конкурентній противазі на одне робоче місце, які пропонують роботодавці жінкам. Незважаючи на обговорення питання щодо гендерної нерівності жінок і чоловіків на ринку праці, і хоча ця тематика є результатом багатьох

досліджень, проблема залишається на тому ж рівні, а в деяких сферах навіть погіршується.

В умовах економічної нестабільності більшість жінок опиняються в умовах залежності від чоловіків, адже рівень оплати праці у всьому світі за ту ж роботу, яку виконують чоловіки набагато більше, а ніж у жінок. Незважаючи на те, що сьогодні в Україні жінки та чоловіки мають однакові права у сфері праці, для більшості працездатних жінок адаптація до ринкових змін в економіці проходить надто важко. Об'єктивно жінки є менш конкурентоспроможною категорією на ринку праці. Це виявляється у зайнятості за наймом, підприємницькій діяльності, професійному та кар'єрному зростанні [3]. Поєднання жінками суспільних функцій, пов'язаних з їхньою професійною діяльністю, та сімейних обов'язків змушує їх іноді відмовлятися від професійного зростання взагалі.

Враховуючи психологічні фактори, сучасний стан економіки України, недостатню підтримку з боку держави, можна стверджувати, що жінка у нашій країні практично не має права вибору: працювати чи не працювати. Будучи берегинею домашнього затишку, вона позбавлена можливості працювати для себе, самореалізуватися в роботі. Гендерні нерівності у сфері праці починають все більше проявлятися саме зараз, коли жінка намагається стати рівноправною учасницею ринку праці. Для жінок нове соціально-економічне середовище, налаштованість громадської думки, індивідуальний психологічний стан широкого загалу менш сприятливі, ніж для чоловіків. Згідно із даними соціологічних досліджень, лише одна із 100 жінок відчуває себе нині абсолютно впевненою, 8-9 із 10 перебувають у постійній тривозі за завтрашній день, а частка тих, хто остаточно зневірився знайти будь-яку роботу, становить у структурі економічно неактивного жіночого населення 6,4% [3].

Найбільш вираженою в Україні формою гендерної нерівності у сфері зайнятості є гендерна професійна сегрегація, негативним проявом якої є те, що жінки концентруються у тих секторах, де оплата праці є нижчою. Вони займають близько 80% робочих місць в освіті, охороні здоров'я і соціальній сфері, приблизно стільки місць у готельному та ресторанному бізнесі, більше половини місць в оптовій та роздрібній торгівлі, у сфері фінансових послуг. Чоловіки переважають у промисловості, сільському господарстві, у державному управлінні і бізнесі [1]. Отже, значна частина робочих місць для жінок є у галузях, які не гарантують їм необхідного матеріального забезпечення.

Опитування роботодавців в Україні показало, що одна з основних стратегій економічного виживання пов'язується в їхньому уявленні з проведенням жорсткої кадрової політики. Роботодавці, а особливо власники приватних підприємств, діючи у жорсткому ринковому конкурентному середовищі, вважають, що з жінками пов'язані більш високі витрати через тимчасове звільнення у зв'язку із вагітністю або з хворобою дитини, право жінки на скорочений робочий день, тощо [1]. Це означає відмову від

використання жіночої праці на робочих місцях, де вона може бути замінена чоловічою.

Гендерна професійна сегрегація посилюється ще й тим, що збільшення матеріальної допомоги при народженні дитини та зміни умов виплати, за якої загальну суму допомоги повинен платити роботодавець, зачіпає економічні інтереси роботодавців. Тому виникає парадоксальна ситуація, коли посилення соціальної захищеності жінки як матері зводить нанівець гарантії її прав як працівника. Жіноча робоча сила, що одержала високий соціальний захист із погляду охорони материнства, виявилася витісненою у напівмаргінальний сектор ринку праці, у галузь нерегламентованої і напівофіційної зайнятості.

Процес посилення трудової мобільності у середовищі спеціалістів із вищою освітою у даний час також знаходить гендерну форму вираження. Для чоловіків вихід із бюджетної сфери пов'язаний із пошуком високооплачуваної роботи, що дозволяє зберегти професійний статус. Для жінок такі можливості дуже обмежені [1].

Надійним помічником жінок, які бажають бути успішними, знайти роботу відповідно до професійних інтересів та уподобань, став Одеський міський центр зайнятості. Найбільшим попитом серед клієнток служби зайнятості, направлених на перенавчання, користуються професії та спеціальності бухгалтера із знанням міжнародних стандартів та сучасних комп'ютерних програм, секретаря керівника (організацій, підприємств, установ), кухаря, кондитера, перукаря, продавця, кравця тощо. Значну увагу державна служба зайнятості приділяє навчанням за професіями, що дозволяють незайнятим громадянам, особливо жінкам, реалізовувати себе в сфері малого бізнесу шляхом самозайнятості, наприклад, пошив одягу, перукарські послуги тощо [5].

Також організуються державною службою зайнятості разом із місцевими органами влади й громадські роботи. Їх мета – в період пошуку постійної роботи забезпечити незайнятим громадянам тимчасову зайнятість і матеріальну підтримку.

Враховуючи потреби жінок з малолітніми дітьми, нині у центрах зайнятості створили ігрові кімнати. Відтак, жінки, приходячи на прийом до фахівця центру чи на семінар з техніки пошуку роботи, мають де залишати дітей, які цікаво проведуть час і будуть доглянуті [4].

Запропоновані послуги, які надаються Одеським міським центром зайнятості безробітним жінкам спрямовані на підтримку самоповаги до себе та збереження соціальної активності і впевненості в своїх силах, що відповідає загальній концепції соціального обслуговування населення в Україні, котра орієнтована на стимулювання власних сил у подоланні проблеми безробіття серед жіноцтва.

ЛІТЕРАТУРА // ЛІТЕРАТУРА // REFERENCES

1. Василькова В. Р. Женская безработица в Украине [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.oldconf.neasmo.org.ua>.

2. Добробот Є. О. Гендерний та регіональний аспект безробіття в Україні [Електронний ресурс]. Сучасні напрямки теоретичних та практичних досліджень в економічній науці, 2012. – Режим доступу: <http://www.economy-confer.com.ua/full-article/1120>.

3. Пушкіна О. Проблема жіночого безробіття. Релізація гендерної політики [Електронний ресурс]. Луганський регіональний центр зайнятості. – Режим доступу: <http://www.dcz.gov.ua/lug/control/uk/publish>

4. Статистична інформація. Інформаційна записка про стан ринку праці та діаграми [Електронний ресурс]. Інформаційна записка за січень 2015 року. – Режим доступу: <http://www.dcz.gov.ua/ode/control/uk/statdatacatalog>.

5. Статистична інформація. Ринок праці. Зайнятість та безробіття [Електронний ресурс]. Рівень безробіття населення (за методологією МОП) за статтю, віком та місцем проживання у 2013 році. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>.

Тодорцева Ю. В. (Одеса, Україна)

КОНСУЛЬТАТИВНА РОБОТА ПСИХОЛОГА З ДІТЬМИ ІЗ СІМЕЙ БІЖЕНЦІВ

У тезах обґрунтовується актуальність консультативної роботи психолога з дітьми із сімей біженців в умовах сьогодення, а також розглядаються основні етапи роботи, націлені на корекцію посттравматичного стресового розладу у дітей із сімей біженців.

Todortseva J. (Odessa, Ukraine)

THE ADVISORY WORK OF PSYCHOLOGIST WITH THE CHILDREN FROM REFUGEES' FAMILIES

The article is revealed the importance of psychologist's advisory work with the children from refugees' families nowadays and also it's exposed the main phases of work aimed to the correction of posttraumatic stress disorder for the children from refugees' families.

Потреби в охороні психічного здоров'я біженців та вимушених переселенців залишаються поверхово вивченими і практично незадоволеними. Війна руйнує емоційне, когнітивне, соціальне та економічне благополуччя людей, а найбільш внаслідок цієї руйнації страждають найменше захищені: діти, сироти, інваліди, жінки, люди похилого віку. Накоплення травматичних переживань приводить до психосоціальної дисфункції, яка пов'язана з почуттям страху, втратою надії і довіри, а також контролю над життям, порушенням здібностей до подолання проблем. На початок 2015 року в Одесі та Одеській області знаходиться 20000 біженців і переселенців зі сходу України – зони бойових дій, чверть з яких складають діти.

З метою надання психологічної підтримки дуже важливим постає створення центрів психосоціальної реабілітації і допомоги дітям і підліткам, які постраждали в зоні військових дій. Переважними напрямками роботи в подібних центрах виступають: підвищення у дітей рівня толерантності до фрустрації; підвищення адаптивності учнів, виходячи з їх соціального досвіду, можливостей і психічного стану; формування позитивного відношення підлітка до самого себе і оточуючого світу в минулому, теперішньому і майбутньому. Консультативна допомога передбачає розвиток комунікативної, інтерактивної і перспективної сторін спілкування для попередження виникнення комунікативних бар'єрів, розвитку здібності до адекватної оцінки фрустраційної ситуації та уміння знаходити конструктивний вихід з неї, здійснення навчання прийомам зняття емоційної напруги.

Консультативна робота з дітьми із сімей біженців включає п'ять основних етапів: підготовчий, діагностичний, основний, повторну діагностику і заключний [1, С.38].

На першому підготовчому етапі психологи центра надають програму консультативної роботи адміністрації школи, де опинились постраждалі діти і проводять індивідуальні зустрічі з вчителями, у процесі яких збирається первинна інформація, що відображає характеристику особистості підлітків. Психологи центру можуть приймати участь у батьківських зборах, де знайомлять батьків з метою і завданнями програми, отримують згоду на проведення діагностичної і тренінгової роботи.

На другому – діагностичному етапі, проводиться безпосередньо діагностика підлітків з метою виявлення рівня їх толерантності до фрустрації, характеру міжособистісної взаємодії. Для вирішення цієї мети може використовуватися великий арсенал психодіагностичних методик, серед яких рекомендуються: модифікація методики фрустраційних реакцій С.Розенцвейга, метод незакінчених речень (модифікація О.М. Олександровської, Н.І. Кокуріної), тест «Шкала соціально-ситуативного страху» О.Кондаша [2, С.115].

На третьому основному етапі проводиться соціально-психологічний тренінг, в процесі якого підлітки можуть вже самостійно прийняти рішення, впоратись і знаходити шляхи виходу з фрустраційних ситуацій.

На четвертому етапі повторної діагностики проводяться такі ж самі діагностичні методики, що й на другому етапі. Психологи центру обговорюють результати заняття і порівнюють отримані дані в ході діагностичного дослідження на другому і четвертому етапах.

На останньому, заключному етапі проводиться консультативна, методична і психологічна робота з дітьми, педагогами і батьками.

Наслідки війни можуть проявлятися по-різному і одним з таких проявів являється посттравматичний стресовий розлад (ПТСР). Останній виникає як запізніла реакція на короткочасну або тривалу стресову подію чи ситуацію погрозливого і навіть катастрофічного характеру. Внаслідок розладу особистість травмується на біологічному, психологічному і поведінковому

рівнях. Один з найпоширеніших симптомів ПТСР – сильне почуття страху, тому може відбуватися регулярне повертання дитини до переживань, пов'язаних з травмою. Діти стають надто уважними і здібні передбачити будь-який знак небезпеки, особливо через реакцію батьків. Водночас порушується поведінка в родині і школі, відбувається зміна життєвих позицій по відношенню до інших людей і виникає почуття безперспективності майбутнього, спостерігається схильність до самотності, асоціальної поведінки чи злочинності, можуть виникати суїцидні думки, агресивна поведінка. Таким чином, якщо в сім'ї від наслідків психологічної травми страждає одна людина, страждають і всі інші. Небезпека подібної ситуації проявляється у можливості її впливу на послідуєчі покоління.

Надання допомоги дітям біженців і вимушених переселенців, постраждалих від війни, не повинно обмежуватись тільки медичною або соціальною допомогою. Їм необхідна консультативна робота психолога та комплексна програма реабілітації, що дозволять подолати посттравматичні стресові порушення і повернути до нормального життя.

ЛІТЕРАТУРА // LITERATURA // REFERENCES

1. Еремина Л. Ю. Профилактика кризисных психологических состояний у детей в зоне чрезвычайных ситуаций / Л. Ю. Еремина // Сборник научных трудов. – М.: МГПУ, 2006. – 175 с.

2. Солдатова Г. У. Психология беженцев и вынужденных переселенцев: опыт исследований и практической работы / Г. У. Солдатова. – М.: Смысл, 2001. – 279 с.

Патик Ю. В. (*Одеса, Україна*)

СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНА ПІДТРИМКА СІМЕЙ, ЩО ВИХОВУЮТЬ ДІТЕЙ З ОБМЕЖЕНИМИ МОЖЛИВОСТЯМИ ЗДОРОВ'Я

В тезах висвітлюються проблеми сімей, що виховують дитину з обмеженими можливостями здоров'я. Наголошується на важливості соціально-педагогічної підтримки таким сім'ям.

Patik Y. (*Odessa, Ukraine*)

SOCIAL-PEDAGOGICAL SUPPORT OF THE FAMILIES RAISING CHILDREN WITH DISABILITIES

Social-pedagogical support to families raising children with disabilities
In the article the problem of families raising a child with disabilities and the importance of social-pedagogical support such families.

Поява в сім'ї дитини з обмеженими можливостями здоров'я докорінно змінює життя батьків, вносить певні корективи у їх звичний побут, змінює ставлення до інших дітей. І якщо народження здорової дитини приносить у

життя сім'ї позитивні переживання, почуття радості, гордості, ніжності, то народження дитини з обмеженням здоров'я розцінюється як найсильніший психологічний стрес, наслідком якого може бути порушення психіки батьків внаслідок пережитого шоку [1]. Окрім психологічного навантаження у житті дітей з обмеженими можливостями і в їх сім'ях виникає ціла низка проблем, які потрібно подолати: перебудова міжособистісних стосунків у сім'ї (за необхідності), вироблення найбільш оптимальної стратегії і тактики виховної роботи з урахуванням обмеження в здоров'ї дитини, подолання «психологічної стіни» між здоровими та хворими дітьми. По мірі зростання та розвитку дитини з обмеженими можливостями здоров'я на сім'ю чекають економічні, житлово-побутові, комунікативні, освітні проблеми та труднощі із працевлаштуванням. Зіштовхуючись один на один із цими проблемами сім'я, що виховує дитину з обмеженими можливостями здоров'я, потребує соціально-педагогічної підтримки.

Соціально-педагогічна підтримка надає компетентну соціальну допомогу дітям з обмеженими можливостями здоров'я, а саме: підвищує ефективність процесу соціалізації, виховання та розвитку таких дітей; забезпечує діагностику, корекцію і управління в широкому спектрі відносин у соціумі в інтересах становлення і розвитку повноцінної, морально здорової, соціально захищеної і творчо активної особистості; організує різні види суспільно та індивідуально значущої діяльності дітей з обмеженими можливостями здоров'я на принципах творчості, самоврядування самостійності; формує на цій основі їх систему цінностей, створює в родині позитивно-психологічний клімат для догляду та для запобігання додаткових зовнішніх впливів, здатних погіршити процес соціалізації дитини, сприяє соціальній інтеграції сім'ї. Невід'ємним атрибутом соціально-педагогічної підтримки сім'ям, що виховують дитину з обмеженими можливостями здоров'я, є співпраця з батьками. Разом із своїми дітьми вони вчаться сприймати життя по новому. Для них організуються консультації з психологом, юристом, соціальним працівником, соціальним педагогом та іншими спеціалістами. Такі зустрічі, поради та рекомендації фахівців дозволяють батькам краще зрозуміти свою дитину, віднайти правильний орієнтир у її вихованні [2]. Соціально-педагогічна підтримка передбачає не тільки надання необхідної допомоги сім'ям та дітям з обмеженими можливостями, але й подальшу участь сім'ї у соціальній взаємодії, що перешкоджає вродженому або набутому обмеженню зайняти центральне місце у формуванні та становленні особистості, дозволяє дітям з обмеженими можливостями здоров'я так організувати свій спосіб життя, щоб розвинути інші здібності й тим самим компенсувати обмеженість.

Як зазначає Е. І. Холостова, готових рецептів виховання дитини з обмеженими можливостями здоров'я немає. Окрім реалізації на практиці запропонованих рекомендацій щодо соціально-педагогічної підтримки, батьки мають самі пізнати всі особливості «такого» виховання, співвіднести з ними свої дії, зробити все для кращого розуміння проблем таких дітей, сприяти усуненню всіх перешкод, що заважають успішному соціальному

розвитку, навчанню, соціальної адаптації та інтеграції дитини з обмеженими можливостями в здорове суспільство [3].

ЛІТЕРАТУРА // LITERATURA // REFERENCES

1. Акатов Л. И. Социальная реабилитация детей с ограниченными возможностями здоровья. Психологические основы: учеб. пос. для студ. высш. учеб. заведений / Л. И. Акатов. – М. : ВЛАДОС, 2003. – 368с.
2. Безпалько О. В. Соціальна педагогіка в схемах і таблицях: навчальний посібник / О. В. Безпалько. – К.: Центр навчальної літератури, 2003. – 134 с.
3. Холостова Є. І. Соціальна робота з інвалідами / Є. І. Холостова. – М.: Видавничо-торгова корпорація «Дашков і КВ», 2009. – 240 с.

Гузенко В. А. (Одеса, Україна)

**СОЦІАЛЬНІ СТРАХИ У ПІДЛІТКОВОМУ ТА ЮНАЦЬКОМУ ВІЦІ:
ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ**

У тезах наводиться порівняльний аналіз соціальних страхів осіб юнацького та підліткового віку та визначається роль, яку вони відіграють у психічному здоров'ї особистості, що розвивається.

Guzenko V. (Odessa, Ukraine)

**SOCIAL FEARS IN ADOLESCENCE AND EARLY ADULTHOOD
IN THE FORM OF COMPARATIVE ANALYSIS**

A comparative analysis of social fears of youth and teens is given in the thesis. Author defines the role that the social fears play in the mental health of the individual developing.

Сучасне українське суспільство впродовж останніх років знаходиться у процесі кардинальних політичних, економічних, соціальних та культурно-національних змін. Під впливом як українських національних традицій, так і запозиченого «західного» способу життя (так званого «суспільства успіху») в країні формуються нові духовні і культурні цінності, моральні норми та соціальні стандарти. Вивчення соціальних страхів стає особливо актуальним під час загострення соціальної кризи. Проте дані тези присвячені скоріше аналізу досліджень минулих років (2006-2013 рр.), хоча наведені результати порівняльного аналізу діагностичних зрізів визначають гострі проблемні зони у розвитку сучасного юнацтва та підлітків.

Дослідження останніх десятиріч виділяють чотири окремі групи страхів: біологічні, соціальні, моральні та дезінтеграційні (або екзистенційні). Згідно концепцій соціалізації особистості підлітковий вік є психологічним перехрестям соціальних та біологічних страхів. При порівнянні результатів діагностики соціальних страхів підлітків та юнаків дійсно можна побачити, що в підлітковому віці соціальні страхи є менш актуальними ніж у

юнацькому. Так, вираженість біологічних та соціальних страхів у осіб підліткового віку в середньому однакова, а в юнацькому віці вже спостерігається переважання соціальних страхів над біологічними, оскільки цей вік є завершальним етапом соціалізації.

Таким чином можна, так би мовити, відстежити трансформацію якості страхів особистості та визначити межі норми та проблемні зони. З одного боку, досить природно, що в дитинстві переважають біологічні страхи. Також природним є трансформація біологічних страхів у соціальні, як результат соціалізації особистості. Біологічні страхи (у випадку психологічного здоров'я) дозволяють зберегти людині своє фізичне життя, а соціальні зберегти своє місце у соціумі («соціальне життя»). З іншого, загострення страхів веде за собою низку загроз. Біологічні страхи, з якими, наприклад, не змогла впоратись дитина, стають фобіями дорослої людини і можуть негативно позначитись на якості та ефективності її соціального життя. Проте зупинимось конкретніше на соціальних страхах і на тому, що відбувається при їх загостренні у підлітковому та юнацькому віці.

Якщо говорити про юнацький вік, то ми отримуємо конформну, слабку, безініціативну особистість, яка здатна виконувати будь-які «накази» референтної групи, аби тільки уникнути ізоляції («соціальної смерті»). Такі особистості, як мінімум, небагато досягають у своєму житті та скоріше за все будуть складати шар люмпенізованих особистостей (оскільки, за нашими дослідженнями, саме сильні соціальні страхи не дозволяють досягти переважання мотивації досягнення успіху над мотивацією уникнення невдач і, як один з наслідків, спостерігається зупинка в просуванні у соціальній ієрархії суспільства [1]), або, як максимум, стають ідеальним підґрунтям формування тоталітарних режимів.

Досліджуючи соціальні страхи підлітків ми випадково вийшли на загрозливу закономірність [2,3]. При вивченні страхів підлітків – учнів звичайної школи та клієнтів консультативного центру, який займався супроводом та наданням психологічної підтримки підліткам із суїцидальними намірами або з межовими станами, ми помітили, що у клієнтів центру соціальні страхи були набагато сильнішими. При чому були зафіксовані статистично значущі відмінності. Виходить, що надмірний нахил у бік соціальних страхів в підлітковому віці призводить до розгойдування і так слабо стабільної психіки підлітка та може провокувати суїцидальні наміри та межові стани, адже страх соціальної смерті стає сильнішим за страх смерті біологічної і регулятивні механізми та захисти можуть не спрацювати.

Таким чином, наші спостереження та результати досліджень вказують на особливу актуальність та гостроту проблеми соціальних страхів в юнацькому та підлітковому віці, визначаючи не тільки приблизні проблемні зони але й загрози психічному здоров'ю, а іноді, і фізичному існуванню людини.

ЛІТЕРАТУРА // LITERATURE // REFERENCES

1. Гузенко В. А. Особливості переживання соціального страху з різними рівнями мотивації досягнень у юнацькому віці : дис. ... канд. психол. наук : 19.00.07 / В. А. Гузенко. – Одеса, 2009. – 243 с.
 2. Гузенко В. А. Дослідження соціальних страхів у підлітків / В. А. Гузенко, А. В. Богачьова // Інтелігенція і влада: Громадсько-політичний науковий збірник. – Вип. 18. Серія соціологія. – Одеса, 2009. – С. 106-112.
 3. Гузенко В. А. Соціально-психологічна робота з підлітками щодо подолання соціальних страхів / В. А. Гузенко, А. В. Богачьова // Інтелігенція і влада: Громадсько-політичний науковий збірник. – Спец. вип. № 23: Матеріали міжнар. наук.-практ. конф. [«Проблеми та перспективи розвитку сучасної соціальної роботи»], (Одеса, 12-14 вересня 2011 р.). – Серія: Соціологія. – Одеса: видавець Букаєв Вадим Вікторович, 2011. – С. 167-179.
-

Пелісьє Ю. П., Майструк О. В. (Одеса, Україна)

**ОСОБЛИВОСТІ СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНОГО СУПРОВОДУ
ВАГІТНИХ ЖІНОК, ЯКІ ВІДБУВАЮТЬ ПОКАРАННЯ В ОДЕСЬКІЙ
ВИПРАВНІЙ КОЛОНІЇ №74**

У тезах розкрито сучасний стан проблеми соціально-психологічного супроводу вагітних жінок, які відбувають покарання в Одеській виправній колонії № 74.

Pelissier J., Mastruk O. (Odessa, Ukraine)

**FEATURES SOCIO-PSYCHOLOGICAL SUPPORT FOR PREGNANT
WOMEN SERVING THEIR SENTENCES IN ODESSA CORRECTIONAL
COLONY №74**

The article presented modern status of socio-psychological support pregnant women, serving sentences in Odessa correctional colony № 74.

Жінки продовжують складати дуже малу частину загальної кількості ув'язнених у світі [2]. Однак поряд із збільшенням числа ув'язнених у багатьох країнах також спостерігається не просто збільшення числа жінок-ув'язнених, але, за даними проведених досліджень в деяких країнах, це збільшення відбувається більш швидкими темпами, ніж збільшення кількості засуджених чоловіків. Жорсткість в усьому світі норм кримінального правосуддя веде до того, що все більша кількість жінок потрапляє в місця позбавлення волі за не значні правопорушення. Жінкам, внаслідок їх статевої приналежності, особливо важко перебувати в місцях позбавлення волі.

Засуджені до позбавлення волі жінки в Україні утримуються в дванадцяти установах виконання покарань для дорослих жінок та в одній виховній колонії для неповнолітніх. У двох колоніях для дорослих засуджених жінок є Будинки дитини – в Одесі та Чернігові. Станом на 1

березня 2014 року в 182 установах, що належать до сфери управління Державної пенітенціарної служби України, утрималося 124473 особи. Крім того, на обліку у 697 підрозділах кримінально-виконавчої інспекції перебуває 122459 засуджених до кримінальних покарань, не пов'язаних з позбавленням волі, та адміністративних стягнень. При цьому жінок – 5468 осіб.

На нашу думку особливої уваги потребують вагітні засуджені. У виправних установах вагітні рідко отримують належним чином організований допологовий і післяпологовий догляд. У переважній більшості країн медичні служби кримінально-виконавчої системи недоукомплектовані персоналом і не мають достатніх ресурсів. Їх можливості зазвичай обмежуються тим, що медичні служби першочергово запов'язані справлятися з такими захворюваннями в тюрмах, як епідемії ВІЛ, туберкульозу. Як правило, виправні установи вкрай переповнені і правила гігієни в них дотримуються не належним чином. Адміністрації установ виконання покарань не в змозі, за багатьма причинами, враховувати необхідність в спеціальному раціоні для вагітних, в тому числі раціоні харчування, а продуктів, що надаються, може виявитися недостатньо для задоволення потреб вагітних ув'язнених [1]. Вагітні засуджені потребують підвищеної уваги до їх як фізичного, так і психологічного здоров'я. Вагітність для будь-якої жінки є періодом трансформації її особової, професійної, сексуальної, гендерної, тілесної і інших ідентичностей.

В Одеській виправній колонії № 74 вагітні засуджені народжують в цивільних пологових будинках міста Одеси. В пологовому будинку породілля разом з новонародженим знаходиться від 3 до 5 днів. Якщо дитина здорова, її переводять в будинок дитини при колонії, а мати повертається до казарми.

Під час вагітності в Одеській виправній колонії № 74 жінки отримують медичне обслуговування, яке включає: підвищений контроль за станом здоров'я; обстеження УЗІ (кожен триместр); кожного місяці аналіз крові, сечі та калу; флюорографія один раз на період вагітності.

Чинним законодавством України закріплено право засуджених на отримання психологічної допомоги, що надається співробітниками психологічної служби виправної установи та іншими особами, які мають право на надання такої допомоги. На нашу думку одним з найважливіших напрямів цієї діяльності повинний бути психологічний супровід засуджених вагітних жінок, який має містити: зняття загальної тривоги вагітної; опрацювання страху перед пологами; вирішення конфліктних ситуацій між вагітною жінкою та іншими жінками, які відбувають покарання; психологічна підготовка до пологів; пояснення про перші дні і місяці життя дитини з точки зору її психічного розвитку; допомога при вирішенні питань післяпологової депресії.

Важливим аспектом роботи з вагітними засудженими жінками є соціальний супровід. Під соціальним супроводом ми розуміємо комплекс заходів, спрямованих на підтримку процесів активної життєдіяльності та розвитку природних здібностей клієнта, а також створення умов для

попередження розвитку негативних наслідків і різних соціальних проблем, мобілізація особистості на активізацію прихованих резервів, навчання новим професіям, здатності самостійно справлятися з виниклими проблемами. На нашу думку при соціальному супроводу вагітних жінок, які відбувають покарання в місцях позбавлення волі, повинні вирішуватись такі завдання: роботу з адаптації вагітної до реальних умов життєдіяльності; реабілітацію і виведення вагітної жінки з кризових ситуацій; максимально можливе підвищення соціального статусу; нормалізацію відносин вагітної засудженої з іншими жінками, які відбувають покарання; роботу по відновлення здоров'я, позбавлення від шкідливих звичок.

На жаль, робота персоналу з супроводу вагітних жінок, які відбувають покарання в Чорноморській виправній колонії № 74, знаходиться на низькому рівні розвитку. Це пояснюється низкою різноманітних факторів: а) недостатністю кваліфікованого персоналу (2 психолога на більш ніж 600 жінок; відсутність штатних соціальних працівників); б) відсутністю структурованої, комплексної програми супроводу вагітних жінок, які відбувають покарання; в) відсутністю корекційних та допоміжних методів роботи з засудженими вагітними; г) проблемою відкидання та не заохочування ініціатив працівників колонії навіть з урахуванням недостатності людських ресурсів. У даній ситуації особливо важливо враховувати, що тільки взаємодія всіх соціальних інститутів, орієнтованих на запобігання несприятливих впливів на засуджену вагітну жінку, реалізація профілактичних програм, поряд з поліпшенням діагностики, лікування, використанням сучасних медичних технологій, стане можливим вирішення стратегічних завдань щодо поліпшення якості життя вагітних, які відбувають покарання в місцях позбавлення волі.

ЛІТЕРАТУРА // ЛИТЕРАТУРА // REFERENCES

1. Руководство для администрации учреждений исполнения наказаний и других должностных лиц. Женщины в местах заключения. Серия справочников по уголовному правосудию // Организация объединенных наций, 2008. – Режим доступа: http://www.unodc.org/documents/russia/Manuals/UNODC_women-and-imprisonment_RUS.pdf

2. Walmsley, R., World Female Imprisonment List 2006, International Centre for Prison Studies. – Режим доступа: www.prisonstudies.org.

Шараєва О. П. (Одеса, Україна)

ПРОФІЛАКТИКА СУЇЦИДАЛЬНОЇ ПОВЕДІНКИ СЕРЕД ПІДЛІТКІВ

У тезах представлені результати дослідження щодо профілактики суїцидальної поведінки серед підлітків, а також обґрунтовано необхідність її проведення для подальшого запобігання суїцидальних намірів.

Sharaeva O. (Odessa, Ukraine)

PREVENTIVE MEASURES IN SUICIDE BEHAVIOR AMONG ADOLESCENTS

This thesis includes the results of research devoted to preventive measures in suicide behavior among adolescents and also explained the necessity of their realization for further anticipating to suicide intentions.

Проблема суїциду досить складна та актуальна, оскільки у підлітковому віці мотиви суїцидальних дій найчастіше є егоїстичними. Молоді люди у такому віці, не маючи достатнього життєвого досвіду, не можуть правильно визначити мету свого життя та шляхи її досягнення. Із загальних причин суїцидів серед підлітків можна назвати такі: втрата улюбленої людини, стан перевтоми, уражене відчуття власної гідності, руйнування захисних механізмів особи в результаті вживання алкоголю, психотропних засобів і наркотиків.

Отже, потрібна державна програма із запобігання суїцидній активності, створення відповідних громадських організацій, налагодження роботи служб психологічної допомоги як для підлітків, так і для дорослих, проведення профілактичних бесід, тренінгів, усунення соціальних причин самогубств шляхом вдосконалення економіки країни, організації допомоги після спроб реалізації суїциду.

Для проведення дослідження щодо профілактики суїциду серед підлітків нами була обрана методика «Суїцидний ризик» Т. Н. Разуваєвої. Метою експрес діагностики суїцидного ризику Т. Н. Разуваєвої є виявлення рівня сформованості суїцидних намірів для попередження серйозних спроб самогубства. Дана методика призначена для учнів 8-11 класу. Можливо індивідуальне та групове тестування, на основі якого можна зробити аналіз результатів.

В дослідженні прийняли участь 13 учнів 8 класу та 14 учнів 9 класу. З 8 класу 7 дівчат і 6 хлопців, а з 9 класу 8 дівчат і 6 хлопців. Отримані дані за тестом були підраховані в балах за окремими питаннями, по таким показникам як: демонстративність, афективність, унікальність, неспроможність, соціальний песимізм, злам культурних бар'єрів, максималізм, тимчасова перспектива і антисуїцидальний фактор. Розглянемо детальніше кожен з показників.

Д – демонстративність (бажання привернути увагу оточуючих к своїм незгодам, досягти співчуття та розуміння).

А – афективність (домінування емоцій над інтелектуальним контролем в оцінці ситуації). Готовність реагувати на психотравматичну ситуацію безпосередньо емоційно.

У – унікальність (сприйняття себе, ситуації, і, можливо, власного життя в цілому як явища виняткового, не схожого на інші).

Н – неспроможність (негативна концепція власної особистості). Подання про свою неспроможність, некомпетентність, непотрібність, «виключення» зі світу.

С.П – соціальний песимізм (негативна концепція навколишнього світу). Сприйняття світу як ворожого, який не відповідає уявленням про нормальні або задовільні для людини відносини з оточуючими.

З.Б – злам культурних бар'єрів (культ самогубства, пошук культурних цінностей і нормативів, що виправдовують суїцидальну поведінку або навіть роблять її в якійсь мірі привабливою).

М – максималізм (інфантильний максималізм ціннісних установок). Поширення на всі сфери життя змісту локального конфлікту в якійсь одній життєвій сфері.

Т.П – тимчасова перспектива (неможливість конструктивного планування майбутнього).

А – антисуїцидальний фактор (глибоке розуміння почуття відповідальності за близьких, почуття обов'язку роботи).

Відсоткове відношення результатів групи учнів 8 класу щодо наявності суїцидального ризику відображено у таблиці 1.

Таблиця 1

**Результати суїцидального ризику в учнів 8 класу за методикою
Т. Н. Разуваєвої**

Д	А	У	Н	С.П	З.Б	М	Т.П	АФ
15%	18%	11%	13%	26%	4%	3%	5%	5%

У результаті отриманих даних ми можемо виділити показники, які виділяються найвищими відсотками, а саме: соціальний песимізм, афективність, демонстративність.

Згідно цих показників можна зробити наступні висновки:

1) Соціальний песимізм є ознакою того, що підлітки сприймають навколишній світ негативно, як ворожий, а це в свою чергу характеризує їх ставлення до оточуючих людей, ніби всі мене не достойні.

2) Афективність є поведінкою, яка в першу чергу визначається емоційним станом або відношенням, які не контролюються підлітком і можуть призвести до негативних наслідків.

3) Демонстративність означає, що підлітки прагнуть звернути увагу на свої проблеми, інколи може бути шантаж, але така поведінка зазвичай являється криком про допомогу.

Таблиця 2

**Результати суїцидального ризику в учнів 8 класу за методикою
Т. Н. Разуваєвої**

Д	А	У	Н	С.П	З.Б	М	Т.П	АФ
12%	17%	11%	14%	23%	8%	4%	5%	6%

Отримуючи дані учнів 9 класу, ми дійшли висновку, що найбільшу кількість балів набрали такі показники як: афективність, соціальний песимізм та негативізм.

В результаті діагностування за зазначеною методикою видно, що у двох груп опитуваних переважають саме три показники, а це свідчить про те, що при афективній поведінці емоції перевищують над контролем ситуації, що може бути наслідком несвідомої суб'єктивної оцінки поточної ситуації. Соціальний песимізм є ознакою того, що підлітки сприймають навколишній світ негативно, як ворожий, а це в свою чергу характеризує їх ставлення до оточуючих людей, ніби всі мене не достойні, що в даному віці може стати причиною суїцидних намірів у дітей. Негативізм сприймається як непотрібність по відношенню до інших, тобто підліток може вважати себе поганим, не потрібним нікому у цьому світі.

Проведене експериментальне дослідження дозволило дійти висновків, що підлітки дуже схвильовані своїми проблемами і потребують необхідної допомоги як родини, так і спеціалістів. Зазвичай діти реагують дуже емоційно на життєві події, що стає наслідком неконтрольованих ситуацій. Найчастіше така поведінка виражається у максимальному протесті проти досягнення компромісу, підлітки не прислухаються до порад дорослих. Таким чином, щоб уникнути суїцидних намірів, необхідно розробити рекомендації щодо профілактики суїцидної поведінки серед підлітків, а також реалізовувати їх на практиці.

ЛІТЕРАТУРА // ЛИТЕРАТУРА // REFERENCES

1. Адамова Л. І. Профілактика суїцидальної поведінки / Л. І. Адамова. – М: Ексмо, 2009. – 89 с.
2. Діагностика особистості / Упоряд. Т. Н. Разуваєва. – Шадринск, 2000. – С. 26.

Калюжна Є. М. (*Запоріжжя, Україна*)

ПСИХОЛОГІЧНІ МЕХАНІЗМИ ЗЦІЛЕННЯ ОСОБИСТОСТІ

У статті авторами застосований власний аналітичний досвід для ілюстрації виведених теоретичним шляхом принципів успішної консультативної роботи.

Kaluzhnaya E. (*Zaporizhzhya, Ukraine*)

PSYCHOLOGICAL MECHANISMS OF HEALING PERSONALITY

In the article authors are apply own analytical experience in an order to illustrate the principles success of consultative work.

Упродовж усієї історії свого існування психологічна практика доводила цілющу силу слова (Л. Ф. Бурлачук, Л. М. Карамушка, Н. І. Пов'якель, В. В. Рибалка, О. П. Саннікова, Т. М. Титаренко,

Н. В. Чепелева, Н.Ф.Шевченко та ін.). І чи приймається слово на віру, чи стає фактом усвідомлення через аналітичну роботу, – різниця буде ледь помітною, хоча й значною. У першому випадку зцілення приймається, у другому – досягається. Вочевидь, що навіювання відіграє в обох випадках чи не найголовнішу роль.

Перший крок на зустріч до психолога вже апріорно містить у собі ефект зцілення. Персона психолога виступає фокусом потреби клієнта. Клієнт легко сприймає слова психолога і, як правило, погоджується з ним. Аналітик може роками супроводжувати клієнта, який так ніколи й не наважиться зробити самостійний крок, передбачаючи невдачу, а кожен похід до кабінету психолога стане для нього ніби першим. Консультація перетворюється на звичку, подібну, наприклад, до паління, коли сигарета стає засобом задоволення потреби паління, яке, у свою чергу, може бути прикриттям або придушенням відчуття голоду чи тривоги. Отже, сигарети подавляють природне бажання, яке, не будучи задоволеним, звичайно ж викличе бунт в організмі, наприклад, у вигляді кашлю та інших незворотних процесів, – таких, як рак легенів [2].

Як же розірвати це коло? Адже навіть володіючи інструментарієм із усім багатством терапевтичних методик, психолог може так і не спонукати клієнта піднятися на сходинку вище. Відповідь очевидна: панацея криється у персоні психолога.

Вважається, що проекція – процес несвідомий. Це означає, що терапевтичний діалог між аналітиком і клієнтом щонайменше має бути формальним, аби проекція вийшла якомога повнішою. Увага психолога прикута лише до тих мало усвідомлюваних процесів, які породжують механізми захисту, тобто, до комплексів. Саме ж усвідомлення і переорієнтація душевних сил на продуктивну роботу залишається за клієнтом. При цьому, важливо не забувати дотримуватися позиції стосовно того, що зцілювальний ефект ні в якому разі не повинен спиратися на формальні або стандартні методи.

Погоджуючись із тим, що кожна людина індивідуальна і, що усвідомлення та розв'язання проблем залежить лише від неї самої, слід визнати й те, що ніхто не знає душу і думки окремої особистості краще, ніж вона сама. Свідомість же побудована на слові, тобто, усі почуття, переживання, усвідомлюються завдяки слову. Усі бажання і прагнення легше реалізовувати, якщо вони вербалізовані, а ще краще, коли вони вступають у полеміку з думками і словами іншого. Цей процес можна назвати повноцінним діалогом.

Айзек Азімов (Isaak Asimov) у своїй новелі «Фах» чудово розмежує професії, де для опанування одними достатньо спеціальних знань, а для інших – ніяких відомих знань не достатньо. До останніх якраз він і відніс фах психолога. Щоб пізнати людину, хоча б однакової з психологом культури, йому мало знати саму культуру, треба ще й творити її. Але творити не згідно очікувань суспільства, а за власним бажанням, яке може й не розділяти культуру, до якої власне й належить психолог [1].

Таким чином, бажання людини змінитися, здобути душевну рівновагу, є кроком уперед, у майбутнє. Чим же має бути консультація у психолога? Чи не тією подією, яка змінить мінус на плюс? Адже проста підтримка допомагає лише триматися на плаву, як рятувальний надувний жилет, тоді як справжня допомога – це коли потерпілого витягують із води. Тож клієнту, у першу чергу, потрібна не підтримка, не схвалення, а міцна рука допомоги.

Підсумовуючи, варто висунути застереження щодо застосування психологами «загальних» методик, нехай і перевірених часом. Адже, якщо, наприклад, реакція на стрес є однотипною, це не означає, що вихід також один. Можна з упевненістю констатувати, що існує прямий зв'язок між психологічними проблемами та враженнями, які отримує людина, контактуючи зі світом. Причому, немає значення, пізнаються вони чи проходять повз свідомість, вони все одно закарбовуються у пам'яті та вже ніколи її не полишають. Більше від того, подальше сприйняття людиною свого життя буде піддаватися корекції враженнями прожитого життя.

ЛІТЕРАТУРА // ЛИТЕРАТУРА // REFEREN

1. Калюжна Є. М. Теоретичне підґрунтя дослідження проблем особистості крізь призму аналітичної психології / Є. М. Калюжна, А. М. Вовна // Науковий часопис НПУ ім. М. П. Драгоманова. – Серія 12. Психологічні науки: Зб. наук. праць. – К., 2011. – № 34(58). – С. 86-93.

2. Калюжна Є. М. Зцілення як ефект консультаційної взаємодії / Є. М. Калюжна, А. М. Вовна // Магістратура: стан, проблеми, перспективи розвитку: Матеріали Регіональної науково-практичної конференції 9-10 листопада 2011 р. – Суми, 2011. – С. 51-57.

Калюжная Е. Н., Киреевкова А. Ю. (Запорожье, Украина)
**ПРАКТИКА ПСИХОЛОГИЧЕСКОГО КОНСУЛЬТИРОВАНИЯ:
ПРОБЛЕМА ПОСТАНОВКИ ЦЕЛЕЙ**

Статья обращает внимание на проблему определения целей в консультативном процессе. Показано, как цели консультирования зависят от потребностей клиента и теоретической ориентации консультанта.

Kaluzhnaya E., Kireenkova A. (Zaporozhye, Ukraine)
**PRACTICE OF PSYCHOLOGICAL COUNSELING: PROBLEM
GOALS SETTING**

The article draws attention to the problem of determining the target in the consultative process. It is shown as the goal of counseling depends on the client's needs and theoretical orientation advisor.

Психологическое консультирование – относительно новая область психологической практики, выделившаяся из психотерапии. Эта профессия

возникла в ответ на потребности людей, не имеющих клинических нарушений, однако нуждающихся в психологической помощи. Поэтому в психологическом консультировании мы сталкиваемся с людьми, испытывающими трудности в повседневной жизни. Одна из актуальных проблем психологического консультирования – это отсутствие строго очерченных границ. Некоторая неопределенность предмета отражается и в разнообразии определений.

Итак, консультирование – это совокупность процедур, направленных на помощь человеку в разрешении проблем и принятии решений относительно профессиональной карьеры, брака, семьи, совершенствования личности и межличностных отношений [2]. Н. Burks и В. Steffire (1979) предложили более широкое определение консультирования как профессионального отношения квалифицированного консультанта к клиенту, которое обычно представляется как «личность – личность», хотя иногда в нем участвуют более двух человек. Цель консультирования – помочь клиентам понять происходящее в их жизненном пространстве и осмысленно достичь поставленной цели на основе осознанного выбора при разрешении проблем эмоционального и межличностного характера [3].

Сердцевиной психологического консультирования является «консультативное взаимодействие» между клиентом и консультантом, основанное на философии «клиент-центрированной» терапии. Ее основоположник – американский психотерапевт К. Роджерс, выделил три основных принципа консультативной работы: каждая личность обладает безусловной ценностью и заслуживает уважения как таковая; каждая личность в состоянии быть ответственной за себя; каждая личность имеет право выбирать ценности и цели, принимать самостоятельные решения [3].

Цели консультирования зависят как от потребностей клиента, так и от теоретической ориентации консультанта (принадлежности той или иной «школе»). Современные представления о целях консультирования [1]:

– психоаналитическое представление: перевести в сознание вытесненный в бессознательное материал; помочь клиенту воспроизвести ранний опыт и проанализировать вытесненные конфликты; «заново построить» (реконструировать) личность;

– индивидуальная психология А. Адлера: трансформировать цели жизни клиента; помочь сформировать социально значимые цели через обретение чувства равенства с другими людьми;

– поведенческое направление: исправить неадекватное поведение и обучить эффективному поведению;

– рационально-эмотивная терапия А. Эллиса: устранить «саморазрушающий» подход клиента к жизни и помочь сформировать устойчивый и рациональный подход к решению эмоциональных и поведенческих проблем;

– ориентированная на клиента терапия К.Роджерса: создать благоприятный климат консультирования, подходящий для самоисследования и распознавания факторов, мешающих росту личности;

поощрять открытость клиента опыту; развивать уверенность в себе, спонтанность;

– экзистенциальный подход: помочь клиенту осознать свою свободу и собственные возможности; побуждать к принятию ответственности за то, что происходит с ним, распознавать блокирующие свободу факторы.

Цели консультанта и клиента, в конечном счете, соприкасаются, хотя каждый консультант имеет свою систему общих целей, соответствующую его теоретической ориентации, а каждый клиент свои индивидуальные цели, приведшие его к специалисту. Реализация целей консультанта зависит от потребностей и ожиданий клиента [1; 2; 3].

Итак, обобщая, можно сказать, что психолог принимает клиента как уникального, автономного индивида, за которым признается и уважается право свободного выбора, самоопределения, право жить собственной жизнью. Любое внушение или давление мешает клиенту принять ответственность на себя и правильно решать свои проблемы.

ЛІТЕРАТУРА // LITERATURA // REFEREN

1. Бондаренко А. Ф. Психологическая помощь: теория и практика / А. Ф. Бондаренко. – Изд. 3-е, испр. и доп. – М.: Независимая фирма «Класс», 2001. – 336 с.
2. Бурлачук Л. Ф. Основы психотерапии: Уч. пос. для студентов вузов / Л. Ф. Бурлачук, И. А. Грабская, А. С. Кочарян. – К.: Ника-Центр; М.: Алетейа, 1999. – 320 с.
3. Кочюнас Р. Основы психологического консультирования / Р. Кочюнас. – М.: Академический проект, 1999. – 240 с.

Моїсеєва Т. М. (Одеса, Україна)

СОЦІАЛЬНА ПІДТРИМКА НУЖДЕНИХ ПОРОДІЛЬ БЛАГОДІЙНИМИ ТОВАРИСТВАМИ ОДЕСИ (КІНЕЦЬ ХІХ – ПОЧ. ХХ СТ.)

У тезах, на основі аналізу діяльності благодійних товариств Одеси, виділено основні напрямки соціальної підтримки нужденних породіль.

Moiseeva T. (Odessa, Ukraine)

SOCIAL SUPPORT OF BEGGARLY A WOMAN GIVING BIRTHS BY BENEVOLENT SOCIETIES OF ODESA (END XIX – IS BEGINNING XX OF CENTURY)

In article, on the basis of analysis of activity of benevolent societies of Odesa, basic directions of social support of beggarly woman giving births are selected.

Організація кваліфікованої родопомочі, допологової та післяпологової підтримки, соціальна допомога породіллям з найменш захищених суспільних

груп – проблеми актуальні і сьогодні. Найбільш гострими вони були в досліджуваний період в м. Одеса: «особые условия нашего города, как коммерческого порта, дороговизна предметов первой необходимости...; масса наплывного, бессемейного люда: солдат, матросов и рабочих – все это условия, которые ведут к нищете, пороку и преступлению. Женщина, поддерживающая свое существование тяжким, непрерывным трудом, постоянно вращающаяся в бездомной, бессемейной среде, легко поддается пороку. В момент рождения ребенка у нее нет ни крова, ни помощи. Она связана по рукам и ногам: ребенок лишает ее возможности зарабатывать» [1, С. 3-4]. Нерідкими були випадки, коли, опинившись в подібній ситуації, жінки вдавалися до підкидування дітей.

Потреба у вирішенні цих питань була нагальною і кричущою. Піонером у справі, що характерно для того часу, виступила не держава, а благодійні організації. Ми коротко зупинимося на характеристиці діяльності у цій сфері лише двох одеських установ: Дамського товариства допомоги бідним породіллям м. Одеси (засноване у 1879 р.) та Тимчасового притулку для опіки безпорадних немовлят та нужденних породіль (заснований 1864 р., з 1873 р. отримав ім'я Павловського на честь Новоросійського генерал-губернатора Павла Коцебу, який надавав закладу значну підтримку) [2, С. 4; 3, С. 3.].

Одним з напрямків допомоги породіллям було надання їм грошової допомоги. *Павловський притулок* видавав її щомісячно у вигляді пенсії (в розмірі від 3-х до 5-ти крб. сріблом) матерям, які не могли самостійно утримувати дітей внаслідок крайньої злиденності. Кількість таких пансіонерок в різні часи була неоднаковою (в звіті за 1872-1873 р. називається цифра 120, в 1875-1876 р. – від 35 до 45) [4, С. 7; 5, С.5].

Окрім цього, на засіданні дорадчого комітету *Павловського притулку* 31 жовтня 1876 р. обговорювалися рекомендації МВС щодо організації допомоги працюючим матерям немовлят. Зокрема, в них пропонувалося приймати таких малят в притулок на певний період з тим, щоб матері мали можливість у вільний від праці час, два чи три рази на день, приходити до закладу для годування своїх дітей [6, С. 10]. В планах на майбутнє стояло влаштування дитячих ясел, або денного притулку (вже широко розповсюджених в Європі), «лечебницы для приходящих» хворих жінок та дітей та інші заходи [7, С. 14-15].

Як свідчать проаналізовані нами документи, на першому етапі діяльності *Дамського товариства* головні зусилля Правління також спрямовувалися на матеріальне сприяння нужденним породіллям. Прийом заяв від потребуючих допомоги, згідно Статуту, здійснювався щоденно, у визначені години в постійному приміщенні [8, С. 4].

Допомога надавалася по місцю проживання як грошима, так і одежею, продуктами, ліками. Кількість жінок, які зверталися за грошовим сприянням постійно зростала, що підтверджують наступні цифри: в 1894 р. 971-ій породіллі було видано 2351 карб. [9, С. 7], в 1900 р. 1604 жінки отримали 3309 карб. [10, С. 9]. Як видно з наведених даних величина субсидії в

середньому складала трохи більше двох карб., причому – чим більше жінок зверталось за грошовою підтримкою, тим меншим ставав її розмір (за Статутом одноразова сума в одні руки не могла перевищувати 10 карб.) [11, С. 9]. Відсутність в звітах більш докладної інформації не дозволяє скласти уявлення щодо можливості повторного отримання допомоги та допустимої частоти таких звернень.

Враховуючи благодійний характер закладів і обмежені джерела фінансування, фінансовий тягар грошових виплат був для них вкрай обтяжливим. Тому другою важливою складовою їх діяльності стало надання кваліфікованої родопомочі бідним породіллям.

В *Павловському притулку* пологове відділення було відкрите одночасно з закладом. На перших порах в найманому приміщенні було влаштовано лише три ліжка, пізніше їх кількість зросла до 10, а з переходом у власну будівлю (з 1877 р.) – до 14, чотири з яких розташовувалися в окремих кімнатах – для тих породіль, які бажали б мати окреме помешкання за певну плату [12, С. 13].

Необхідно зауважити, що в досліджуваній період кращою гарантією збереження життя і здоров'я породіллі і немовляти вважалося прийняття пологів в домашніх умовах, оскільки значний відсоток смертності жінок в родильних відділеннях не тільки Росії, а й Європи був пов'язаний з поширенням в них інфекції, що викликала так звану пологову лихоманку.

В 1875 р. медичний конгрес в Брюсселі висловився проти великих породільних закладів. При влаштуванні пологового відділення в новій будівлі *Павловського притулку* було враховано новітні рекомендації медичної науки щодо організації такого роду закладів. Породіллі поміщалися не більше трьох в одній кімнаті, площа якої складала 99 куб. метрів. Кожна кімната, у випадку необхідності, могла бути ізольована, як і кожний з трьох коридорів, де ці кімнати розташовувалися. Кількість кімнат була достатньою, щоб кожна з них почергово могла залишатися незайнятою на протязі 6 – 10 днів для проведення дезінфекції [13, С. 29-31].

Сприяння в пологовому відділенні *Павловського притулку* надавалося лише самим бідним породіллям, які не мали коштів для того, щоб отримати належну допомогу та нагляд вдома [14, С. 7].

Існував і ще один чинник, який робив діяльність установ подібного типу конче потрібною, нагальною. Так, доктор Д. А. Трояно, аналізуючи статистичний матеріал по пологовому відділенню *Павловського притулку* за два роки, прийшов до висновку, що «родильное отделение служит убежищем преимущественно для нелегальных родов для женщин, которых общественное мнение и понятия о нравственности гонят из семьи и окружающей среды». На підтвердження цієї думки він наводив дані, що свідчили про значне переважання кількості матерів-дівиць над матерями заміжніми: відповідно – 69,4% : 24,5%. Додавши до першої цифри 4,5% вдів і 1,6% тих, хто не побажав вказати своє звання, отримаємо 75,5%. Якби ці жінки народжували поза межами притулку, смертність і між ними і між

новонародженими була б надзвичайною, стверджував Д. А. Трояно [15, С. 26-27].

У 1902 р. було відкрито притулок для бідних породіль при *Дамському Товаристві*. З цього часу в діяльності закладу розпочався новий етап, пов'язаний як з матеріальною підтримкою, так і з наданням кваліфікованої родопомочі бідним породіллям. Пологовий притулок дуже швидко набув популярності серед бідного населення, в тому числі жінок, які народжували вже не в перше (в звіті за 1903 р. зафіксовано інформацію щодо жінки віком 50 років, яка в притулку народила свою 25-ту дитину). Так, в 1903 р. послугами родопомочі скористалася 451 жінка (відношення «повторнородящих к первородящим» склало 3,25:1), в 1906 р. в притулку було обслуговано вже 740 породіль (відношення відповідно 2:1). Утримання породіль, в середньому, обходилося казни закладу в 20 – 22 коп. на день [16, С. 5-7; 17, С. 3-6, 37].

Затребуваність пологового будинку перевищувала його можливості, що призводило до відмов в прийомі в заклад. Наприклад, в 1903 р. послугами родопомочі не змогли скористатися 102 жінки, в 1906 – 154 [25, с. 3; 26. с. 4].

Аналіз діяльності Дамського Товариства допомоги бідним породіллям м. Одеси та Павловського притулку дозволяє зробити деякі висновки. Наведені у звітах дані щодо кількості жінок, що зверталися за грошовим та медичним сприянням підтверджують очевидну затребуваність та соціальну значущість цих видів підтримки. Жінки потребували допомоги, але допомоги не лише від громадськості, благодійних організацій, які не могли, в силу обмеженості фінансових можливостей, надати дієву, адекватну підтримку всім, хто її потребував.

Проблема соціального захисту материнства та дитинства, в першу чергу, повинна була вирішуватися на державному рівні, в тому числі – шляхом формування відповідного законодавства.

ЛІТЕРАТУРА // ЛИТЕРАТУРА // REFERENCES

1. Отчет Одесского общества для призрения младенцев и родильниц за 1877-1878 г. – Одесса: типография П. Францова, 1878. – 30 с.
2. Отчет о деятельности Одесского общества для призрения младенцев и родильниц с 1 августа 1872 г. по 1 августа 1873 г. – Одесса: в типографии П. Францова, 1873. – 21 с.
3. Отчет о деятельности Одесского общества для призрения младенцев и родильниц с 1 августа 1873 г. по 1 августа 1874 г.- Одесса: типография П. Францова, 1874. – 15 с.
4. Отчет о деятельности ... с 1 августа 1872 г. по 1 августа 1873 г.
5. Отчет о деятельности Одесского общества для призрения младенцев и родильниц за 1875-1876 г.- Одесса: типография П. Францова, 1876. – 15 с.
6. Отчет о деятельности Одесского общества для призрения младенцев и родильниц за 1876-1877 г.- Одесса: типография П. Францова, 1877. –
7. Отчет Одесского общества ... за 1877-1878 г.
8. Устав дамского общества вспомоществования бедным родильницам г. Одессы. – Одесса: Тип. А. Шульце, 1883. – 11 с.

9. Отчет правления дамского общества вспомоществования бедным родильницам г. Одессы за 1894 г. – Одесса: Тип. Исаковича, 1895. – 23 с.
 10. Отчет правления дамского общества вспомоществования бедным родильницам г. Одессы за 1900 г. – Одесса: Типо-Лит. З.Л. Слапака, 1901. – 29 с.
 11. Устав дамського общества ...
 12. Отчет Одесского общества ... за 1877-1878 г.
 13. Отчет Одесского общества для призрения младенцев и родильниц за 1880-1881 г. – Одесса: Франко-Русская типография Л. Даникана, 1881. – 44 с.
 14. Отчет о деятельности ... с 1 августа 1872 г. по 1 августа 1873 г.
 15. Отчет Одесского общества для призрения младенцев и родильниц за 1882-1883 г. – Одесса: «Славянская типография», 1883. – 39 с.
 16. Отчет правления дамского общества вспомоществования бедным родильницам г. Одессы за 1903 г. – Одесса: Тип. Торгового Дома Г.М. Левинсон, 1904. – 46 с.
 17. Отчет правления дамского общества вспомоществования бедным родильницам г. Одессы за 1906 г. – Одесса: Тип. Торгового Дома Бр. Кульберг, 1907. – 40 с.
 18. Отчет правления дамского общества ... за 1903 г.
 19. Отчет правления дамского общества ... за 1906 г.
-

Балдинюк О. Д. (Умань, Україна)

**СОЦІАЛЬНА ДОПОМОГА ЖЕРТВАМ ДОМАШНЬОГО
НАСИЛЬСТВА**

У тезах розкриваються можливості соціальної допомоги жертвам домашнього насильства.

Baldyniuk O. (Uman, Ukraine)

SOCIAL ASSISTANCE TO VICTIMS OF DOMESTIC VIOLENCE

This abstract shows the possibilities of social assistance to victims of domestic violence.

Феномен насилля становить собою серйозну міждисциплінарну проблему. Причому його вияви вкрай різноманітні. До того ж, залежно від тих чи інших дослідницьких пріоритетів і соціального замовлення, аналізувалися різні аспекти насильницької поведінки над жінкою та дитиною або, принаймні, тісно пов'язані з нею. Цей феномен охоплює фізичну, психологічну і сексуальну сфери. В останньому випадку насилля доповнюється такими термінами, як «домагання», «спокушання» і т.п. Одним словом, у тому чи іншому вигляді, у тих чи інших аспектах феномен насилля був предметом наукового аналізу в усіх гуманітарних дисциплінах і мішенню

корекції. Практика останніх років доводить концептуальне осмислення цього питання на державному рівні. Свідченням цього є і сприйняття законодавчої бази, і створення кризових центрів роботи з тими, хто потерпає від насильства в родині.

Насилля – це дії або бездіяльність, які застосовуються примусово однією стороною над іншою з метою фізичного, психічного, сексуального задоволення, що призводить до особистісних порушень і негативних соціальних наслідків [1].

Існування насильства в суспільстві – це значною мірою наслідок так званого «традиційного виховання», коли агресивна поведінка розглядається як єдиний спосіб розв'язання існуючих проблем. За так званого «традиційного виховання» соціалізацію хлопчиків спрямовано не стільки на захист, скільки на прояв агресії щодо оточуючих у критичних ситуацій. Учуть дівчаток в аналогічних випадках терпіти та пристосовуватися.

Найчастіше насильство відбувається в родині та в найближчому соціальному оточенні. Хоча багато випадків домашнього насильства можна розглядати як серйозні і повторювані порушення закону, їх серйозність часто недооцінюється («сімейні конфлікти»), і кривдника рідко притягають до відповідальності. У той же самий час наслідки насильства трагічні: від фізичних ушкоджень до серйозних психологічних і емоційних травм, симптоми психосоматичних розладів і соціальна ізоляція.

З огляду на це, ми можемо сформулювати основне визначення: **«домашнє насильство»** – це повторюваний зі збільшенням частоти цикл фізичного, сексуального, словесного, емоційного і економічного образи по відношенню до свої близьким з метою набуття над ними влади і контролю.

Існує фізичне, психологічне, сексуальне та економічне насильство по відношенню до жінок і дітей.

Дуже часто при сімейному насильстві відбувається використання дітей для встановлення контролю над дорослою жертвою: фізичне або сексуальне насильство над дітьми; використання дітей як заручників; примус дітей до скоєння фізичного та психологічного насильства над дорослою жертвою; боротьба за батьківські права з використанням маніпуляції над дітьми та загроз; використання відвідування дітей для контролю над дорослою жертвою і т.п.

Враховуючи вище сказане, слід зазначити, що в наш час, допомогу жертвам домашнього насильства здійснюють як у спеціалізованих установах: кризові центри для жінок, притулки для жертв насильства, – так і в територіальних установах соціального обслуговування: телефони довіри, центри психолого-педагогічної допомоги населенню, центри соціальної допомоги родині й дітям, що консультують своїх клієнтів з всіх життєвих проблем і надають психотерапевтичну підтримку.

В Україні відбуваються перші спроби запровадження й реалізації певних моделей роботи: превентивної, навчально-тренінгових програм, роботи з правоохоронними органами, організації притулків для жінок,

кризових консультативних центрів, центрів реінтеграції, груп взаємопідтримки чи самодопомоги, психотерапевтичних програм.

Допомога потерпілим від насильства має свою специфіку залежно від того, хто її здійснює, кому її надають, у якій формі буде вона здійснюватися. Звичайно людині, що пережила домашнє насильство, не надають допомогу в руслі сімейного консультування, тому що це створює почуття, що розкривається секрет, або існує страх, що родина розпадеться; гвалтівник не допускається на зустрічі.

Звернення за професійною психологічною допомогою вимагає певної частки мужності від потерпілого. Іноді з моменту здійснення насильства до моменту звернення за допомогою проходять роки. Грамотна допомога фахівця допоможе конструктивно пережити те, що сталося й перетворитися з «жертви насильства» в «людину, що пережила насильство».

Всі форми, методи й техніки роботи фахівця будуються так, щоб дати жертві насильства можливість зрозуміти, що ніхто не намагається применшувати значення її труднощів і проблем, але саме в них, цих труднощах і проблемах, можна й потрібно шукати й знаходити засоби для поліпшення свого положення. Тим самим клієнта спонукають до пошуку власних ресурсів зміни, у якості яких виступає як його минуле, так і майбутнє, як спогади, так і уява, що допомагають шукати відповіді на проблеми в особистому досвіді [2].

Отже, дана проблематика потребує подальшого психолого-педагогічного вивчення, та удосконалення шляхів профілактики та надання фахової допомоги жертвам домашнього насильства.

ЛІТЕРАТУРА // ЛІТЕРАТУРА // REFERENCES

1. Жилінкова І. В. Проблеми правового захисту членів сім'ї / І. В. Жилінкова // Проблеми насильства в сім'ї: правові та соціальні аспекти. – Х. : Право, 1999. – С. 24-44.

2. Савчук О. М. Стратегії роботи із співзалежними жінками, які зазнають насилля в сім'ї / О. М. Савчук // Практична психологія та соціальна робота. – 2003. – № 4. – С. 51-60.

СУЧАСНА ТЕОРІЯ І ПРАКТИКА СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ

CONTEMPORARY THEORY AND PRACTICE OF SOCIAL WORK

Кримова Н. О. (Одеса, Україна)
ОСНОВНІ НАПРЯМИ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ
З БЕЗДОГЛЯДНИМИ ДІТЬМИ

У тезах визначені головні шляхи соціальної роботи з бездоглядними дітьми. Надані характеристики соціально-захисної діяльності щодо бездоглядних дітей.

Krymova N. (Odessa, Ukraine)
MAIN AREAS OF SOCIAL WORK WITH
NEGLECTED CHILDREN

The theses by main ways of social work with neglected children. The characteristic of social protection activities for homeless children.

Соціально-економічна трансформація суспільства, зміни звичного устрою життя і морально-ціннісних орієнтацій населення, ослаблення виховних можливостей сім'ї і школи сприяють росту бездоглядності серед неповнолітніх, тому соціальний захист бездоглядних дітей є актуальною проблемою сьогодення. Явище дитячої бездоглядності є складним, важко досліджуваним, своєчасно виявити причини бездоглядності практично неможливо. Виявляється воно лише в наслідках: збільшення кількості безпритульних дітей, поширення девіантної поведінки, вади фізичного та психічного розвитку [5].

Проблемам дитячої бездоглядності та безпритульності присвячені дослідження А.Й. Капської, А. Кацера, В. Оржеховської, А.В. Гоголевої, О.М. Панова, Є.І. Холостової та ін. Дослідники відзначають, що найбільш значимими наслідками бездоглядності на рівні особистості є: деформація самосвідомості, формування неадекватної самооцінки, суперечливість або асоціальність ціннісно-сміслових орієнтацій, незрілість емоційно-вольової та обмеженість мотиваційної сфер [1], [2]. Врахування даних особливостей розвитку особистості бездоглядних підлітків повинно бути основою заходів їхньої подальшої соціально-психологічної реабілітації.

Сьогодні існує нагальна проблема розробки соціально-захисної діяльності щодо бездоглядних дітей у закладах соціального захисту (притулках для дітей та центрах соціально-психологічної реабілітації дітей). Заклади соціального захисту відповідно до мети і завдань своєї діяльності володіють потужним потенціалом щодо захисту й забезпечення прав дітей,

які опинилися в складних життєвих обставинах. Проте їх функціонування можна значно оптимізувати, якщо змістовну основу соціально-захисної діяльності притулків та центрів соціально-психологічної реабілітації дітей становитиме професійна комплексна допомога бездоглядній дитині. В основу такої допомоги покладено принцип поєднання правової, медичної, педагогічної, психологічної та соціально-реабілітаційної роботи на базі діагностики, індивідуальної корекції й терапії, навчально-виховної діяльності, що гарантує основні права і задовольняє потреби та інтереси дитини.

Так, соціальна робота з бездоглядними дітьми повинна здійснюватися як за профілактичним, так і за корекційно-реабілітаційним напрямами [3].

Профілактична спрямованість соціальної діяльності з цими дітьми включає в себе: роботу з організації сприятливого середовища виховання та спілкування; своєчасну корекцію сімейних відносин; пошук форм зайнятості дітей у вільний час; форми опіки дітей в період об'єктивної зайнятості батьків та членів сім'ї; патронаж окремих дітей. Система профілактичної роботи з батьками, дозволяє, з одного боку, підвищити суспільний статус соціального інституту сім'ї, педагогічну грамотність батьків, а з іншого - сприяє поверненню дитини в сім'ю, як пріоритетну сферу виховання, що в цілому забезпечує мінімізацію проблем бездоглядності і безпритульності

Корекційно-реабілітаційний напрям передбачає швидку соціально-психологічну допомогу, таку як: постановка дитини на облік; експрес-діагностика стану неповнолітнього; діагностика особистісних особливостей та соціального розвитку дитини; вирішення питання про місце, куди буде спрямований неповнолітній; інформування сім'ї (або державної установи) про місце перебування дитини; визначення соціально-психологічного стану неповнолітнього і програми подальшої роботи з ним; організація необхідних контактів з фахівцями для надання соціальної, психологічної, медичної, правової допомоги неповнолітньому; розробка і реалізація програми з адаптації дитини до соціально здорового середовища, відновленню або компенсації втрачених соціальних зв'язків, позитивних форм активності в грі, пізнанні, праці.

Ключовими завданнями у вирішенні проблем дитячої бездоглядності є вдосконалення системи профілактики сімейного неблагополуччя, соціального сирітства, бездоглядності та правопорушень неповнолітніх; розвиток і державна підтримка різних форм сімейного влаштування дітей, що залишились без батьківського піклування; розвиток мережі установ соціального обслуговування сім'ї та дітей.

Отже, можна констатувати наявність процесу становлення необхідної бази соціального обслуговування бездоглядних дітей і підлітків, що дозволить підвищити рівень їх соціально-психологічного благополуччя.

ЛІТЕРАТУРА // LITERATURE // REFERENCES

1. Гоголева А. В. Беспризорность. Социально-психологические и педагогические аспекты / А. В. Гоголева. – М.: МПСИ, 2004. – 464 с.

2. Організація і технології соціальної роботи з дітьми вулиці / [за ред. проф. А. Й. Капської]. – К.: Інтернаціональний Союз. Ліга соціальних працівників України, 2003. – 260 с.

3. Соціальна робота в Україні: теорія та практика: посібник для підвищення кваліфікації працівників соціальних служб для молоді. – Ч. 4. / [за ред. А. Я. Ходорчук]. – К.: ДЦССМ, 2003. – 272 с.

4. Холостова Е. И. Социальная работа с дезадаптированными детьми / Е. И. Холостова. – М.: Дашков и К., 2007. – 280 с.

5. Шахова Г.Ф. Социальная работа с беспризорными детьми / Г. Ф. Шахова. – СПб.: ЕЦССР, 2002. – 87 с.

Азаркіна О. В. (Одеса, Україна)

ПОВНОВАЖЕННЯ ЦЕНТРІВ СОЦІАЛЬНИХ СЛУЖБ ДЛЯ СІМ'Ї ДІТЕЙ ТА МОЛОДІ З ПОПЕРЕДЖЕННЯ НАСИЛЬСТВА В СІМ'Ї ТА НАДАННЯ СОЦІАЛЬНОЇ ДОПОМОГИ СІМ'Ї, В ЯКІЙ ВЧИНЕНО НАСИЛЬСТВО

У тезах визначена діяльність центрів соціальних служб для сім'ї дітей та молоді з питань здійснення заходів з попередження насильства та надання соціальної допомоги сім'ї, в якій вчинено насильство.

Azarkina O. (Odessa, Ukraine)

POWERS OF SOCIAL SERVICE CENTRES FOR FAMILY, CHILDREN AND YOUTH ON PREVENTION OF DOMESTIC VIOLENCE AND SOCIAL ASSISTANCE TO THE FAMILIES WITH VIOLENCE CASES

In theses defined activities of social service for families of children and youth on the implementation of measures to prevent violence and social assistance to families in which violence committed.

Однією з актуальних проблем, які стоять перед сучасним українським суспільством, є подолання і профілактика будь-яких проявів насильства. Найбільш гостро проблема насильства в сім'ї постає перед неповнолітніми громадянами. Це пов'язано здебільшого з вразливістю та необізнаністю дітей. Вразливість дітей до насильства пояснюється їх фізичною, психічною та соціальною незрілістю, а також залежним (підлеглим) становищем по відношенню до дорослих, незалежно від того, чи є це батьки, опікуни, вихователі, вчителі. Нерідко буває важко виявити, чи мало місце в ситуації насильства в сім'ї психологічне насильство, чи справа обмежувалася лише фізичним або економічним насильством. Тому створення індикаторів психологічного насильства в сім'ї щодо дітей і використання їх у практиці роботи міліціонерів та соціальних робітників є дуже важливим.

Насильство в сім'ї є серйозним порушенням прав людини. Серед них – право на життя і фізичну недоторканність; право бути об'єктом знущань чи

жорстокого, нелюдського або принизливого поведження; право на свободу від дискримінації за ознакою статі; право на здоровий та безпечний розвиток та ін. Проблема попередження насильства в сім'ї тривалий час залишилась поза сферою правового регулювання. В сім'ї закладаються основи буття людини, її духовні, світоглядні якості, а від благополуччя родини багато в чому залежить моральний стан суспільства. Сім'я відіграє визначальну роль у психічному розвитку особистості, задовольняючи цілу низку її потреб (зокрема, прагнення підтримки, безпеки, емоційного комфорту, визнання з боку значущих людей, захищеності від посягань на особистісну автономію). Людину особливо вражає насильницьке та образливе поведження родичів: батьків, подружжя, дорослих дітей. Насильницькі дії з боку членів власної сім'ї завдають серйознішої шкоди, ніж аналогічні вчинки сторонніх осіб, та порушують основний принцип здорової життєдіяльності родини – безпечне та комфортне існування будь-якого її члена. Особлива небезпека насильницьких дій в сім'ї зумовлена тим, що вони, як правило, мають тривалий, повторюваний характер з тенденцією до посилення їх жорстокості та частоти застосування.

Закон України «Про попередження насильства в сім'ї» визначає насильство в сім'ї як будь-які умисні дії фізичного, сексуального, психологічного чи економічного спрямування одного члена сім'ї по відношенню до іншого члена сім'ї, якщо ці дії порушують конституційні права і свободи члена сім'ї як людини та громадянина і наносять йому моральну шкоду, шкоду його фізичному чи психічному здоров'ю. До органів та установ, на які покладається здійснення заходів з попередження насильства в сім'ї, зазначений Закон відносить наступні: спеціально уповноважений орган виконавчої влади з питань попередження насильства в сім'ї (таким органом визнано Міністерство України у справах сім'ї, молоді та спорту, а також його структурні підрозділи на місцях), відповідні підрозділи органів внутрішніх справ, до яких віднесено службу дільничних інспекторів міліції та кримінальну міліцію у справах дітей, органи опіки та піклування, спеціалізовані установи для осіб, які визначили насильство в сім'ї, та жертв такого насильства, до яких належать: кризові центри для членів сімей, в яких вчинено насильство в сім'ї або існує реальна загроза його вчинення; центри медико-соціальної реабілітації жертв насильства в сім'ї.

На центри соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді (Центри) покладено здійснення соціальної роботи з сім'ями (в т.ч. з тими, в яких вчинено насильство), дітьми та молоддю шляхом надання соціальних послуг та здійснення соціального супроводу.

У випадку звернення особи до Центру з приводу насильства в сім'ї, виявлення факту вчинення насильства в сім'ї чи реальної загрози його вчинення, жорстокого поведження з дітьми (у т.ч. невиконання батьками своїх батьківських обов'язків), Центри повідомляють управління (відділ) у справах сім'ї, молоді та спорту, а у випадку жорстокого поведження з дитиною чи реальної загрози його вчинення – терміново (протягом однієї доби)

передають повідомлення у письмовій формі ще й до служби у справах дітей та до органів внутрішніх справ.

Згідно із Інструкцією щодо порядку взаємодії управлінь (відділів) у справах сім'ї, молоді та спорту, служб у справах дітей, центрів соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді та органів внутрішніх справ з питань здійснення заходів з попередження насильства в сім'ї, Центр: приймає інформацію про випадки загрози або вчинення будь-яких форм насильства в сім'ї, зокрема здійснює приймання заяв та повідомлень про випадки жорсткого поводження щодо дитини, терміново (протягом однієї доби) передають повідомлення у письмовій формі до служби у справах дітей, органів внутрішніх справ про випадок жорсткого поводження з дитиною чи реальну загрозу його вчинення, здійснює соціальне інспектування сімей, де мають місце випадки насильства (існує загроза його вчинення). Соціальне інспектування проводять спеціалісти Центру в мультидисциплінарній команді, спільно з іншими суб'єктами соціальної роботи. Під час інспектування з'ясовується причина вчинення насильства в сім'ї та визначається хід подальшої роботи з сім'єю, здійснює, соціальний супровід сімей, де мають місце випадки вчинення насильства (існує загроза його вчинення), протягом трьох днів повідомляє управління (відділ) у справах сім'ї, молоді та спорту про виявлені сім'ї, де мали місце випадки насильства в сім'ї, а у випадку вчинення насильства стосовно дитини – службу у справах дітей та органи внутрішніх справ.

Працівник центру соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді аналізує звернення та проводить початкову оцінку життєдіяльності сім'ї, уточнює (в разі потреби) інформацію про неї в інших відомствах, визначає доцільність та можливість подальшої роботи з сім'єю та її членами в межах компетенції Центру. В загальному вигляді, схема комплексної соціальної допомоги Центрів сім'ям, в яких зафіксовано випадки насильства, може виглядати наступним чином:

проведення комплексної оцінки потреб сім'ї, в якій вчинено насильство, чи реальна є загроза його вчинення, або існують факти жорстокого поводження з дітьми; розробка індивідуального плану супроводу; надання соціальних послуг членам сім'ї (у тому числі особі, яка вчинила насильство в сім'ї) щодо вирішення соціально-економічних, соціально-медичних (у разі потреби сприяння у проходженні медичного огляду, отримання консультації лікарів тощо), юридичних, психологічних, соціально-педагогічних; консультування особи, яка вчинила насильство в сім'ї, та її членів про можливі шляхи самостійного вирішення життєвих проблем; направлення (у разі потреби) особи, яка вчинила насильство в сім'ї, до центрів/структур/організацій для проходження колекційної програми; сприяння у відновленні позитивних емоційних стосунків між особою, яка вчинила насильство в сім'ї, та членами її родини (родичами); надання психологічної підтримки членам родини особи, яка вчинила насильство в сім'ї в період проходження нею корекційної програми; робота із позитивним соціальним оточенням особи, яка вчинила насильство, залучення

членів цього оточення до сприяння у вирішенні проблем особи, яка вчинила насильство в сім'ї, та членів її родини; сприяння у проведенні сімейних групових нарад.

Таким чином, фахівець із соціальної роботи повинен сприяти поширенню серед сімей знань та інформації про соціальні та сімейні стосунки, ранньому виявленню потенційно конфліктних ситуацій та вирішенню міжособистісних та внутрішньо сімейних конфліктів, виявляти факт жорсткого поводження з дитиною в сім'ї; допомагати, піклуватись та давати поради різним сторонам, причетним до випадків насильства в сім'ї, проводити для цього соціальні розслідування та приймати заходи щодо попередження випадків жорсткого поводження з дітьми, займатись стосовно цього явища профілактичною роботою, володіти необхідним переліком правових знань, щоб мати змогу допомагати у вигляді консультації своїм клієнтам.

ЛІТЕРАТУРА // LITERATURE // REFERENCES

1. Закон України «Про попередження насильства в сім'ї» // Законодавство України про соціальний захист населення: збірник законів станом на 1 березня 2015. – К.: Парламентське видавництво, 2015. – 410 с.
2. Онищенко Ю. В. Соціальна робота: психологічний аспект / Ю. В. Онищенко. – К.: Вид. дім «Києво-Могілянська академія», 2013. – 350 с.
3. Шахрай В. М. Насильство в сім'ї: стан та проблеми / В. М. Шахрай. – К., 2012. – 236 с.

Боделан М. В. (*Одеса, Україна*)

ПРОФЕСІЙНИЙ ПОРТРЕТ СУЧАСНОГО ВУЛИЧНОГО СОЦІАЛЬНОГО ПРАЦІВНИКА

У тезах обґрунтовано необхідність розробки основних професійних вимог до вуличного соціального працівника.

Bodelan M. (*Odessa, Ukraine*)

PROFESSIONAL PORTRAIT OF CONTEMPORARY STREET SOCIAL WORKER

In the thesis the necessity of developing basic professional requirements for street social worker.

Клієнт соціальної роботи подекуди не вбачає необхідності звернення до соціальних служб, оскільки не усвідомлює власної проблеми. В таких випадках соціальні працівники обходять потенційних клієнтів і пропонують соціальні послуги. Обхід потенційних клієнтів передбачає вихід за межі служби, зокрема на вулицю. Потенційні клієнти вуличного соціального працівника – бездоглядні і безпритульні діти, наркозалежні, бездомні тощо.

Отже, вулична соціальна робота (або мобільна соціальна робота) полягає в наданні соціальними службами послуг своїм клієнтам на вулиці. Виокремлюють два напрями такої роботи: «аутріч-робота» (outreach work) - спрямована на залучення представників цільової групи з вулиці до соціального закладу, де їм нададуть соціальні послуги і допомогу; «детач-робота» (detach work) – спрямована на соціальну підтримку безпосередньо і тільки на вулиці, в середовищі життєдіяльності певної соціальної групи, адаптованої до проживання на вулиці, для якої вулиця – постійне місце заробітку і розваг [1].

Зміст вуличної соціальної роботи полягає не стільки у припиненні такого способу життя, скільки в зниженні пов'язаного з ним ризику. Тому робота вуличного соціального працівника допомагає налагодити контакт з клієнтами, які не належать до користувачів певних служб чи послуг і з якихось причин є важкодоступними для закладів системи охорони здоров'я, що стає основою для надання допомоги цільовій групі на вулиці. Одже, соціальний працівник може спостерігати клієнтів у контексті обставин його життя, що є перевагою вуличної соціальної роботи.

Щоб ефективно виконувати свою роботу, вуличні соціальні працівники потребують спеціальної підготовки. Зазвичай ця підготовка здійснюється у двох напрямках: проведення семінарів для підготовки й навчання виконавців соціального проекту та безпосередня допомога цільовим групам, організована вже підготовленими спеціалістами. Отже, щоб бути спроможними допомагати клієнтам, вуличні соціальні працівники мають отримати необхідні знання та навички, усвідомити цінності, на яких ґрунтується ця робота [3]. Група методів, які використовують вуличні соціальні працівники, обирається і застосовується залежно від особливостей цільової групи, традиції та ідеології суспільства, можливостей соціальної служби тощо. Головна умова соціальної роботи на вулиці – створення можливостей для доступу представників різних вразливих соціальних груп до послуг соціальних служб, взаємодії з їх фахівцями [1].

Відповідно до цього, формуються знання, вміння та навички, якими повинен володіти професійний соціальний вуличний працівник, а саме: бути фізично витривалим (вуличному соціальному працівнику доводиться багато ходити, перебувати на вулиці в будь-яку погоду); мати певні гуманістичні цінності (соціальний працівник повинен розуміти, що цільові групи, з якими він працює на вулиці, знаходяться у важкій життєвій ситуації, що їм потрібна допомога і підтримка); бути психологічно стійким і емоційно стабільним (соціальному працівнику доводиться бачити багато складних, іноді трагічних випадків, він повинен вміти впоратися з емоціями і зосередитися на наданні допомоги); володіти високим рівнем компетентності в сферах, з якими соціальному працівнику доводиться стикатися; розбиратися в проблемах ВІЛ-інфекції та інших захворювань, вміти надати першу медичну допомогу; мати досвід роботи з дітьми, зокрема з дітьми, схильними до девіантної поведінки; переважно мати освіту педагога чи соціального працівника; володіти комунікативними навичками, щоб налагодити контакт з клієнтом,

завоювати його довіру і допомогти йому розкритися, розповісти про свої проблеми; вміти проводити аналіз і відстеження ситуації, щоб ефективно працювати і бути компетентним при наданні допомоги і встановленні контакту з клієнтом; вміти співпрацювати з іншими працівниками та представниками партнерських організацій, бути готовим до співпраці і партнерства, до отримання зворотного зв'язку та обміну досвідом; ставити перед собою реальні цілі і бачити результати своєї роботи [2].

Проте слід зазначити, що оскільки дотепер в Україні не існує кваліфікації «вуличний соціальний працівник», тому не визначений необхідний обсяг знань, умінь і навичок, якими він повинен володіти. Наприклад, у Великобританії більшість вуличних працівників отримали спеціальності молодшого медичного працівника, соціального працівника або працівника з підлітками. Кваліфікація, отримана такими фахівцями, цілком відповідає специфіці діяльності, проте їхня професійна підготовка не достатня для самостійного проведення вуличної роботи. Досвід роботи та вимоги до молодшого медичного працівника або соціального працівника можуть навіть ускладнити виконання соціальної роботи на вулиці, адже вуличним соціальним працівникам доводиться працювати в неформальній обстановці; стикатися з кримінальними ситуаціями, які суперечать їх професійному кодексу поведінки. Тому, актуальним залишається питання щодо необхідності розробки кваліфікаційних вимог до вуличного соціального працівника, що визначають знання, вміння та навички, якими він повинен оволодіти в процесі професійної підготовки у ВНЗ для ефективного здійснення соціальної роботи на вулиці.

ЛІТЕРАТУРА // ЛИТЕРАТУРА // REFERENCES

1. Вулична соціальна робота. – Режим доступу: <http://5fan.info/jgeqasrnaujgotrjge.html>
2. Методические рекомендации по работе с уличными детьми. - Режим доступу: <http://haf-spb.org/wp-content/uploads/2011/07/Методические-рекомендации-по-работе-с-уличными-детьми.pdf>
3. Профилактика ВИЧ-инфекции. ООН информирует // СПИД. СНІД. AIDS. – 1999. – 25 с.

Калініна Р. В. (*Миколаїв, Україна*)

МЕТОД ТРЕНІНГУ В СОЦІАЛЬНІЙ РОБОТІ

У тезах обґрунтовано необхідність широкого застосування тренінгу як інноваційного, корисного та ефективного методу в соціальній роботі.

Kalinina R. (*Mykolaiv, Ukraine*)

TRAINING METHODS IN SOCIAL WORK

In theses necessity widespread use training as an innovative, useful and effective method of solving customer problems in social work.

Останнім часом практична психологія в контексті соціальної роботи набуває все більшого значення у житті кожної сучасної людини, з кожним роком вона все більше використовує групові форми роботи, серед яких найпоширенішими є тренінги. Тренінг являється унікальним методом групової роботи, так як одночасно поєднує в собі повну конфіденційність та внутрішню відкритість, включає в себе індивідуальний підхід та групову рефлексію, пристосованість до сучасних умов, ефективно використовуючи минуле учасників.

Різні технології та методи соціальної роботи спрямовані на надання допомоги людині, щоб змінити актуальну проблемну ситуацію, адаптуватися до соціуму, знайти своє (або нове) місце у ньому. Для того, щоб людина (клієнт соціальної роботи) могла повноцінно скористатися допомогою та дійсно змінити своє життя, необхідна більш глибока психологічна робота. І тренінгові методи є незамінними у цьому випадку, оскільки прискорюють та інтенсифікують всі зміни, що відбуваються під час роботи у групі. Навітьодиничний досвід участі у тренінгу вже призводить до конструктивних змін у комунікативній, емоційно-вольовій, пізнавальній сферах людини.

В сучасному світі для соціальних працівників і взагалі для кожної особистості окремо набуття комунікативних навичок є надзвичайно важливим, адже від вміння ефективно спілкуватися залежать взаємовідносини з іншими людьми. Прийнято вважати, що перші розробки тренінгових форм особистого саморозвитку належать школі Курта Левіна (США). У вітчизняній практиці соціально-психологічний тренінг має надзвичайно широке застосування. В 1982 р. вийшла перша фундаментальна наукова праця Л. А. Петровської, присвячена теоретичним і методичним аспектам соціально-психологічного тренінгу.

Слід зазначити, що саме поняття «тренінг» в літературі трактується по-різному, що залежить від сфери його застосування. В науці тренінг розуміють і як групу методів розвитку здібностей до навчання, засіб розвитку компетентності в спілкуванні, метод групового консультування.

Найбільш повне визначення даного поняття представлено в психотерапевтичній енциклопедії: «Тренінг – це сукупність психотерапевтичних, психокорекційних і навчальних методів, направлених на розвиток навичок самопізнання, саморегуляції, навчання і міжособистісної взаємодії, комунікативних і професійних вмінь».

Переваги тренінгової роботи: підвищення можливостей психодіагностики, так як під час індивідуальної роботи інформація в основному отримується зі слів клієнта; тренінгові заняття відтворюють життя в мініатюрі, а це дає можливість учаснику тренінгу природно і повністю відкритись, без примусу з боку соціального працівника; учасники тренінгу дуже часто стають групою підтримки один для одного в реальному житті; під час проведення тренінгу створюється неформальне, невимушене спілкування, яке відкриває перед групою велику кількість варіантів розвитку та розв'язання проблеми, заради якої вона зібралася; тренінг дає змогу

сформувати важливі психологічні якості, яких не вистачає людині для вирішення своїх життєвих проблем [1].

М. С. Телешевська вважає, що враховуючи прискорений темп життя і різні соціально-психологічні фактори, «було б не зайвим, починаючи зішкільного віку, знайомити людину з правилами та прийомами володіння власною психікою. Мабуть прийшов час більш чітко та серйозно ставити та вирішувати питання про своєчасне формування в кожній людині тих якостей, які навчають володіти собою за допомогою систему тренінгів».

Л. А. Петровська визначає тренінг як засіб психологічного впливу, спрямований на розвиток знань, соціальних установок, вмінь та досвіду в сфері міжособистісного спілкування [3].

До основних умов успішного проведення тренінгових занять відносяться такі, як: чітка мотиваційна установка; акцентування уваги на значущості проблеми, розкриття особистісної цінності змісту заняття; створення комфортного середовища для спілкування (забезпечення доброзичливості, довіри учасників тренінгу один до одного; пояснення перебігу заняття та характеру очікувань, що забезпечує учасникам почуття особистісної безпеки, позитивного зворотного зв'язку); пошуковий характер кожного заняття, використання досвіду в нових, нестандартних ситуаціях, стимулювання творчої активності учасників; використання різноманітних технік, які стимулюють інтелектуальну, емоційну, фізичну активність; створення ситуації успіху, відзначення досягнень, оцінювання зусиль; розкриття перед учасниками перспективи особистісного розвитку, можливостей застосування набутих знань, умінь, сформованих психологічних якостей на практиці [2].

Отже, впровадження тренінгових програм, методів активного соціально-психологічного розвантаження є суттєво необхідним ефективним інструментом вирішення ряду проблем клієнтів СР, пов'язаних із особистісною тривогою, апатією, розпачем через складні життєві обставини. Але це лише теорія, на практиці ж соціальна робота використовує в переважній більшості стандартні, нормативні засоби вирішення проблем: профілактика, реабілітація, адаптація осіб до нових умов життя (через отримання інвалідності, поселення до інтернатів, будинків для людей похилого віку) у формі лекторіїв, бесід та консультацій.

Можна зробити висновок, що є необхідність запровадження і поширення використання інноваційного методу СР – групового соціально-психологічного тренінгу для ефективних та корисних суспільству результатів.

ЛІТЕРАТУРА // LITERATURE // REFERENCES

1. Дідковська М. С. Соціально-психологічний тренінг як засіб формування комунікативних здібностей / М. С. Дідковська // Вісник НТУУ «КПІ». Політологія. Соціологія. Право : збірник наукових праць. – 2010. – № 4 (8). – С. 133-137.

2. Кручек В. А. Формування культури педагогічної взаємодії: монографія / В. А. Кручек. – К.: НАКККіМ, 2012. – 408 с.

3. Ткачишина О. Р. Психологічні основи підготовки майбутніх фахівців / О. Р. Ткачишина // Професійна підготовка практичного психолога: Зб. наук. праць НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2010. – С.63-72.

Лисенко О. М. (Одеса, Україна)

СОЦІАЛЬНА ПІДТРИМКА ЛЮДЕЙ ПОХИЛОГО ВІКУ В РОБОТІ НЕДЕРЖАВНИХ СОЦІАЛЬНИХ УСТАНОВ

У тезах обґрунтовано необхідність розширення діяльності та збільшення кількості недержавних організацій соціальної спрямованості.

Lysenko O. (Odessa, Ukraine)

SOCIAL SUPPORT OF ELDERLY PEOPLE IN THE NON-GOVERNMENTAL SOCIAL INSTITUTIONS

The article is based on the necessity of expansion and increasing the number of non-governmental organizations of social orientation.

Соціальна підтримка людей похилого віку – необхідний атрибут життєдіяльності будь-якого суспільства, хоча її засоби і форми залежать від рівня розвитку даного соціуму, його звичаїв і традицій, менталітету його членів. Старість виступає в якості фінального етапу в послідовності вікових стадій розвитку людини. Демократичні держави початку ХХІ століття, як правило, мають характер соціальних, або «держав загального добробуту» (welfare state), що має на увазі відповідальність за добробут жителів з боку держави. Підвищений інтерес соціальних наук до проблем забезпечення громадян похилого віку, пов'язаний з наростаючою тенденцією старіння сучасного суспільства, що веде до диспропорції економічно активного населення та пенсіонерів; неефективністю функціонування більшості сформованих до цього часу моделей соціального захисту осіб похилого віку, не здатних забезпечити гідний рівень життя для представників даної соціальної групи. В Україні традиції державного піклування поряд з нерозвиненістю інститутів громадянського суспільства детермінують переважну роль і обов'язок держави в реалізації соціальної підтримки своїх громадян.

Все це робить необхідним здійснення аналізу системи соціальної підтримки громадян похилого віку, а також осмислення досвіду допомоги літнім людям з боку недержавних соціальних установ.

Особливості соціальної модернізації українського суспільства та завдання, що стоять у зв'язку з цим з реформування соціальної структури і соціального захисту населення, досліджуються Е. М. Лібановою, О. М. Палій, І. Д. Зверєвою, В. А. Скуратівським, О. В. Безпалько, С. Я. Харченко та ін.

Обсяги і темпи зростання соціальних зобов'язань держави перед громадянами стали помітно випереджати його фінансові можливості, що призвело до системної кризи соціального захисту. Необхідно вироблення в межах соціальної роботи і соціальної політики нових підходів до осмислення сучасного етапу соціальної модернізації. Збільшення тривалості життя припускає розглядати період старості як тривалий і значний етап індивідуального і суспільного розвитку за умов підвищенні її якості.

Спостерігається зміна соціальних функцій держави. З одного боку, вона повинна створювати умови для того, щоб населення було спроможне власними силами вирішувати більшість соціальних проблем. З іншого – необхідно надавати певну допомогу громадянам та їх родинам, якщо вони не можуть власними силами з різних причин (хвороби, інвалідності, похилого віку тощо) підтримувати необхідний мінімальний життєвий рівень.

Суб'єктами соціальної підтримки можуть бути не тільки державні структури і навіть не стільки вони, а перш за все органи місцевого самоврядування, громадські організації та фонди. Принципом діяльності суб'єктів соціальної підтримки є, по-перше, адресність їх допомоги і можливість її надання незалежно від соціального статусу об'єкта, по-друге, публічність діяльності як метод створення громадської думки [1, с. 17].

В системі установ соціального захисту людей похилого віку особливе місце займають не державні громадські установи, діяльність яких спрямована на надання соціальних послуг незахищеним верствам населення. Це розраховано на те, щоб за допомогою різноманітних видів послуг на третьому етапі життя людині, тобто в старості, допомогти знову придбати сенс життя.

Соціальна підтримка може мати найрізноманітніші види: від надання кредиту до організації громадських робіт. Але при цьому обов'язково повинні дотримуватися дві вимоги: конкретний і адресний характер допомоги, надання її тим, хто здатний нею скористатися.

Соціальний захист, допомога і підтримка, як форми забезпечення соціального життя людей, мають різне призначення і різне співвідношення між собою в межах єдиної системи. При оцінці співвідношення між соціальним захистом, соціальною допомогою і соціальною підтримкою в процесі реалізації певної соціальної програми слід керуватися критерієм оцінки змін добробуту, запропонованим В. Парето. Він виходить із того, що соціальна зміна покращує добробут, якщо вона, по-перше, нікому не завдає втрат, по-друге, якась частина людей, за їх власною оцінкою, має від неї користь [2]. Соціальний захист має попередити можливі втрати добробуту всіх учасників програми, соціальна допомога – допомогти тим, хто може при її здійсненні потрапити в скрутне становище, соціальна ж підтримка стає джерелом інновацій, які здатні підвищити добробут їх ініціаторів.

Соціальна підтримка людей похилого віку недержавними соціальними установами виконує певні соціальні функції: а) економічні: сприяння підвищенню ефективності конкретних форм людської діяльності в системі суспільного розподілу праці; б) соціально-ціннісні: розвиток соціальних

відносин на основі підвищення ролі цінностей взаємодопомоги і довіри; в) психологічні: стимулювання до використання особистостями їх психологічних резервів; г) інтегральні: створення умов для ініціативної діяльності інноваційного характеру.

ЛІТЕРАТУРА // LITERATURA // REFERENCES

1. Людський розвиток в Україні: інноваційний вимір: монографія / [Ред. Е. М. Лібанова]. – К.: Ін-т демографії та соц. дослідж. НАН України, 2008. – 316 с.
2. Гидденс Э. Социология. – М.: Едиториал УРСС, 2005. – 632 с.

Селезньова О. О. (Біла Церква, Україна)

СОЦІАЛЬНІ АСПЕКТИ ЮНОГО МАТЕРИНСТВА

У тезах обґрунтовано необхідність надання соціальної допомоги неповнолітнім матерям, тому що ця категорія матерів без відповідної підтримки стає групою соціального ризику.

Seleznyova A. (Belaya Tserkov, Ukraine)

SOCIAL ASPECTS OF YOUNG MOTHERHOOD

The theses contain: providing the necessary social support for adolescent mothers, because this category of mothers becomes a group of social risk without necessary social support.

Впродовж останніх десятиліть однією з соціальних проблем сучасності є юне материнство. Підліткова вагітність у різних країнах світу, включаючи Україну, набуває тривожної поширеності. За даними експертів, кількість підліткових абортів у світі становить 2-4 млн. операцій на рік, 15 млн. немовлят народжуються мамами-підлітками, близько 60 тис. дівчат щорічно вмирають під час пологів та абортів [1]. Пологи у юному віці нерідко бувають ускладненими, часто юні матері народжують недоношених дітей, що надалі також спричиняє масу проблем, тому що такі діти потребують відповідного догляду та й самим матерям також необхідна психологічна допомога та підтримка емоційного стану.

Адаптація неповнолітніх матерів до дорослого життя, материнства утруднена з багатьох причин: вони, як правило, не встигають отримати середню освіту, у них немає можливості влаштуватися на роботу. Юні матері економічно залежні від своїх батьків, найближчого оточення і потребують допомоги кваліфікованих фахівців соціальної сфери, а не тільки сім'ї, родичів і близьких.

Соціальна підтримка неповнолітніх матерів спрямована на профілактичну роботу з юними матерями та їх сім'ями, розвиток батьківської компетентності юних матерів, успішну адаптацію та реабілітацію до нової соціальної ролі, матеріальну допомогу.

Щоб запобігти появі раннього материнства, роботу з юними вагітними необхідно починати задовго до того, як вони стануть матерями. Таку діяльність можна розділити, відповідно до рекомендацій ВООЗ, на два етапи. Перший етап – це роз'яснювальна робота серед підлітків з питань контрацепції, наслідків абортів, планування сім'ї, консультування з питань інтимних відносин. Другий – виявлення і робота з юними вагітними, а саме: психологічна і фізична підготовка до майбутнього материнства; допомога у вирішенні кризових соціальних ситуацій, пов'язаних з вагітністю; підготовка до безпечних пологів тощо [2].

Одним із шляхів надання допомоги юній матері може стати соціальна реабілітація. У програмі соціальної реабілітації юних матерів можна виділити соціальний, психологічний, медичний та профорієнтаційний аспекти.

Соціальний напрямок насамперед має бути орієнтований на адаптацію юної матері в соціумі. Юні матері відчувають сильний тиск з боку суспільства, тому що їх вагітність та народження дитини розцінюється суспільством, як асоціальна поведінка. Необхідно допомогти молодій матері визначитися в її статусних позиціях, створити сприятливе соціальне середовище для становлення дівчинки-підлітка як особистості.

Психологічний аспект повинен включати допомогу юним матерям в освоєнні нової соціальної ролі – материнства, усвідомленні відповідальності за дитину. Ця робота повинна проводитися не тільки з юними матерями, але і з їх соціальним оточенням, насамперед з батьками та батьком дитини. Адже саме від позитивної домашньої ситуації багато в чому залежить сприйняття юної жінки свого материнства, її ставлення до дитини.

Медичний аспект повинен включати в себе навчання догляду за дитиною, профілактику та лікування ускладнень пологів та післяпологового періоду, тому що вагітність і пологи в юних жінок зумовлюють великий ризик виникнення різноманітного роду ускладнень, оскільки перебігають на фоні незрілих компенсаторних і адаптаційних механізмів.

Робота в профорієнтаційному напрямку передбачає допомогу юним жінкам у вирішенні проблем завершення освіти, отримання професії та працевлаштування.

В останні роки в Україні сформувався новий напрям соціальної роботи: профілактика раннього соціального сирітства. Центри соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді у співпраці з іншими соціальними інститутами проводять комплексну соціально-педагогічну роботу щодо запобігання відмов від новонароджених. За цей час були створені та активно розвиваються різні спеціалізовані соціальні служби, провідною метою яких є профілактика відмов та підтримка молодих матерів, які перебувають у групі ризику як такі, що планували залишити дитину в пологовому будинку [3].

Крім того, для соціальної реабілітації юних матерів з дитиною, які опинилися у складній життєвої ситуації, необхідно створювати постійно діючі притулки. Сприятлива атмосфера притулку дозволить соціально і психологічно підтримати молоду жінку до моменту розв'язання важкої ситуації.

Таким чином неповнолітні матері потребують спеціального соціального супроводу, з врахуванням їх вікових та індивідуальних особливостей, а також соціальних ризиків та ресурсних можливостей їх оточення.

ЛІТЕРАТУРА // LITERATURE // REFERENCES

1. Братусь І. В. Соціально-педагогічна робота з юними матерями у США та Великій Британії: дис... канд. пед. наук: 13.00.05 / І. В. Братусь. – Луганськ. – 2007. – 229 с.

2. Здоровье матерей, новорожденных, детей и подростков / Деятельность ВОЗ // Всемирная организация здравоохранения: официальный сайт [Электронный ресурс]. – 2013. – Режим доступа: http://www.who.int/maternal_child_adolescent/about/ru/.

3. Постолюк Г. І. Розвиток соціальних служб з профілактики відмов матерів від немовлят в Україні : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.05 «Соціальна педагогіка» / Г. І. Постолюк. – К., 2012. – 21с.

Шорис Ю. О. (Одеса, Україна)

СПЕЦИФІКА СОЦІАЛЬНО-ПРОЕКТНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ НЕДЕРЖАВНИХ ГРОМАДСЬКИХ ОРГАНІЗАЦІЙ

У статті аналізуються особливості проектної діяльності Одеської обласної організації інвалідів.

Shoris Y. (Odessa, Ukraine)

THE SPECIFIC OF SOCIAL-PROJECT ACTIVITY OF NON-GOVERNMENTAL PUBLIC ORGANIZATIONS

This article analyzes social-project the activity of the Odessa regional organization of disabled.

Проблема інвалідності в Україні набуває особливого звучання у зв'язку з постійним зростанням частки інвалідів у загальній структурі населення. Станом на 2014 рік в Україні нараховується близько 2,8 млн. громадян, визнаних у встановленому порядку особами з інвалідністю, що складає 6,1 % від загальної чисельності населення країни. В чисельності населення Одеської області інваліди складають 5% або 126 900 осіб.

Сьогодні перед інвалідами постає безліч проблем фізіологічного, психологічного, економічного, соціального та правового характеру, тому підтримка і соціальний захист людей з обмеженими можливостями є важливою соціальною функцією держави. У рішенні цих завдань беруть участь не тільки відповідні органи центральної виконавчої влади, місцевого самоврядування, але й недержавні громадські організації (надалі НГО), серед яких значне місце посідає Всеукраїнська організація інвалідів «Союз

організацій інвалідів України» та її структурний підрозділ Одеська обласна організація інвалідів (надалі ОООІ). Основною метою діяльності Одеської обласної організації інвалідів є офіційне представництво; захист в органах державної влади і управління інтересів інвалідів; надання допомоги інвалідам в досягненні рівних з іншими громадянами можливостей в реалізації конституційних прав і свобод; об'єднання інвалідів та їх організацій для координації спільної діяльності. Ці цілі визначають соціальні технології, які можуть бути використані для ефективною соціальною підтримки та допомоги інвалідам. Однією з новітніх технологій соціальної роботи виступає соціальне проектування, тому дослідження практик використання соціального проектування в діяльності недержавних громадських організацій є актуальним.

Проблема застосування соціального проектування як технології соціальної роботи розглядається в працях вітчизняних дослідників О. В. Безпалько, І. Б. Іванової, А. Й. Капської, М. П. Лукашевича, Я. Романюка, Л. Т. Тюпті та ін. [1, 2, 3, 4, 5].

З метою визначення особливості соціально-проектної діяльності Одеської обласної організації інвалідів було проведено дослідження з використанням методу аналізу документів. Інформаційним джерелом виступили 18 проектів, розроблених та реалізованих ОООІ за період з 2008 року по 2014 рік на місцевому, обласному та міжнародному рівнях.

Порівняльний аналіз соціальних проектів проводився за наступними підставами: масштаб проекту, строки реалізації, особливості фінансування, розмір фінансування, цільова група проекту, проблема, на вирішення якої спрямований соціальний проект. Результати дослідження були занесені в розроблену структурно-логічну матрицю, що включала 7 основних параметрів та 5 додаткових.

Проведене дослідження соціальних проектів дозволило визначити специфіку соціально-проектної діяльності Одеської обласної організації інвалідів, яка полягає в наступному:

– організація розглядає проектну діяльність як один з пріоритетних напрямків діяльності, який дає змогу з одного боку поліпшити якість життя осіб з функціональними обмеженнями та членів їх сімей, а з другого є джерелом цільового фінансування з місцевих бюджетів та міжнародних фондів. Кожного року розробляються та подаються на конкурс 2-3 проекти (1-2 до конкурсної комісії Одеської міської ради з соціального замовлення, 1 проект до міжнародних фондів). В останні 2 роки проектна діяльність ОООІ суттєво зросла. За період 2013-2014 рр. ОООІ подала на розгляд 10 проектів, 3 з яких подані до зарубіжних фондів, 5 проектів подані у рамках соціального замовлення від Одеської міської ради і 2 проекти у рамках соціального замовлення від Одеської обласної державної адміністрації;

– проектування здійснюється в рамках проблемно-орієнтованого підходу, особливостями якого є розгляд об'єктивних і суб'єктивних факторів соціального відтворення в якості рівноправних; розуміння проектування як органічного і завершального етапу соціально-діагностичної роботи; упор на

зворотному зв'язку між діагностичної та конструктивної стадіями процесу вироблення рішення;

– проектна діяльність організації направлена на розв'язання соціальних та соціально-психологічних проблем людей з інвалідністю, таких як: професійна та передпрофесійна підготовка інвалідів, підвищення рівня компетентності в сфері реалізації своїх прав, адаптація молодих осіб з інвалідністю до умов життєдіяльності, інформаційно-консультативна підтримка комплексного соціально-правового обслуговування маломобільних громадян, психологічна реабілітація та працевлаштування людей з важкими формами інвалідності та їх родичів, інформаційна підтримка в наданні соціально-побутових послуг для інвалідів та інших маломобільних громадян та ін.;

– для реалізації проектів ОООІ залучає до співробітництва інші установи та організації: Одеський національний політехнічний університет, Одеська обласна організація «Товариство Червоного Хреста» та ін.;

– більшість проектів (12 з 18) виконувалися на замовлення місцевої влади (соціальний заказ Одеської міської ради та Одеської обласної адміністрації).

– основним розробником проектів виступає авторський колектив Одеської обласної організації інвалідів, на чолі з О. В. Лук'яненко, який є розробником і технічним керівником 18-ти проектів.

Таким чином, практика Одеської обласної організації інвалідів з соціального проектування підтверджує тезу, про необхідність включення в діяльність НГО проектування як технології, що спрямована на вирішення актуальних проблем уразливих верств населення за умов плановірності, постійності та ініціативності.

ЛІТЕРАТУРА // ЛИТЕРАТУРА // REFERENCES

1. Безпалько О. В. Соціальне проектування: навч. пос. / О. В. Безпалько. – К.: КУ ім. Б. Грінченка, 2010. – 128 с.

2. Лукашевич М. П. Теорія і методи соціальної роботи: навч. посіб. для вузів / М. П. Лукашевич, І. І. Мигович. – 2-е вид., доп. і випр. – К. : МАУП, 2003. – 168 с.

3. Романюк Я. Спецкурс «Соціальне проектування» у системі формування проектувальних умінь майбутнього соціального працівника / Я. Романюк // Освіта регіону. Політологія, психологія, комунікації: Український науковий журнал, 2011.– С. 244-247.

4. Соціальна робота: технологічний аспект: навч. пос. / [За ред. А. Й. Капської]. – К.: Центр навчальної літератури, 2004.– 352 с.

Тюптя Л. Т. Проектування в соціальній роботі / Л. Т. Тюптя, Д. О. Пузіков [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/naukma/Ped/2005_47/17_tyuptya_lt.pdf

Музика Ю. О., Райчева А. С. (Одеса, Україна)

**ОСОБЛИВОСТІ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ З ЕТНІЧНИМИ
МЕНШИНАМИ (НА ПРИКЛАДІ РОМСЬКОЇ ГРОМАДИ)**

В тезах розглядаються особливості організації соціальної роботи з етнічними меншинами на прикладі ромської громади.

Musyka Y., Raicheva A. (Odessa, Ukraine)

**FEATURES OF SOCIAL WORK WITH ETHNIC MINORITIES
(DELIVERED THROUGH THE ROMA COMMUNITY)**

In the theses of the features of organization social work with ethnic minorities on the example of the Roma community.

Українські реалії свідчать про те, що дискримінаційна політика стосовно певних етнічних груп на сьогодні є досить поширеною. Проблеми та особливості етнічних меншин вивчалися багатьма вітчизняними та зарубіжними психологами (О. Баранніков, Є. Боркач, Я. Варивода, К. Галушко, В. Євтух, В. Наулко, Н. Зіневич, О. Калакура, О. Марушиакова, В. Попов, Н. Деметр, М. Бессонов та ін.).

Роми – це багатостраждальний народ. Їх культура, фольклор та традиції несуть в собі багатство історії, що передавалася з покоління в поліття, але наряду з цим передавалася також низка соціальних проблем, які гостро стали проявлятися в часи постіндустріалізму. Ромська національна меншина є другою за чисельністю національною меншиною, яка зазнала геноциду під час Другої світової війни. Дискримінація ромів у деяких державах Європи спричинила послаблення їх інтегрованості та маргіналізацію. Все це призвело до того, що ромська національна меншина є найбільш соціально вразливою національною меншиною в Європі.

Інтеграція в українське суспільство ромської національної меншини на сьогодні є соціально значущим питанням. За даними Всеукраїнського перепису 2001 року, 47,6 тис. осіб визначили свою належність до ромської національності. На території України найбільш компактно роми проживають у Закарпатській (14 тис. осіб), Донецькій (4,1 тис. осіб), Дніпропетровській (4 тис. осіб), Одеській (4 тис. осіб), Харківській (2,3 тис. осіб) та Луганській (2,2 тис. осіб) областях. [4] Роми в Україні мають ті ж проблеми, що і представники цієї національної меншини в інших державах Європи, зокрема: низький освітній рівень, високий рівень безробіття, незадовільний стан здоров'я, відсутність у більшості ромів документів, що посвідчують особу та підтверджують громадянство, відсутність ідентифікаційних документів, свідоцтв про державну реєстрацію актів цивільного стану, низький рівень житлово-побутових умов, наявність фактів упередженого ставлення до ромів.

Ідея створення Благодійного фонду «Ромів Бесарабії «Амаро Тернімос» виникла на початку 2012 року молодими ромськими активістами і

волонтерами громадського об'єднання циган м. Білгород-Дністровського «Нево Дром» (Новий Шлях). Актуальність даного проекту полягає в тому, що на відміну від більшості національних меншин роми не мають власної державності.

Мета проекту – створення належних умов для захисту та інтеграції в українське суспільство ромської національної меншини, забезпечення рівних можливостей для її участі у соціально-економічному та культурному житті держави.

Завдання проекту:

- Зібрання ініціативної групи ромських молодих активістів для обговорення необхідності створення благодійного фонду.
- Проведення круглого столу з участю ромської молоді.
- Реєстрація заяви в нотаріальній конторі про подачу статутних документів для відкриття благодійного фонду.
- Реєстрація статутних документів благодійного фонду в необхідних державних службах.
- Відкриття благодійного фонду.

Етапи реалізації проекту:

1. Зібрання ініціативної групи ромських молодих активістів. Тема: «Необхідність створення благодійного фонду. Підготовка статутних документів».

2. Проведення круглого столу з участю ромської молоді. Тема: «Прийняття остаточного рішення про доцільність відкриття благодійного фонду. Ознайомлення ромської молоді зі статутними документами».

3. Реєстрація заяви в нотаріальній конторі про подачу статутних документів на відкриття благодійного фонду.

4. Реєстрація статутних документів благодійного фонду в необхідних державних службах (обласна юстиція, податкова інспекція, пенсійний фонд, фонд соціального захисту, відділ статистики, реєстраційна служба).

Передбачається, що реалізація проекту створення Благодійного Фонду «Ромів Бесарабії» Амаро Тернімос» дасть наступні короткотривалі результати:

- Проведення заходів пов'язаних з ромською культурою та традиціями.
- Надання конкретної соціальної, юридичної, психологічної допомоги представникам ромської меншини, які мешкають на території Одеської області.
- Проведення заходів пов'язаних з ромською культурою та традиціями.
- Проведення аналізу порушень прав людини і сприяння вирішенню багатьох правових та соціальних проблем, шляхом представництва інтересів та захисту прав в органах державної влади та суді.

Довготривалим результатом передбачається створення належних умов для захисту та інтеграції в українське суспільство ромської національної меншини, забезпечення рівних можливостей для її участі у соціально-економічному та культурному житті держави

Можна зробити висновок, що від того, наскільки розумно, послідовно проводитиметься соціальна робота з національними меншинами на всіх рівнях – державному, регіональному, місцевому – багато в чому залежить демократичний розвиток суспільства, який дозволяє кожному етносу і кожному його представнику захистити свої права. Зрештою, від вирішення проблем національних меншин залежить цілісність поліетнічної України.

ЛІТЕРАТУРА // LITERATURA // REFERENCES

1. Баранников О. П. Українські цигани / О. П. Баранников. – 102 с.
2. Боркач Є. Проблеми соціалізації ромів / Є. Боркач, Е. Пушкеш. – Ужгород, 2003.
3. Галушко К. Ю. Етносоціологія. Етнічна динаміка українського суспільства: навч. пос. / К. Ю. Галушко, В. Б. Євтух, О. В. Євтух, О. А. Малиновська, А. А. Попок. – К. : Вид-во НПУ ім. М.П. Драгоманова, 2010. – 356 с.
4. Державний комітет статистики України / Про кількість та склад населення України за підсумками Всеукраїнського перепису населення 2001 року. Урядовий кур'єр. – 2002, 28 грудня. – № 244.
5. Зіневич Н.О. Цигани в Україні: формування етносу і сучасний стан / Н.О. Зіневич – УІЖ. – 2001. – № 1. – С.40-52.
6. Наулко В.І. Етнонаціональні процеси в Україні: історія та сучасність / В. І. Наулко – К., 2001. – 424 с.

Краснянская Н. Д. (Одесса, Украина)

НАСИЛИЕ В СЕМЬЕ КАК ПРОБЛЕМА СОЦИАЛЬНОЙ РАБОТЫ

В тезисах обосновывается необходимость и формы социальной работы по предотвращению насилия в семье, раскрываются причины насилия.

Krasnianskaya N. (Odessa, Ukraine)

DOMESTIC VIOLENCE AS A PROBLEM OF SOCIAL WORK

The thesis proves the necessity and the forms of social work to prevent domestic violence, the reasons of violence.

Проблема насилия в семье стала обыденным явлением в украинском обществе. Насилие в семье – какие либо умышленные действия физического, сексуального, психологического или экономического плана одного члена семьи по отношению к другому члену семьи, если эти действия нарушают конституционные права и свободы члена семьи как человека так и гражданина, наносят ему моральный ущерб, по отношению физического или психологического здоровья [1]. Последствия насилия приводят к стойким личностным изменениям, которые препятствуют

реализации личности в будущем. Актуальность темы насилия в семье как проблема социальной работы обусловлена следующими причинами: во-первых, ростом интереса к семье как социальному институту и ячейки общества; во-вторых повышенной потребностью «семей риска» в социальной поддержке и помощи так как в семьях такого типа возникает насилие, направленное в первую очередь на более слабых (женщин, детей, пожилых людей) ее уязвимых членов и требует к себе большего внимания, заботы; в третьих, потребностью выявления существующих проблем в середине семьи. В теории и практики социальной работы в настоящее время существуют несколько различных подходов к объяснению причин возникновения насилия в семье. Согласно одним подходам акцентируется внимание на влиянии психологических (внутреннее напряжение, хронические психологические проблемы насильника) либо психосоциальных факторах (внутрисемейные взаимоотношения и семейная история). Другими подходами отмечается воздействие таких ситуативных факторов как наркотическое или алкогольное воздействие, материальные трудности, зависимость жертвы, провокационное поведение со стороны жертвы, дестабилизирующее влияние внешней среды (возраст, безработица, профессиональные и другие проблемы насильника, его социальная изоляция) и другие. Во многих странах, в том числе и в Украине насилие рассматривают как серьезную социальную проблему. В результате применения тех или иных подходов украинские и зарубежные исследователи эмпирически получили некоторые характеристики семейного насилия: насильственные действия чаще совершаются по отношению к женщинам и детям; психологическое и физическое насилие является наиболее распространенным; насильниками чаще всего выступают родственники, а не чужие люди; насилие – повторяющееся явление; потерпевшие и родственники не идут в милицию, а ищут поддержку у друзей или в специальных учреждениях; частота насилия не связана с этническим происхождением; уровень образования не связано с частотой насилия; удельный вес душевнобольных 10-15%, расстройств (депрессии и др. составляет 60%); насилие в семье чаще происходит в семьях, где брак сохраняется ради детей; насилие в семье носит чаще циклический характер. По данным управления статистики сегодня каждая пятая женщина является жертвой семейного насилия, 30-40% всех тяжких преступлений совершается в семье. В последнее время подлинным бедствием стали убийства с целью избавиться от больных и немощных членов семьи, завладеть их имуществом. Спасаясь от насилия тысячи детей бегут из дома, находятся в розыске. Согласно научным исследованиям, человек, который в детстве подвергся насилию, не может хорошо освоить социально-положительные нормы отношений с людьми, не может создать полноценную семью, часто жестоко относятся к собственным детям [2]. Многочисленные исследования показали, что большинство преступников, которые совершили серьезные преступления, в детстве пережили ситуацию физического или сексуального насилия. Нельзя не признать, что сегодня полной и отражающей реальность

статистики о масштабах и частоте случаев насилия в семье нет в стране. Случаев насилия в семье гораздо больше, чем зафиксировано на бумаге. В настоящее время жертвы семейного насилия могут обратиться за помощью в любой из государственных центров социального обслуживания семьи и детей. В школах работают психологи, созданы «телефоны доверия», психолого-медико-социальные центры реабилитации жертв насилия в семье, кризисные центры, социальные приюты для детей и подростков, где работают высококвалифицированные специалисты: психологи, юристы, наркологи, психотерапевты, социальные работники.

Насилие в семье – явление недопустимое в цивилизованном обществе. Оно не только подрывает основы жизнедеятельности семьи, но и разрушает фундамент безопасности общества.

ЛІТЕРАТУРА // LITERATURE // REFERENCES

1. Закон Украины «О предупреждении насилия в семье» от 15.11.2001 г. – № 2789. – К., 2001.

2. Насилие и пренебрежение по отношению к детям: профилактика, выявление, вмешательство: Материалы научного симпозиума / [Отв. ред. О. Н. Боголюбова]. – СПб.: Изд-во С.-Петербур. ун-та, 2009. – 111 с.

Стрельченко Х. І. (Одеса, Україна)
СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНА ПІДТРИМКА ДІТЕЙ З
НЕБЛАГОПОЛУЧНИХ СІМЕЙ (НА ПРИКЛАДІ БЛАГОДІЙНОГО
ФОНДУ «ЖИВА НАДІЯ»)

В тезах розглядаються особливості організації соціальної роботи з ми неблагополучних сімей на прикладі благодійного фонду «Жива Надія».

Strelchenko K. (Odessa, Ukraine)
SOCIAL AND PSYCHOLOGICAL SUPPORT OF CHILDREN
FROM DISADVANTAGED FAMILIES (DELIVERED THROUGH THE
CHARITABLE FOUNDATION «LIVING HOPE»)

The theses considers the features of social organization working with children of dysfunctional families on the example of charity fund «Living Hope».

Одним з призначень сім'ї є відтворення нового покоління і виховання його. Дитина у своїй родині засвоює норми і правила людської поведінки, йде її долучення до культури. Сім'я виховує майбутню особистість, майбутнього повноправного учасника суспільних відносин, який буде вершити історію своєї країни і суспільства, в якому він живе. Суспільні кризи, насамперед, «б'ють» по родині, впливають на виконання нею своїх функцій. Сім'ї, що невзможі впоратися з ними, потрапляють до групи так

званих «сімей соціального ризику», набувають статусу неблагополучних, стаючи основними об'єктами соціальної роботи. Небажання або неможливість виконання сім'єю функцій завдає величезної шкоди суспільству. Зростає злочинність, бродяжництво, наркоманія і алкоголізм серед дітей та підлітків. Ці проблеми починають все більше впливати на звичний перебіг процесів у всіх сферах життєдіяльності, починають назрівати ситуації, які зрештою призводять до кризи у всій соціальній структурі суспільства. Таким чином, благополуччя родини залежить безпосередньо від благополуччя суспільства, а благополуччя суспільства, у свою чергу, – від благополуччя сім'ї.

Головною метою благодійного фонду «Жива Надія» є допомога дітям сиротам, дітям, які виховуються в неблагополучних сім'ях та дітям без піклування батьків; допомога сім'ям, які знаходяться в кризових ситуаціях; підтримка сімей, особливо тих, які знаходяться у важких життєвих ситуаціях. Фонд надає дітям можливість будувати своє життя, включно до закінчення школи, а також надає можливість отримати професійне навчання.

Завдання, які ставить перед собою благодійний фонд «Жива Надія»: надання психологічної допомоги; надання матеріальної допомоги; допомога дитині реалізувати себе і свої здібності в суспільстві; допомога сім'ям нормалізувати міжособистісні відносини; допомога підліткам з вибором професії і в реалізації у професійній діяльності.

До основних послуг, які надає благодійний фонд «Жива Надія», можна віднести: харчування, чистий одяг; душ, перукарські послуги; шкільна освіта, можливість робити домашні завдання; дружба, підтримка, відпочинок і розвага; організація сімейних свят; консультації дітей та їх батьків з різних питань; вивчення іноземних мов; уроки християнської етики; літні табори в Україні та в Німеччині.

Також на базі фонду було відкрито центр підтримки сім'ї та дітей. Там дітям дошкільного та шкільного віку пропонується допомога у виконанні домашніх завдань, психологічна і соціальна підтримка. Вони можуть навчитися готувати обід, вивчити англійську або німецьку мову або просто пограти в спокійній і затишній обстановці з друзями. Цей центр створений для того, щоб підтримати сім'ї у важких життєвих обставинах і дати всім дітям незалежно від походження шанс на краще життя.

Таким чином, діяльність соціального працівника фонду щодо надання допомоги сім'ям спирається на розроблену програму, в якій закладено основний зміст, форми і методи роботи. Звичайно, проблема є досить динамічною, тому програма постійно вдосконалюється, враховуючи інноваційні технології, які виробляються у процесі її реалізації, та вивчаючи вплив сімейних відносин на формування особистості дитини в неблагополучних сім'ях та роль соціального працівника в цьому процесі.

ЛІТЕРАТУРА // LITERATURA // REFERENCES

1. Поняття і типи неблагополучних сімей / Целуйко В. М. // Психологія неблагополучної сім'ї: Книга для педагогів і батьків. – М.: ВЛАДОС-ПРЕС, 2003. – 32 с.
 2. Соціальна педагогіка: Курс лекцій / [за заг. ред. М. А. Галагузова]. – М., 2000. – 276 с.
 3. Харчев А. Р. Сучасна сім'я та її проблеми / А. Р. Харчев, М. З. Мацковский. – М, 1997. – С. 34-35.
-

Бондаренко Г. В. (*Умань, Україна*)

**СОЦІАЛЬНИЙ АУДИТ ТА ІНСПЕКТУВАННЯ:
РОБОТА З ЛЮДЬМИ ПОХИЛОГО ВІКУ**

У тезах охарактеризовано специфіку соціальної роботи з людьми похилого віку.

Bondarenko G. (*Uman, Ukraine*)

**SOCIAL AUDIT AND INSPECTION: WORK WITH THE ELDERLY
PEOPLE**

Specificity of social work with the elderly is described in theses.

Соціальна робота в Україні має свої особливості, зумовлені як історичним розвитком, так і впливом світових тенденцій. Соціальна робота в нашій державі здійснюється в умовах гострої економічної кризи. Варто відзначити, що напрямки роботи широкоаспектні, і, як показує історичний досвід, потреба в комплексній соціальній роботі зростає. Одним з питань соціального спрямування, яке вимагає особливої повсякчасної уваги, залишається проблема літніх людей.

Загальновідомо, що серед пенсіонерів по праці провідне місце належить пенсіонерам по старості. І саме такі люди не можуть реалізувати свої потреби в необхідній їм соціальній допомозі. Робота зі старими людьми у всіх країнах вважається однією з найважчих у всіх відносинах, чим і викликана висока професійна підготовка, розуміння і знання психологічних особливостей людей похилого віку. Соціальні працівники повинні бути підготовлені до того, щоб бути терплячими і дбайливими. Фахівцям з самого початку потрібно готуватися до того, що в їхній роботі подяк буде значно менше, ніж різного роду нарікань.

В організації соціальної роботи з літніми людьми необхідно враховувати всю специфіку соціального статусу людей, їх потреби, біологічні та соціальні можливості, особливості життєдіяльності. Для соціального працівника надзвичайно важливе значення має цілий ряд чинників соціального та психологічного характеру (становище в сім'ї, стан

здоров'я, особливості характеру, матеріальні і духовні потреби, рівень життя, соціально-економічне становище та ін.).

Зміна соціального статусу людини в старості, негативно позначається на її моральному і матеріальному становищі, негативно впливає на психічний стан, знижує його опір до захворювань і адаптацію до змін навколишнього середовища. Отже, для соціального працівника важливо людину похилого віку перетворити з об'єкта в суб'єкт соціальної роботи. Таким чином, можна сформулювати основні напрямки діяльності фахівця соціальної сфери при роботі з людьми похилого віку:

- допомога індивідам і групам усвідомлювати й усувати утруднення особистого, соціального, екологічного і духовного характеру, що несприятливо впливають на них;
- допомога людям справлятися з цими утрудненнями за допомогою захисного або корекційного впливу;
- захист безпорадних відповідно до закону;
- сприяння більш широкому використанню кожним клієнтом власних можливостей для соціального самозахисту.

Основні обов'язки соціального працівника полягають у створенні і підтримці робочої обстановки і атмосфери; виявленні та подоланні негативного відчуття; сприянні надання піклування; розумінні та інтерпретації поведінки і відносин між людьми та ін.

Соціальна робота з людьми похилого віку проводиться в різних напрямках, серед яких чільне місце відводиться соціальній допомозі. Соціальна допомога літнім людям – це забезпечення у грошовій або натуральній формах, у вигляді послуг чи пільг. Виділяють термінову соціальну допомогу, адресну соціальну допомогу та бригадну соціальну допомогу. Термінова соціальна допомога являє собою надання підтримки разового характеру літнім людям, які її гостро потребують. Адресна соціальна допомога надається літнім людям, які знаходяться в особливо складних життєвих ситуаціях. Бригадна допомога являє собою комплексне обслуговування з наданням соціальних і медичних услуг.

Практична соціальна робота здійснюється на трьох рівнях:

- індивідуальному (вирішення проблеми клієнта шляхом надання йому підтримки та заохочення розібратися у власних труднощах і самому подолати їх);
- груповому (надання допомоги клієнту через передачу досвіду інших для розвитку його фізичних і духовних сил, формування соціальної поведінки);
- в громаді (розвиток соціальних зв'язків у селі, мікрорайоні, колективі, організація системи взаємодопомоги та ін.).

Таким чином, робота з людьми похилого віку вимагає від фахівців відповідного рівня знань, умінь і навичок. Саме тому, сьогодні актуальними є питання, пов'язані з підготовкою фахівців у галузі соціальної роботи з літніми людьми. Адже, висококваліфіковані спеціалісти зможуть комплексно, компетентно, творчо вирішувати соціальні проблеми людей

похилого віку.

ЛІТЕРАТУРА // LITERATURA // REFERENCES

1. Гулина М. А. Психологические особенности людей пожилого возраста / М. А. Гулина, Л. Б. Духновская // Психология социальной работы. – СПб.: Питер, 2002. – 352 с/
2. Кабаченко Н. Сучасні підходи до соціальної роботи з людьми похилого віку / Н. Кабаченко, Т. Семигіна // Соціальна політика і соціальна робота. – 2005. – № 1.
3. Тюптя Л. Т. Соціальна робота (теорія і практика): Навч. пос. для студентів вищих навчальних закладів / Л. Т. Тюптя, І. Б. Іванова. – К.:ВМУРОЛ «Україна», 2004. – 408 с.

Гоменюк О. О. (*Умань, Україна*)

**ОСВІТНЬО-ПРОСВІТНИЦЬКИЙ ПРОЕКТ «ШКОЛА
СОЦІАЛЬНИХ ЗНАНЬ»**

У тезах охарактеризовано напрямки діяльності освітньо-просвітницького проекту «Школа соціальних знань», які мають практичне значення для якісної підготовки фахівців соціальної сфери.

Gomenuk O. (*Uman, Ukraine*)

**EDUCATIONAL PROJECT «SCHOOL OF SOCIAL
KNOWLEDGE»**

Activities of educational project «School of social knowledge» is described in theses.

Сучасні вимоги детермінують необхідність формування конкурентоспроможного людського капіталу для високотехнологічного та інноваційного розвитку країни, самореалізації особистості, забезпечення потреб суспільства, ринку праці та держави у кваліфікованих фахівцях. З огляду на сучасні суспільні трансформації, що зумовлюють соціальні кризи, конфлікти та складні життєві обставини окремої людини в цілому, особливо гостро стоїть проблема якісної підготовки та подальшого підвищення професійної компетентності фахівців соціальної сфери, які здійснюють надання соціальних послуг, соціальної допомоги та захисту різним категоріям населення.

З огляду на це, в Уманському державному педагогічному університеті імені Павла Тичини спільно з Управлінням праці та соціального захисту населення Уманської міської ради започатковано спільний освітньо-просвітницький проект «Школа соціальних знань». Мета проекту – підвищення ефективності надання соціальних послуг, забезпечення висококваліфікованого соціального захисту та підтримки малозахищених верств населення, впровадження інноваційних технологій якісної підготовки

фахівців соціальної роботи, створення системи комплексної взаємодії відповідних спеціалістів для організації соціального обслуговування задля підвищення якості життя людей, що опинилися у складних життєвих обставинах.

Відповідно до мети передбачені завдання та зміст діяльності «Школи соціальних знань»: інформаційне та методичне забезпечення спеціалістів Управління праці та соціального захисту населення Уманської міської ради; забезпечення якісної підготовки майбутніх фахівців соціальної сфери, які здобувають освіту на факультеті соціальної та психологічної освіти Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини за напрямками «Соціальна педагогіка», «Соціальна робота» та «Практична психологія»; підвищення науково-практичного та навчально-методичного рівня професорсько-викладацького складу, що забезпечує викладання фахових дисциплін із вищезначених напрямів підготовки; впровадження передового досвіду, накопиченого у галузі соціальної роботи як на теоретичному, так і на практичному рівні, шляхом запрошення до читання лекційних занять провідних вітчизняних та зарубіжних вчених, видатних практиків соціальної сфери, психологів, юристів, представників державної влади та громадських організацій тощо; надання інформаційних послуг соціальним працівникам-практикам, викладачам, дослідникам з проблем соціальної роботи, громадським організаціям та благодійним фондам, що діють у соціальній сфері; формування ефективної діяльності співробітників шляхом створення умов для успішної професійної адаптації молодих фахівців до роботи, що сприятиме гармонізації відносин між працівниками, запобіганню конфліктних ситуацій; забезпечення глибокого розуміння соціальних, психологічних і фізіологічних особливостей клієнтів, засвоєння професійно-етичних норм соціальної роботи з ними; створення банку даних соціально-педагогічного досвіду в регіоні.

Очолює «Школу соціальних знань» голова, який призначається спільно начальником Управління праці та соціального захисту населення Уманської міської ради та ректором Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини, з числа висококваліфікованих фахівців. Голова працює на громадських засадах.

Заняття «Школою соціальних знань» проводяться щомісячно. Слухачами Школи є фахівці з соціальної роботи, соціальні працівники, соціальні педагоги, соціальні робітники, студенти, викладачі університету. На засідання Школи з кожної теми приймаються рекомендації, які підписуються головою.

У зв'язку зі складною соціально-суспільно-політичною ситуацією в країні відповідно трансформувалася і тематика занять у Школі, так як на сьогодні постають нові виклики у практиці соціальної роботи. А саме: освоєння та надання допомоги щодо зміцнення психосоціального реагування на стрес серед школярів, з'ясування головних потреб дітей, які тимчасово переселені у ці регіони із зони АТО; забезпечення основних прав і свобод дітей, зокрема: здійснення підготовки необхідних документів про

встановлення статусу і визначення головних потреб дитини, знаходження додаткових ресурсів в громаді для їх задоволення; планування та надання якісних послуг відповідно до оцінки потреб дитини та її сім'ї, яка опинилася в складних життєвих обставинах тощо. І це далеко не повний перелік нових професійних питань. На часі проведення навчально-методичних семінарів, круглих столів за темою «Соціально-педагогічна та психологічна робота в конфліктний та постконфліктний періоди».

Підсумовуючи, зазначимо, що динамічні процеси суспільного розвитку в умовах конфлікту детермінують пошук нових форм підготовки фахівців соціальної сфери, які здатні швидко трансформуватися та адаптуватися до змінних факторів життєдіяльності людини. Сподіваємося, що «Школа соціальних знань» як освітньо-просвітницький проект сприятиме цьому шляхом надання додаткових професійних знань і умінь до академічного навчання студентів, так і підвищення кваліфікації практиків соціальної роботи на вимоги часу.

ЛІТЕРАТУРА // ЛИТЕРАТУРА // REFERENCES

1. Положення про діяльність школи передового досвіду «Школа соціальних знань» Управління праці та соціального захисту населення Уманської міської ради та Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини. – Умань. – 2014. – 5 с.

Албул І. В. (Умань, Україна)

СОЦІАЛЬНА РОБОТА: ПРАКТИКА СЬОГОДЕННЯ

У статті представлено основні напрями діяльності у сфері соціальної підтримки громадян Умані, презентовано досвід організації професійної діяльності Управління праці та соціального захисту Уманської міської ради.

Albul I. (Uman, Ukraine)

SOCIAL WORK: PRACTICE TODAY

The article presents the main activities in the social support of citizens Uman, presented experience of the professional activities of the Office of Labor and Social Protection of Uman city council.

Державні і недержавні соціальні служби (заклади, агенції, інституції, організації, установи) утворюють систему соціального обслуговування населення. Вона є важливим сектором соціальної сфери, який потребує належного нормативно-правового регулювання, а також технологією соціальної роботи, комплексом заходів для підтримки соціально вразливих груп населення.

У більшості країн світу відбулася децентралізація соціального обслуговування – розукрупнення стаціонарних закладів соціальної і медичної

сфери, наближення послуг до їх споживачів завдяки створенню невеликих центрів, будинків, служб, притулків у громадах. В Україні система соціального обслуговування є неоднорідною: функціонують традиційні заклади, що утворились за парналістської моделі соціальної політики й не відповідають цінностям соціальної роботи, а також принципово нові соціальні заклади для різних вразливих груп.

Вартий вивчення та впровадження досвід діяльності Управління праці та соціального захисту населення Уманської міської ради (місто обласного значення). Так, Центр соціальних послуг об'єднує Територіальний центр соціального обслуговування (надання соціальних послуг) та Центр соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді.

Зауважимо, що Територіальний центр соціального обслуговування акумулює послуги широкому спектру клієнтів, зокрема: особи з обмеженими функціональними можливостями (Реабілітаційний комплекс для людей з особливими потребами, Центр професійної реабілітації інвалідів, Центр соціальної реабілітації дітей-інвалідів «Пролісок»); діти з неблагополучних сімей (Денний центр перебування дітей з кризових сімей); самотні непрацездатні громадяни (Відділення соціального обслуговування вдома); особи похилого віку (Будинок ветеранів (стаціонарне відділення), Будинок милосердя); бездомні особи (Центр обліку бездомних осіб, Центр реінтеграції бездомних осіб, будинок нічного перебування, Соціальний готель); особи, що звільнилися з місць позбавлення волі (Центр соціальної адаптації звільнених осіб) та ін.

Зважаючи на складні соціально-політичні умови, неоголошену агресію на сході України окрема увага приділяється учасникам АТО, їх сім'ям та дітям, внутрішньо переміщеним особам з тимчасово окупованих територій України. Так, для роботи з вказаними категоріями людей створено «Відділ організації надання соціальних послуг, в т.ч. сім'ям з дітьми, учасникам АТО, їх сім'ям, внутрішньо переміщеним особам».

З метою поінформованості таких осіб створено та розміщено на сайті Управління праці та соціального захисту населення Уманської міської ради «Дорожню карту для людей, внутрішньо переміщених в межах країни»: інформація про порядок здійснення страхових виплат внутрішньо переміщеної особи, пов'язаних з втратою працездатності, вагітністю й пологами, а також похованням; рекомендації щодо того, як внутрішньо переміщеним особам отримати державну допомогу; інформація для кримчан та мешканців східних областей України про підтримку Державної служби зайнятості та вакансії для працевлаштування; відомості про роботу вищих навчальних закладів, розташованих в зоні антитерористичної операції, перелік вищих навчальних закладів державної форми власності, які евакуйовано з зони АТО. Подвійного навантаження зазнають переселенці з особливими потребами.

Зазначимо, що в Уманському державному педагогічному університеті імені Павла Тичини також навчаються студенти-переселенці з тимчасово окупованих територій. Для підтримки усіх тих, хто потребує соціальної

допомоги, на базі факультету – Центр соціальної та освітньої інтеграції осіб з особливими потребами, метою створення і діяльності якого є консолідація зусиль відповідних структурних підрозділів університету, залучених органів виконавчої влади та громадських організацій, спрямованих на соціально-педагогічну підтримку осіб з обмеженими можливостями щодо їх адаптації до студентського та педагогічного колективу, інтеграції у освітнє та соціальне середовище, на створення умов для саморозвитку та самореалізації, розвиток соціальної активності, автономності, відповідальності та мобільності осіб з особливими потребами.

Отже, досвід співпраці установ соціальної сфери Уманщини є свідченням того, що сьогодні Україна проводить послідовну роботу переходу від медичної до соціальної моделі інвалідності; створення умов для інтеграції інвалідів до активного суспільного життя; підвищення державних гарантій у досягненні вищих соціальних стандартів у матеріальному забезпеченні осіб з обмеженими функціональними можливостями; створення безперешкодного середовища для людей з інвалідністю; забезпечення активної взаємодії державних органів, закладів освіти та громадських організацій інвалідів у розв'язанні проблем осіб з особливими потребами. Здійснюється соціальна підтримка й інших вразливих категорій населення, зокрема: вимушені переселенці, бездомні особи, люди похилого віку, самотні непрацездатні громадяни та ін.

Кашлевская О. А., Добровольская О. А. (Одесса, Украина)

ПРОБЛЕМЫ БЕЗРАБОТИЦЫ И ПУТИ ИХ РЕШЕНИЯ

В тезисах рассмотрены особенности спроса и предложения на рынке труда, раскрыты причины и проблемы безработицы, предложены пути их решения.

Kashlevskaya O., Dobrovolskaya O. (Odessa, Ukraine)

THE PROBLEM OF UNEMPLOYMENT AND WAYS OF THEIR SOLUTION

The thesis describes the features of supply and demand in the labour market, discusses the causes and problems of unemployment and the ways of their solution.

Проблема безработицы приобретает все большую актуальность в современном украинском обществе. Наблюдаемая безработица присуща любой экономической системе, осуществляющей товарное производство, отражает несовпадение предложения и спроса рабочей силы, их количественное и качественное несоответствие. Как негативное социально-экономическое явление, безработица приводит к сокращению покупательной

способности населения, уменьшает количество налогоплательщиков, приводит к росту риска социального напряжения и возникновению дополнительных затрат на поддержку безработных. Специалисты, имеющие профессиональное образование и опыт, нередко с трудом находят работу, соответствующую их профилю. Безработица, которая наступила вследствие объективных причин, обязывает общество беспокоиться о гражданах, оставшихся без работы не по своей вине и не по собственному желанию [1].

Различают три типа безработицы: фрикционную, структурную и циклическую. Фрикционная безработица связана с поиском работы – работу ищут уже готовые специалисты с определенным уровнем профессиональной подготовки и квалификации. Структурная безработица обусловлена изменениями в экономике, которые связаны с изменением структуры спроса на продукцию разных отраслей и отраслевой структуры экономики. Причиной структурной безработицы становится несоответствие профессиональных, квалифицированных работников современным требованиям и современной отраслевой структуре; будучи уволенными, они не могут найти себе работу. Циклическая безработица порождена общим снижением спроса на рабочую силу во всех отраслях, сферах, регионах. Она связана с фазой спада в воспроизводственном цикле. Одним из мощных регуляторов безработицы является рынок труда. Непосредственно анализом спроса и предложений рынка труда по подбору работы гражданам занимаются центры занятости [2].

В настоящей работе в качестве объекта исследования рассматривались безработные, состоящие на учете в Одесском городском центре занятости.

Целью исследования было изучение особенностей соответствия спроса и предложения на рынке труда, выявление причин и проблем безработицы в Одессе и предложение путей их решения. В качестве методов исследования были использованы анализ текстов, беседа, опрос. Основой для исследования послужили данные за декабрь 2014 года [4]. Анализ данных позволил выявить следующее.

На конец 2014 года Одесским городским центре занятости был зафиксирован следующий состав безработных: рабочие по обслуживанию, эксплуатации и контролю за работой оборудования и машин – 19,4%; представители простых профессий – 18,0%; работники сферы торговли и услуг – 17,8%; квалифицированные рабочие с инструментом, законодатели, высшие государственные служащие, руководители – 17,6%; менеджеры – 14,6%; специалисты – 12,6%.

Из числа обращающихся 60% составили женщины, 50% – безработные, не достигшие 35 лет: молодые люди, получившие образование или профессию, которые не позволяют им найти место работы. Квалификационный уровень безработных: 81% – служащие, 13% – представители рабочих профессий, 5% – не имеющие профессии.

База данных ведомства содержит 2748 вакансий. Соотношение спроса и предложений: для служащих – 1278 вакансий и 1968 желающих; для рабочих – 1036 вакансий и 435 желающих; для людей без профессии или тех,

кто занимал должности, не требующие специальной подготовки – 434 вакансии и 136 желающих получить это место.

По результатам анализа, повышенным спросом пользуются производственные профессии: инженеры, технологи, специалисты разных профилей, слесари, электромонтёры, токари, техники, операторы, продавцы и кассиры, уборщики, дворники, повара и кухонные работники, охранники, грузчики и водители. Востребованы фармацевты, бухгалтеры, экономисты с высоким уровнем квалификации и соответствующим стажем, специалисты в сфере продаж.

Представители рабочих специальностей занимают второе место после сотрудников торговли. Хотя бухгалтеры и экономисты требуются постоянно, но устроиться им тяжелее всех – большая конкуренция – ищут высококлассных специалистов с большим опытом работы. По управленческим должностям отмечаются 103 вакансии и 633 желающих. Среди сотрудников среднего звена вакансий в 3-5 раз меньше, чем безработных. Обратная ситуация наблюдается среди производственных и технических специальностей: предложений по работе в цехах, на производстве значительно больше, чем специалистов в этой области. Центр занятости регулярно организует курсы по обучению техническим специальностям под заказ работодателей [3].

Выпускникам вузов сложно найти работу по причине отсутствия опыта. При наличии хотя бы минимального опыта работы по специальности возможность трудоустройства значительно повышается. Если студент доучился до пятого курса, нигде себя не попробовав, в дальнейшем найти работу становится сложно.

Из новых профессий в 2014 г. в лидерах оказались СММ-специалисты, занимающиеся продвижением сайтов в социальных сетях, а также web-программисты.

У соискателей, которые стоят на учете в Центре занятости, есть возможность открыть свое дело. Им предлагается прослушать курс по основам предпринимательской деятельности, затем предложить собственный бизнес-план, например, на год. Тот, кто сумеет его защитить, получает деньги на открытие своего дела (их выплачивают одной суммой – взамен ежемесячной помощи по безработице) [3].

По сравнению с предыдущими годами, увеличился удельный вес безработных с полным высшим образованием (с 9,7% в 2006 гг. до 20,8% в 2014г.) и уменьшился удельный вес лиц с полным и базовым средним образованием соответственно (с 41,3 % до 22,9%).

Значительной проблемой на рынке труда является несоответствие спроса и предложения в профессионально-квалификационном разрезе. Так, по состоянию на конец 2014 года на одно свободное рабочее место претендовало: среди профессионалов – 5 человек, среди квалифицированных рабочих с инструментом – 6, среди специалистов – 9, среди работников торговли и сферы услуг – 11, среди законодателей, высших государственных служащих, руководителей, менеджеров и лиц без специальной подготовки –

12 человек, среди рабочих по обслуживанию технологического оборудования – 16, среди технических служащих – 18, среди квалифицированных работников сельского хозяйства – 34 человека [1].

Опыт ряда стран показал, что уровень фрикционной безработицы может быть снижен за счет улучшения информационного обеспечения рынка труда и устранения факторов, снижающих мобильность рабочей силы. Сокращению структурной безработицы более всего способствуют программы профессионального переобучения и переквалификации. Такого рода программы должны привести к тому, чтобы рабочая сила наилучшим образом соответствовала имеющимся рабочим местам. Эта задача достигается программой профессиональной подготовки, которая осуществляется через городскую службу занятости, и информацией о рабочих местах. В качестве наиболее эффективных мер в борьбе с циклической безработицей рассматривают создание условий для роста спроса на товары: занятость возрастет, а безработица упадет в том случае, если товарные рынки предъявят больший спрос, и для его удовлетворения надо будет нанять дополнительных работников [2].

По нашему мнению, основными методами борьбы с безработицей на местном уровне являются: создания условий для открытия собственного дела; внедрение программ профессионального переобучения и переквалификации; создание программ поддержки молодых работников. В частности, для снижения безработицы среди молодежи целесообразно: экономическое стимулирование работодателей; создание специальных фирм, предлагающих работу именно молодежи; создание центров обучения молодых людей тем профессиям, шансы на занятость в которых наиболее высоки.

Таким образом, для кардинального решения проблемы безработицы необходимо в корне менять политику занятости. Нельзя пассивно сдерживать безработицу. Только целенаправленное активное повышение уровня занятости населения на действующих и на вновь создаваемых высокоэффективных наукоемких рабочих местах поможет вывести экономику из тупика, дать простор развитию рыночных и социальных перспектив.

ЛІТЕРАТУРА // ЛИТЕРАТУРА // REFERENCES

1. Государственная служба статистики Украины. – Режим доступа: <http://ukrstat.org>
2. Ильина Л. О. Рынок труда и управление человеческими ресурсами / Л.О. Ильина. – М.: Феникс, 2008. – 415 с.
3. Мониторинг актуальных вакансий за 2014 год. – Режим доступа: <http://www.reporter.com.ua/news/41262/>
4. Отчет о трудоустройстве Одесского городского центра занятости за 9 месяцев 2014 года. – Режим доступа: <http://www.reporter.com.ua/news/th9s/>

Николаєва В. І. (Маріуполь, Україна)
**ПЕРЕВАГИ ВПРОВАДЖЕННЯ ІНСТИТУТУ ПРИЙОМНОЇ
СІМ'Ї В УКРАЇНІ**

У тезах обґрунтовано переваги впровадження інституту прийомної сім'ї в Україні як пріоритетної форми сімейного виховання дитини.

Nikolaeva V. (Mariupol, Ukraine)
**ADVANTAGES OF FOSTER FAMILY INTRODUCTION
IN UKRAINE**

In theses substantiated advantages of introduction of a foster family in Ukraine as a priority form of family upbringing of the child.

Тільки сім'я здатна забезпечити задоволення основних потреб дитини, надавати стимули для її подальшого розвитку, створювати стабільну атмосферу. Відповідно до п. 3 ст. 5 Сімейного кодексу України держава забезпечує пріоритет сімейного виховання дитини. Кожна дитина, яка тимчасово або назавжди позбавлена свого сімейного оточення, має право на захист і особливу допомогу з боку держави, зокрема діти-сироти та діти, позбавлені батьківського піклування.

Під час перебування дитини у прийомній сім'ї держава не тільки фінансує, а й контролює утримання і виховання дитини, надає допомогу у її розвитку, соціалізації, організовує соціальний супровід сім'ї та дитини.

Питання соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, хвилює багатьох вітчизняних вчених: Г. М. Бевз, А. Й. Капську, Н. М. Комарову, С. Мещерякову, І. В. Пешу, І. М. Трубавіну та ін.

Інститут прийомної сім'ї дозволяє ефективно використати державні кошти – утримання дитини прийомною сім'єю для держави коштує мінімум у 2 рази дешевше, ніж в інтернатних закладах.

Уперше завдання з утворення та поширення в Україні прийомних сімей було визначено в Національній програмі «Діти України», в інших державних програмах та заходах, спрямованих на вирішення проблем соціального сирітства в Україні.

Прийомна сім'я – зовсім інша форма опіки. До неї може бути влаштована дитина, у якої є батьки, але вони з певних причин не в змозі її виховувати. У прийомній сім'ї можуть виховуватися діти, батьки яких не позбавлені батьківських прав, але протягом деякого часу не спроможні виховувати своїх дітей у зв'язку з хворобою, перебуванням у місцях позбавлення волі тощо. Уже сьогодні в Україні є сім'ї, де виховуються діти, батьки яких перебувають у місцях позбавлення волі. За сприятливих обставин, після повернення батьків, наприклад, із місць позбавлення волі діти можуть повернутися в рідну сім'ю. Під час перебування дитини у

прийомній сім'ї держава виконує функції піклувальника через соціальних працівників і працівників органів опіки. За дитиною-сиротою й дитиною, позбавленою батьківського піклування, що потрапила у прийомну сім'ю, зберігається статус дитини-сироти і всі пільги, якими вона має право користуватися. На дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, які виховуються у прийомних сім'ях, щомісячно виплачується допомога та державна соціальна допомога, розмір якої становить два прожиткових мінімуми для дітей відповідного віку (на 2015 рік)

Прийомна сім'я – це сім'я, яка добровільно взяла із закладів для дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, від 1 до 4 дітей для виховання і спільного проживання. Загальна кількість рідних та прийомних дітей у сім'ї не повинна становити більше п'яти осіб [1].

За оперативними даними регіонів станом на 30.12.2014 року в Україні функціонує (без урахування АР Крим, м. Севастополь) 4 123 прийомні сім'ї, в яких виховуються 7439 дітей.

У побутовому обігу термін «прийомна сім'я» вживається давно у значенні сім'ї, яка взяла на виховання дитину-сироту або дитину, позбавлену батьківського піклування. З 1998 р. термін «прийомна сім'я» має юридичне визначення.

Основна мета прийомної сім'ї – тимчасове утримання та виховання дитини, яка приходить у сім'ю з дитячого інституційного закладу, з кризової сім'ї, з притулку або з медичної установи. Інститут прийомної сім'ї принципово відрізняється від усиновлення, опіки родичів та опіки над дітьми у дитячих будинках сімейного типу.

Виховання дитини у прийомній сім'ї дає можливість зберегти для неї найголовніший соціалізований чинник – сімейний. Це дозволить дітям-сиротам і дітям, позбавленим батьківського піклування, пройти процес соціалізації у нормальних сімейних умовах, сформувати навички життя на прикладі членів родини, не почувати себе «вигнанцями» у суспільстві. Головною метою виховання дитини у прийомній сім'ї є розвиток у неї навичок (особистісних, соціальних, професійних), що дозволять їй у майбутньому стати повноправним членом суспільства: оволодіти гідною професією, набути позитивного соціального статусу, створити власну сім'ю, виховувати дітей [2].

Позитивний досвід функціонування прийомних сімей в Україні демонструє ефективність цієї форми державної опіки. Проте незаперечним є той факт, що як й інші соціальні процеси, поширення досвіду інституту прийомних сімей потребує цілеспрямованої професійної діяльності та поінформованості відповідних категорій державних службовців. Без глибокого розуміння всіх процесів, що відбуваються під час трансформування системи опіки, та проблем, які виникають, неможливе подальше поширення цієї форми.

ЛІТЕРАТУРА // LITERATURA // REFERENCES

1. Бевз Г. М. Прийомна сім'я: методика створення і соціального супроводу: Науково-методичний посібник / Г. М. Бевз, В. О. Кузьмінський,

О. І. Нескучаєва та ін. – К.: Центр стратегічної підтримки, 2003. – 92 с.

2. Комарова Н. М. Посібник для соціальних працівників щодо підготовки та соціальному супроводу прийомних сімей та дитячих будинків сімейного типу / Н. М. Комарова, І. В. Пеша. – 2-е кн. – К.: Держсоцслужба, 2006. – 118 с.

Булгакова О. Ю. , Желева І. І. (Одеса, Україна)
ТЕОРЕТИЧНИЙ АНАЛІЗ ПРОФЕСІЙНОЇ КРИЗИ В ДІАДІ
«СОЦІАЛЬНИЙ ПРАЦІВНИК-КЛІЄНТ»

У тезах проведено теоретичний аналіз професійної кризи та виділено два напрямки в поглядах дослідників щодо впливу кризи на особистість: негативний й позитивний.

Bulgakova O., Zheleva I. (Odessa, Ukraine)

THEORETICAL ANALYSIS OF THE PROFESSIONAL CRISIS IN THE
INTERRELATIONSHIP «SOCIAL WORKER - CLIENT»

Theoretical analysis of the professional crisis is described in the thesis and two streams, negative and positive, of researchers' thinking are identified with regards to the crisis affecting one's personality.

Соціальні, економічні й політичні перетворення, які відбуваються в нашому суспільстві, збільшують кількість кризових факторів, що впливають на професійну діяльність людини взагалі.

Проблемою дослідження криз, пережитих у професії займалися як закордонні (Е.М. Борисова, Л.Н. Корнеєва, Е.А. Климов, О. Лібіна, Дж. Пері, Е.Е. Симанюк, Д. Сьюпер, Л. Тайлер, Ю.В. Укке, і ін.), так і українські вчені (І.В. Бринза, О.П. Саннікова, Т.М. Титаренко та ін.).

Сучасний стан вивчення проблеми професійної кризи вказує на те, що професійна криза є однією з форм ненормативної психологічної кризи, що проявляється в професійній діяльності й обумовлена цією діяльністю.

Поняття «криза» означає гостру ситуацію або момент часу для прийняття якогось рішення, які людина спочатку сприймає й інтерпретує як нерозв'язна, непереборна проблема [7].

Китайський символ слова «криза» означає «небезпека» і «можливість зробити що-небудь». Дослівний переклад терміна «криза» (krisis – грец.) означає поворотний пункт, результат [5].

В основному, у вітчизняній і закордонній літературі переважають такі трактування терміна «криза»: антракт, час, коли необхідно зупинитися, задуматися й побачити вже пройдену частину шляху; критичний момент і поворотний пункт; період розпаду, розламу. [1].

На думку Ф.Ю. Василюка до розвитку кризи, ведуть не будь-які критичні

ситуації, а тільки ті, які глибоко зачіпають інтереси людини, викликають у неї сильні почуття незадоволеності, образи, розчарування, страху, провини, розпачу, сорому, приниження і т.ін. [2].

Виділяють два напрямки в поглядах дослідників, щодо впливу кризи на особистість: негативне й позитивне.

Ряд дослідників, яких можна умовно віднести до «негативного» напрямку розглядають кризи як негативні, переважно випадкові явища в житті людини, які можна й варто уникати [8].

Інші дослідники «позитивного» напрямку Л.С. Виготський [3], Т.М.Титаренко [6], розглядають кризу як конструктивне явище в житті людини, як пік відновлення її внутрішнього світу, що веде до особистісного росту, до збільшення психологічної зрілості й адаптивності.

Ерик Хомбургер Еріксон вважає, що криза приводить індивідуума до особистісного росту, до початку «нового життя», до подолання життєвих перешкод. Кардинальне переосмислення власного життя для кожної людини стає поворотним моментом, в наслідок якого відбуваються істотні зміни в цінностях, інтересах [4].

О. Лібіна вважає, що оволодіння кризами потребує від людини додаткових, щиросердечних зусиль. Кризові моменти, які людина успішно переборола у своєму житті, дають їй можливість здобути досвід, упевненість у своїх силах і можливість у майбутньому впоратися з важкими життєвими ситуаціями. На її думку, хто всіяко «іде» від ухвалення рішення, від своєчасного вибору, однаково рано або пізно змушені будуть пройти через кризу.

Е.А. Донченко й Т.М. Титаренко відзначають, що в результаті дозволу кризи, особистість може перейти на якісно новий спосіб життєдіяльності. Причому те, що було приводом і причиною для кризових переживань, може перевтілитися в результаті реакції подолання у внутрішній досвід, що регулює подальші принципи й програму життєдіяльності [6].

В цілому, представники «позитивного» напрямку розглядають кризу не як погрозу катастрофи, а скоріше як виклик тим труднощам, критичним ситуаціям, несприятливим обставинам, які зустрічаються в житті людини. Виникаюча в даній ситуації необхідність змін, сприяє розвитку у людини потреби в самореалізації, в особистісному росту, сприяє виникненню бажання жити повним життям [1].

Т.М. Титаренко всі кризи, які переживаються особистістю, підрозділяє на нормативні й ненормативні. Нормативна криза існує в межах норми розвитку при переході від одного етапу розвитку до іншого. Ненормативна криза не пов'язана із завершенням існуючого етапу психічного розвитку, з певною стадією життєвого шляху. Вона виникає в складних життєвих умовах, коли людина переживає події, які різко змінюють її долю. Такі події можуть відбуватися в сімейному, професійному, особистісному житті.

На основі теоретичного аналізу досліджень професійної кризи доведено, що криза, пережита в професійній діяльності – невід'ємний атрибут динамічного процесу розвитку особистості.

ЛІТЕРАТУРА // LITERATURE // REFERENCES

1. Брынза И.В. Переживание профессионального кризиса в деятельности преподавателя / И.В. Брынза // Наук. вісн. Ізмаїл. держ. педагог. ін-ту. – 1998. – №4. – С. 23-26.
2. Василюк Ф.Е. Жизненный мир и кризис: типологический анализ критических ситуаций /Ф.Е. Василюк //Психол. журн. – 1995. – Т. 16. – № 3. – С. 90-101.
3. Выготский Л.С. Исторический смысл психологического кризиса: Собр. соч. В 6 т. – Т. 1. / Л.С. Выготский. – М., 1982. – 488 с.
4. Карвасарский Б. Д. Психотерапия / Б. Д. Карвасарский. – М.: Медицина, 1985. – 303 с.
5. Реан А. А. Психология адаптации личности / А.А. Реан, А.Р.Кудашев, А.А. Баранов. – СПб.: «Прайм-Еврознак», 2006. – 479 с.
6. Титаренко Т.М. Життєва криза очима психолога / Т.М. Титаренко// Психологія життєвої кризи. – К.: Агропромвидав України, 1998. – С. 8-38.
7. Чехлатый Е. И. Копинг-поведение у больных невротами и его динамика под влиянием психотерапии / Е.И. Чехлатый // Обзор психиатрии и медицинской психологии им. В.М. Бехтерева. – 1992. – № 4. – С. 92-94
8. Фрейд А. Психология «Я» и защитные механизмы / А.Фрейд. – М.: Педагогика-Пресс, 1993. – 140 с.

Моздокова Ю. С. (Москва, Россия)

ПРОБЛЕМЫ ВНЕДРЕНИЯ СОЦИАЛЬНО-КУЛЬТУРНЫХ ТЕХНОЛОГИЙ В ПРАКТИКУ СОЦИАЛЬНОЙ РАБОТЫ

В тезисах обосновывается круг проблем внедрения социокультурных технологий в практику учреждений социальной защиты населения, причины их возникновения, значимость преодоления и перечень наиболее эффективных и востребованных социокультурных технологий.

Mozdokova J. (Moscow, Russia)

PROBLEMS OF IMPLEMENTATION OF SOCIO-CULTURAL TECHNOLOGIES IN THE PRACTICE OF SOCIAL WORK

The thesis explains the range of problems of implementation of socio-cultural technologies in the practice of the institutions of social protection of the population, causes their occurrence, the importance of overcoming and a list of the most effective and popular social and cultural technologies.

В современном российском обществе социальная работа развивается достаточно интенсивно, набирая все более мощный потенциал, находящий отражение в качестве кадрового состава, обновлении видов оказания помощи, их форм и методов. Но меры по облегчению жизненных ситуаций граждан не имеют только материально-вспомогательный характер, но и

предполагают работу с духовно-нравственным миром человека. Для этого специалистами учреждений социальной защиты населения совместно с учеными и практиками культурно-досуговых и спортивно-оздоровительных учреждений разрабатывается комплекс разнопрофильных реабилитационных программ, направленных на массового и индивидуального потребителя. Значительную роль в такой деятельности играют социокультурные технологии. Но, не смотря на то, что все они, так или иначе, активно реализуются в учреждениях социальной сферы, все же необходимо сформулировать целый комплекс проблем, остро проявляющихся в процессе их внедрения и реализации.

В то же время, социокультурные программы должны осуществляться только с участием самого человека, нуждающегося в мерах социально защитного характера. Поэтому в системе социальных учреждений предусмотрено создание и проведение разноплановых культурно-досуговых программ для пожилых людей, инвалидов, детей из неблагополучных семей, лицам, подвергшимся насилию и другим.

Но они имеют примитивный уровень организации, содержания и, как результат, такой же уровень получаемых результатов. Причинами тому становятся следующие:

- отсутствие в профессиональной подготовке социальных работников изучения специального блока социокультурных технологий, адаптированных к конкретным группам населения (например, инвалидам, детям-сиротам, пожилым людям);
- ярко выраженная межведомственная разрозненность в поведении социокультурной деятельности нуждающихся в социальной помощи граждан;
- отсутствие достаточного финансирования, необходимого для организации и проведения социокультурных мероприятий;
- применение устаревающих форм, методов, технологий социокультурной деятельности, не отвечающих современным потребностям различных социальных групп, особенно представителей молодежной среды;
- разрозненность действий специалистов социальной сферы, культуры, образования, физкультуры и спорта;
- замкнутость социальных учреждений в рамках своей деятельности и другие.

Основная нагрузка в развитии духовного потенциала населения ложится на такие виды творческой деятельности: художественное (прикладное творчество, исполнительство, сочинение), коллекционирование и собирательство, информационно-образовательное (освоение компьютерных технологий, библиотерапия, потребление продукции средств массовой информации), физкультурно-оздоровительная деятельность, легкие формы туризма, экскурсионные мероприятия. Все более востребованы инновационные социокультурные и культурно-досуговые технологии в деятельности социальных учреждений.

В социальных учреждениях не проводится изучение социокультурных

потребностей различных групп населения, результаты которых могли бы дать четкую картину для обновления содержания планируемой и реализуемой работы, а также выявить пробелы в процедуре организации культурно-досуговой деятельности, технологической неграмотности.

Социальные учреждения должны создавать всевозможные условия для совместной деятельности детей и родителей, пожилых людей и молодежи, что способствует углублению взаимопонимания, созданию благоприятной и комфортной психологической атмосфера в социуме, помогает открывать все новые резервные возможности обеих сторон в формировании взаимного притяжения.

В процессе социокультурной деятельности происходит вхождение индивида в сложный процесс интеграции в социальную действительность. Это достигается путем его участия и всей семьи в организации или подготовке любого досугового мероприятия на базе социального учреждения, в работе над созданием сценария, в его воплощении, рекламной и ПР-деятельности и так далее. Это способствует эффективному освоению социокультурных технологий организации личного образа жизни.

В условиях ситуации отсутствия необходимого финансирования направления культурно-досуговой деятельности в социальных учреждениях возникает острая необходимость объединения усилий культурно-досуговых и социальных учреждений для проведения разноплановых рекреационных форм для клиентов социальных учреждений, их семей – развлекательные и игровые программы, экскурсионные и туристские мероприятия, прогулки, встречи с интересными людьми и творческими работниками, а также другие активные формы. Подобный альянс располагает огромным потенциалом средств для достижения поставленной цели путем осуществления творческой досуговой деятельности (средствами для арттерапии, прикладных видов творчества с природными материалами, музыкальными инструментами, костюмами, игровыми реквизитами, компьютерами, помещениями, спортивными снарядами и так далее).

Социокультурная и культурно-досуговая деятельность предоставляет возможность каждому клиенту социального учреждения заниматься посильным видом творчества как индивидуально, так и в малых группах, в больших коллективах с привлечением и членов семей. Это во многом облегчает работу самих специалистов, оптимизирует жизнедеятельность нуждающихся, часто предпочитающих замкнутый, а значит, пассивный образ жизни.

Особо следует остановиться на потребности граждан, обслуживаемых социальными учреждениями, изучать компьютерные технологии. Практики утверждают, что желающих пройти обучение намного больше, чем может охватить это учреждение. Удовлетворить эту потребность вполне возможно путем интеграции усилий и культурно-досуговых учреждений (клубов, домов культуры, библиотек, музеев и др.), где интенсивно создаются и работают кружки, классы, курсы по обучению и овладению компьютерными технологиями. Значимость такого вида сервиса бесспорна с точки зрения

реабилитации, социализации, интеграции.

Эффективным направлением социально-культурной деятельности с активными клиентами социальных учреждений является спортивно-оздоровительная работа. Среди услуг оздоровительных комплексов – консультации и занятия на тренажерах под наблюдением опытных специалистов, медицинских работников, дефектологов.

Здесь перечислены лишь некоторые проблемы и варианты их решения в условиях работы социальных учреждений, предоставляемых нуждающимся гражданам в целях реабилитации, адаптации, социализации, интеграции. Возможности различных учреждений в расширении спектра социокультурных услуг увеличиваются за счет внедрения инновационных технологий, проектов, программ по созданию условий для улучшения качества жизни слабозащищенных граждан.

ЛИТЕРАТУРА // LITERATURA // REFERENCES

1. Социально-культурная реабилитация инвалидов: атлас технологий / [Сост. Ю. С. Моздокова]. – Тюмень: Вектор Бук, 2012. – 144 с.

2. Моздокова Ю.С. Аспекты социально-культурной деятельности в реабилитационном процессе // Сб. мат-лов 2 международной научно-практической конференции «Социальная работа в России: тенденции и перспективы», Ч. 2. – Таганрог: Издатель А. Н. Ступин, 2013. – С. 172-174.

Макаров В. Е. (*Москва, Россия*)

СОВЕРШЕНСТВОВАНИЕ ИНФОРМАЦИОННОГО ОБЕСПЕЧЕНИЯ КАК ФАКТОР ПОВЫШЕНИЯ ЭФФЕКТИВНОСТИ СОЦИАЛЬНОЙ РАБОТЫ

В статье рассматриваются актуальные проблемы информационного обеспечения социальной работы в современных условиях и основные направления совершенствования информационных технологий в интересах повышения эффективности технологий социальной работы.

Makarov V. (*Moscow, Russia*)

IMPROVEMENT OF INFORMATION AS A FACTOR FOR THE EFFECTIVENESS OF SOCIAL WORK

This paper discusses the problem of information relevant for social work in modern conditions and guidelines to improve information technology in order to improve the efficiency of technologies of social work.

В современных условиях процессы развития социальной работы все в большей мере становятся зависимыми от эффективности использования социальной информации, проблемно и предметно ориентированных информационных систем, специальных знаний, то есть от информационного обеспечения.

Практика социальной работы тесно связана с качеством знаний и навыков социальных работников в области предоставления социальных услуг в формах, соответствующих общественным потребностям и ценностям. Ее основные функции: *коррекция* (устранение существующих личных или социальных проблем клиентов), *восстановление* (реабилитация граждан, чье социальное функционирование было нарушено или ослаблено), *профилактика* (планирование, организация и предоставление услуг, предупреждающих возникновение социальных и личных проблем) - так или иначе опираются на широкое применение информационных систем, технологий (ИТ) и ресурсов.

Вместе с тем ИТ сами по себе малоэффективны, если они не подчинены целям и задачам социальной работы, используются бессистемно, не опираются на информационное законодательство и применяются социальными работниками с низким уровнем информационной культуры. Комплекс задач, связанных с новыми технологиями использования общественно значимой информации в сфере социальной работы, решается с помощью *систем информационного обеспечения*.

В современных условиях система информационного обеспечения социальной работы сталкивается с рядом серьезных проблем. Известны противоречия между ростом информационных потребностей клиентов, органов социального управления, социальных служб и ограниченными возможностями их удовлетворения.

Слово «*обеспечить*» означает «снабдить чем-нибудь в нужном количестве, предоставить достаточные средства, сделать что-то реально выполнимым». В данном смысле *информационное обеспечение* предполагает снабжение потребителей (органов и должностных лиц) в сфере социальной работы актуальной информацией (информационными ресурсами) и информационными средствами, предоставление им разнообразных услуг в количестве, достаточном для удовлетворения их целевых и функциональных информационных потребностей и создания благоприятных условий для решения стоящих задач.

Существуют, по крайней мере, четыре основных подхода к определению сущности информационного обеспечения социальной работы. В рамках *первого (деятельностного) подхода* оно трактуется как совокупность структур, функций и технологий информационной деятельности, направленной на функционирование компонентов или всей системы социальной работы в обществе.

В контексте *второго (технологического) подхода* информационное обеспечение социальной работы понимается как разновидность сервисной социальной технологии или совокупность целенаправленных процессов поиска, сбора, обработки, переработки, хранения, передачи и практического использования социальной информации для нужд социальной работы.

Третий (ресурсно-потребностный) подход состоит в том, что информационное обеспечение понимается как формирование разнообразных информационных ресурсов в сфере социальной работы и адресное

удовлетворение информационных потребностей ее субъектов и объектов в ходе их взаимодействия.

Четвертый (документационный) подход позволяет трактовать информационное обеспечение как совокупность унифицированных систем документации, схем информационных потоков, циркулирующих в социальной организации и методологии построения специализированных баз и банков данных.

Схемы информационных потоков отражают маршруты движения социальной информации и ее объемы, источники возникновения первичной информации и формы использования (потребления) обработанной информации. Они обеспечивают исключение дублирующей и неиспользуемой информации, а также классификацию и рациональное представление информации.

Методология построения баз данных включает в себя два этапа. Первый этап – это обследование функциональных подразделений в системе социальной работы в целях выяснения специфики их деятельности. Вторым этапом состоит в построении концептуальной модели данных для обследованной на первом этапе сферы деятельности.

Унифицированные системы документации в области социальной работы создаются на государственном, республиканском, отраслевом и региональном уровнях. Здесь главная задача состоит в том, чтобы обеспечить сопоставимость показателей различных сфер социальной работы. С этой целью разрабатываются стандарты, в которых устанавливаются требования к унифицированным системам документации.

Назначение систем информационного обеспечения состоит в своевременном формировании и выдаче достоверной социальной информации для осуществления целей и задач социальной работы. Для создания системы информационного обеспечения социальной работы необходимо ясное понимание ее целей, задач, функций и механизмов управления; выявление каналов движения информации, представленной для анализа в виде схем информационных потоков, от момента возникновения до ее использования на различных уровнях организации социальной работы. Наряду с этим важно иметь систему классификации и кодирования первичной информации о социальных процессах и проблемах. Кроме того, требуется создавать массивы социальной информации на машинных носителях, что требует наличия современного компьютерного и телекоммуникационного оборудования.

Социальная работа в Российской Федерации относится к компетенции органов социального управления и социальным службам. Она обладает рядом специфических черт и особенностями организации и проведения, что обусловлено характером решаемых армией и флотом задач. Применительно к ней *система информационного обеспечения представляет собой совокупность сил и средств информационной деятельности органов и структур, ее видов, принципов, направлений, форм и методов, объединенных общностью целей и задач социальной работы.*

Какие же факторы обуславливают актуальность информационного обеспечения социальной работы?

Во-первых, развитие и все более широкое применение в практике социальной работы информационных технологий, призванных удовлетворять возрастающие потребности современного общества в *оптимизации важнейших социальных процессов*: управления, образования, медицинского обслуживания, социального взаимодействия, культурного развития и т.д. Информационная составляющая технологий социальной работы в общем случае служит обогащению управленческой культуры, интеграции современного гуманитарного, естественно-научного и технического знания в решении задач социальной работы.

Во-вторых, в современном обществе растет потребность в *социальной поддержке*. Она представляет собой систему мер по оказанию помощи некоторым группам граждан, временно оказавшихся в тяжелом экономическом и социальном положении (частично или полностью безработные, учащаяся молодежь, инвалиды войны и труда, увольняющиеся из рядов Вооруженных Сил военнослужащие и др.), путем предоставления им необходимой информации, финансовых средств, кредитов, возможности обучения, правозащиты, льгот и т.д. Эффективное решение таких многоаспектных и слабо структурированных социальных проблем возможно только на основе новых информационных технологий.

В-третьих, *социальная помощь* населению актуализирует проблему учета и контроля. На основе специализированных банков данных и телекоммуникационных сетей типа Интернет можно быстрее и качественнее выявлять те категории населения, которые нуждаются в социальной помощи. Главное, они позволяют адресно осуществлять систему социальных мер в виде содействия или услуг, оказываемых отдельным лицам или группам населения социальными службами и учреждениями для преодоления или смягчения жизненных трудностей; поддержания социального статуса, полноценной жизнедеятельности и сохранения здоровья граждан, их адаптации к условиям современной жизни и т.д.

В условиях рыночных отношений механизм социальной защиты граждан наряду с законодательными нормами включает в себя комплекс мер информационного характера по обеспечению гарантий в социально-экономической области, справедливого вознаграждения и оплаты труда, компенсации потерь от ограничений, вытекающих из социального статуса граждан, по оказанию помощи пенсионерам, инвалидам и др.

В-четвертых, эффективное решение задач обеспечения *социальной защищенности* трудящихся требует широкого внедрения автоматизированных информационных систем, которые могут использоваться для информирования (в автоматическом режиме) клиентов о законодательно закрепленных экономических, юридических, социальных правах и свободах, социальных гарантиях граждан, противодействующих дестабилизирующим факторам современной жизни, в первую очередь таким, как социальная дезадаптация, инфляция, бедность, отсутствие жилья и пр.

В-пятых, социальная защита граждан предполагает формирование механизмов обеспечения необходимого уровня их социальной защищенности, социально-приемлемого уровня жизни в соответствии с принятыми нормами и конкретными условиями общественного развития. Функционирование таких механизмов немыслимо без обеспечивающей деятельности информационных систем органов власти и управления всех уровней, информационного взаимодействия социальных институтов и различных социальных служб.

В-шестых, социальное обслуживание населения носит массовый характер и представляет собой комплекс мер по оказанию социальной помощи нуждающимся в ней гражданам и членам их семей. Эти меры способствуют сохранению их социального здоровья и поддержанию их жизнедеятельности, преодолению кризисных ситуаций, развитию самообеспечения и взаимопомощи. Решение столь разнообразных задач в массовом масштабе возможно только с опорой на современные информационно-коммуникативные технологии и социально ориентированную информационную политику государства.

В-седьмых, социальная работа является важной частью системы *социальной безопасности* населения, которая осуществляется через деятельность социальных служб и нуждается в тесной координации усилий органов законодательной и исполнительной власти, органов самоуправления, учреждений социального обеспечения и общественных организаций. Сегодня в обществе нет иных систем, кроме информационных, которые были бы способны технологически обеспечить процессы управления, координации и организации деятельности разветвленных структур социальной работы в государстве и в обществе.

В системах информационного обеспечения предметом деятельности выступает *социальная информация*. Это ориентирующее знание о состоянии социальной системы или среды, средство удовлетворения информационных потребностей граждан, инструмент социального управления и ресурсная основа применения информационных технологий.

Социальная информация – это ценнейший интеллектуальный ресурс в системе жизнеобеспечения общества. В ней наряду с общественным компонентом присутствует ведомственный элемент, обусловленный спецификой жизнедеятельности. Характерной чертой социальной информации является ее многофункциональность. В социальной работе с клиентами и членами их семей системы информационного обеспечения выполняют ряд прямых функций: аналитическую, информирующую, технологическую, экспертную, ориентирующую, справочную и др.

По своим универсальным возможностям системы информационного обеспечения социальной работы можно отнести к *адаптационным* и *инновационным* социальным технологиям. Особенность первых состоит в том, что они обеспечивают воспроизводство процессов включения личности в группы, коллективы, в новые условия социальной среды, деятельности, или отношений. Специфика вторых проявляется в социальной инициативе и

внедрении нововведений, которые вызывают качественные изменения в разных сферах общественной жизни, приводят к рациональному использованию материальных, экономических и социальных ресурсов в социальной работе.

Специалисты выделяют *информационные социальные технологии*, которые чаще всего используются в социологических исследованиях и в практике управления социальными процессами. С их помощью накапливаются данные в ходе анализа разного рода документов, сообщений, средств массовой информации и результатов научных исследований. В структуре данных технологий большое значение имеют результаты массовых социологических, социально-психологических и других исследований (опросов), проводимых среди граждан.

Основные функции применения новых информационных социальных технологий в системе социальной работы сводятся к обработке документов, их верификации и оформлению; локальному хранению документов; совместной дистанционной работе над документами; вводу, персональной обработке и передаче данных; ведению персональных баз данных; составлению, воспроизведению и полиграфическому размножению документов; обмену информацией между базами данных; управлению ресурсами, временем; контролю за исполнением планов и решений, обмену персонализированной информацией; полиграфическому оформлению документов; моделированию решений и имитации их принятия, информационной поддержке принятия решений; автоматизированному обучению и др.

Социальная статистика – одна из разновидностей информационной технологии. Она представляет собой получение, обработку, анализ и использование общих данных, которые характеризуют количественные и качественные закономерности социальной жизни населения или отдельных граждан, социальных процессов и явлений. Ее основными методами являются массовые социологические и статистические наблюдения, методы группировки, средних величин и некоторые другие.

Главная цель социальной статистики - получение и использование данных о ходе выполнения планов социального развития, изменении социальной структуры населения и уровня его потребностей, отношения к разным видам деятельности; состоянию и тенденциях общественного мнения. Для получения социальной информации об общественном сознании и проблемах его развития в социальной статистике широко используются данные социологических исследований.

Наиболее распространены в сфере социальной работы *справочно-правовые информационные системы*. Практически все развитые страны в настоящее время имеют таковые. В США, например, имеются системы LEXIS, WESTLAW, в Великобритании – INFOLEX и POLIS, в Германии – JURIS, во Франции – IRETIV.

В России действует ряд аналогичных систем, потенциал которых можно активно использовать для решения актуальных проблем социальной

работы среди населения. Рассмотрим наиболее известные системы, существующие в нашей стране.

Система «Консультант Плюс» представляет собой справочно-правовую универсальную систему по законодательству в России, функционирующую с 1992 г. Основой информационного банка системы «Консультант Плюс» являются нормативные акты Российской Федерации, составляющие законодательство. Справочно-информационная система может предоставлять социальным работникам и юристам информацию, находящуюся в таких подсистемах, как «ВерсияПроф» (включает все нормативные документы России и документы более 100 федеральных министерств и ведомств); «Эксперт» (включает углубленные сведения по правовым вопросам); «Российское законодательство» (подсистема содержит все нормативные документы, регулирующие гражданско-правовые отношения предприятий и граждан).

Справочная система «Гарант» создана в 1990 г. Она позволяет решать проблемы информационно-правового обеспечения как государственных структур, так и предприятий любого профиля в социальной сфере. Она предоставляет нормативные документы, которые требуются в работе специалиста любой квалификации. Каждый пользователь системы «Гарант» имеет доступ к таким информационным ресурсам, как законодательство России (универсальная база данных, содержит документы по вопросам гражданского, налогового, банковского, страхового, предпринимательского, трудового права и право социального обеспечения); жилищное законодательство (специализированная база данных содержит документы по вопросам приобретения и регистрации прав на недвижимость, оценки нежилых помещений, приватизации и т.д.); региональные базы данных (содержат нормативные акты, утвержденные местными органами власти и управления и полностью отражающее правовую специфику региона).

Перспективными информационными технологиями для развития социальной работы являются экспертные системы. Можно выделить основные классы задач, которые экспертные системы способны решать в интересах института социальной работы в стране.

Среди них:

- интерпретация (анализ) данных, поступающих в систему в целях идентификации ситуаций в предметной области - социальной работе (например, определение основных свойств личности по результатам психодиагностического тестирования);

- диагностика критических ситуаций в области социальной работы на основе интерпретации имеющихся данных. Под диагностикой здесь понимается обнаружение проблем в социальной сфере жизнедеятельности войск;

- мониторинг, то есть слежение за ходом событий в социальной области в целях определения момента возникновения критических ситуаций на основе

непрерывного анализа данных;

- проектирование, разработка социальных проектов и моделей, удовлетворяющих определенным требованиям;

- прогнозирование, то есть предсказание возникновения в социальной области тех или иных ситуаций на основе моделей прошлого и настоящего ее состояния;

- планирование, создание социальных программ действий, выполнение которых позволит достичь поставленных целей;

- обучение руководителей и социальных работников с помощью диагностики ошибок при изучении какой-либо социальной проблемы и подсказок правильных решений.

Несмотря на успехи в области информатизации, одной из серьезных проблем социальной работы в современных условиях является низкая технологическая оснащенность. И хотя в мировой практике и российском обществе уже накоплен значительный арсенал ее методов, средств и технологий, в решении конкретных задач социальной работы в социальных службах часто недостает оперативной и доступной информации о ее технологиях и инструментарии. В этой связи необходимо налаживать (через Интернет) доступ социальных работников к *банкам социальных технологий*, которые представляют собой системы учета, хранения и обработки информации о социальных технологиях. В частности, они содержат сведения о разработанных методиках и адреса их хранения. Обычно на каждую социальную технологию имеется технологический паспорт. В нем содержится информация о ее назначении, структуре, научно-методическом инструментарии диагностики проблем социальной работы или организации. Кроме того, в банках содержится информация о возможных внешних и внутренних условиях применения той или иной социальной технологии (социальных, экономических, организационных, психологических, правовых), материальных затратах на ее использование, о системе контроля за операциями и процедурами, о прогнозе ее эффективности и др.

По своему назначению экспертные системы (ЭС) можно условно разделить на консультационные или информационные, исследовательские и управляющие. *Консультационные ЭС* предназначены для получения пользователем квалифицированных советов; *исследовательские ЭС* призваны помогать пользователю квалифицированно решать научные задачи; *управляющие ЭС* служат для автоматизации управления процессами в реальном масштабе времени.

Развитие систем информационного обеспечения в стране приобретает стратегический характер. Правительством страны была принята федеральная целевая программа (ФЦП) *"Электронная Россия"*, государственным заказчиком-координатором которой являлся Минсвязи. Замысел ФЦП – широкомасштабное внедрение информационных технологий во все сферы жизни общества, прежде всего – в систему государственного управления. Программа предусматривает образование *Межведомственной комиссии по координации федеральных, ведомственных и региональных программ*,

связанных с разработкой и использованием информационно-коммуникативных технологий в стране. Органам исполнительной власти рекомендовано принять участие в реализации этой программы. Она становится фактором, способствующим информатизации и развитию системы социальной работы в стране в целом, так и в субъектах РФ в частности.

Одно из направлений ФЦП – формирование «электронного правительства». Ключевая идея данной концепции состоит в прозрачности деятельности органов власти, которая достигается путем предоставления прямого доступа к информации госорганов и улучшения обратной связи с гражданами (интерактивность), желающими участвовать в обсуждении значимых социальных проектов, инициатив и решений.

Институт социальной работы в России еще очень молод; он находится в стадии формирования и проходит серьезные испытания в условиях кризисного положения общества. В этой связи важной задачей информационного обеспечения социальной работы является формирование ее положительного имиджа в массовом сознании граждан, популяризация содержания социальной работы в стране. Через формы информационной работы и средства рекламной деятельности необходимо формировать доверие у граждан к институту и органам социальной работы, повышать престиж профессиональных социальных работников, выполняющих свои служебные обязанности в социальных службах. Необходимо добиваться того, чтобы социальная работа в среде молодежи ассоциировалась с понятием престижа и престижности, чтобы росла репутация социальных служб и улучшалось качество оказываемых ими социальных услуг.

Даже краткий обзор возможностей информационного обеспечения социальной работы в стране позволяет сделать вывод о его высокой эффективности и перспективности. Информационные технологии выступают сердцевинной системы информационного обеспечения социальной работы. Оптимальное сочетание традиционных и новых, массовых и индивидуальных информационных технологий в деятельности должностных лиц социальных служб является важным фактором повышения ее эффективности и развития.

В современных условиях внедрение информационных технологий в практику социальной работы в социальных службах сопряжено с необходимостью массовых поставок в службы разнообразной электронно-вычислительной техники, с повышением информационной подготовки и культуры социальных работников и, наконец, с ускорением информатизации всех звеньев системы социальной работы в России.

ЛІТЕРАТУРА // LITERATURA // REFERENCES

1. Бочарова В. Г. Профессиональная социальная работа: личностно-ориентированный подход / В. Г. Бочарова. – М., 2012.
2. Взаимосвязь социальной работы и социальной политики / [Под ред. Ш.Рамон ; Пер. с англ. под ред. Б. Ю. Шапиро]. – М.: Аспект Пресс, 2013.
3. Социальные технологии: Толковый словарь. – 2-е изд. доп. / [Под ред. Л.Я. Датченко и В.Н. Иванова]. – Москва: Изд-во «Луч»; Белгород:

«Центр социальных технологий», 2014. – С. 4, 40.

4. Сурмин Ю.П., Туленков Н.В. Теория социальных технологий: учебное пособие / Ю. П. Сурмин, Н. В. Туленков. – К.: МАУП, 2006.

5. Технология социальной работы: учебник / [Под ред. В. И. Жукова]. – М.: Издательство РГСУ.

СОЦІАЛЬНА ПОЛІТИКА ТА ПРАВА ЛЮДИНИ SOCIAL POLICY AND HUMAN RIGHTS

Бубнов И. В. (Одесса, Украина)

ПРОБЛЕМА НАЦИОНАЛЬНОЙ ИДЕНТИЧНОСТИ В КОНТЕКСТЕ КРИЗИСА ЕВРОПЕЙСКОЙ ПОЛИТИКИ МУЛЬТИКУЛЬТУРАЛИЗМА

Тезисы посвящены исследованию политических причин и основных особенностей кризиса национальной идентичности в рамках европейской политики мультикультурализма.

Bubnov I. (Odessa, Ukraine)

THE PROBLEM OF NATIONAL IDENTITY IN THE CONTEXT OF THE CRISIS OF EUROPEAN MULTICULTURALISM POLICY

The theses are devoted to investigation of political reasons and the main features of the crisis of national identity within the European policy of multiculturalism.

На европейском континенте политика мультикультурализма и проблема сохранения национальной идентичности были инспирированы массовой миграцией и появились одновременно с ней. Острая необходимость интегрирования огромных масс людей в новое общество требовала нестандартных политических решений, которых ранее в исторической практике не существовало. Поскольку миграция изначально рассматривалась как явление временное и преходящее, постольку никто не предполагал, что мигранты захотят остаться в новых странах в качестве их граждан или пожизненных гостей. Когда же это стало очевидным, политики, как и общество в целом, оказались не готовыми к такому ходу событий. Миграция очень скоро приобрела характер неконтролируемого и остроконфликтного явления. Стремительный рост масштабов миграции, изменение ее характера и видов вызвали обострение этнических и конфессиональных противоречий не только между местным населением и мигрантами, но и между иммигрантскими общинами.

Анализ последствий процесса неконтролируемой миграции требует выявления существующих погрешностей в научных исследованиях данного феномена. Во-первых, прослеживается некоторая неопределенность и неконструктивность в подходах к политике мультикультурализма как средства решения возникших проблем. Во-вторых, среди исследователей указанного явления отсутствующее понимание того факта, что хаотически внедряемая политика мультикультурализма несет с собой угрозу целостности

коренной национальной идентичности. В-третьих, практическая политология сегодня не предлагает иных путей, средств и форм регулирования миграционных процессов, иначе, чем в рамках политики мультикультурализма.

Мультикультурализм как понятие, определяющее отношения, которые не ассимилируют систему взаимоотношений между мигрантами и местным населением, появился в Канаде в 60-е годы XX века. В 1971 году это понятие приобрело юридически узаконенный характер. Данное понятие включало в себя расовое, этнокультурное, религиозное многообразие именно Канады. Политика мультикультурализма на европейском континенте осуществлялась с целью решения соответствующих социально-экономических задач, однако одновременно она породила серьезные проблемы социокультурного характера – огромное разнообразие цивилизационной, расовой, этнической, конфессиональной и бытовой реальности и необходимость ускоренного политического урегулирования сложившейся ситуации.

С политической точки зрения мультикультурализм означает легитимацию культурного различия, предполагая, что в пределах одного государства могут сосуществовать различные этнические, культурные, конфессиональные образования. Из этого следовало, что мигранты имеют право на «публичную репрезентацию и сохранение своих особых черт, образа жизни, продиктованного культурной спецификой» [3, С. 33].

Известная американская исследовательница явления мультикультурализма Сейла Бенхабиб, утверждает, что в пределах одного государства в условиях существования множества разнородных идентичностей, возможен контроль и регулирование мультикультурного разнообразия посредством использования определенных социальных механизмов [1, С. 217].

В качестве инструментария реализации такой политики предполагается обеспечение возможностей для дальнейшего развития инородных культур и субкультур при условии их отказа от сохранения статичности и готовности к дальнейшему росту в пределах демократического политического поля. Однако разнообразие, в любом его проявлении, всегда предполагает определенный отказ от замкнутой иерархии и целостной структуры, формирование новых конфигураций, включающих в себя качественно иные, более сложные способы сочетания компонентов развивающейся системы. Именно это обстоятельство выявляет двойственную природу мультикультурализма. С одной стороны, он выступает как идеология и основанное на ней политически уважительное, толерантное сосуществование. С другой стороны – мультикультурализм – это практика культурного разнообразия, выступающая в форме мозаичных фрагментов и объективно существующая в рамках самостоятельно очерченных инокультурных границ, не связанных с другими культурами общей матрицей. В условиях отсутствия связующих звеньев между разнообразными

культурними фрагментами теряется общая перспектива дальнейшего прогресса.

Мультикультурализм задумывался как направляющий принцип обеспечения взаимной толерантности культур и их носителей. И хотя теоретически в его основу было заложено требование параллельного существования разных культур, предполагалась, что на практике будет происходить процесс их взаимного проникновения, обогащения и дальнейшего развития в рамках европейской социокультурной среды. Апологеты политики мультикультурализма наивно полагали, что условия европейской демократии обеспечат автоматический режим включения элементов культур иммигрантов из стран «третьего мира» в европейское культурное пространство и наоборот. Однако стремление к созданию новых культурных конфигураций в рамках мультикультурализма в европейской практике не имело успеха, о чем в 2010 году открыто заявили лидеры Великобритании, Германии, Франции [4].

Модель американской политики мультикультурализма, в процессе поспешного внедрения на европейскую почву, без учета особенностей миграционного движения в Канаде, Австралии и США, оказалась несостоятельной. Европейская иммиграция в корне отличается от американо-австралийской и по национальному составу, и по смыслу культурных норм, и по своим причинам и целям. Именно поэтому мультикультурализм, предполагающий помимо толерантности еще и включение в культурное поле принимающих иммигрантов стран, элементов их культур, стал причиной политического беспокойства всего Евросоюза. И, если, по мнению некоторых ученых, сначала «дискурс мультикультурализма позволял перенести социальную проблематику в моральный план, перекодировать социальные отношения в отношения по поводу идентичности» [2], то впоследствии оказалось, что положительных результатов от такой перекодировки не следует ожидать. Более того, попытки внедрения принципов политики мультикультурализма в европейских странах вызвали появление в прежде стабильных обществах нарастающих элементов национализма, расизма и ксенофобии. Реальные угрозы размывания коренных национальностей, потери ими национальных особенностей, упрощение и примитивизация национальной культуры выдвинули на повестку дня вопрос сохранения идентичности коренных наций.

Таким образом, причины кризиса политики мультикультурализма в европейских условиях представляются в следующем: мультикультурализм как теория не имеет методологического фундамента, ясной методики исследования, научно обоснованных выводов и рекомендаций; принцип толерантности, заложенный в основу политики мультикультурализма, оказался несовместимым с рядом религиозных и других требований, привнесенных мигрантами нехристианских культур; в политической практике отсутствует научно обоснованное представление о том, возможно ли соединить антидемократические требования определенных групп мигрантов с нормами жизни коренного населения; механизм интеграции

мигрантов не может быть разработан без их прямого участия и желания идти на определенные компромиссы в конфликтных ситуациях.

Политическая модернизация национальной идентичности заключается в том, чтобы идеи европеизации господствовали не только среди коренного населения, но и охватывали среду мигрантов, превращая их в новых, не только социально, но и политически ориентированных европейцев.

ЛІТЕРАТУРА // ЛИТЕРАТУРА // REFERENCES

1. Бенхабиб С. Притязания культуры. Равенство и разнообразие в глобальную эру / С. Бенхабиб. – М.: Изд-во «Логос», 2003. – 350 с.
2. Малахов В. Культурный плюрализм versus мультикультурализм [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.igpi.ru/info/people/friends/malakhov/articles/1132597922.html>.
3. Мамонова В. А. Мультикультурализм: разнообразие и множество / В. А. Мамонова // Интелрос. – № 2. – 2007. – С. 29-38.
4. Трещанин Д. «Мультикультурализм – это тупиковая стратегия». Европа пересматривает отношения с нацменьшинствами. Россия остаётся верна выбранному пути [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://svpressa.ru/society/article/38872>

СОЦИАЛЬНА ПЕДАГОГІКА SOCIAL PEDAGOGICS

Романова Т. М., Марьясова Н. В. (Абакан, Россия)

РЕАБИЛИТАЦИЯ ДЕТЕЙ С ОГРАНИЧЕННЫМИ ВОЗМОЖНОСТЯМИ ЗДОРОВЬЯ ЧЕРЕЗ ЗАНЯТИЕ ДЕКОРАТИВНО- ПРИКЛАДНЫМ ТВОРЧЕСТВОМ В ДЕТСКОМ ОБЪЕДИНЕНИИ «МАСТЕРСКАЯ ПРИРОДЫ»

В тезисах занятия декоративно-прикладным творчеством рассматриваются как часть реабилитации детей-инвалидов. Обоснована возможность развития сенсорных способностей ребенка через работу с природными материалами.

Romanova T., Maryasova N. (Abakan, Russia)

REHABILITATION OF CHILDREN WITH DISABILITIES THROUGH THE EMPLOYMENT OF ARTS IN THE CHILDREN'S ASSOCIATION «WORKSHOP OF NATURE»

Classes of arts and crafts are considered as part of the rehabilitation of disabled children. The possibility of the development of the child's sensory abilities through work with natural materials.

Среди многочисленных проблем детства особую остроту приобретают проблемы детей-инвалидов, детей с ограниченными возможностями здоровья, которые без специальной подготовки не могут расширить границы доступного им мира, приобщиться к современной цивилизации, найти себя в жизни. Сущность воспитания и обучения ребенка с ограниченными возможностями здоровья состоит во всестороннем развитии его личности, которая складывается не из коррекций отдельных функций, а предполагает целостный подход, позволяющий поднять на более высокий уровень все потенциальные возможности конкретного ребенка – психические, физические, интеллектуальные. Таким образом, у него появляется возможность самостоятельной жизнедеятельности в будущем.

Особое значение в разработке перспективных форм образовательно-воспитательной деятельности с такими детьми имеет опыт учреждений дополнительного образования, особенностью которых является свободное творческое развитие личности. Для детей с ограниченными возможностями здоровья создаются благоприятные условия для эмоционального, нравственного развития личности, предоставляется возможность получения доступной информации.

Центр детского творчества города Абакана организует работу с детьми с ограниченными возможностями здоровья на базе реабилитационной

комнаты «Ладушки». В творческом объединении «Мастерская природы» дети от 6 до 12 лет занимаются декоративно-прикладным творчеством. Особую группу составляют дети, больные детским церебральным параличом. У таких детей, как правило, слабо развита мелкая моторика, подвижность кистей рук, затруднена координация движений, поэтому обучить их ручному труду очень проблематично. Особенностью двигательных нарушений при ДЦП является то, что они тесно связаны с сенсорными расстройствами. Особенно с недостаточностью ощущений собственных движений. Двигательное нарушение представляет собой своеобразное отклонение моторного развития, которое без соответствующей коррекции оказывает неблагоприятное влияние на весь ход формирования развития ребёнка.

Работа с природным материалом изначально несёт в себе оздоровительные силы природы. Ведь человек как биологический вид формировался в природной среде, поэтому нам всем, а прежде всего детям, необходимы ощущения, вызванные именно этим материалом. Еловая и сосновая шишки, жёлуди, ракушки, скорлупки орехов могут служить отличным материалом для поделок и заодно развивать сенсорику ребёнка. Камешки разного размера и формы, плоды и семена, сухие листья – всё это материал для игр, украшений и создания разных фигурок, аппликаций, композиций. Любой природный материал имеет уже готовую форму, цвет, величину, что очень важно для детей с проблемами здоровья.

На занятиях в «Мастерской природы» осуществляется комплексный подход к использованию природного материала: знакомство, исследование материалов; игры и упражнения с природным материалом; изготовление поделок из природного материала. Широко применяются оздоровительные игры: пальчиковая гимнастика, дыхательная гимнастика (игры «Надуваем шарики», «Четыре стихии», «Одуванчики»), гимнастика для глаз (игры «Солнечный зайчик», «Любимый цвет»), игры на снижение психо-эмоционального напряжения («Движение без предмета», «Театр масок»). Расширяет кругозор и улучшает настроение, проведение развивающих и познавательных игр: «Дорисуй рыбок», «Сложи разрезанный рисунок», «Найди отличия в рисунках» и др. Играя, дети привыкают учиться, общаться друг с другом. Активизировать многие нервные механизмы помогают специальные упражнения: развязывание узелков, нанизывание пуговиц на проволоку, перекладывание семян, рисование на крупе.

Изготовление интересных и полезных поделок из природных материалов не только даёт возможность ребёнку увлеченно провести свободное время, но также развивает мелкую моторику пальцев, способствует развитию согласованности в работе глаза и руки, совершенствованию координации движений, положительной мотивации трудовой деятельности. При выполнении творческих заданий у детей развивается и активизируется мышление, память, внимание, усидчивость, что неоспоримо важно для учебной деятельности в школе и для приобретения первых трудовых навыков.

Очень важно в работе с детьми с ограниченными возможностями здоровья создание успеха у каждого воспитанника. Участие в выставках, фестивалях различного уровня («Поверь в себя», «Планета творчества», «Гармония рук и души») развивает познавательный интерес, способствует социальной активности, повышает самооценку и мотивацию к обучению.

Система реабилитации детей-инвалидов невозможна без сотрудничества педагога с родителями. Родители охотно включаются в работу творческого общения – собирают природный материал для занятий, вместе с детьми конструируют поделки, участвуют в совместных конкурсах, выставках. А проводимые для родителей мастер-классы по работе с материалом, консультации, обзор специальной литературы помогают заниматься с ребенком в домашних условиях.

В конце учебного года все дети проходят медико-социальную комиссию, в которую входят: врачи, психологи, педагоги. Они отмечают положительное влияние занятий декоративно-прикладным творчеством на развитие учащихся: дети становятся спокойнее, внимательнее, увереннее.

Сегодня учреждения дополнительного образования предоставляют свои услуги для детей разных образовательных потребностей, используя индивидуально-дифференцированный подход, учитывая потребности и интересы всех потребителей этих услуг. Учреждения дополнительного образования являются той уникальной средой, где всем детям предоставляется возможность общаться, взаимодействовать и реализовывать себя в различных видах деятельности. Обучающиеся получают возможность индивидуального развития тех способностей, которые не всегда получают поддержку в учебном процессе. Это позволяет им легче адаптироваться и социализироваться в современном мире.

ЛІТЕРАТУРА // LITERATURA // REFERENCES

1. Власова П. А. Социальная работа и социальная педагогика: опыт, проблемы, перспективы / П. А. Власова. – Балашов: изд-во «Николаев», 2010.
2. Жукова О. В. Развитие ручной умелости – основа общего развития ребёнка / О. В. Жукова // Коррекционно-развивающее образование. – 2008. – № 6.
3. Косинова Е. М. Новые подходы к построению системы упражнений по развитию движений кистей рук / Е. М. Косинова // Воспитание и обучение детей с нарушениями развития. – 2009. – № 4.
4. Пузанова Б. П. Обучение детей с нарушением интеллектуального развития / Б. П. Пузанова. – М.: «Академия», 2008.

Охман М. Ф. (Одесса, Украина)

ПОЗИТИВНОЕ МЫШЛЕНИЕ КАК ФАКТОР УСПЕШНОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ И РАЗВИТИЯ ЛИЧНОСТИ СТУДЕНТОВ

В тезисах рассматриваются факторы, формирующие позитивное мышление у студентов.

Okhman M. (Odessa, Ukraine)

POSITIVE THINKING AS A FACTOR OF SUCCESSFUL ACTIVITY OF THE STUDENTS AND DEVELOPMENT OF THEIR PERSONALITY

In the theses examines the factors shaping positive thinking among students theses.

В настоящий период весь мир кардинально меняет свое отношение ко всем видам образования, которое рассматривается как главный ведущий фактор социального и экономического прогресса. Причина такого внимания заключается в том, что наиважнейшей ценностью и основным капиталом современного общества становится человек, способный к поиску и освоению новых знаний, принятию нестандартных решений, способных не только приспособляться к жизни, но и быть готовыми к дальнейшей жизнедеятельности: активно осваивать ситуации социальных перемен и участвовать в преобразовании общества. Чтобы реализовать эту цель нужно обновить не только содержание и технологии образования, но, прежде всего, создать условия для позитивного отношения студента к процессу обучения. А позитивное отношение в свою очередь исходит из позитивного мышления.

Что такое позитивное мышление и как его развить в себе, в других?

Позитивное мышление-это такой вид мыслительной деятельности, при которой в решении абсолютно всех жизненных вопросов и задач индивид видит в основном достоинства, успехи, удачи, жизненный опыт, возможности собственного желания и ресурсы их осуществления, а не недостатки, неудачи, неуспех и пр.

Это положительное (позитивное) отношение индивида к самому себе, жизни в целом. Это хорошие мысли индивида, образы, которые являются источником роста личности и жизненной успешности.

Развитие позитивного мышления, на мой взгляд, начинается с раннего детства, когда мы учимся ходить, говорить, делать первые шаги в какой-либо деятельности, от положительной обратной связи наших близких, воспитателей, учителей. Позитивное эмоциональное отношение – составная часть признания, содержащая позитивное эмоциональное отношение к человеку или к достигнутому им результату: «Меня это обрадовало. Здорово! Мне очень понравилось!».

Самый главный принцип позитивного мышления, описанный в работах Н. Пила [2], основан на вере в себя и в свои дарования. Без осознанной веры в свои способности, человек не может стать преуспевающей личностью. Чувства несоответствия и собственной неполноценности мешают реализации планов, желаний, надежд. А чувство уверенности в своих силах себе самом, наоборот, ведет к личностному росту, самореализации и благополучному достижению целей. При обучении учащихся мы должны это учитывать.

Обучение лишь тогда эффективно, когда оно опирается на понимание закономерностей мотивации поведения. Один из наиболее доступных и эффективных способов управления мотивацией заключается в использовании стимулов. Стимулирование – это воздействие на поведение учащегося с помощью изменения внешних условий (обычно – наград и наказаний).

Н. Н. Васильев выделил ряд условий, повышающих эффективность позитивного отношения обучения.

Заинтересованность. Человек, выражающий конструктивное одобрение, проявляет искреннюю заинтересованность в успехах исполнителя или ученика.

Компетентность. Человек, принимающий одобрение, считает оценивающего компетентным и заслуживающим доверия.

Оперативность. Чем меньше времени прошло между достижением и одобрением, тем лучше.

Уместность. Выражать благодарность, заботу, одобрение важно в такой момент, когда человек может адекватно их воспринять.

Отсутствие сравнений с другими. Целесообразнее отмечать не то, что лучше, чем у других, а то, что стало лучше у него сегодня по сравнению со вчерашним днем.

Соразмерность. Поощрение должно быть соразмерно затраченным человеком усилиям.

Признание. Поощрение должно обращать внимание на то, что достигнутый высокий результат – реализация возможностей и способностей, а не случайность [1].

По мнению различных педагогов к факторам, формирующим позитивное отношение к обучению, можно отнести следующие: социальная среда, деятельность, общение, обучение, активность самосознания – самовоспитание.

Нужно поощрять учащихся к самостоятельным и творческим проявлениям и ценить, высказывание ими собственного мнения, предлагая одновременно обосновать его, тактично подправлять ошибки и неточности, давая возможность на опыте в учебных условиях оценить правильность своей точки зрения.

ЛІТЕРАТУРА // LITERATURA // REFERENCES

1. Васильев Н. Н. Позитивное отношение и конструктивное одобрение / Н. Н. Васильев // Наука. Личность. Общество. – 2009. – № 7. – С. 76-79.
2. Пил Н. В. Сила позитивного мышления / Н. В. Пил : [Электронный ресурс].

Музика Ю. О. (Одеса, Україна)

**ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ ДОЗВІЛЬНО-ВИХОВНОЇ
ДІЯЛЬНОСТІ МОЛОДІ НА ПРИКЛАДІ ОДЕСЬКОГО
НАЦІОНАЛЬНОГО ПОЛІТЕХНІЧНОГО УНІВЕРСИТЕТУ.**

В тезах розглядаються особливості організації дозвільної діяльності студентської молоді на прикладі ОНПУ.

Muzyka Y. (Odessa, Ukraine)

**MANAGEMENT PECULIARITIES OF LEISURE AND
EDUCATIONAL ACTIVITIES AS EXEMPLIFIED BY ODESSA
NATIONAL POLYTECHNICAL UNIVERSITY**

Theses consider Management peculiarities of leaisure and educational activities as exemplied by Odessa National Polytechnical University.

Вдосконалення діяльності з організації дозвілля сьогодні є актуальною проблемою. В даний час ситуація в культурно-дозвільної діяльності характеризується цілою низкою негативних процесів, що намітилися у сфері духовного життя – втратою духовно-моральних орієнтирів, відчуження від культури і мистецтва молоді та дорослих, істотним скороченням фінансової забезпеченості закладів культури, у тому числі і діяльність сучасних культурно – дозвільних центрів. Однією з актуальних проблем на шляху вирішення даної задачі, є організація дозвілля молоді. Вільний час є одним з важливих засобів формування особистості молоді людини. Воно безпосередньо впливає і на його виробничо-трудова сферу діяльності, бо в умовах вільного часу найбільш сприятливо відбуваються рекреаційно-відновлюючі процеси, що знімають інтенсивні фізичні та психічні навантаження. Використання вільного часу молоддю є своєрідним індикатором її культури, кола духовних потреб та інтересів конкретної особистості або соціальної групи [3].

Зміст і структура процесу забезпечення культури дозвілля містить у собі:

- формування усвідомленої необхідності раціонально використовувати свій вільний час;
- прагнення духовно насичувати та інтенсивно будувати своє дозвілля;
- вміння та навички планувати та організовувати свій вільний час;
- інтелектуальні, емоційні та вольові особистісні якості, які формуються завдяки педагогічному впливу та самовиховання [1].

В Одеському національному політехнічному університеті дозвільно-виховна робота носить системний характер і базується на загальноуніверситетських та факультетських планах заходів, а також планах заходів студентських гуртожитків, кафедр фізвиховання та спорту, Палацу культури студентів. Дозвільно-виховна робота в ОНПУ проводиться з

урахуванням інтересів студентської молоді та спрямована на формування всебічно розвинених, національно-свідомих громадян.

Для діагностики сильних і слабких сторін, можливостей та загроз організації дозвільно-виховної діяльності ОНПУ – нами був проведений SWOT-аналіз. На основі аналізу можна зробити наступні висновки:

1. Активно діє Палац культури студентів. Він проводить безліч заходів і свят направлених на дозвільно-виховну діяльність.

2. Студенти часто відпочивають завдяки профкому студентів ОНПУ. Організація не тільки добре виконує свою дозвільну частину своєї роботи, а й приділяє велику увагу, щодо захисту прав студентів (у гуртожитку, перед викладачами, в університеті взагалі).

3. Сильною стороною дозвільно-виховної діяльності являється співпраця ГФ і профспілкової організації. Так як один раз у рік студенти безкоштовно відвідують театр, а увесь інший час за невелику оплату можуть придбати квитки в профкомі чи на гуманітарному факультеті.

4. Працівники студмістечка добре виконують дозвільно-виховну роботу серед іногородніх студентів у гуртожитках і являється не менш сильною стороною. Адже, встановленим регламентом – виховують у студентської молоді самостійність і дисципліну; умовами – згуртованість, дружність, людяність, що виражається розумінні, співчутті та повазі; різноплановими заходами – інформують, відволікають, дарують позитивні емоції та відпочинок.

5. Великим плюсом ОНПУ являється те, що він співпрацює з поліклінікою, адже оздоровлення це важливий фактор будь-де. Але на жаль це є ще й доволі слабким місцем, тому що студентам дуже важко отримати путівку в санаторій-профілакторій - необхідно безліч нюансів, кошти і час. Виходячи з цього, одразу ж з'являється загроза втрати клієнтів, а потім і незаповнений місячний заїзд, що може призвести до припинення дії центру оздоровлення.

6. Наявність газети «Політехнік» являється дуже значущою частиною дозвільно-виховної роботи, але не вистачає студентських статей про їх проблеми, мрії, перемоги.

7. Виявилось, що плинність кадрів, які організують дозвільно-виховну діяльність дуже впливає на сам процес. Наприклад у зв'язку зі зміною організатора, звичайною заміною, звільненням, відбувається збій у роботі, адже у кожного свої методи, принципи, правила. Вокальний колектив, в ДКС звик до одного напрямку роботи, викладача і змінивши його, трапляється переполох і розгубленість. А саме головне в цей час повз них проходять безліч можливостей.

8. Така загроза, як введення платних послуг та скорочення фінансування, може призвести до зменшення кількості студентів, бажаючих користуватися послугами, а організаторам в свою чергу не буде за який кошт організовувати заходи.

9. До критичного стану може привести велике психоемоційне навантаження персоналу та студентів.

10. На жаль, ще одним слабким місцем в ОНПУ – відсутність чіткої структури дозвільно-виховної роботи.

11. Після проведення аналізу можливостей, найбільш значущою і ймовірною виявилась підвищення організації заходів дозвільно-виховної роботи студентським активом. А також введення різноманітних інноваційних дозвільних форм та методів роботи зі студентською молоддю взагалі.

Рекомендації розроблені з метою підвищення якості організації дозвільно-виховної діяльності наведені у таблиці 1.

Таблиця 1

Рекомендації щодо підвищення організації дозвільно-виховної діяльності в ОНПУ

№	Виявлені недоліки	Коррекційні дії	Мета
1	У газеті «Політехнік» недостатня кількість студентських статей	Відкрити доступ студентських активістів для подання власних статей	Розкриття актуальних тем студентського життя
2	Плинність кадрів	Розробка ефективної системи мотивації робітників і студентів	Підвищення ефективності проведення дозвільно-виховної діяльності
3	Скорочення фінансування в ОНПУ	Вдосконалення законодавчої бази	Стабільне своєчасне фінансування
4	Велике психоемоційне навантаження персоналу і студентів	Розробка студентським активом програм дозвільної діяльності і залучення до них робітників університету	Зниження психоемоційного навантаження
5	Відсутність чіткої структури дозвільно-виховної роботи	Введення ще одного спеціаліста у кадровий склад	Удосконалення методів та форм організації дозвільно-виховної діяльності
6	Недостатній рівень продуктивності роботи студентського активу	Більш чіткий відбір студентського активу	Розвиток дозвільно-виховної діяльності

Таким чином, запропоновані рекомендації будуть спрямовані на удосконалення форм і методів організації дозвільно-виховної діяльності.

ЛІТЕРАТУРА // LITERATURA // REFERENCES

1. Генкин Д. М. Массовые театрализованные праздники и представления: Учебное пособие / Д. М. Ганкин. – М.: ВНМЦ НТ и КИР, 1985.

2. Жаркова А. Д. Культурно-досуговая деятельность / А. Д. Жаркова, В. М. Чижикова. М., 1998. – С. 23-49

3. Фатов А. Проблемы досуговой деятельности молодежи и пути их преодоления / А. Фатов // Закон и право. – 2006. – № 10. – С. 85-87.

Соцька О. П., Добрянська Г. О. (Одеса, Україна)
**СОЦІАЛЬНО-ТЕХНОЛОГІЧНИЙ ПІДХІД ФОРМУВАННЯ
ЗДОРОВ'ЯЗБЕРЕЖУВАЛЬНОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ У ДІТЕЙ
ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ**

У тезах розкрито сутність соціально-технологічного підходу до формування здоров'язбережувальної компетенції у дітей дошкільного віку на підставі аксіологічного аналізу соціально-оздоровчої роботи.

Sotska O., Dobrianska A. (Odessa, Ukraine)
**SOCIAL AND TECHNOLOGICAL APPROACH FORMING KEEP OF
HEALTH COMPETENCE FOR PRESCHOOL CHILDRENS**

The article is disclosed essence of socio-technological approach to forming keep of health competence for preschool childrens under axiological analysis of social and health work.

В умовах трансформації сучасного освітнього простору відповідно до процесів сталого розвитку України серед цінностей людства та сучасного суспільства найвищою є *збереження здоров'я*. Набуття дитиною здоров'язбережувальної компетенції передбачає єдність фізичної, психічної та соціальної сфер (М.Амосов, Г.Апанасенко, В.Дімов, Ю.Лисицин, І.Мурахов, В.Петленко) та визначається як «обізнаність дитини про основні показники власного здоров'я, цінністю здоров'я для людини; в застосуванні здобутих знань, вмінь і навичок щодо збереження здоров'я, не зашкоджуючи як власному, так і здоров'ю інших людей; у дотриманні правил здоров'язбережувальної поведінки» [1].

Здоров'я людини багато в чому залежить від способу життя, а модель цього способу необхідно формувати в дитинстві. Педагоги сучасності підкреслюючи значимість здоров'я для повноцінного життя людини, зауважують, що у дитини дошкільного віку повинно не лише бути сформоване поняття про власне здоров'я, а й ставлення до нього як до цінності, надаючи перевагу позитивним впливам середовища перед шкідливими, руйнівними.

Технологізація освітнього простору щодо формування здоров'язбережувальної компетенції дітей розвивається переважно у контексті наступності дошкільної (Н.Власенко, Н.Денисенко, Л.Кириленко, О.Кисла, А.Кошель, Н.Рубан) і початкової освіти (О.Ващенко, Т.Карасьова, О.Митина, В.Петренко).

Пріоритетність введення поняття «здоров'язбережувальні технології» в педагогічний простір відображено у низці досліджень (Т.Ахутіна, Е.Вайнер, Г.Соловійов, Н.Соловійова, Т.Кисельова, Є.Коточигова).

Під здоров'язбережувальними технологіями слід розуміти «систему заходів з охорони та зміцнення здоров'я дітей, що враховує важливі

характеристики освітнього середовища й умови життя дитини, які впливають на її здоров'я» [4, С. 29]; «сукупність наукових знань, засобів, методів і прийомів, що дозволяють оцінити функціональні та психофізіологічні параметри здоров'я особистості» [2, С. 12.]; «сприятливі умови навчання дитини в школі (відсутність стресових ситуацій, адекватність вимог, методик навчання та виховання); оптимальну організацію навчального процесу (відповідно до вікових, статевих, індивідуальних особливостей та гігієнічних норм); повноцінний та раціонально організований руховий режим» [3].

Синтез поняття здоров'я та процесу технологізації як системної організації освітнього процесу дозволив нам виокремити ознаки впровадження соціально-технологічного підходу формування здоров'язбережувальної компетенції у дітей дошкільного віку. **Першою ознакою технологізації** процесу формування здоров'язбережувальної компетенції є *розмежування, розділення, розчленовування* цього процесу, діяльності на внутрішні взаємопов'язані етапи, фази, операції. Механізми технологізації формування здоров'язбережувальної компетенції у дітей виявляються, по-перше, крізь точне визначення вимог, висунутих до суб'єкта, який діє за означеною технологією. Ця ознака визначена вимогами Державного стандарту дошкільної освіти щодо набуття дитиною здоров'язбережувальної компетенції. По-друге, забезпечення нормативної міри розвитку процесу, що відображається у змісті чинних програм розвитку та навчання дітей дошкільного віку. Чим точніша ступінь відповідності опису процесу його об'єктивної логіки, тим реальніша можливість досягнення високого ефекту діяльності. На підставі чого, життєздатним стають такі технології які враховують вимоги об'єктивних законів збереження здоров'я, на основі чого орієнтують соціальний суб'єкт на доцільні дії, на оптимальні рішення з урахуванням досягнень науки, поєднання традиційного та інноваційного досвіду.

Другою ознакою технології є *поетапність дій*, спрямованих на досягнення кінцевого результату. Послідовність і порядок виконання дій повинні базуватися на внутрішній логіці функціонування і розвитку означеного процесу. За умови вікових особливостей, індивідуальних потреб дітей тощо реалізація цієї ознаки завжди протікає з можливістю суб'єкта «втрутитися» в об'єктивний хід процесу, змінити порядок, встановити ту чи ту послідовність і темп процедур і операцій, залежно від змінюваних обставин. Ця можливість обумовлює звернення до особистісно-орієнтовного навчання, що відображає гуманізацію освіти.

Третя ознака – *однозначність* виконання включених до технології процедур та операцій, як вирішальна, неодмінна умова досягнення результатів, адекватних висунутої мети. Чим значніше відхилення у діях суб'єкта від параметрів, відповідно до технології, тим реальніша небезпека деформування всього процесу. Наявність такої умови призведе до протилежно очікуваного результату. Але, слід зазначити, що у здійсненні здоров'язбережувальних технологій допущено незначний діапазон відхилення.

В умовах кризи духовності і культури питома значення набуває механізм і технологія аксіологічного аналізу в системі соціально-оздоровчої роботи з дітьми, сутність якого відображає: визначення здоров'я як соціальної цінності у загальній структурі соціального буття і соціальної культури; характеристику компонентів *здорового способу життя*; розробку критеріїв оцінок *здоров'язбережувальних чинників, явищ, мисленневих актів та предметних дій*; розробку механізму формування і реалізації *ціннісного ставлення до здоров'я дітей*, з урахуванням їхньої спрямованості на усі соціальні об'єкти і процеси; утвердження характеру зв'язку між *здоров'язбережувальними цінностями дітей різного віку та дітей які перебувають на різних рівнях щодо сформованості знань, умінь та навичок*; оцінку функціонування *оздоровчих систем, структур, різних об'єктів* у контексті відповідності загальнолюдським і локальним цінностям; визначення *ефективності тієї чи тієї діяльності дітей*, і для дітей з гуманістичної позиції, визначенні псевдоефективності чи антиефективності за тими ж критеріями; характеристику (в т.ч. оцінної) антицінностей (негативних цінностей), руйнування цінності здоров'я, визначення тенденції за цим напрямом; визначення можливості *регуляції ціннісного ставлення до здоров'я*.

У контексті аксіологічного аналізу соціально-оздоровча робота з дітьми може бути розглянута як *технологічний механізм соціалізації*. На підставі чого, систему соціально-оздоровчої роботи з дітьми доцільно будувати на основі *диференційованого підходу, інтеграції тощо*. Серед принципів організації соціально-оздоровчої роботи з дітьми виокремимо *поетапність*, що включає два основних – перший стосується вивчення ситуації, другий спрямований на виконання плану та *кадрове забезпечення*.

Таким чином, сутність соціально-технологічного підходу до формування здоров'язбережувальної компетенції у дітей дошкільного віку спрямовує систему цінностей здоров'я як механізму зв'язку між практичною і пізнавальною активністю особистості в її осмисленні та творчому втіленні в умови життя.

ЛІТЕРАТУРА // ЛИТЕРАТУРА // REFERENCES

1. Базовий компонент дошкільної освіти / [наук. кер. А. М. Богущ; авт. кол-в: А. М. Богущ, Г. В. Беленька, О. Л. Богініч та ін.] // Дошкільне виховання. – № 7. – 2012.

2. Московченко О. Н. Оптимизация физических нагрузок на основе индивидуальной диагностики адаптивного состояния у занимающихся физической культурой и спортом (с применением компьютерных технологий): автореф. дис. на соискания науч. степени докт. пед. наук: спец. 13.00.04 «Теория и методика физического воспитания, спортивной тренировки, оздоровительной и адаптивной физической культуры» / О. Н. Московченко. – Москва, 2008. – 23 с.

3. Волкова І. В. Поняття “здоров'язберігаючі технології” та їх класифікації [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://edu-post-diploma.kharkov.ua/index.php?option=com_content&task=view&id=712

4. Фізичне виховання, основи здоров'я та безпеки життєдіяльності дітей старшого дошкільного віку: навч.-метод. посібник / [О. Л. Богініч, Н. В. Левінець, Л. В. Лохвицька, Л. А. Сварковська]. – К.: Генеза, 2013. – 128 с.

Нечипорук Л. І. (Рівне, Україна)
СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНИЙ СУПРОВІД І ПІДТРИМКА
УЧНІВСЬКОГО САМОВРЯДУВАННЯ

В тезах розглядаються форми, види учнівського самоврядування та особливості соціально-педагогічного супроводу його організації й діяльності в сучасній школі.

Nechyporuk L. (Rivne, Ukraine)
SOCIO-PEDAGOGICAL SUPPORT AND SUPPORT FOR STUDENT
GOVERNMENT

In the thesis are considered forms of self governance of pupils and features of the socio-pedagogical support its organization and activity in the modern school.

Суть соціального замовлення українського суспільства сучасній школі полягає у формуванні соціально активної, гуманістично спрямованої особистості з глибоко усвідомленою громадянською позицією. Саме така особистість спроможна активно залучитися до розв'язання надзвичайно складних проблем становлення української державності, бути активним членом громадянського суспільства. Участь в учнівському самоврядуванні є реальним чинником формування демократичних, правових засад і традицій в учнівській молоді, їх соціальної активності, толерантності, критичності мислення, спроможності до самоаналізу, до осмислення власної ролі у житті колективу й місцевої громади, суспільства в цілому. Шкільне самоврядування є школою колективної дії, створення таких життєвих ситуацій, у яких виявляються, виробляються й формуються соціальні якості особистості. Саме на соціального педагога загальноосвітнього навчального закладу покладено завдання залучення школярів до участі в різних видах учнівського самоуправління як засобу соціального становлення особистості.

Самоврядування – це спосіб організації життя учнівського колективу, який реалізується шляхом залучення всіх його членів до планування, організації, реалізації запланованих заходів, контролю й підведення підсумків навчальної й суспільно корисної діяльності. У дитячих колективах та об'єднаннях самоврядування можна розглядати й класифікувати за різними ознаками: сферою предметної діяльності, рівнями суб'єкта самоорганізації, формами й видами самоврядної діяльності, цільовою спрямованістю (суспільною значущістю) самоорганізації учнів. За предметним змістом діяльності учнівського колективу самоврядування

поділяється на самоврядування в сфері навчання, трудової практики та суспільної праці, організації порядку та дисциплінарних відносин, учнівського побуту та дозвілля, фізкультури й спорту, художньо-естетичної діяльності та ін. [4].

Самоврядування може розвиватися на різних рівнях: рівні класу (групи), школи, мікрорайону, району, міста. За способом (формою) вияву, функціонування воно може бути безпосереднім (загальні збори або саморегуляція неформальних, відкритих, мобільних груп та об'єднань) і представницьким (діяльність виборних органів та осіб), колегіальним та єдиноначальним. До структури учнівського самоврядування входять: організації, органи, одноосібне управління (лідерство), тимчасові (ситуативні) управлінські органи. Найбільш поширеними його формами є шкільні республіки, учнівські парламенти, сенати, міністерства, комітети, ради старшокласників, ради лідерів, ради справ, ініціативні групи, клуби, об'єднання за інтересами, школи лідерів, дитячі громадські організації, конференції, форуми, навчально-організаційні збори, цільові проекти тощо. Соціальний педагог загальноосвітнього навчального закладу організовує й координує педагогічний супровід та підтримку діяльності учнівського самоврядування. Основними завданнями його є:

- визначення системи органів учнівського самоврядування в класах, школі та уповноважених осіб з числа учнів;
- формування в учнів досвіду організаторської роботи;
- залучення учнів до самоуправлінської діяльності в класі та шкільному колективі;
- надання представникам учнівського активу щоденної консультативної допомоги тощо [3].

Завдання соціального педагога – створити в школі такі умови, що сприятимуть ефективному функціонуванню учнівського самоврядування. До них відносяться:

- робота над формуванням усвідомлення адміністрацією школи та кожним членом учительського та батьківського колективу педагогічних можливостей дієвого учнівського самоврядування;
- чіткий розподіл обов'язків між членами педагогічного колективу щодо надання необхідної допомоги учням у процесі організації різних справ;
- організація системи роботи органів учнівського самоврядування у межах школи (вимоги, пам'ятки, графіки навчання активу та проведення навчання у Школі організаторської майстерності, лідерів, ігротехніків, ведучих, волонтерів тощо);
- допомога в організації органами учнівського самоврядування системи змагань (визначення видів діяльності, з яких організовується змагання, розробка умов та критеріїв оцінювання діяльності, забезпечення гласності засобами преси, випуску бюлетенів, радіогазет тощо);
- розробка системи стимулювання, заохочення й нагородження класних колективів, творчих груп, учнів-лідерів, вчителів-консультантів тощо;

- педагогічна допомога (а не контроль) за діяльністю суб'єктів учнівського самоврядування;
- цілеспрямоване навчання організаторів шкільного життя необхідними уміннями та навичками, створення ситуацій спільного навчання педагогів та учнів [2].

Перш за все, соціальному педагогу необхідно визначити необхідні для школи й значимі для учнів напрями самоврядної діяльності, розробити форми, методи, засоби соціально-педагогічної його підтримки, визначити рівень делегування повноважень школярам, створити умови для самостійної діяльності у різних сферах шкільного життя: у сфері дозвілля, громадянсько-патріотичної діяльності, організації роботи шкільної преси, у сфері спорту, трудової діяльності, виробничій, волонтерській діяльності тощо.

Формування органів учнівського самоврядування відбувається поетапно. На першому етапі соціально-психологічна служба школи починає свою роботу зі створення команди однодумців, які діють спільно, та готує разом з ними проект органу самоврядування, розробляє форми, методи, засоби його впровадження. Проект має містити відповіді на важливі питання: які потреби школи може вирішити учнівське самоврядування, яке місце воно займає в шкільному житті тощо. Другий етап – презентація проекту учнівського самоврядування перед колективом школи, батьками. Третій етап – напрацювання нормативного забезпечення його діяльності (документи, які визначають його роль, структуру й повноваження його членів). На четвертому етапі соціально-психологічна служба школи організовує вибори керівних органів самоврядної організації [4]. Соціальному педагогу слід звернути особливу увагу на підтримку інтересу в учнів до участі в процесі самоврядування. Для цього необхідно розробити «корпоративну філософію» (визначення основних цінностей організації, які поділяють більшість її членів, наприклад, розробка «Кодексу поведінки»). Наступним кроком є робота щодо згуртованості учнів (постійне інформування про ухвалені рішення й плани, що розробляються, участь школярів в плануванні діяльності, залучення їх до контролю за виконанням ухвалених рішень тощо). Соціальний педагог проводить навчання активу, колективні й індивідуальні інструктажі, підбирає методичні матеріали, допомагає у правильному оформленні необхідних документів, сценарних планів тощо, здійснює посередницьку роботу між органами дитячого самоврядування та керівниками державних, недержавних структур, адміністрацією навчального закладу. Соціально-психологічна служба загальноосвітнього навчального закладу організовує заняття в Школі лідерів, основним завданням якої є підготовка дітей з лідерськими здібностями, які організовуватимуть навколо себе своїх ровесників і координуватимуть їх діяльність під час реалізації проектів та планів. Школа лідерів може працювати як щомісячні засідання школи, як гурток, збір лідерів учнівського самоврядування на рівні району, міста або області тощо [1]. Отже, правильно організоване за змістом і формою учнівське самоврядування містить потужний соціально-виховний потенціал, розвиває лідерські якості, формує

соціальний досвід та ціннісні орієнтації особистості, створює простір для її самореалізації, усвідомленню своїх прав, свобод, обов'язків, вияву самостійності, самоствердженню у суспільно-значущій діяльності, виховує активних громадян держави.

ЛІТЕРАТУРА // LITERATURA // REFERENCES

1. Беженар Г. Д. Учніське самоврядування як засіб розвитку лідерських якостей / Г. Д. Беженар // Директор школи. – 2013. – № 6. – С.16-21.
2. Єрмаков І. Г. Учніське самоврядування: структура, зміст і концепція розвитку / І. Г. Єрмаков, В. І. Кириченко. – Х.: Вид. група «Основа», 2008. – 112 с.
3. Приходько М. І. Учніське самоврядування в сучасному вимірі / М. І. Приходько. – Х.: Вид. група «Основа», 2008. – 176 с.
4. Чугаєвський В. Г. Учніське самоврядування в національній школі / В. Г. Чугаєвський. – К.: ВПЦ «Київський університет», 2004. – 234 с.

Левчук І. Б. (Рівне, Україна)

**МЕТОДОЛОГІЧНИЙ АПАРАТ ПРОБЛЕМИ ДОСЛІДЖЕННЯ
ПРОСВІТНИЦЬКО-ГРОМАДСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПРАВОСЛАВНИХ
БРАТСТВ ВОЛИНИ 2 ПОЛ. XIX – ПОЧ. XX СТ.**

У матеріалах статті обґрунтовано необхідність детального аналізу методологічного апарату проблеми дослідження просвітницько-громадської діяльності православних братств Волинської губернії.

Levchuk I. (Rivne, Ukraine)

**METHODOLOGICAL APPARATUS OF THE PROBLEM OF
INVESTIGATION OF EDUCATIONAL AND PUBLIC ACTIVITY VOLYN
ORTHODOX BROTHERHOODS IN THE SECOND HALF OF XIX –
BEGINNING OF XX CENTURY**

The article deals with the grounding of detailed analysis necessity of methodological apparatus of the problem of investigation of Orthodox brotherhoods educational and public activity of Volyn' region.

Духовне відродження держави, розпочате ще на поч. 90-х рр. XX ст., відбувається на складному соціальному ґрунті, що проявляється у кризі моралі, яка пронизує усі сфери нашого життя. Тому на сучасному етапі розвитку освіти й науки з огляду на нагальні потреби гуманізації українського суспільства необхідним є повернення до відродження християнських моральних цінностей у виховному процесі молоді. Особливої актуальності набуває дослідження досвіду православних братств з метою вивчення і використання традицій духовно-просвітницької і добродійної мети їхньої діяльності на сучасному етапі.

Теоретичний аналіз проблеми просвітницько-громадської діяльності православних братств детермінований міждисциплінарним характером самого об'єкта дослідження. Для його виконання нам необхідно залучити методологічний апарат філософії та соціології релігії, культурології, історії, історії педагогіки. Тому провідні підходи до дослідження також мають міждисциплінарний характер.

У межах *філософії релігії* розглядається релігія у широкому (як частина духовного світу людини) та вузькому (як сукупність наукових праць з проблем релігії) смислі. У галузевому відношенні філософія релігії представлена філософським релігієзнавством та філософією теології. У площині філософського релігієзнавства для нас важливим є висновок стосовно того, що релігія об'єктивує релігійне відношення людини до дійсності; у площині філософії теології ми можемо спиратися на положення про концепцію буття віруючої людини. Враховуючи, що членами православних братств були віряни православної церкви, філософія релігії дає можливість осмислити їх ставлення до просвітницької діяльності в громаді як відповідної канонам православної церкви [3, с. 107].

Науковці відзначають, що провідною характеристикою філософії релігії є її людиномірність, що суттєво впливає на формулювання висновків нашого дослідження, оскільки вони повинні мати особистісний і громадський характер [1, с. 4].

Для нашого дослідження значущим є також міркування А. Лук'янова та М. Пушкарьової про те, що „людство, накопичивши багатий історичний досвід, має суттєво розширити свої уявлення про Абсолютне й Абсолют. Якщо це не відбудеться, то наша епоха переживе не лише потрясіння, але й щезне як формоутворююча, життєва енергія, яка до цього часу її підтримувала. Тому потрібно вийти та нові джерела духовного буття, вийти на нові прошарки духу, що передбачають поглиблений світоглядний пошук” [2].

Соціологія релігії окреслює релігію як соціальний інститут, який має певні чітко окреслені функції в суспільстві, і від їх виконання залежить діяльність інших соціальних інститутів – насамперед, освіти й культури. У межах цієї галузі людського знання вивчаються відносини між релігією і суспільством, тому вона має важливе методологічне значення для нашого дослідження, адже діяльність православних братств у 2 пол. XIX – поч. XX ст. стосувалася не лише осіб духовного звання, а передусім світського населення Волині, представники якого ставали членами православних братств або ж могли розраховувати на допомогу й просвітницьку зацікавленість братств.

Для нашого дослідження важливе методологічне значення мають такі положення соціології релігії:

1. Релігія більш, аніж інші соціальні інститути – правові, економічні, політичні – виявляє і окреслює соціальність відносин між людьми. У контексті проблеми нашого дослідження це положення дає можливість проаналізувати місце і роль православних братств у площині функціонування інститутів освіти й культури на регіональному рівні.

2. Людське суспільство виникло саме на підставі спільної релігійної приналежності; всі інші соціальні утворення – держава, господарство, культура – мають вторинний щодо цього характер. Це положення дає нам можливість представити значущість просвітницької діяльності православних братств як таких, що ґрунтуються на серйозних суспільних основах, детерміновані самим існуванням громадського життя.

3. Релігія є підґрунтям соціального співжиття людей, оскільки вона як соціальний інститут створює первинні засади суспільності – солідарність, свободу, служіння. На засадах цього положення нами сформульовано концептуальні положення про значущість просвітницько-громадської діяльності православних братств у духовному просторі Волинської губернії. [5, с. 34 – 35].

Методологічні засади *культурології* є значущими для нашого дослідження, оскільки православ'я, як і будь-яка інша релігія, присутня на території досліджуваного регіону, має величезне культурне значення для українського народу та його культурного розвитку. Культура, як зазначає П. Сорокін, – це сфера духовної, ціннісної, комунікативної організації суспільства, яка визначає норми поведінки, мислення, почуттів різних прошарків населення [7]. Важливим у межах нашого дослідження є поняття духовної культури, яке визначається як синергетична сукупність понять, уявлень, вірувань, почуттів і переживань особистості.

Культурологічний підхід є значущим для теоретичного аналізу проблеми нашого дослідження ще й тому, що просвітницько-громадська діяльність православних братств Волині розгорталася у межах культурного простору України XIX – поч. XX ст., тому стала суттєвим культурним явищем цього періоду. Виходячи з провідних функцій культури у суспільстві [4, с. 27], можемо зробити попередні висновки щодо необхідності залучення методологічного потенціалу культурології до вивчення історії просвітницько-громадської діяльності православних братств:

1. Адаптаційна функція культури визначає можливість прилучення до суспільних норм і оцінок для кожної особистості. У межах проблематики нашого дослідження ця функція окреслює вплив православних братств на особистісне становлення дітей та молоді в нормативно-оцінному просторі волинського регіону з погляду православної духовної концепції.

2. Аксиологічна функція культури як соціального інституту передбачає накопичення в суспільстві певної системи цінностей. На цей процес, окрім інших інституцій, впливають і громадські організації. Ми зазначаємо, що православні братства 2 пол. XIX – поч. XX ст. здійснювали вагомий вплив на формування аксиологічного простору сучасного їм соціуму.

3. Людинотворча функція культури, на нашу думку, достатньо співвідноситься з людинотворчою функцією православ'я, оскільки православна релігія виконує у суспільстві значну соціалізаційну роль. Так, за сприяння просвітницько-громадської діяльності православних братств можна було корегувати індивідуальну соціалізацію певних груп дітей та молоді, особливо зі соціально незахищених категорій.

4. Світоглядна функція культури вміщує і світоглядні позиції релігійного світогляду особистості, яка відносить себе до тієї чи іншої конфесії. Зазначена належність визначає ставлення особистості до себе, інших людей і оточуючого середовища – в діяльнісному відношенні також.

Безперечно, провідні методологічні засади нашого дослідження почерпнуті нами з *методології історії*. Історичні засади нашого дослідження ґрунтуються на положеннях про те, що:

1) Волинь є історично особливим регіоном, де впродовж багатьох століть накопичувався досвід просвітницько-громадської діяльності декількох християнських конфесій, і православ'я 2 пол. XIX – поч. XX ст. стало провідним дієвим чинником просвітництва в широких масах населення краю.

2) На сутність та зміст просвітницько-громадської діяльності православних братств справив вплив весь історичний досвід православного просвітництва.

3) Історія просвітницько-громадської діяльності православних братств Волині у досліджуваній період знаходиться у площині провідних історичних наукових принципів – об'єктивності, діалектичної зумовленості історичних процесів, наявності у цьому історико-педагогічному явищі внутрішніх і зовнішніх закономірностей та суперечностей, які детермінують його розвиток.

Методологічні засади історико-педагогічного дослідження визначають також необхідність вивчати об'єкт дослідження на засадах принципу історизму, тобто розглядати історичні факти в динаміці історичного розвитку (у нашому випадку – урахування конкретних соціокультурних та історичних умов середовища, в якому аналізується історичне явище – тобто врахування особливостей соціокультурного простору Волині у досліджуваній період).

Методологія історії дає нам можливість, окрім того, визначитися з історіографічними засадами роботи, та класифікувати вивчені джерела з двох точок зору: за ступенем наближеності до теми дослідження і за типом використаних документів. Такий поділ джерельної бази є, без сумніву, умовним, але за допомогою класифікації історичних матеріалів, нормативно-правових документів тощо ми прагнемо реалізувати історіографічні вимоги до наукових досліджень міждисциплінарного характеру.

У методології історії ми запозичили декілька провідних теоретичних підходів, які були апробовані в процесі розвитку історичної науки і тепер використовуються в історії педагогіки як необхідні для цілісного й системного аналізу історико-педагогічних явищ і процесів [6, с. 37-38]. До таких підходів відносяться, насамперед, історико-генетичний, історико-порівняльний, історико-системний.

Історико-генетичний підхід, сутність якого полягає у відповіді на питання: які умови та чинники зумовили становлення та розвиток того чи іншого історичного явища? – дав нам можливість розглядати просвітницько-громадську діяльність православних братств у 2 пол. XIX – поч. XX ст. як закономірний наслідок розвитку братського руху в попередні століття, а також культурно-освітньої моделі православ'я протягом усього періоду його існування. Як загальноісторичний метод історичного дослідження, історико-

генетичний підхід дозволяє аналізувати причинно-наслідкові зв'язки у протіканні історичних явищ (наприклад, чинники виникнення окремих православних братств та наслідки їх просвітницько-громадської діяльності). За допомогою цього підходу можна також виявити закономірності розвитку православного братського руху як історико-педагогічного феномена в умовах Волинського регіону. Окрім цього, історико-генетичний підхід дає можливість визначити сутність співвідношення суб'єктивного й об'єктивного в історичних процесах (у нашому випадку – особистісного внеску членів православних братств та об'єктивного фактора їх існування в освітньому просторі Волині).

Історико-системний підхід дозволяє розглядати історико-педагогічні явища як системні утворення, тобто такі, які мають внутрішню структуру і самі є частиною більших системних утворень. Виходячи з базових положень історико-системного підходу, просвітницько-громадська діяльність православних братств може бути охарактеризована в сукупності компонентів, кожен з яких має своє смислове й функціональне навантаження. Визначаючи напрями й види просвітницько-педагогічної діяльності православних братств, ми також підкреслюємо їх системний характер, оскільки без характеристик системності і сама діяльність православних братств не може бути окреслена як окреме історико-педагогічне явище з ознаками завершеності й цілісності.

Історико-порівняльний підхід в історико-педагогічних дослідженнях дає можливість здійснити компаративний аналіз проблеми дослідження, виходячи з його порівняння з іншими історико-педагогічними явищами, які мають схожі характеристики або ознаки. Таким чином, на засадах історико-порівняльного підходу у нашому дослідженні просвітницько-громадська діяльність православних братств співвіднесена з:

- культурно-освітньою, освітньою, благодійною діяльністю інших громадських утворень на території Волині;
- просвітницько-громадською діяльністю громадських організацій від інших релігійних конфесій – насамперед, католицької.

Отже, теоретичне дослідження просвітницько-громадської діяльності православних братств Волинської губернії зумовлює залучення методологічного апарату (філософії та соціології релігії, культурології, історії, історії педагогіки), що дає змогу провести ґрунтовний аналітико-синтетичний аналіз проблеми.

ЛІТЕРАТУРА // LITERATURA // REFERENCES

1. Кассіер Є. Людський світ простору і часу / Є. Кассіер // Філософська і соціологічна думка. – 1992. – № 5. – С. 3-12.
2. Лукьянов А. Немецкая классическая философия религии: [учебное пособие для философских факультетов университетов] / А. Лукьянов, М. Пушкарева. – Електронний ресурс. – Режим доступу: http://www.gumer.info/bogoslov_Buks/Philos/Luk_NemKIPil/index.php
3. Приложение к отчету о деятельности Кирилло-Мефодиевского братства за 1878-1879 гг. – СПб.: [б.м.и.], 1882. – 197 с.
4. Соломенцев К. М. Вопросы христианской культуры в современном мире / К. М. Соломенцев. – М.: Христианский мир, 2001. – 144 с.

5. Соціологія: Навч.-метод. посібник для самост. вивч. дисц. / [упоряд. А. Ю. Брегеда, А. П. Бовтрук, Г. В. Дворецька та ін.]. – К.: КНЕУ, 1999. – 124 с.

6. Стельмах С. Історична наука в Україні епохи класичного історизму (XIX – початок XX століття) / С. Стельмах. – К. : Академкнига, 2005. – 274 с.

7. Sorokin Pitirim A. Society, culture, and personality: their structure and dynamics. A system of general sociology. Cooper square publishers, inc. / Pitirim A. Sorokin – New York, 1962. – Електронний ресурс. – Режим доступу: <http://www.questia.com/PM.qst?a=o&d=94476772>

Петрук Л. П. (Рівне, Україна)

ОСОБЛИВОСТІ СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ РОБОТИ ЩОДО НАДАННЯ ДОПОМОГИ ПОТЕРПІЛИМ ВІД ДОМАШНЬОГО НАСИЛЬСТВА

В роботі розглядаються особливості надання соціально-педагогічної допомоги потерпілим від домашнього насильства, її складові та методи.

Petruk L. (Rivne, Ukraine)

PECULIARITIES OF SOCIAL-PEDAGOGIC WORK IN GIVING AID TO VICTIMS OF DOMESTIC VIOLENCE

The peculiarities of giving social-pedagogic aid to victims of domestic violence, its components and methods.

Практика життя та останні соціально-психологічні дослідження підтверджують, що переважна більшість злочинців – це в минулому діти та підлітки, які пережили насильство, страх, біль, безсилля, приниження, переляк у своїх родинх [1]. Іншими словами, людина, яка стала жертвою жорстокого поводження з нею в дитинстві, легко звертається сама до застосування насильства над іншими в дорослому віці, тобто, з жертви перетворюється у злочинця. Науковці також виявили й простежили тісний зв'язок між фізичним насильством, алкоголізмом та наркоманією. Скласти уяву про справжні масштаби видів насильства в українських сім'ях дуже важко, так як в офіційних статистичних джерелах, зазвичай, домашнє насильство не виокремлюється в окрему категорію злочинності, а складає лише вагому долю латентної (прихованої) злочинності. Однак, не зважаючи на нестачу інформації, українське суспільство постало перед такою проблемою та починає усвідомлювати її катастрофічні наслідки.

Проблема насильства над жінкою та дитиною у сім'ї давно привертає увагу фахівців за рубежом. У США та Західній Європі перші роботи,

присвячені цій проблемі, з'явилися на поч. 70-х рр. ХХ ст. Пізніше були розроблені різні соціальні програми щодо профілактики наслідків такого насильства.

В Україні проблема насильства над жінкою та дитиною в сім'ї тривалий час не була предметом спеціальних досліджень соціологів, психологів та соціальних працівників. Нею займалися, в основному, криміналісти при вивченні злочинів, які здійснювалися в сімейно-побутовій сфері. Однак, практика останніх років доводить концептуальне осмислення цього питання на державному рівні. Свідченням цього є й прийняття законодавчої бази, створення кризових центрів роботи з тими, хто потерпає від насильства в родині. У Законі України «Про попередження насильства у сім'ї», який був ухвалений Верховною Радою у 2011 р., чітко роз'яснюється, що слід розуміти під поняттям «насильство у сім'ї», а саме: «... насильство у сім'ї – це будь-які умисні дії фізичного, сексуального, психологічного чи економічного спрямування одного члена сім'ї по відношенню до іншого члена сім'ї, якщо ці дії порушують конституційні права і свободи члена сім'ї як людини та громадянина і наносять йому моральну шкоду, шкоду його фізичному чи психічному здоров'ю». [2]. Отже, жертвою домашнього насильства може стати будь-хто: жінка, яку постійно лає і б'є чоловік, дівчинка-підліток, яка страждає від сексуальних переслідувань свого вітчима, хлопчик, якого лупцює мати-алкоголичка, старенька бабуся, яку ненавидять власні діти тощо. У Законі також виокремлено чотири види домашнього насильства: фізичне, психічне, економічне, сексуальне.

В Україні відбуваються перші спроби щодо попередження та профілактики насильства у сім'ї. Є ґрунтовно описані певні моделі цієї роботи, а саме: превентивна робота, навчально-тренінгові програми, робота з правоохоронними органами, організація притулків для жінок, кризових консультативних центрів, центрів реабілітації, психотерапевтичні програми (групові та індивідуальні).

Допомога потерпілим від насильства має свою специфіку залежно від того, хто її організовує, кому її надають і в якій формі вона здійснюється. Далеко не кожен потерпілий відразу звертається по кваліфіковану допомогу. Іноді від факту здійснення насильства й до моменту звернення проходять роки. І лише грамотна допомога фахівця допоможе людині пережити те, що сталося, щоб вона перетворилася з «жертви насильства» у «людину, що пережила насильство».

Серед методів соціального захисту жертв сімейного насильства можна виокремити: офіційне попередження кривднику з боку міліції, взяття на профілактичний облік осіб, схильних до вчинення насильства у сім'ї,

винесення кривднику захисного припису, надання медико-санітарної та психологічної допомоги у центрах медико-соціальної реабілітації, надання юридичних консультацій тощо.

Для того, щоб бути готовим надавати допомогу дитині, жінці, постраждалій людині від жорстокості й насильства у сім'ї, соціальний педагог повинен знати й вміти: закони про захист прав дитини; організації, куди можна звернутися для захисту дитини (органи внутрішніх справ, охорони здоров'я, опіки і опікування за місцем фактичного проживання дитини, громадські правозахисні організації); установи психологічної допомоги дітям, центри, номери «телефонів довіри»; послідовність дій у разі виявлення жорстокості й насильства; ознаки, характерні для різних видів насильств, у тому числі фізичні ушкодження й поведінкові відхилення; особливості поведінки батьків та опікунів; наслідки жорстокого поводження, насильства: психологічні, емоційні, інтелектуальні, поведінкові; правила організації спілкування; знати й вміти надати професійно грамотні рекомендації батькам, діти яких піддалися насильству з боку дорослих чи однолітків; бути чесним з сім'єю, намагатися детально роз'яснити батькам причину розмови з ними [3].

Стосовно скривдженої дитини послідовність дій соціального педагога має такий порядок: спочатку потрібно «розговорити» дитину, встановити контакт, довірчі стосунки з нею, надати емоційну підтримку: проявити інтерес, дружелюбність, щирість, теплоту й емпатію, оглянути ушкодження, не відправляти додому, якщо вона боїться туди повертатися. Якщо немає можливості влаштувати її на нічліг до родичів або в інше безпечне місце, необхідно звернутися: в міліцію або в прокуратуру, якщо дії батьків є злочинними; в травмпункт або іншу медичну установу, щоб зафіксувати травму; в орган опіки й опікування за місцем фактичного проживання дитини; на консультацію до психолога та соціального педагога з метою проведення діагностичного обстеження дитини й усієї сім'ї, щоб встановити причини і вид насилля.

Своєрідну специфіку має робота з надання соціально-психологічної допомоги жінці, яка стала жертвою зґвалтування. Вона передбачає дотримання наступних вимог: забезпечення конфіденційності, підтвердження правоти жертви, природності та адекватності її почуттів, переконання в тому, що вона не винна й має всі необхідні ресурси й сили для подолання проблеми, надання їй ініціативи у процесі спілкування.

Соціальними педагогами й психологами розроблено низку рекомендацій для батьків (матерів) на випадок, коли їх дитина піддалася зґвалтуванню у сім'ї. До найсуттєвіших слід віднести: виклик дитини на довірчу розмову про

те, що сталося, запевнення її у конфіденційності розмови і у тому, що це природне право людини виражати свої почуття, допомогти визначити основні затруднення. Дуже важливо переконати дитину у тому, що вона здолає свій стан, але для цього потрібно час, й спонукати її до відвідування секцій, гуртків, спілкування з ровесниками, близькими людьми, щоб уникнути ізоляції. Для того, щоб підтвердити чи спростувати факт саме такого насильства над дитиною, можна провести її діагностику за такими показниками: емоційний стан, поведінка, інтелект, взаємовідносини з оточуючими, фізичний стан. Кожен із вище названих показників має свої характеристики, виявивши які у поведінці дитини, можна спрогнозувати дії стосовно дорослих осіб (батьків), яких запідозрюють у жорстокості по відношенню до дитини [4].

Як бачимо, свою роботу з дітьми, що піддалися жорстокому поводженню й насильству, соціальні педагоги повинні будувати на таких принципах: слухаю, розумію, співпереживаю, допомагаю. Алгоритм поведінки консультанта при веденні діалогу складається з таких тез: «Я тобі вірю... Мені шкода, що це сталося... Я впевнена, що ти не винен/винна у тому, що сталося... Добре, що ти не злякався/злякалась і звернувся/звернулась по допомогу... Кому ще ти можеш розповісти про свої проблему?.. Давай подумаємо, що можна зробити, щоб подібного більше не повторилося... Я знаю, що ти впораєшся з проблемою, адже ти сильний...».

Отже, специфічні особливості роботи соціального педагога щодо надання допомоги потерпілим від домашнього насильства полягають у вчасній та професійній допомозі жертвам насильства, у спонуканні їх до пошуку внутрішніх ресурсів для вирішення проблем.

ЛІТЕРАТУРА // ЛІТЕРАТУРА // REFERENCES

1. Антонян Ю.М. Жестокость в нашей жизни / Ю. М. Антонян. – М.: ММФРА, 1995. 319 с.
2. Закон України «Про попередження насильства у сім'ї». – Електронний ресурс. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2789-14>
3. Савчук О. М. Стратегії роботи із співзалежними жінками, які зазнають насилля в сім'ї / О. М. Савчук // Практична психологія та соціальна робота. – 2003. – № 4. – С. 51-60.
4. Шахрай В. М. Технології соціальної роботи: навч. пос. / В. М. Шахрай. – К.: Центр навчальної літератури, 2006. – 464 с.

Шахрай В. М. (Біла Церква, Україна)
РОЛЬ ШКОЛИ У ФОРМУВАННІ СОЦІАЛЬНОЇ
КОМПЕТЕНТНОСТІ ДІТЕЙ

Висвітлено роль школи у соціальному вихованні школярів та наведено дані опитування педагогів щодо проблеми формування в школі соціальної компетентності дітей.

Shakhray V. (Bila Tserkva, Ukraine)
THE ROLE OF SCHOOLS IN THE FORMATION OF SOCIAL
COMPETENCE OF CHILDREN

The article describes a role of school in the social education of pupils and shows the survey data of teachers about the problem of formation of social competence of children in school.

Провідним інститутом соціалізації, що здатний ефективно здійснювати соціальне виховання підростаючого покоління, є загальноосвітня школа, завдяки, насамперед, різноаспектності свого впливу на особистість, наявності належного рівня спеціалістів, достатньо високій авторитетності серед громадськості та батьків. На думку Г. Андрєєвої, «у школі вперше по-справжньому розкриваються два головні завдання соціалізації: залучення до соціального досвіду, засвоєння його і підготовка до того, щоб цей досвід примножити, відтворити, заявити власну позицію щодо цього відтворення» [1, с. 235].

Т. Кравченко визначає школу як соціокультурний інститут, що має свій соціальний простір, зміст, форми і методи роботи, і надає педагогічну підтримку зростаючій особистості як суб'єкту соціалізаційної діяльності [4, с. 9]. Як зазначає Н. Заверико, сучасна школа є самостійним мікрофактором соціалізації молодого покоління, головним завданням якого є соціальне виховання певних вікових груп населення. Дослідниця зауважує, що соціально-педагогічні функції в школі виконує не лише соціальний педагог, але й усі члени колективу [3, с. 102-106].

На важливу роль школи у соціальному становленні особистості вказує Л. Гієнко, зазначаючи, що ефективне формування соціальної компетентності підлітків в умовах загальноосвітнього закладу здійснюється через соціально-педагогічну роботу, в яку повинен включатися весь педагогічний колектив (соціальні педагоги, психологи, заступник директора з виховної роботи, педагоги) і всі його союзники (батьки, різноманітні організації) [2, с. 12-13].

Переконані, що загальноосвітня школа, поряд із озброєнням учнів знаннями, має активно спрямовувати свої зусилля на формування соціальної компетентності школярів. У ході нашого дослідження, до якого були залучені слухачі курсів підвищення кваліфікації Київського обласного інституту післядипломної освіти педагогічних кадрів, ми з'ясовували рівень

усвідомлення українськими шкільними педагогами значення соціально-виховної діяльності компетентісного спрямування. На запитання «Наскільки важливо в школі формувати соціальну компетентність підлітків та учнівської молоді?» вчителі відповіли: «дуже важливо» – 65, 5% і «важливо» – 34, 5%. При цьому соціальну компетентність опитані педагоги (пропонувалося вибрати три варіанти із запропонованих) визначають так: сформованість в учнів соціальних цінностей (26,4%), активна участь школярів у громадському житті школи, класу, міста (села) – 20,6%, ґрунтовні знання учнів про процеси, що відбуваються в суспільстві – 19,5%, вміння налагоджувати безконфліктні стосунки з навколишніми людьми та культура мови (по 13,8%), розвиненість лідерських якостей – 3,5%. Варіант – «відсутність проявів девіантної поведінки» не був віднесений до соціальної компетентності жодним опитаним педагогом. Натомість був запропонований такий варіант, як здатність учнів до самореалізації – 2,4%. Такі відповіді свідчать, що педагоги підтримують позицію науковців про важливість здійснення в школі процесу формування соціальної компетентності школярів та в цілому вірно визначають сутність цієї інтегративної особистісної властивості.

Здійснювати процес формування соціальної компетентності в школі має, на думку педагогів, котрі брали участь у дослідженні, найперше класний керівник (37,1%) та соціальний педагог (31,4%). З точки зору 20,1% опитаних цим має займатися весь педагогічний колектив у співпраці з батьками. 8,6% педагогів-респондентів віддають перевагу у формуванні соціальної компетентності школярів вчителям-предметникам і лише 2,8% – шкільному психологу.

Засобами, що найбільше сприяють формуванню соціальної компетентності, опитані нами вчителі вважають, передусім, участь школярів у громадській роботі – 52,7%, їхню участь у гуртковій роботі – 27,7%. 11,3% шкільних педагогів стверджують, що найвищу спроможність у формуванні соціальної компетентності мають навчальні предмети, а 8,3% опитаних назвали свій варіант (участь у змаганнях та конкурсах, проведення занять зі школярами на актуальні теми соціальними педагогами та шкільними психологами, залучення школярів до звичаїв, традицій рідного народу та ін.).

На основі аналізу науково-педагогічних праць та опитування педагогів можемо зробити висновок, що загальноосвітня школа є вагомим інституцією у формуванні соціальної компетентності дітей шкільного віку, а результативність цього процесу залежить від соціально-виховної спрямованості школи, її здатності до організації належної групової діяльності учнів, яка має здійснюватись як в процесі навчання, так і в позаурочний час.

ЛІТЕРАТУРА // LITERATURA // REFERENCES

1. Андреева Г. М. Психология социального познания : учеб. пособие / Г. М. Андреева. – 2-е изд., перераб. и доп. – М. : Аспект Пресс, 2000. – 288 с.
2. Гиенко Л. Н. Формирование социальной компетентности подростков общеобразовательного учреждения : автореф. дис. ... канд. пед. наук : спец. 13.00.01 «Общая педагогика, история педагогики и образования»

/ Любовь Николаевна Гиенко ; Алтайская гос. пед. академия. – Барнаул, 2009. – 23 с.

3. Заверико Н. В. Соціальна педагогіка : навч. посібник / Н. В. Заверико. – К.: Видавн. Дім «Слово», 2011. – 240 с.

4. Кравченко Т. В. Соціалізація дітей шкільного віку у взаємодії сім'ї і школи : монографія / Т. В. Кравченко. – К. : Фенікс, 2009. – 416 с.

Никифоренко Н. О. (Маріуполь, Україна)

**ЕФЕКТИВНІСТЬ ЕКОНОМІЧНОЇ СОЦІАЛІЗАЦІЇ ПІДЛІТКІВ
(ЗА РЕЗУЛЬТАТАМИ ОПИТУВАННЯ СТРАШОКЛАСНИКІВ
М. МАРІУПОЛЯ)**

В тезах, на основі емпіричного дослідження, аналізується рівень сформованості у підлітків економічних уявлень та практик, властивих ринковому суспільству.

Nykyforenko N. (Mariupol, Ukraine)

**THE EFFICIENCY OF ECONOMIC SOCIALIZATION OF
ADOLESCENTS (RESULTS BY POLL OF HIGH SCHOOL STUDENTS
IN MARIUPOL)**

In the article on the basis of empirical research examines the level of development of adolescents' economic ideas and practices characteristic of market society.

Економічна соціалізація як невід'ємна частина соціалізації взагалі, являє собою процес прийняття особистістю умов існування в певних соціально-економічних реаліях, можливість використання інтеріоризованих економічних цінностей суспільства. Критично важливим для економічної соціалізації є шкільний вік дитини. Саме тоді формуються перші елементи споживчої і трудової поведінки, основи фінансової грамотності.

З метою визначення рівня сформованості у підлітків економічних уявлень та практик, властивих ринковому суспільству, у лютому-березні 2015 року нами було проведено опитування серед учнів 9-11 класів загальноосвітніх шкіл м. Маріуполя (n=400).

Дослідження показало, що 67% старшокласників гроші асоціює з їх економічними функціями (сприймаючи їх як засіб розрахунку за спожиті товари і послуги та засіб заощаджень). 28% респондентів наголосили на соціальному значенні грошей – як засобу забезпечення і підтримки відповідного соціального статусу індивіда. Лише в поодиноких відповідях увага акцентувалась на соціальних дисфункціях даного інституту, які учні позначили таким чином – «гроші – це зло», «гроші – це брудні папірці» тощо. Лише 2% опитаних вважає, що за гроші в наш час «можна купити все». Абсолютна ж більшість переконана, що «не продаються» почуття, здоров'я,

друзі, сім'я, життя, чесне ім'я тощо. Таким чином, в ієрархії цінностей підлітків гроші значно поступилися місцем гуманістичним цінностям.

На думку 45% опитаних, «заможною людиною» в Україні слід вважати особу, яка володіє 100-ма тис. грн., 21% – 50-ма- 100-ма тис. грн., 14% – 30-ма-50-ма тис. Про мільйони доларів ввели мову лише поодинокі учні. З цього можна зробити висновок про вельми адекватне уявлення переважної більшості респондентів про стратифікаційну структуру населення України, побудовану на основі критерію доходів.

Суми грошей, якими розпоряджаються самі старшокласники, є вельми скромними. Так, близько 60% опитаних у середньому щотижнево витрачають від 50 до 100 грн, 30% – 100-300 грн., 10% – 500 грн. При цьому 67% респондентів відповіли, що в цілому дані суми грошей задовольняють їхні потреби. Лише близько 3% регулярно просить батьків «збільшити їхнє фінансування». Основні напрямки витрат своїх коштів учні позначили таким чином: 66% – «на харчування», 42% – «на транспорт», 41% – «на розваги», 30% – «на оплату послуг репетитора», 20% – «на догляд за собою», 15% – «на оплату послуг мобільного зв'язку та інтернету», 12% – «на купівлю одягу, взуття та аксесуарів». Зазначимо, що 46% опитаних охарактеризували себе як «ощадливих людей».

51% опитаних учнів планує розпочати самостійно заробляти гроші з 18-20 років, 27% – з 16-17 років, 17% – з 22-23 років, 4% – з 24-25 років, 2% – після 25 років. Жоден респондент не обрав відповіді «працювати взагалі не планую». Отож, цілком очевидно, що на ринок праці учні збираються вийти, завершивши повний цикл освіти. При чому праці як такої учні не цураються, адже 84% з них виявили нормативну орієнтацію стосовно ставлення до праці, а 70% вказали на досвід власних заробітків.

Досягнення матеріального добробуту в майбутньому переважна більшість респондентів пов'язує з «наполегливою працею» (72%), «гарною освітою» (59%), «кар'єрою» (47%). На особисті якості та таланти покладається 33%, на допомогу батьків, близьких – 12%, на «вдалий шлюб» – 9%. Можливість нечесних заробітків припускає для себе майже чверть опитаних, 45% таку можливість категорично заперечують, а 30% не визначилися з відповіддю.

На запитання «Якщо б у Вас раптово опинилась велика сума грошей, на що б першу чергу Ви її витратили?», майже половина респондентів (49%) відповіла – «започаткував би власний бізнес». Цікаво, що 9% учнів сформулювали власні відповіді – «віддав би на благодійність», «віддав би батькам», «відклав на майбутнє».

До числа найбільш значущих економічних дій, найчастіше виконуваних підлітками, належать купівля продуктів харчування для сім'ї (62% робить це регулярно, 32% час від часу), та оплата комунальних послуг (44% учнів здійснювати її доручають вельми часто, 20% – інколи).

Підводячи підсумок даного дослідження, можна зробити наступні висновки. В цілому, рівень економічної соціалізації опитаних старшокласників є відповідним їхньому віку. Переважна більшість учнів має

усталені думки про заможність, економічне та соціальне значення грошей, про цінність праці; у них сформовані адекватні споживчі пріоритети та практики; є певний досвід трудової діяльності. Орієнтація на традиційну («робітничу») трудову етику, згідно з якою результати праці (дохід) безпосередньо відповідають витраченим розумовим та фізичним зусиллям, свідчить про архаїчність економічних уявлень учнів й дозволяє охарактеризувати їх як «доринкові». У системі цінностей учнів домінують абстрактно-гуманістичні (нематеріалістичні) ідеали; має місце брак мотивації до підприємницької діяльності. Поблажливим є ставлення багатьох учнів до корупції. Загалом же, відсутність чітко артикульованої відданості ринковим стандартам серед учнів дозволяє констатувати факт відтворення у більшості з них «пострадянської» моделі повсякденного економічного мислення.

Васильченко О. І. (*Запоріжжя, Україна*)

ГЕНДЕРНО ЧУТЛИВА МОВА ЯК ЧИННИК ФОРМУВАННЯ ГЕНДЕРНОЇ КУЛЬТУРИ СТУДЕНТІВ УНІВЕРСИТЕТУ

Стаття присвячена проблемі формування гендерної культури студентів університету. З цією метою аналізується можливість створення гендерно-чутливого середовища з використанням гендерно чутливої мови.

Vasylchenko O. (*Zaporozhye, Ukraine*)

GENDER SENSITIVE LANGUAGE AS A MEANS TO FORM UNIVERSITY STUDENTS' GENDER CULTURE

The article is devoted to the problem of formation of university students' gender culture. It describes the possibility to use gender sensitive language as one of the ways to create gender sensitive environment to form students' gender culture.

According to the Millennium Development Goals Program by the UNO gender equity is one the main goals for Ukraine [4]. Gender equity is not only valuable in itself, but essential for promoting human development. In our opinion to introduce the idea of gender equity into Ukrainian society is possible asserting gender culture in all spheres of the society's life.

Education as an institution of gender socialization is one of the most powerful instrument for this purpose. Taking into account that University students' is the mobile group of the society and ready for changes it is possible to explain them the positive effect of gender culture for their free development of skills, abilities and successful communication between people.

So, one of the main task of the modern high school education is creating gender sensitive environment that is necessary for forming university students' gender culture. Gender sensitive environment, to our mind, suggests that the content of the education should be focus on considering the students gender

characteristics, personal achievements which boost students' self-confidence and make it easier for future specialists to find better jobs, take part in decision making process and engage in public debate.

According to our analysis educational material, textbooks written by Ukrainian authors often contain stereotyped characterizations of men and women, their roles. Teachers do not perceive some images and texts as sexist.

So if we take one of the English textbooks edited by the Ukrainian author for students of higher school we can find the exercises to translate and answer the questions where there are traditional gender stereotypes, for example, «*Who does the cooking and looks after the house? – It's all in the hands of my mother. Of course, my sisters help her*», «*Does your daughter help your around the house?*», «*My son can do this work by himself*», «*Our cousin is only 5, but she likes to look at herself in the mirror*».

In our opinion there is a hidden form of women's discrimination as the content of the educational material stresses the roles of men and women in the world of work. While learning English students continue to assimilate and teachers continue to transmit norms that men are for work, women are for home. The content of the academic material used to do exercises continues to fixate gender stereotypes leading to limitation students' self-development in all spheres of their life.

«Language conveys messages beyond the meaning of words. A prime message in the English language is that males are the norm and the females are exceptions» [1, p.127].

So, to help students clarify their personal beliefs about the roles of women and men it is necessary to balance academic literature introducing the real world where women succeed in non-traditional fields like engineering, and men succeed in nursing [3].

University students have traditionally been taught to use masculine pronouns and nouns in case where the gender of their subjects is variable. For example, the English textbook by Ukrainian authors often proposes to ask friend *if he can speak English; if he can swim, if his friends can play hockey*. Besides, masculine nouns predominate in Ukrainian language especially in documents and rules too.

Language as a reflection of society's culture demonstrates the relationship between men and women and their position in our society. There is a relationship between our language use and our social reality. That is very important not to ignore one of the parts of the humanity, women, to achieve gender equity.

If we «erase» women from language, that makes it easier to maintain gender inequality. As Professor Sherryl Kleinman (2000:6) has argued, [M]ale-based generics are another indicator – and, more importantly, are reinforce – of a system in which «man» in the abstract and men in the flesh are privileged over women' [2].

To our mind while teaching or communicating with students teachers should use both pronouns as «she or he» proposing them to do exercises, for example, *ask your friend, if he or she can speak English* etc. The next step to

develop students' gender sensitivity in language is replacing gendered nouns with gendered neutral, for example, *man-person*, *mankind-humanity* etc.

During the university course «English for Specific Purposes» we try to use different combination of gender sensitive language. For example, studying the topic «Sport» there is a possibility: 1) to use gender neutral words (sportspeople, sportsperson); 2) to speak about contribution of both sexes into the development of the sport in the country; 3) to stress the using both pronouns as «she or he» doing learning exercises.

In our opinion using gender sensitive language that tries to avoid ignoring one of sexes and highlights the positive contribution of both sexes into society's life is one of the ways to create gender sensitive environment to form university students' gender culture.

ЛІТЕРАТУРА // ЛІТЕРАТУРА // REFERENCES

1. Encyclopedia of Women and Gender: Sex Similarities and Differences and the impact of society on gender. A-P, Том 1 / Copyright by Academic Press, 2002 / <https://books.google.com.ua/books?isbn>.
2. Gender-Sensitive Language – The Writing Center at UNC Chapel Hill.
3. Gender Sensitivity / A training manual for sensitizing education managers curriculum and material developers and media professionals to gender concern, UNESCO, 2004 / <http://unesdoc.unesco.org/images/0013/001376/137604eo.pdf>
4. Millennium Development Goals Program by the UNO / <http://www.ua.undp.org/content/ukraine/en/home.html>.

Слободянюк О. Р. (Одеса, Україна)

МЕТОДИ ТА ФОРМИ ЕКОЛОГІЧНОГО ВИХОВАННЯ

Тези розглядають основні поняття екологічного виховання, методи дослідження та проблеми, які має вирішувати педагог. Аналізуються різноманітні форми і засоби екологічного виховання.

Slobodianiuk O. (Odessa, Ukraine)

METHODS AND FORMS OF ENVIRONMENTAL EDUCATION

Abstract consider the basic concepts of environmental education, methods of research and problems, which must be solved by the teacher.

Екологічне виховання – тривалий багатофакторний цілеспрямований процес формування екологічної культури. Наслідком екологічного виховання людини є формування мотивів, потреб, звичок цілеспрямованої екологічної поведінки та природоохоронної діяльності, здорового способу життя.

Засадою екологічного виховання студентів виступає екологічно зорієнтована педагогіка. Вона містить у собі принцип природовідповідності, екологію соціального середовища, екологію

внутрішнього світу людини, екологізацію навчання та виховання.

Ідея принципу природовідповідності в педагогіці належить Я. А. Коменському, який вважав, що людина – частина природи, яка живе за її законами. Якщо у природи все відбувається розумно і доцільно, то й процес виховання та навчання треба будувати природовідповідно. Щоб навчання було не тільки приємним, але й ґрунтовним, необхідно «дотримуватися визначеного порядку і послідовності у передачі знань із суворим урахуванням вікових особливостей дитини, її інтересів, психіки в цілому» [1].

Екологія соціального середовища є наступним компонентом екологічноорієнтованої педагогіки. Соціальне середовище може бути внутрішнім та зовнішнім. Внутрішнє охоплює передусім родину і середовище навчального закладу. Зовнішнє – суспільство, у якому живе людина. Однак, несприятливі сучасні економічні, політичні, соціальні умови в країні не сприяють створенню гуманного суспільства. На цей процес ми вплинути неспроможні, що не можна сказати про внутрішнє середовище.

Екологія внутрішнього світу людини пов'язана з вихованням високоморальної особистості, екологічної свідомості, екологічної культури, екологічного мислення. Екологічну свідомість можна визначити як сукупність знань, уявлень людини про її взаємини, взаємозв'язки, взаємозалежності, взаємодії зі світом природи. На цій основі формується відповідне позитивне ставлення до природи, а також усвідомлення людиною себе як її частини.

Серед глобальних проблем людства першорядного значення набули в наші дні проблеми екології. Екологія – це наука про відносини рослинних і живих організмів та створених ними співтовариств між собою із довкіллям.

Під впливом продуктивної діяльності людини на нашій планеті розвиваються процеси, що погіршують середовище життя живих організмів, згубно впливають на здоров'я людей. Деякі такі процеси через необоротність переростають в екологічні катастрофи, їхні наслідки можуть проявитися в різних регіонах Землі в будь-який час, тому що все в природі взаємозалежно. Ніхто, ніколи не може почувати себе в безпеці, якщо десь кимсь порушується природна рівновага, завдається шкода біосферні, забруднюється довкілля. Людина повинна усвідомити, що вона частина природи, що при її знищенні, вона знищує себе [2].

Провідним принципом сучасної педагогіки є принцип гуманізму. Гуманізація освіти згідно з програмою «Освіта» складається з утвердження людини як вищої соціальної цінності, при найбільш повному розкритті її здібностей і задоволенні різноманітних освітніх потреб, забезпеченні довкілля, суспільства, природи. Отже, виховання і навчання повинне будуватися з урахуванням індивідуальних здібностей людини, можливостей, інтересів, що виступає одним з напрямків реалізації принципу природовідповідності виховання і навчання [3].

Юнацький вік, тобто студентський, спонукає до пошуку гармонії у світі природи. Сутність педагогічної стратегії для цього віку полягає в

стимулюванні такої інтелектуальної діяльності студентів, у якій на світоглядному, абстрактному рівні формуються педагогічно бажані зв'язки в індивідуальній картині світу.

До методів формування суб'єктивного ставлення до природи належать; метод екологічної ідентифікації, метод екологічної емпатії, метод екологічної рефлексії.

Відомо, що виховні й освітні процеси тісно взаємопов'язані, взаємозалежні, здійснюватися окремо не можуть. З огляду на це, до змісту навчання з різних предметів університетського курсу логічно включити екологічні знання. У такий спосіб будуть вирішені два завдання – озброєння студентів знаннями в галузі екології і формування екологічної культури. Предмети як природничого, так і гуманітарного циклу, повинні бути екологічно орієнтовані. Під час їхнього вивчення вибираються для розгляду ті питання екології, що відповідають змісту того чи іншого навчального предмета.

ЛІТЕРАТУРА // ЛИТЕРАТУРА // REFERENCES

1. Глушкова Н. Психологія і педагогіка вищої школи / Н. Глушкова. – Дніпропетровськ: «Економіка», 2006. – 41 с.
2. Львовичкіна А. Основи екологічної психології / А. Львовичкіна. – Київ: МАУП, 2004. – 117 с.
3. Слєпкань З. Наукові засади педагогічного процесу у вищій школі / З. Слєпкань. – Київ: Вища школа», 2007. – С. 29-38.

Грама Н. Г. (Одеса, Україна)

АСОЦІАТИВНЕ МИСЛЕННЯ В СОЦІАЛЬНОМУ СЕРЕДОВИЩІ ДОШКІЛЬНИКА

Проблема асоціативного мислення як домінантного у дошкільній практиці виявляється через засоби стимулювання зв'язків, відчуттів, уявлень, ідей, об'єктивних параметрів таких як частота повторень і їх часове розміщення. Це дає можливість дітям розуміти зв'язки між поняттями, використовуючи асоціації у набутті елементів соціальної культури у процесі реальної життєдіяльності. Автор звертає увагу на особливості умінь, які набуваються дітьми в різних режимних моментах.

Gramma N. (Odessa, Ukraine)

ASSOCIATIVE THINKING IN SOCIAL MEDIUM OF PRESCHOOL CHILDREN

Problem associative thinking as dominant in preschool practice revealed through means of stimulating relationships, feelings, perceptions, ideas, objective parameters such as frequency of repetitions and their temporal placement. It enables children to understand the relationships between concepts using the association in acquiring elements of social culture in the real life. The author

draws attention to the peculiarities of skills that children gained in various operational aspects.

Значний вплив на освоєння навчальної діяльності взагалі, й формування математичних уявлень відбувається через розвиток асоціативного мислення у процесі оптимізації його за допомогою реалізації сюжетів з математичним змістом та вирішення ситуацій, а також різних асоціацій. Арістотель перший, помітивши явище асоціації, ввів класичний поділ на 4 види: асоціація за схожістю (кішка – тигр), асоціація за контрастом (холодне – гаряче), асоціація за суміжністю в просторі (поле – квітка), суміжністю в часі (ніч – сон). Пізніше Дж. Локк увів поняття асоціації ідей; асоціація була протиставлена ним зв'язками, що виникали на основі розуму. Психофізіологічною основою асоціації – є умовний рефлекс, який створюється на основі сюжету, ситуацій, що відіграють провідну роль у навчанні дітей входженню у соціальну культуру набуття соціального досвіду, широко використовуючи новітні методи і апаратні методики.

Водночас неможливо обійти первісні форми зародження асоціативного мислення – пралогічне мислення. Ідея пралогічного мислення була уведена Л. Леві-Брюлем для визначення раннього етапу розвитку мислення, коли формування його основних логічних законів ще не завершено: здійснення причинно-наслідкових зв'язків вже усвідомлене, але сутність їх виступає в містифікованій формі первісної людини. При цьому природні й соціальні ситуації усвідомлюються як ідеальні, окутані якимось ореолом ігрового дійства.

Проблемі асоціативного мислення дошкільників присвячені роботи Л. Бурлачук, Е. Коржова, Г. Петроченко, С. Годник, Л. Спирин, М. Фрумкін. За словником Вікіпедія-Інтернет «асоціація – є зв'язок відчуттів, уявлень, ідей» та вивчається психологією через використання новітніх методів та методики.

Необхідно, реалізуючи ідею «восхождение к себе – лучшему», вважати одним із пріоритетних напрямів у своїй діяльності соціалізацію особистості, спрямовану на самовиховання відповідно до соціальних очікувань, соціально ціннісну самореалізацію. На окреслених вище параметрах соціальної особистості наголошують державні документи Базовий компонент дошкільної освіти, навчальні програми «Українське дошкілля» та авторські програми.

Виховання соціальної культури буде успішним лише в тому випадку, якщо у дошкільному навчальному закладі створюються цілеспрямовано відповідні умови для розвитку асоціативного мислення як засобу вироблення зв'язків між окремими нервово-психічними актами – уявлення, думки, почуття, внаслідок якого одне уявлення, почуття, явище викликає інше більш складне уявлення, знання, поняття [1, т.1, С. 44], підтримуються ініціативи дітей, розвивається культура взаємовідносин, вирішуються проблеми дитячого самоудосконалення у процесі створення позитивних

асоціацій, адаптації дитини в оточуючому соціумі.

Сучасний стан асоціативного мислення як домінуючого у дошкільній практиці виявляється через задіяння низки принципів, в тому числі: принципу розвитку і саморозвитку особистості; принципу самореалізації особистості; принципу включеності учасників програми в соціальні відношення; принцип взаємозв'язку педагогічного управління і дитячого самоврядування та творчих і соціальних ініціатив дітей. При цьому освітні – забезпечують набування дітьми конкретних соціальних і профільних знань та умінь в теорії й практиці організації діяльності; розвивальні – розвиток пізнавальної активності; розвиток мотивації до соціально значущої діяльності; виховні – становлення активної діяльничої позиції, сприяння формуванню основ поведінкових норм асоціативного мислення у соціальній культурі особистості дитини.

Незалежно від того, в який період розвитку суспільства народжується дитина, соціалізація її і культура відбувається з першим криком. Саме ранній вік дитини є стартовим, і старт має бути наповнений змістом і смислом впродовж періоду її зростання і становлення.

Аналіз наукових джерел показує, що більшість ситуацій носить комунікабельний характер (ситуації спілкування). У математичних сюжетах, які спрямовані на первинне сприймання їх, саме цей різновид бажано розвивати.

В експериментальному дослідженні для вивчення дитячих уявлень, процесів пам'яті, рівня мисленнєвого розвитку.

Подразниками асоціативного експерименту можуть виступати сигнали, які несуть інформацію у вигляді літери, звуків, малюнків, чисел, жестів, графів тощо. Отже, математичні сюжети у практиці дошкільця доцільно створювати: а) за місцем виникнення: на заняттях, в режимних ситуаціях, прогулянці, вдома тощо); б) за ступенем проектування (попередньо створені, спроектовані, стихійні); в) за ступенем керованості (жорстко задані, некеровані, керовані).

У навчанні дошкільників використовується принцип одного слова у якості «подразнювача». Ним можуть бути числа, символи, незнайомі слова, рисунки, кольорові п'ятна, звуки, склади тощо.

Використані нами короткі сюжети дозволяють вивчати зміст, форми та швидкість реакції на математичний сюжет. При цьому бажано накопичувати різні види математичних сюжетів, у яких вибудовувати певні математичні конструкції та відношення, що розвивають дитину розумово. Ми звертали увагу дітей на ті форми присутності числа у довкіллі та суспільному житті, які викликають цікавість, подив та красоту: кількість пелюсток квітки, равлики, плоди дикоростучих дерев, композиції – це і фігури, і числа, і розміщення їх у просторі.

Наявність різних асоціацій допомагає розвинути здатність до індуктивного мислення, підтвердити або спростувати правильність якогось припущення, сприяє створенню цілісної картини розуміння просторово-геометричних уявлень дітьми дошкільного і, насамперед,

передшкільного періоду.

У контексті сучасного простору дошкільної освіти асоціативне мислення дітей дошкільного віку розкриває нові можливості через запровадження у дошкільних навчальних закладах інформаційних технологій, які стають навчальною нормою.

ЛІТЕРАТУРА // ЛИТЕРАТУРА // REFERENCES

1. Новий тлумачний словник української мови. – Київ: Вид-во «Аконт», 2006. – Т. 3. – С. 497.
2. Макарова Л. Проблемні ситуації та завдання / Л. Макарова // Дошкільне виховання, 2003. – № 3. – С.14-15.
3. Поддьяков Н. Н. Мышление дошкольника / Н. Н. Поддьяков. – М. : Педагогика, 1977. – 227 с.
4. Ревякин А. Сюжет / А. Ревякин. – М.: Просв. – С. 393-394.

Черушева Г. Б. (Київ, Україна)

СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ СТУДЕНТСЬКОГО РУХУ «СЕРЦЕ І МИЛОСЕРДЯ»

У тезах розкривається роль студентського молодіжного руху та особливості соціально-педагогічної діяльності з дітьми та підлітками, основні напрями гуманітарної підготовки студентів.

Cherusheva G. (Kyiv, Ukraine)

SOCIAL AND PEDAGOGICAL ACTIVITY OF THE STUDENT MOVEMENT «THE HEART AND THE MERCY»

The theses deal with the role of the student and youth movement and the features of socio-pedagogical activity connected with children and teenagers. The basic directions of humanitarian preparations are also described in the theses.

Гуманістична парадигма, стверджувана у сучасному освітньо-виховному просторі, з особливою гостротою ставить питання про гарантії держави щодо забезпечення прав і можливостей особистості у новій соціальній ситуації, яка має сприяти її успішній соціалізації у різних соціальних інститутах суспільства.

Реалії сьогодення характеризуються нестабільністю соціально-політичних процесів, економічних, демографічних та інтелектуальних криз, коли максимально загострюються соціальні суперечності, зростає роль соціально-педагогічної діяльності, зокрема волонтерської, що покликана захистити права дитини, певним чином змінити становище різних категорій підростаючого покоління з обмеженими соціальними, фізичними та психічними можливостями, зокрема дітей сиріт, надати їм допомогу та підтримку, активізувати процеси адаптації та реабілітації. Наслідком

соціальної нестабільності нашого суспільства стала тенденція до збільшення асоціальних проявів з боку підростаючого покоління, стійке зростання дитячої злочинності. Саме неповнолітні перебувають в найважчому стані внаслідок втрати ідеалів, відхилень від норм соціальної поведінки, несформованості власної системи стійких моральних цінностей, переконань.

Гуманістичні тенденції, становлення й розвитку системи соціальної підтримки дітей і молоді закладені в українській ментальності, виключній акцентуації родинних відносин, «філософії серця» Г. Сковороди та філософії громадянськості В. Сухомлинського, особистісно-орієнтованій концепції розвитку освіти сьогодення (Г. Балл, І. Бех, С. Гончаренко, І. Зязюн, Ю. Мальований та ін.).

Серед партнерів шкіл, соціальних закладів опіки дітей в реалізації виховних завдань чільне місце займають заклади соціокультурної сфери, громадські благодійні організації, студентські молодіжні рухи, волонтери.

В умовах соціокультурного середовища потрібно створити сприятливий соціально-культурний осередок для соціальної адаптації та реабілітації дітей та підлітків, їх соціального самовизначення та духовного самовдосконалення; сприяти розвитку культури спілкування, навичок самоорганізації, естетизації оточуючого середовища.

Актуальність соціально-педагогічної роботи доведена у дослідженнях Н. Заверико, О. Киричука, Г. Лактіонової та ін. відповідно до встановленої авторами типології молодіжних рухів, угруповань, організацій. Саме тому виникла потреба у молодіжному благодійному русі «Серце і Милосердя», побудові системи волонтерської діяльності і залучення до неї студентської молоді Національної академії статистики, обліку та аудиту. Девізом цього руху стало концептуальне положення науково-педагогічної діяльності відомого вітчизняного педагога В. Сухомлинського «Серце віддаю дітям». Ми виходили з гуманістичної концепції що «людина – головна цінність суспільства, вона заслуговує на гідне життя не залежно від соціального положення, віку статі, національності та інших ознак» Як сказав А. Маслоу, «Людина має стати тим, ким вона хоче і може стати».

Соціально-педагогічна мета та завдання проекту молодіжного руху «Серце і Милосердя»: здійснення благодійної діяльності студентської молоді, яка передбачає соціально-педагогічний (виховний) вплив на розвиток ініціатив дітей, створення умов для раціонального використання та плідного проведення вільного часу і дозвілля, розвитку творчості, занять спортом, залучення дітей до суспільно-корисних та соціально-значущих видів діяльності, що сприятиме успішній соціальній адаптації та соціалізації особистості. Головними завданнями проекту були: реконструкція соціального оточення; допомога в комунікації та навчанні; організація дозвілля і спілкування; виявлення і розвиток творчих здібностей; створення позитивного оточення і психологічного мікроклімату; створення відкритого соціального простору і зв'язку із соціумом.

Соціально-педагогічна діяльність студентів має ґрунтуватися на пріоритетах загальнолюдських цінностей, які закладаються родинним

середовищем, а також на основі моральності.

Соціально-культурне середовище виступає важливим фактором соціально-педагогічного впливу на процес адаптації та соціальної реабілітації та соціалізації дитини.

Базовою основою готовності студента-волонтера до соціальної діяльності з дітьми-сиротами виступає соціальна-педагогічна спрямованість, яка обумовлена гуманістичними цінностями особистості. Основою гуманістичної спрямованості студентів-волонтерів є любов до дітей, бажання допомогти їм у подоланні труднощів, перешкод, потреба у прилученні до внутрішнього світу підростаючої особистості.

ЛІТЕРАТУРА // LITERATURA // REFERENCES

1. Арнольдov А. І. Социальная педагогика и культурология: содружество наук / А. І. Арнольдov. – Москва, 1996. – 28 с.
2. Балл Г. Психолого-педагогічні засади гуманізації освіти / Г. Балл // Освіта і управління. – 1. – № 2. – С. 21-36.
3. Зверева І. Д. Соціальна педагогіка як основа соціальної роботи / І. Д. Зверева, Л. Г. Коваль // Довіра і надія. – К., 1994. – № 5. – 34 с.
4. Молодіжний рух України: Довідник. – К.: А.Л.Д., 2000. – 215 с.

**ПРОБЛЕМИ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ
У ВИЩІЙ ШКОЛІ
THE PROBLEMS OF TRAINING SPECIALISTS AT THE
UNIVERSITY**

Роман С. В. (*Старобільськ, Україна*)

**ОСНОВНІ СТРАТЕГІЇ ФАХОВОЇ ПІДГОТОВКИ
МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ХІМІЇ ДО ФОРМУВАННЯ
ЕКОЛОГО-ГУМАНІСТИЧНИХ ЦІННОСТЕЙ У ШКОЛЯРІВ**

У тезах розкрито основні стратегії вдосконалення змісту й технологій фахової підготовки майбутніх учителів хімії до формування еколого-гуманістичних цінностей у школярів.

Roman S. (*Starobelsk, Ukraine*)

**THE MAIN STRATEGY OF VOCATIONAL TRAINING OF FUTURE
CHEMISTRY TEACHERS TO FORMATION OF ECOLOGICAL AND
HUMANISTIC VALUES FOR PUPILS**

The article is opened the main strategy of improvement of the contents and technologies of vocational training of future teachers of chemistry to formation of ecological and humanistic values at school students.

Висвітлення основних стратегій фахової підготовки майбутніх учителів хімії до формування еколого-гуманістичних цінностей у школярів ґрунтується на сформульованому нами концептуальному положенні, згідно з яким провідними суб'єктами формування еколого-гуманістичних цінностей у школярів є вчителі хімії за умови їхньої професійної готовності до формування означених цінностей у процесі шкільної хімічної освіти. При цьому проблема фахової підготовки майбутніх учителів містить у собі два взаємопов'язаних аспекти: формування аксіосфери самого майбутнього вчителя хімії й підготовку його (методологічну та методичну) до формування еколого-гуманістичних цінностей у школярів. Цілісна реалізація цих аспектів має відобразитися в кожній із розглянутих далі стратегій.

По-перше, головним, стрижневим елементом удосконалення фахової підготовки майбутнього вчителя хімії є формування екологічного світогляду, адже вчитель з антропоцентричним баченням світу не здатний сформувати екогуманну особистість школяра, незалежно від рівня його психолого-педагогічної та хіміко-екологічної освіченості. У наш час досягнення цієї мети пов'язане з низкою труднощів, обумовлених, у першу чергу, тим, що в більшості абітурієнтів, які вступають до вишів, переважає антропоцентричний світогляд. Тому провідним завданням професійної

підготовки студентів є корекція їхнього світогляду: звільнення його від елементів крайнього антропоцентризму, формування еколого-гуманістичних цінностей і відповідних ціннісних орієнтацій. Адже освіта повинна готувати по-сучасному ціннісно орієнтовану особистість, оскільки «формування невідповідних часові цінностей стриножить людину, викривлює її життєвий шлях і суттєво звужує, а то й узагалі перекреслює самореалізацію» (В. Кремень).

По-друге, основу концептуальних моделей структури особистості вчителя, розвитку його професійного педагогічного спрямування, професійної адаптації, готовності до майбутньої професійної діяльності має становити аксіологічний – ціннісно-смісловий – складник (С. Бондар, О. Дмитрієва, К. Дурай-Новакова, Л. Кондрашова, Н. Решетнікова та ін.).

По-третє, актуалізуючи питання дослідження специфіки становлення й динамічного розвитку ціннісно-сміислової сфери особистості майбутнього вчителя хімії та змін у його свідомості (світогляді), що супроводжують цей процес, необхідно забезпечувати набуття професійними компетенціями значущості в ході засвоєння їх як ціннісних особистих категорій.

По-четверте, гуманістична спрямованість і фахова компетентність повинні розглядатися й формуватися як гармонійно поєднані складники особистості педагога, а при вивченні кожної хімічної дисципліни головною метою має стати професійне становлення вчителя-гуманіста.

По-п'яте, удосконалення фахової підготовки в обраному контексті повинне враховувати деякі суперечності, що загострилися у вищій педагогічній освіті, зокрема, між: 1) об'єктивною потребою в учителях з високими ціннісно-смісловими орієнтирами культурологічної сфери (включаючи загальну ерудицію) і наявною системою їхньої професійної підготовки; 2) зорієнтованістю ВНЗ на підготовку вчителя як транслятора наукових знань та необхідністю створення умов для формування цінностей студента, розвитку творчої особистості, здатної впливати на процеси духовно-морального становлення школярів; 3) залученням до процесу педагогічної праці особистості майбутнього вчителя на рівні соціальної активності, творчого мислення, емоційної зацікавленості та опорою в навчанні передусім на процеси пам'яті, уваги, тобто когнітивні функції; 4) необхідністю формування в майбутніх учителів нового ціннісно-сміслового професійного самовизначення як найважливішого складника професійно-педагогічної компетентності й практичною відсутністю для його забезпечення відповідних організаційних і методичних засобів.

По-шосте, фахова підготовка майбутнього вчителя хімії повинна безпосередньо корелювати із вимогами до вчителя в контексті гуманізації шкільної хімічної освіти та його професійною готовністю до формування еколого-гуманістичних цінностей школярів (у її компонентах – науково-теоретична, практична, психофізіологічна, психологічна готовність тощо) [1, с. 244-247].

По-сьоме, удосконалення фахової підготовки майбутніх учителів хімії до формування еколого-гуманістичних цінностей у школярів буде максимально

ефективним за умови забезпечення її організації й функціонування як педагогічної системи, де структурні компоненти останньої – мета, зміст, педагогічні технології (організаційні форми і методи навчання), суб'єкт-суб'єктні відносини під час педагогічної взаємодії – спрямовані на динаміку саморозвитку особистості майбутнього вчителя хімії в поєднанні хіміко-екологічних знань з усвідомленням власної ролі в процесі їх передачі крізь призму спрямованості гуманістичної позиції, ціннісного ставлення до думки іншої людини, здатності бачити себе в учневі.

ЛІТЕРАТУРА // LITERATURA // REFERENCES

1. Роман С. В. Теоретико-методологічні основи формування еколого-гуманістичних цінностей у процесі шкільної хімічної освіти : монографія / Сергій Володимирович Роман. – Луганськ : Вид-во ДЗ «ЛНУ імені Тараса Шевченка», 2013. – 460 с.

Северинюк Т. О., Винограденко Ю. М. (Одеса, Україна)
ДО ПИТАННЯ ФОРМУВАННЯ МЕДІАКОМПЕТЕНТНОСТІ
МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ СОЦІАЛЬНОЇ СФЕРИ

У тезах аналізується змістовний контекст поняття «медіакомпетентність» як елемента професійної компетентності фахівця із соціальної роботи.

Severinyuk T., Vinogradenko Y. (Odessa, Ukraine)
ON THE ISSUE OF FORMING MEDIACOMPETENCE OF FUTURE
SPECIALISTS THE SOCIAL SPHERE

The article analyzes the context of meaningful notion of "mediacompetence" as an element of professional competence of specialist of the social work.

В даний час конкурентоспроможність людини на ринку праці багато в чому залежить від його здатності опановувати нові технології, адаптуватися до інших умов праці. Тому провідна ідея сучасної освіти виражена в спробі пов'язати результуючу складову освіти з планованими результатами розвитку особистості. Переорієнтація оцінки результатів освіти, що відбувається в останнє десятиріччя, з понять «освіченість», «вихованість», «загальна культура» на поняття «компетенція» і «компетентність» є основою організації освітнього процесу на базі компетентнісного підходу.

Методологію компетентнісного підходу у вищій школі становить концептуальне положення щодо необхідності зміни традиційного репродуктивного (знаннево-орієнтованого) навчання творчо-дієвим (практико-орієнтованим). Компетентнісний підхід посилює практичну орієнтованість освіти, підкреслює роль досвіду, вміння на практиці реалізувати знання.

Як зазначено в новому законі України «Про вищу освіту», компетентність – це динамічна комбінація знань, вмінь і практичних навичок, способів мислення, професійних, світоглядних і громадянських якостей, морально-етичних цінностей, яка визначає здатність особи успішно здійснювати професійну та подальшу навчальну діяльність і є результатом навчання на певному рівні вищої освіти [1].

Одною з ключових компетентностей, необхідних будь-якому фахівцю для ефективного функціонування в сучасному інформаційному середовищі, що значною мірою відноситься до майбутнього фахівця соціальної роботи, є медіакомпетентність (англ. – *Mediacompetence*, нім. – *Medienkompetenz*). Зумовлено це рядом чинників: переходом суспільства до інформаційної стадії розвитку з одного боку, та змінами в самому інформаційному середовищі, а саме – зростанням каналів комунікації, динамікою обертів інформації, появою нових інформаційних продуктів. Вагому частину загального обсягу сучасного інформаційного простору складає медіасередовище. Серед основних чинників впливу медіа слід зазначити наступні: розширення доступу до інформації, зростання кількості джерел інформації, різке підвищення щільності інформаційних потоків, зростання агресивності медіасередовища.

Проблеми медіакомпетентності є предметом дослідження спеціалістів різних галузей знання – педагогів, соціологів, психологів, медиків, правознавців та інших. Аналіз літератури свідчить, що дискусії серед науковців навколо проблеми формування медіакомпетентності в освітньому процесі розгортаються в трьох площинах: співвідношення категорій медіакомпетентність та медіакомпетенція; співвідношення категорій «медіакомпетентність» та «медіаграмотність»; співвідношення професійної компетентності та медіакомпетентності. Але, не зважаючи на розбіжність в деяких питаннях, в цілому науковцями зроблений значний вклад в розробку концепції медіаосвіти, зокрема категорії медіакомпетентність. Серед напрацьованого: надано аналіз медіакомпетентності як системного феномену: «медіакомпетентність – соціальна компетентність», «медіакомпетентність – медіаосвіта»; визначено змістовність категорії, її основні рівні та структуру; методи розвитку медіакомпетентності в освітньому процесі, критерії оцінювання сформованості різних рівнів медіакомпетентності.

В Концепції впровадження медіа-освіти в Україні (2010 рік) надається наступне трактування поняття «медіакомпетентність» – рівень медіакультури, що забезпечує розуміння особистістю соціокультурного, економічного і політичного контексту функціонування медіа, засвідчує її здатність бути носієм і передавачем медіа-культурних смаків і стандартів, ефективно взаємодіяти з медіа-простором, створювати нові елементи медіакультури сучасного суспільства [2]. Професор О. В. Федоров, вивчаючи проблему медіакомпетентності, стверджує, що «термін медіакомпетентність більш точно визначає суть наявних у індивіда умінь використовувати, критично аналізувати, оцінювати і передавати медіатексти в різних видах,

формах і жанрах, аналізувати складні процеси функціонування медіа в соціумі» [4, с. 22]. Більш повно змістовність медіакомпетентності розкривається через категорію уміння/здібності. Так американським медіапедагогом С. Дж. Береном запропоновано класифікацію знань та вмінь, необхідних для медіакомпетентності особистості [3]:

- знання специфіки мови різних медіа і здатність розуміти їх вплив, незалежно від складності медіатекстів;
- здатність і готовність зробити зусилля, щоб сприймати, зрозуміти зміст медіатексту і відфільтрувати «шум»;
- здатність розрізняти емоційну і аргументовану реакцію при сприйнятті, щоб діяти відповідно;
- розвиток компетентного припущення про зміст медіатексту;
- знання умовностей жанрів і здатність визначати їх синтез;
- розуміння сили впливу медіатекстів;
- здатність міркувати про медіатексти критично, незалежно від того, наскільки впливові їх джерела.

З урахуванням підходів Р. Кьюбі, Дж. Поттера і В. Вебера, а також з опорою на шість основних понять медіаосвіти, виділених в якості базових провідними британськими медіапедагогами, О.В.Федоровим складена класифікація показників медіакомпетентності особистості, яка включає сім елементів: мотиваційний, контактний, інформаційний, методичний, практико-операційний/діяльнісний, креативний. Головний акцент в типології робиться на медіасприйнятті і здатності до аналізу й оцінки медіатексту, бо тільки за таких умов можна говорити про високий рівень медіакомпетентності особистості.

Враховуючи специфіку роботи соціального працівника, з опорою на функції соціальної роботи, можна припустити, що медіакомпетентність фахівця соціальної роботи це сукупність його особистісних якостей (ціннісно-сміслових орієнтацій, знань, умінь, навичок, здібностей) зумовлених досвідом його діяльності з використання медіатехнологій в процесі надання соціальної допомоги уразливим верстам населення. Перед студентами, що навчаються за спеціальністю соціальна робота стоять завдання не лише оволодіння новітніми медіатехнологіями, а й здатність використовувати їх в свої професійній діяльності при організації діагностичної, профілактичної, корекційної роботи з клієнтом.

ЛІТЕРАТУРА // ЛІТЕРАТУРА // REFERENCES

1. Закон України «Про вищу освіту»//Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2014. – № 37-38. – Ст.2004: [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.zakon.rada.gov.ua/go/1556-18>.
2. Концепція впровадження медіа-освіти в Україні: [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.ispp.org.ua/news_44.htm
3. Мещеряков А. С. Формирование медиакомпетентности будущих учителей английского языка в процес се профессиональной подготовки / А. С. Мещеряков, Д. В. Дмитриев // Современные проблемы науки и

образования. – 2014. – № 2.: [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.science-education.ru/116-12842>

4. Федоров А. В. Развитие медиакомпетентности и критического мышления студентов педагогического вуза / А. В. Федоров. – М.: Изд-во МОО ВПП ЮНЕСКО «Информация для всех», 2007. – 616 с.

Гордієнко І. О. (Одеса, Україна)

**АДАПТАЦІЙНИЙ ПОТЕНЦІАЛ СТУДЕНТА ЯК ПСИХОЛОГО-
ПЕДАГОГІЧНА ПРОБЛЕМА**

У тезах розглянуто проблему розвитку адаптаційного потенціалу особистості в умовах навчання студента у вищому навчальному закладі.

Gordiyenko I. (Odessa, Ukraine)

**ADAPTIVE POTENTIAL OF THE STUDENT AS PSYCHOLOGICAL AND
PEDAGOGICAL PROBLEM**

The problem of adaptive capacity of the individual in terms of student learning in higher education considered in the thesis.

На даний час все частіше предметом психологічних досліджень стають чинники, що визначають успішність соціально-психологічної адаптації особистості. Особливої актуальності дані дослідження набувають в нашій країні, де нестабільність соціально-економічного життя призводить до загострення внутрішнього дискомфорту, розчарування, посиленню байдужості і втрати самоповаги, невпевненості в завтрашньому дні, до відчуття неспроможності своїх запитів, залежності і не здатності самостійно і усвідомлено приймати рішення.

Підготовка сучасного інженера передбачає формування динамічності, конкурентоспроможності, готовності до частих і гнучких змін професійної та особистісної стратегій. Пристосування людини як особистості до існування в суспільстві з урахуванням вимог соціального середовища і можливістю реалізації власних потреб, мотивів та інтересів, оптимізація відносин у системі індивід-середовище складають суть адаптаційного процесу. Найважливішим засобом досягнення соціально-психологічної адаптації особистості є загальна освіта і виховання, а також професійна підготовка. Тому, одне із завдань вищого навчального закладу – формування і розвиток у майбутніх фахівців основ адаптаційного поведінки через освоєння набору соціальних технологій, які дозволили б оперативно і адекватно реагувати на постійні зміни соціального середовища.

Під адаптаційним потенціалом особистості ми розуміємо інтегральну систему інтелектуального, організаційно-комунікативного та емоційно-вольового компонентів, яка забезпечує поведінку індивіда, адекватну умовам динамічного соціально-економічного середовища, ефективну взаємодію з

середовищем в ході здійснення властивої індивіду діяльності, що дозволяє задовольняти актуальні потреби і реалізовувати значущі цілі без надмірної нервово-психічної напруги.

Одним з основних результатів соціально-психологічної адаптації є особистісна зрілість як здатність до самовизначення, здатність робити вибір з прийняттям на себе повної відповідальності. Проблема відповідальності всебічно розглядалася в роботах Д. О. Леонтьєва, Р. Мея, К. Муздибаєва, Ж. П. Сартра, Е. Фромма, М. Хайдеггера, І. Ялома та інших представників екзистенційно-гуманістичного напрямку. З точки зору І. Ялома, повне прийняття відповідальності передбачає не тільки наповнення світу значенням, але також володіння свободою і відповідальністю за зміну своїх зовнішніх обставин [2].

Найбільш міцно поняття екзистенціальної відповідальності пов'язане з конструктом «локус контролю», запропонованим Дж. Роттером. Локус контролю, узагальнюючи соціальний досвід особистості, відображає уявлення суб'єкта про причини різноманітних подій як зовні детермінованих (екстернальна детермінація) або внутрішньо детермінованих (інтернальна детермінація). На думку Дж. Роттера, локус контролю охоплює весь життєвий спектр і набуває характеру особистісної диспозиції, узагальнюючи очікування зовнішньої і внутрішньої контрольованості що відбувається [1]. Дослідження показують, що екстерналам, у порівнянні з інтерналами, притаманне більше почуття власної неадекватності, тривожності, ворожості і зворушеності; вони меншого досягають, менш політично активні і більш сугестивні, володіють менш розвинутою уявою, більш фрустровані і відчувають більше побоювань. Дослідження, проведене в Одеському національному політехнічному університеті серед 150 студентів технічних спеціальностей за допомогою Методики оцінки рівня суб'єктивного контролю, показує схильність до екстернального локусу контролю у 58% опитаних.

Проблему формування адаптаційного потенціалу у студентів можливо розглядати в аспекті розвитку мотиваційно-вольових установок з акцентом на прийняття особистісної відповідальності через усвідомленням людиною своєї здатності виступати причиною змін в навколишньому світі і у власному житті, а також свідоме управління цією здатністю. Реалізація цього завдання можлива в комплексі психолого-педагогічних дисциплін підготовки фахівців у ВНЗ. Напрямок формуючого впливу можна об'єднати в такі блоки:

- 1) формування особистісної причинності;
- 2) корекція та підтримка самоприйняття;
- 3) розвиток мотивації досягнення;
- 4) формування і розвиток навичок міжособистісної взаємодії.

У результаті проведення занять студент повинен володіти системою знань про суть адаптаційних процесів особистості, оволодіти навичками поведінки, які властиві людині з високим адаптаційним потенціалом.

ЛІТЕРАТУРА // LITERATURA // REFERENCES

1. Муздыбаев К. Психология ответственности / К. Муздыбаев. – Л.: Наука, 1983. – 240 с.
 2. Ялом И. Экзистенциальная психотерапия / И. Ялом. – М: Класс, 1999. – 576 с.
-

Кугай Н. В. (Київ, Україна)

**ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ МАТЕМАТИКИ:
ПОЛЬЩА ТА УКРАЇНА**

Проведено порівняльний аналіз навчальних планів підготовки вчителів математики окремих ВНЗ Польщі та України.

Kugai N. (Kyiv, Ukraine)

**TRAINING FUTURE TEACHERS OF MATHEMATICS:
POLAND AND UKRAINE**

The comparative analysis of the curriculum of preparation mathematics teachers some universities in Poland and Ukraine was conducted.

Прагнення України інтегруватися в європейське співтовариство визначає необхідність кардинальних змін в системі освіти, зокрема вищої освіти України. Важливою проблемою розвитку сучасної системи освіти є якість підготовки майбутніх учителів, зокрема, вчителів математики. Вирішення цієї проблеми Польщею становить значний інтерес, оскільки Польща та Україна мають спільне культурне минуле, Польща є нашим найближчим сусідом і входить у зону європейської освіти.

У нашому дослідженні ми порівнювали час, відведений на вивчення навчальних дисциплін, у кредитах ECTS та у відсотках, оскільки обидві країни мають двоступеневу вищу освіту, але у Польщі 1-ий ступінь триває 3 роки (180 кредитів ECTS), в Україні – 4 роки (240 кредитів ECTS).

Для порівняльного аналізу навчальних планів підготовки вчителя математики у Польщі та Україні було вибрано наступні ВНЗ: у Польщі – Поморська Академія в Слупську [1], Педагогічний університет ім. Комісії національної освіти в Кракові [3] та Університет імені Марії Кюрі-Склодовської в Любліні [2], в Україні – НПУ імені М. П. Драгоманова, Глухівський НПУ імені О. Довженка.

У процесі аналізу було виявлено низку особливостей, які відрізняють підготовку майбутніх учителів математики у цих країнах.

Так, у польських навчальних планах всіх трьох вищезгаданих ВНЗ відсутні такі дисципліни:

- національного спрямування (історія Польщі, історія польської культури, польська мова (за фаховим спрямуванням)),
- основи екології.

Замість двох предметів (вікової фізіологія та гігієни (1,5 кредиту), безпеки життєдіяльності (2 кредити)), які є нормативними дисциплінами для українських ВНЗ, у польських планах є одна навчальна дисципліна БЖД та гігієна праці (у Слупську та Любліні це позакредитна дисципліна і на її вивчення відведено 4 години лекцій; у Кракові – 1 кредит).

Серед варіативних дисциплін польських навчальних планів нема політології, релігієзнавства, правознавства тощо. Серед дисциплін гуманітарного та соціально-економічного спрямування пропонується етика (Люблін, 1 кредит), історія математики або історія філософії (Слупськ, 3 кредити).

У польських навчальних планах спостерігається значне звуження обсягу годин: фізичної підготовки (1 кредит ECTS). Це у 9-10 разів менше, ніж в Україні; на вивчення філософії (Україна – 3 кредити, Польща – 2 кредити).

На вивчення іноземної мови за ОПП (Україна) відведено 5 кредитів ECTS, що становить 2% від загальної кількості, у Польщі – 4 кредити (2%) у Любліні, 1 кредитів (7%) у Кракові Слупську.

З аналізу навчальних планів слідує, що на загальну підготовку майбутнього вчителя математики у Польщі відведено в середньому 2%, в Україні – 11%.

В Україні предмети *педагогічного спрямування* складають 7-8%, у Польщі – 5-7% загального навантаження студентів-математиків. Також не суттєво відрізняється і час, відведений на вивчення дисциплін *методичного спрямування* (методики математики): в обох країнах це приблизно 5% загального навантаження.

Відрізняється в значній мірі кількість предметів *математичного спрямування* (в Україні – 18-21 предмет, у Польщі – 6-14 предметів). Але незважаючи на значну різницю у кількості математичних предметів, їх частка від загального навантаження у ВНЗ обох країн відрізняється мало: 44-45% в Україні та 39-52% в Польщі.

Варто відмітити, що в обох країнах основну роль у математичній підготовці майбутнього вчителя математики відіграє математичний аналіз (з усіх математичних дисциплін в обох країнах на його вивчення відведено найбільшу кількість годин, а саме: в Україні – 18 кредитів, у Польщі – 22 кредити).

Значна увага приділена у польських ВНЗ *інформатичній підготовці* майбутніх учителів математики, зокрема, велику кількість годин виокремлюють на проведення лабораторних робіт. Дисципліни інформативного спрямування становлять у Польщі 17% загального навантаження студентів, в Україні – 8%.

Отже, найбільше відрізняється обсяг годин, відведених на загальну підготовку вчителя математики. Майже не відрізняється обсяг годин на математичну та методичну підготовки. Але в Україні студенти вивчають ширший спектр математичних дисциплін протягом довшого терміну. Значна увага у польських ВНЗ приділяється вивченню іноземної мови та інформатичному навчанню вчителів.

ЛІТЕРАТУРА // LITERATURA // REFERENCES

1. Akademia Pomorska w Słupsku, Instytut Matematyki. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://matematyka.apsl.edu.pl/dydaktyka/plany-zajec>
 2. Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://syjon.umcs.lublin.pl/merovingian/course/studies_plan/2762/
 3. Uniwersytet Pedagogiczny im. Komisji Edukacji Narodowej, Instytut Matematyki. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://matematyka.up.krakow.pl/1st.php>
-

Бартош О. П. (*Ужгород, Україна*)

**ОСОБЛИВОСТІ ТЕОРЕТИЧНОЇ ПІДГОТОВКИ ДОКТОРІВ
СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ У ВЕЛИКІЙ БРИТАНІЇ**

У тезах схарактеризовано окремі аспекти теоретичної підготовки докторів соціальної роботи у вищих навчальних закладах Великої Британії.

Bartosh O. (*Uzhhorod, Ukraine*)

**TO THE ISSUE OF PhD TRAINING IN SOCIAL WORK
IN GREAT BRITAIN**

The author of the article has considered particular aspects of theoretical training of PhD in social work in the universities of Great Britain.

Соціальна робота досить сильно розвинена в багатьох західних країнах: США, Великій Британії, Бельгії та ін. На сьогодні у Великій Британії освітні послуги надають понад 160 університетів та коледжів [1], серед яких проблемою підготовки фахівців соціальної роботи займаються щонайменше 70 навчальних закладів, в яких відкрита спеціальність «соціальна робота». На сьогодні у Великій Британії сформована досить цікава структура підготовки фахівців до роботи у соціальній сфері, представлена різномірневою багатоступінчатою системою.

Проблема підготовки соціальних працівників у Великій Британії стала предметом дослідження зарубіжних учених (М.Баркер (M.Barker), Б.Мундей (B.Munday), С.Шардлоу (S.Shardlow), Е.Янгхазбенд (E.Younghusband), а також українських науковців (А.Капська, І.Козубовська, Л.Міщик, В.Поліщук та ін.).

Розглянемо теоретичну підготовку докторів соціальної роботи за денною формою навчання у Великій Британії. Невелика кількість провідних університетів цієї країни (біля 10) пропонують навчання на ступінь PhD у соціальній сфері. Докторські програми є, як правило, 3-річними за денною формою навчання та 6-річними – за заочною [3].

Для вступу на докторські програми потрібен диплом магістра з відзнакою в галузі соціальних наук університетів Великої Британії або інших країн. Докторант подає заяву на навчання та 1 рекомендацію.

На 1-му році навчання в докторантурі пропонують прийняти участь в 6 семінарах. Навчання проходить в групах і має на меті допомогти напрацювати дослідницькі навички. Докторанти готують під керівництвом 2 проекти, які спрямовані на розвиток дослідницьких навичок. Перший – критичний огляд досліджень з конкретної теми (8 000 слів), другий – малий дослідницький проект (small scale research project) (10 000 слів).

На 2-му році навчання в докторантурі пропонують прийняти участь в 6 семінарах, призначених для підвищення обізнаності про значні теоретичні та методологічні позиції та підходи. Докторанти проводять критичне аналітичне дослідження в сфері, яка пов'язана з практикою. Для підготовки цього дослідження-проекту (18 000-20 000 слів) призначається керівник. З метою написання дослідження-проекту кожного студента прикріплюють до певного дослідницького центру (в межах університету чи до інших наукових центрів, які співпрацюють з університетом в рамках різноманітних проектів). На сьогодні студентам пропонують до розробки наступні теми: супервізія в соціальній роботі, тривалий фостерінг, теорія прив'язання (attachment theory), діти біженців, діти вулиці, дитячі служби та добробут дітей, підтримка сім'ї, батьківство та сім'я, соціальні служби для дорослих тощо [2]. Так, для прикладу, в межах теми «дитячі служби, добробут дітей» докторанти, науковці та дослідники опрацьовують наступні підтеми: (1) Діти групи «ризик». Вивчаються комплексні зв'язки між дитячою кривдою, теорією прив'язання, втручання в життя дитини, та їх вплив на результати роботи з дітьми; нерівномірний розподіл влади та впливу між клієнтами служб, соціальними працівниками та менеджерами. (2) Соціальна опіка та охорона здоров'я. Розглядаються соціально-правові межі міжпрофесійних стосунків у співпраці професіоналів в процесі надання допомоги дітям. (3) Розміщення в родині, фостерінг та всиновлення. Досліджуються нові підходи у психології та практиці перерозміщення дитини тощо [3].

На 3 році та на наступних роках навчання (в залежності від форми: денна чи заочна) докторанти готують дисертацію (до 100 000 слів в залежності від навчального закладу). Докторанти також мають можливість не захищати дисертацію, але при цьому вони повинні опублікувати від 4-х до 6-ти взаємопов'язаних науково-дослідних робіт обсягом 80 000 слів. Такі науково-дослідні роботи можуть включати в себе доповіді, розділи в монографіях, цілі монографії та підручники чи посібники. Вони повинні бути опублікованими за період навчання в докторантурі. Також на 3 році навчання докторанти приймають участь у 3 семінарах і працюють переважно індивідуально з науковим керівником [4]. Тематика обов'язкових семінарів включає: якісні та кількісні дослідницькі методи в соціальній роботі; перспективи соціальної політики; філософія соціальних наук; держава і суспільство; основні навички та уміння у проведенні соціальних досліджень.

На сьогодні у Великій Британії у соціальній сфері докторські програми пропонуються за напрямками «соціологія», «соціальна робота», «соціальна політика», «кримінологія», «слабоумство» та ін. Також є можливість долучитися до вивчення проблем, що тісно пов'язані з розробкою теоретичних, емпіричних, політичних досліджень, співпрацюючи з світовими науковцями, міждисциплінарними школами.

ЛІТЕРАТУРА // LITERATURE // REFERENCES

1. Colleges and Universities in United Kingdom [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <www.thecompleteuniversityguide.co.uk/league-tables/rankings?s=Social+Work>. – Загол. з екрану. – Мова англ.
2. The Open University. Social Sciences [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <www3.open.ac.uk/study/postgraduate/social-sciences/index.htm> – Загол. з екрану. – Мова англ.
3. University of East Anglia. Social Work Courses. Research Degrees (PhD/MPhil) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <www.uea.ac.uk/socialwork/research-degrees> – Загол. з екрану. – Мова англ.
4. University of Sussex. PhD in Social Work and Social Care [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <www.sussex.ac.uk/study/pg/2012/research/1575#tabs-2> – Загол. з екрану. – Мова англ.

ТКАЧЕНКО С. В. (*Одеса, Україна*)

РЕЗУЛЬТАТИ ДІАГНОСТУВАННЯ ЕТИЧНИХ ЗНАТЬ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ СУСПІЛЬНО-ГУМАНІТАРНИХ ДИСЦИПЛІН

У тезах представлені результати діагностування етичних знань в процесі підготовки майбутніх учителів суспільно-гуманітарних дисциплін.

TKACHENKO S. (*Odessa, Ukraine*)

RESULTS OF DIAGNOSTICATING OF ETHIC KNOWLEDGE FOR FUTURE TEACHERS OF PUBLIC-HUMANITARIAN DISCIPLINES

In theses the results of diagnosticating of ethic knowledge are presented in the process of preparation of future teachers of publicly-humanitarian disciplines.

Студент – майбутній учитель суспільно-гуманітарних дисциплін, – повинен знати механізми формування і функціонування моральної культури на рівнях свідомості, діяльності, моральних відносин; зміст понять: добро і зло, моральна норма, свобода і відповідальність, честь і гідність, совість і обов'язок, щастя і насолода, страждання і співстраждання, альтруїзм, толерантність. У зв'язку з цим І. В. Кравченко зазначає: «Сучасна школа, дбаючи про високий рівень освіти і виховання, покликана дати такі етичні знання студентам, які б визначали їх світогляд, ставлення до дійсності,

моральні погляди, переконання, вольові якості, котрими вони могли б керуватись у власних діях і вчинках» [2, С. 444].

Етичні знання існують у формі відображення об'єктивного світу в свідомості людини через поняття, судження, теорії тощо. Знання основних категорій етики (добро і зло; справедливість і несправедливість; честь і гідність; обов'язок і відповідальність тощо), принципів педагогічної моралі (педагогічного гуманізму; педагогічного оптимізму; принцип колективізму; громадянськості та патріотизму) виступають спонукою до дії за умови перетворення їх на переконання, що передбачає поєднання інформативної сторони із спрямованістю, стимулом до дії. Етичні знання, ідеали, переконання дозволяють майбутньому вчителю суспільно-гуманітарних дисциплін порівнювати власні моральні нормативи з професійними та відповідно коректувати свою моральну позицію.

Отже, етичні знання дозволяють обґрунтувати і сформулювати базові етичні закономірності і на їх основі професійно-педагогічні принципи і правила, які б сприяли високоморальній поведінці і діяльності майбутніх учителів суспільно-гуманітарних дисциплін.

Для діагностування етичних знань майбутніх учителів суспільно-гуманітарних дисциплін був розроблений спеціальний тест, який складався з 30 тестових завдань, розподілених за п'ятьма блоками. До I-II блоків були віднесені 11 тестових завдань, що передбачали вибір однієї чи кількох правильних відповідей із низки запропонованих. Такі тестові завдання оцінювалися в 1 бал за завдання 1-4 і 2 бали – за завдання 5-11. Відповідаючи вірно на тестові завдання I-II блоків студенти могли отримати загалом 18 балів.

Блок III містив 7 тестових завдань відкритого типу та передбачав доповнення запропонованих тверджень. За кожну правильну відповідь студент міг отримати 3 бали, а за III блок у цілому – 21 бал.

Тестові завдання IV блоку були завданнями на співвіднесення (наприклад, співвіднесення понять з їхнім змістом). Блок IV містив 4 завдання, за правильне виконання яких студент міг отримати по 3 бали і, відповідно, 13 балів у цілому.

Блок V містив завдання на пояснення висловлювань етичного змісту (крилатих висловів відомих людей). Ці завдання були спрямовані на виявлення особливостей сформованості моральних цінностей студентів шляхом аналізу відповідей на запитання «Яке значення для Вас мають афоризми культурно-етичного змісту?» За вичерпне пояснення кожного вислову студент міг отримати 5 балів і 15 балів за завдання V-го блоку.

Загалом, правильні відповіді майбутніх учителів суспільно-гуманітарних дисциплін дозволяли оцінити їхні етичні знання у 67 балів. Оцінювання здійснювалось за шкалою 0-40 – незадовільно; 41-50 – задовільно; 51-60 – добре; 61-67 – відмінно.

В проведеному нами діагностуванні взяли участь 21 студент Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського». Шляхом діагностування було

з'ясовано, що рівень етичних знань у всіх респондентів – майбутніх учителів суспільно-гуманітарних дисциплін, – незадовільний, що свідчить про необхідність упровадження у процес їхньої професійної підготовки цілеспрямованих заходів щодо формування етичних знань.

ЛІТЕРАТУРА // LITERATURA // REFERENCES

1. Васянович Г. П. Педагогічна етика: навчальний посібник / Г. П. Васянович. – К.: Видавничий центр «Академія», 2011. – 254 с.
2. Кравченко І. В. Етичні знання як основа формування моральних учинків підлітків у процесі позакласної роботи сучасної школи / І. В. Кравченко // Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах. – 2013.– вип. 30 (83). – С. 444-450.
3. Хоружа Л. Л. Теоретичні засади формування етичної компетентності майбутніх вчителів начальних класів: дис. на здобуття наук. ступ. докт. пед. наук: спец. 13.00.04/ Людмила Леонідівна Хоружа. – К., 2004. – 382 с.

Петрук В. А., Ляховченко Н. В. (Вінниця, Україна)

**ДО ПИТАННЯ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ
СПРЯМОВАНОСТІ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ З ВИЩОЮ ОСВІТОЮ**

У матеріалах розкриваються деякі проблеми формування професійної спрямованості майбутніх випускників ВНЗ, наводяться приклади з авторського досвіду їх вирішення.

Petruk V., Liahovchenko N. (Vinnitsa, Ukraine)

**TO THE QUESTION OF FORMATION OF PROFESSIONAL
ORIENTATION OF FUTURE SPECIALISTS WITH HIGHER
EDUCATION**

In materials describes some of the problems of formation of professional orientation of future graduates with higher education, examples from the author's experience of their decision.

У науково-методичній літературі поняття «професійна спрямованість» розглядається з трьох сторін: предметної, соціальної і психолого-педагогічної. Психолого-педагогічна сторона має за основу поняття «професійна спрямованість особистості». Це її інтегральна властивість, яка визначає ставлення людини до обраної професії, впливає на процес оволодіння нею, підготовки до майбутньої практичної діяльності й її успішність в майбутньому. Структура професійної спрямованості особистості являє систему потреб, інтересів, мотивів, певних вмінь і навичок, котрі сприяють набуттю у майбутніх фахівців самостійного бажання і намагань до постійного удосконалення знань, до постійного професійного зростання.

Оскільки рубіж мінімуму соціальної зрілості особистості збігається за віком зі вступом людини до ВНЗ, то саме у вищій школі студент знаходиться на етапі професійного розвитку і саме у вищій школі має бути сформована його спрямованість.

Одне з головних місць у процесі навчання займає зміст навчання, його зв'язок з практикою. Зміст навчання має в собі деякі конкретні можливості для розвитку професійної спрямованості, що викликають у студентів враження, емоції, котрі сприяють взаємодії нової інформації, нових знань із вже наявними, із життєвим досвідом студентів. Крім того, зміст навчання має великі можливості для збудження і розвитку інтересу до майбутньої професії.

Кожна фундаментальна дисципліна в технічному ВНЗ має власні можливості для роботи в цьому напрямку [1]. Треба відмітити, що професійна спрямованість викладання вперше виникла у середніх і вищих навчальних закладах з метою зближення природничо-математичних дисциплін з предметами професійно-технічного циклу. Тому спочатку зміст поняття «професійна спрямованість» включав тільки технічну, технологічну сторони виробництва, передбачав лише ті знання і вміння, котрі необхідні у процесі освоєння конкретної техніки, певних технологічних процесів. Часто лекції і бесіди про професію малоефективні, не збуджують інтересу до змісту майбутньої праці, тому що відбуваються без врахування потреб, інтересів, нахилів конкретних студентів. Інтерес до професії нами розглядається як позитивне ставлення до неї, яке виражається в спрямованості уваги і дій студента на набуття теоретичних і практичних знань, вмінь і навичок в обраній галузі. Саме з цієї позиції нами вже с перших занять починається формування професійних інтересів у студентів першого курсу за допомогою зображення майбутньої професійної діяльності. Але, треба спочатку виявити та диференціювати ставлення їх до своєї обраної спеціальності, відповідно розмежовуючи і психолого-педагогічні підходи впливу на процес підвищення інтересу до набуття майбутньої професії. Становлення особистості студентів як майбутніх фахівців ускладнюється, якщо професія обиралася компромісно, не з власного бажання (за результатами нашого анкетування 2012 року, наприклад, з примусу батьків – 23 %, чи тому, що не вдалося вступити за результатами ЗНО в той ВНЗ, в який хотілося - 62%).

Тут і виникає питання: яким чином на груповому занятті врахувати розбіжності в рівні підготовленості, природних здібностях та ставлення до майбутньої професії різних студентів і добитися того, щоб сильні студенти не нудьгували, а слабкі не відставали й поряд с цим у них збудживався інтерес до майбутньої професії. Вихід з цієї ситуації, як показує наш досвід, треба шукати в тих формах навчального процесу, які дозволяють доручити студентам різні ролі залежно від об'єктивних можливостей. Це різні ігрові ситуації та рольові ігри, ігрові заняття з прикладними завданнями та задачами відповідними до спеціальності [2].

Відомо, що професійна спрямованість особистості не має вроджених задатків, не виникає спонтанно, вона виховується, формується в діяльності під впливом соціально-економічних, психологічних і педагогічних

факторів. Тому процес навчання, спрямований на керування і управління навчально-пізнавальною діяльністю студентів, є основою виховання і розвитку їхньої професійної спрямованості. Вимоги до професійної компетентності випускників, їхньої підготовки до самостійного життя будуть впливати на обсяг і зміст освіти, важливим компонентом якої є формування у студентів професійної спрямованості [3].

ЛІТЕРАТУРА // LITERATURA // REFERENCES

1. Петрук В. А. Інтерактивні методи навчання вищої математики в технічному ВНЗ / В. А. Петрук // Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології: Науковий журнал СумДПУ ім. А.С. Макаренка. – 2012. – № 5 (23) . – С. 275-284.
2. Петрук В. А. Вища математика з прикладними задачами для ігрових занять: навч. посіб. ; 2-е вид. допов. / В. А. Петрук. – Вінниця: Універсум-Вінниця, 2006. – 130 с.
3. Петрук В. А. Професійна спрямованість викладання фундаментальних дисциплін як одна з педагогічних умов формування базового рівня фахової компетентності у студентів технічних ВНЗ / В. А. Петрук, Н. В. Ляховченко // Вища освіта України, теоретичний та науково-методичний часопис. – 2012. – № 1. – С. 365-370.

Демченко Ю. М. (Кіровоград, Україна)

СТРУКТУРА НАУКОВО-ДОСЛІДНОЇ РОБОТИ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ МАТЕМАТИКИ

У тезах подано сутність поняття «науково-дослідна діяльність» та її структура, проаналізовано вимоги, що висуваються до об'єктів й суб'єктів науково-дослідної роботи.

Demchenko Y. (Kirovohrad, Ukraine)

STRUCTURE OF SCIENTIFIC AND RESEARCH ACTIVITY OF FUTURE MATHEMATICS TEACHER

The theses present the essence of the concept of "scientific and research activity" and its structure, analyze the requirements that are applied to objects and subjects of research paper.

Відповідно до статті 56 Закону України «Про освіту» одним із першочергових завдань педагогічних працівників виступає постійне підвищення професійного рівня, педагогічної майстерності та загальної культури [3]. Тож, питання самоосвіти вчителів стоїть достатньо гостро. При чому, особливого значення набуває усвідомлення вчителем важливості формування самоосвітньої компетентності та постійне прагнення до отримання нових знань, формування умінь та навичок продуктивної творчої діяльності, що спрямована на постійне самовдосконалення, самопізнання та

самоаналіз. Однією із провідних умов формування самоосвітньої компетентності майбутнього вчителя математики виступає науково-дослідна діяльність.

Проблема підготовки вчителів до науково-дослідницької діяльності висвітлюється в працях В. Давидова, В. Загвязинського, Б. Кедрова тощо. Значення науково-дослідної роботи в удосконаленні навчально-виховного процесу загальноосвітньої школи розглядаються у дослідженнях Ю. Галатюк, Л. Левченко, Ю. Львової, К. Макагон, Н. Недодатко, Н. Федорової. Формування дослідницьких вмінь описано в працях: А. Баєва, В. Гасимова, Д. Зербіно, А. Леонтовича, М. Лещенко, Л. Пуховської та ін.

Проте недостатньо висвітлено питання особливостей реалізації науково-дослідної роботи майбутнього вчителя математики як необхідної умови формування самоосвітньої компетентності спеціаліста.

Для детального розуміння сутності науково-дослідної діяльності проаналізуємо поняття. Згідно з Законом України від 13.12.1991 № 1977-ХІІ «Про наукову та науково-технічну діяльність» наукова діяльність розглядається як інтелектуальна творча діяльність, спрямована на одержання і використання нових знань. Основними її формами є фундаментальні та прикладні наукові дослідження [2].

На думку Н.В. Бордовської «науково-дослідна діяльність – це один із видів діяльності педагога, спрямованої на пізнання і перетворення педагогічної реальності на основі досягнень педагогічної науки і застосування наукових методів; результатом цієї діяльності постає отримання нового педагогічного знання, досвіду та розвиток методологічної культури педагога-дослідника [1].

В контексті досліджуваної літератури, науково-дослідна діяльність майбутнього вчителя математики розглядатиметься нами як спеціально організований процес отримання та використання знань, формування наукового світогляду і творчого мислення, що сприятиме удосконаленню викладання предмету та реалізації творчого підходу до організації навчального процесу в школі.

В.О. Сухомлинський у багатьох своїх працях відзначав, що педагогічна діяльність неможлива без елемента дослідження, бо вже за своєю логікою та філософською основою вона має творчий характер [5, С. 471].

Для успішної організації науково-дослідної діяльності майбутнього вчителя математики необхідною умовою є наявність знань про структуру та специфіку організації пошукової діяльності.

Зупинимося на структурі науково-дослідної діяльності вчителя математики.

По-перше, це суб'єкт науково-дослідної діяльності. Суб'єктом виступає сам дослідник (вчитель математики), група осіб (вчителі, учні, студенти), загальноосвітній навчальний заклад (адміністрація закладу), різні установи та державні соціальні інститути, неурядові організації, що сприяють пошуковій діяльності або беруть участь у її безпосередній реалізації. Крім того, суб'єктами є: вчені, наукові працівники, науково-педагогічні працівники, а

також наукові установи, наукові організації, вищі навчальні заклади, громадські організації у науковій та науково-технічній діяльності [2]. Призначення суб'єкта науково-дослідної діяльності – виявлення актуальної наукової проблеми, розробка методики її реалізації на практиці, діагностування ефективності інноваційних технологій.

По-друге, це об'єкт пошукової діяльності. Об'єктом педагогічних наукових досліджень виступає наукова проблема, на яку спрямована пізнавальна діяльність дослідника. Характеризується як процес або явище, яке породжує проблемну ситуацію та має теоретичні і практичні аспекти. Об'єктом наукового дослідження є навколишній матеріальний світ та форми його відображення у людській свідомості людей, які існують незалежно від нашої свідомості, відбираються відповідно до мети дослідження [6].

Правильний вибір об'єкту вивчення відповідно до мети дослідження сприяє обґрунтованості результатів. Завдання дослідника – визначення середовища, що впливає на об'єкт дослідження. Середовище – сукупність факторів, що характеризуються здатністю змінювати хід дослідження за умов впливу на об'єкт дослідження. Тому призначення вчителя математики – відбір та концентрація уваги на найсуттєвіших факторах. Критеріями відбору, при цьому, виступає мета дослідження та кількісний рівень накопичених фактів у цій сфері. Відбір провідних факторів, що здійснюють вплив на об'єкт дослідження, має велике практичне значення, оскільки впливає на ступінь достовірності результатів дослідження. Якщо один із суттєвих факторів не враховано, то висновки, сформовані в результаті дослідження, можуть бути помилковими, неповними або зовсім хибними. При чому, суттєві фактори виявити простіше, коли дослідження ґрунтується на добре опрацьованій теорії. За умов, коли аналіз теоретичних даних не дає відповідей на поставлені запитання, використовуються гіпотези, наукові ідеї, сформовані в процесі попереднього вивчення об'єкта дослідження. Тож, чим повніше враховано вплив середовища на об'єкт дослідження, тим точнішими будуть наукові результати. Відібравши об'єкт, визначивши предмет і фактори, які впливають на причинно-наслідкові результати стану об'єкта, визначають його параметри, тобто повноту вивчення відповідно до поставленої мети [6].

До структури науково-дослідної роботи майбутнього вчителя математики належить також послідовний алгоритм реалізації наукових досліджень, який визначається такими аспектами:

- виникнення ідеї та виявлення проблеми;
- визначення статусу проблеми, її актуальності;
- формування теми наукового дослідження;
- формування мети та завдань дослідження;
- висунення гіпотези;
- визначення початкових теоретичних положень;
- проведення експерименту, узагальнення наукових фактів і результатів;

- аналіз та оформлення наукового дослідження;
- впровадження та визначення ефективності наукового дослідження;
- науковий звіт, тобто документальне підтвердження результатів науково-дослідницької діяльності.

Використання наукового звіту можливе при створенні навчальних планів та програм, методичних рекомендацій, методичних посібників, наукових або науково-методичних статей тощо.

Тому, науково-дослідна діяльність майбутнього вчителя математики має ґрунтуватися на розумінні її структури, усвідомленні послідовного алгоритму, спрямованого на вирішення актуальних питань навчально-виховного процесу загальноосвітнього навчального закладу та повинна визначатися моделлю професійної підготовки майбутнього вчителя математики. Означена модель була розроблена В.Г. Моторіною та містила комплекс вимог до формування фахівців:

- готовність вчителя математики до вирішення широкого спектру професійних завдань, до співпраці з колегами, батьками, учнями.
- наявність у вчителя перспективи особистісно-професійного розвитку;
- відповідність професійних якостей студента майбутній творчій діяльності вчителя математики [4].

Отже, науково-дослідна діяльність, повинна пронизувати систему підготовки майбутніх вчителів математики упродовж усього періоду навчання у вищій школі та має характеризуватися тісними системними міжпредметними взаємозв'язками, передбачати озброєння студентів методологією дослідницької роботи, сприяти не лише поглибленню й розширенню знань, а й збагачувати світогляд студентської молоді, стимулювати розвиток самостійності, творчого потенціалу, інтелектуальних здібностей кожної особистості.

ЛИТЕРАТУРА // ЛИТЕРАТУРА // REFERENCES

1. Бордовская Н. В. Диалектика педагогического исследования: логико-методологические проблемы / Н. В. Бордовская. – СПб.: Изд-во РХГИ, 2001.
2. Закон України «Про наукову та науково-технічну діяльність» від 13.12.1991 № 1977-ХІІ [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1977-12/>
3. Закон України «Про освіту» від 23.05.1991 № 1060-ХІІ [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1060-12/>
4. Моторіна В. Г. Дидактичні і методичні засади професійної підготовки майбутніх учителів математики у вищих педагогічних навчальних закладах: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д-ра пед. наук: спец. 13.00.04 «Професійна освіта» / В.Г. Моторіна. – Харків, 2005. – 45 с.
5. Сухомлинський В.О. Розмова з молодим директором : В 5 т. / Сухомлинський В.О. – К.: Радянська школа, 1977. – Т.4., С. 393-628.
6. Цехмістрова Г.С. Основи наукових досліджень: навч. пос. / Г.С. Цехмістрова – К.: Видавничий Дім «Слово», 2004. – 240 с.

Немцева Н. С., Немцев Э. Н. (Красноармейськ, Україна)
ТВОРЧЕСКИЙ ПОТЕНЦИАЛ ЛИЧНОСТИ ЧЕРЕЗ ПРИЗМУ
КРЕАТИВНОСТИ

В тезисах рассматривается роль креативности, что выразится в форме базовой готовности к обретению актуального поведения в определённых внешних условиях, к проявлению творческой активности.

Nyemtseva N., Nyemtsev E. (Krasnoarmeisk, Ukraine)
PERSONAL CREATIVE POTENTIAL IN THE LIGHT OF CREATIVITY

In the theses functions of creativity are examined that is expressed in a form of basic readiness to gaining actual behavior in certain external conditions and creative activity expression.

Творческий потенциал развивается и воплощается в рефлексивно-творческом усилии человека, то есть в усилии, направленном на достижение ранее недостижимого, на реализацию ранее нереализуемого, на устремление за границы самого себя. Если усилия человека превосходят по величине его собственные возможности (то есть мечты, стремления, желания, цели, ценности человека шире, чем его актуальные ресурсы), то в этом случае можно говорить, что эти усилия действительно являются рефлексивно-творческими. То есть человек этими усилиями стремится актуализировать свои потенциальные, неявные, до сих пор скрытые и не проявленные ресурсы, что увеличивает его возможности во всех сферах – психологической, социальной, предметной профессиональной [1].

Творческий потенциал, реализуясь в рефлексивно-творческих усилиях, связывает возможности человека и его реальную жизнь в единый процесс жизнетворчества, в котором каждое мгновение может быть рождением новых возможностей и их реализацией. Таким образом, если человек реализует в своей текущей жизни больше ресурсов, чем он имеет на каждый конкретный момент, постоянно преодолевая их дефицитность, если он ставит для себя далекие цели, раздвигая этим горизонты саморазвития, и прилагает особые усилия для воплощения своих мечтаний, то это повышает его творческий потенциал.

Креативность – умение комбинировать, находить аналоги, реконструировать; склонность к смене вариантов, выработке личностных стратегий и тактик при решении общих и новых специальных проблем, задач,

Из выявленных исследователями компонентов структуры креативности в качестве показателей выделяют такие компоненты, как:

– умение находить аналоги, склонность к смене вариантов, способность продуцировать большее количество идей, то есть, вариативность;

– способность к выработке личностных стратегий при решении проблем, умение анализировать, обобщать, перерабатывать, интерпретировать исходные данные в индивидуальный личностно-эмоциональный продукт – интеллектуальная гибкость;

– способность продуцировать необычные нестандартные идеи, достижение оригинальных решений – оригинальность [3].

По мнению Е. П. Варламовой, С. Ю. Степанова, понятие о творческом потенциале имманентно содержит в себе идею самосозидания творческой личности, её возможности культивировать свой творческий потенциал в процессе собственных творческих усилий. Именно творческое усилие человека запускает механизм положительной обратной связи, когда в творчестве создается как самотворение, так и развиваются собственные творческие возможности человека, которые воплощаются все в новых свершениях [3].

Во внутриличностной сфере человека, в его отношениях с самим собой жизнетворчество проявляется в форме саморазвития – культивирования собственной уникальности на всех уровнях путем расширения собственных возможностей.

В социальной сфере взаимодействия оно проявляется в форме социотворчества – общения, сотворческого взаимодействия.

В сфере отношений человека с культурой жизнетворчество проявляется в форме культуротворчества, когда человек становится субъектом культуры, создает ее материальные и духовные ценности, обеспечивая культурогенез. По аналогии, мы можем предположить, что в сфере «отношений» с профессией жизнетворчество проявляется в форме творческой профессии, когда человек становится субъектом творческой профессии, культивирует профессиональные ценности, обеспечивая субъектогенез.

Для процесса развития творческого потенциала личности важнее не индивидуальность творческой личности, а сама личность, обеспечивающая сознательный выход на самопознание, самоанализ, самоактуализацию.

Аналогичную мысль высказал Н. М. Гнатко, который, изучая механизм креативности, разделил её на два вида: потенциальную и актуальную. Потенциальная креативность – это, по мнению автора, креативность додеятельностная, характеризующая индивидуума в плане его потенциальной предрасположенности, выражающейся в форме базовой готовности к обретению актуальной креативности в определённых внешних условиях, к проявлению творческой активности; потенциальная креативность – необходимое субъективное условие творчества [4].

Таким образом, потенциальное творчество – творчество в возможности. Чтобы творчество в возможности стало творчеством в действительности – актуальным творчеством, первое должно претерпеть кардинальное преобразование посредством освоения его носителем определённого вида деятельности.

ЛІТЕРАТУРА // LITERATURA // REFERENCES

1. Креативность и ее связь с интеллектом [Електронний ресурс]. – Режим доступу: warraх.croso.net.
 2. Ванюрихин Г. И. Креативный менеджмент / Г. И. Ванюрихин // Менеджмент в России и за рубежом. – N 2. – 2001.
 3. Степанов С. О натурах творческих [Електронний ресурс]. – Режим доступу: psy.1september.ru/2001/46/5.htm.
 4. Гнатко М. М. Батьківська сім'я як чинник впливу на процес формування.
-

Трифонов О. С. (*Миколаїв, Україна*)

**СТАН СФОРМОВАНOSTІ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ В
МАГІСТРАНТІВ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ В ПОЛІКУЛЬТУРНОМУ
СЕРЕДОВИЩІ**

У тезах висвітлено комунікативні вміння і навички магістрантів; схарактеризовано рівні сформованості комунікативної компетенції в магістрантів дошкільної освіти в полікультурному середовищі; визначено критерії та показники.

Tryfonova O. (*Mykolaiv, Ukraine*)

**THE CONDITION OF COMMUNICATIVE COMPETENCE
FORMATION OF STUDENTS IN THE MASTER'S PROGRAMME IN
PRESCHOOL EDUCATION IN MULTICULTURAL ENVIRONMENT**

In the theses the communicative skills and attainments of students in the master's programme have been highlighted; the levels of communicative competence formation of students in the master's programme in preschool education in multicultural environment have been described; the criteria and indicators have been determined.

Міжкультурна комунікація – це особлива форма міжособистісного спілкування, в якому здійснюється конструктивний вплив різних культур. Основне значення полікультурного середовища полягає саме у підтримці комунікативних умов, забезпеченні узгодженості дій і взаєморозуміння людей. Комунікація є специфічною формою взаємодії людей та складається з комунікативних актів, у яких беруть участь комуніканти, які породжують і інтерпретують різні типи дискурсу.

Комуникативну компетенцію магістрантів дошкільної освіти в полікультурному середовищі розуміємо як сформовану здібність виступати суб'єктами комунікативної діяльності спілкування, які адекватно орієнтуються у ситуації спілкування (вихователі – батьки – діти дошкільного віку), комплексно застосовують лінгвістичні і паралінгвістичні засоби виразності мовлення, поважають традиції і культуру носіїв іншої мови,

обізнані з їхніми національно-культурними особливостями. До складу комунікативної компетенції входять: комунікативна мета, комунікативна інтенція комунікативний акт, комунікативний зміст, комунікативна стратегія комунікативна тактика, і як результат – комунікативний досвід мовця. Одним із стрижневих складників комунікативної компетенції виступають комунікативні вміння. На основі презентованих іншими науковцями комунікативно-мовленнєвих умінь було визначено вміння, якими повинен володіти магістрант дошкільної галузі освіти в полікультурному середовищі: а) будувати висловлювання відповідно до його мети й адресата мовлення (вихователі, батьки, діти); б) володіти лінгвістичними й паралінгвістичними засобами комунікації; в) удосконалювати висловлювання (коректувати усне й редагувати писемне мовлення відповідно до літературних норм української мови); г) адекватно обирати й свідомо використовувати формули мовленнєвого етикету в етнічно різноманітному оточенні; г) використовувати багатство мови й реалізовувати основні різновиди мовлення у процесі міжкультурної комунікації; д) виявляти й виправляти помилки у власному мовленні та мовленні інших мовців; ж) правильно й адекватно орієнтуватись у ситуації спілкування з батьками, колегами (вихователі, методист, завідувач ДНЗ), дітьми дошкільного віку.

Започатковуючи констатувальний етап дослідження насамперед було визначено критерії і показники сформованості комунікативної компетенції в магістрантів дошкільної галузі освіти в полікультурному середовищі, а саме: 1) мотиваційно-пізнавальний із показниками: наявність мотивації у вивченні державної мови; бажання вивчати професійно спрямовану українську мову, спілкуватись нею у повсякденні; 2) когнітивно-мовленнєвий із показниками: фонетико-орфоепічна правильність мовлення, лексичне багатство власного мовлення, граматична правильність українського мовлення; 3) рефлексивно-комунікативний із показниками: сформованість комунікативних умінь висловлюватись українською мовою; здатність до аналізу і рефлексії комунікативно-мовленнєвої діяльності.

Зазначимо, що відповідно до кожного показника було розроблено низку діагностувальних завдань, що передбачали, зокрема спостереження, анкети, тести (методика В. Бойка «Вивчення комунікативної толерантності», Б. Басса «Визначення спрямованості особистості», Ю. Орлова «Потреба в досягненні», тест на виявлення самоконтролю у спілкуванні (М. Снайдер) та ін., що були адаптовані відповідно до дослідження).

Окреслені критерії і показники слугували виокремленню рівнів сформованості комунікативної компетенції магістрантів дошкільної галузі освіти в полікультурному середовищі: оптимальний, базовий і низький. Проілюструємо прикладом характеристики оптимального рівня.

Оптимальний рівень був характерний для магістрантів, які обізнані з нормами сучасної української мови й чітко дотримуються їх у спілкуванні, в них розвинуте «чуття як рідної, так і другої мови»: вони швидко реагують на помилки як свої, так і чужі; їхнє мовлення є змістовним, відповідає меті спілкування, є стилістично унормованим; багате образними виразами,

паралінгвістичними засобами виразності; магістранти адекватно обирають і свідомо використовують формули мовленнєвого етикету; постійно користуються словниковими джерелами задля мовленнєвого самовдосконалення; в них наявний педагогічний такт, вони адекватно орієнтуються у ситуації спілкування, презентують національну культуру в іншомовному соціокультурному середовищі, проявляють толерантне ставлення до поглядів представників інших спільнот у процесі міжкультурного спілкування, адекватно взаємодіють з ними.

За результатами з'ясувалося, що на оптимальному рівні сформованості комунікативної компетенції в полікультурному середовищі опинилися лише 26% магістрантів дошкільної галузі освіти як експериментальних, так і контрольних груп, на базовому рівні – 56 % магістрантів експериментальних і 58 % – контрольних груп; низький рівень зафіксовано у 18 % магістрантів експериментальних і 16 % – контрольних груп.

Онищук В. М. (Одеса, Україна)

**ПІДГОТОВКА ФАХІВЦЯ У ПРОБЛЕМНОМУ ПОЛІ
КОМПЕТЕНТНОЇ ПАРАДИГМИ**

В тезах обгрунтованої проблеми підготовки компетентних фахівців, охарактеризовано особливості та специфіку студентської молоді, як об'єкта соціально-педагогічної роботи.

Onushuk V. (Odessa, Ukraine)

**PREPARATION OF EXPERT IN DIFFICULT FIELD OF A
COMPETENT PARADIGMA**

In this article the problem of preparation of a competent experts is grounded, features and specificity of student youth as an object of social pedagogical work are characterized.

Стратегія розвитку сучасного українського суспільства в умовах соціально-політичної невизначеності і економічної кризи об'єктивно потребує підвищення вимог до освітньої системи, професійної підготовки фахівців високої кваліфікації та вирішення багатьох соціальних проблем. Зміни обставин суспільного життя спричиняють подальше зростання гостроти і актуальності питань соціальної та просвітницької роботи у студенському середовищі, створення соціально-педагогічних умов для самореалізації, саморозвитку, змістового проведення вільного часу.

Студенська молодь представляє собою особливу соціальну групу, для якої набуття знань і підготовка себе для майбутньої професійної діяльності є провідним заняттям; яка має професійну спрямованість, індивідуально-психологічні та вікові особливості, власну субкультуру і прагне до сапореалізації та успіху. Період соціалізації студентської молоді є процесом

її включення у розмаїття суспільного життя і супроводжується досягненням соціальної зрілості, розширенням особистого світогляду, формуванням ціннісних орієнтацій, професійним становленням. Особливість процесу набуття компетенції студентства полягає у тому, що у вишах функція соціалізації є провідною, педагогічно-орієнтованою і керованою, а тому, з позиції суспільної значущості, її ефективність максимальна. Успішна адаптація студента надає йому значні можливості реалізувати свій потенціал під час навчання у вишах, незадовільна адаптація – гальмає самореалізацію та лише частково дозволяє студенту орієнтуватись у ситуації навчання. [1, с.271]

Проведене в 4-х педагогічних університетах півдня України (Державному закладі «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К.Д. Ушинського» – 71 респондент, Миколаївському національному університеті імені В.О. Сухоминого – 87 респондентів, Ізмаїльському державному гуманітарному університеті – 51 респондент, Херсонському державному університеті – 55 респондентів), дослідження з реалізації педагогічних умов, що забезпечують ефективність підготовки майбутніх фахівців. Всього опитано 264 студенти.

Пілотне соціологічне дослідження допомогло нам виявити, що середня школа не дає повного уявлення та необхідної інформації випускникам про професії та центри підготовки спеціалістів відповідного профілю.

В першому десятиріччі 2-тисячних років знання підлітків, що вступали в самостійне життя про професії пов'язані з соціальним напрямком черпалися із випадкових та малокомпетентних джерел. Згідно багатьох соціологічних досліджень того періоду такими джерелами були друзі, знайомі, сім'я, рідні та близькі, художня література, кіно та телебачення. Тільки на останніх місцях в цьому ряду були такі джерела професійної інформації, як професіонали та фахівці з профорієнтації – школа, класний керівник та кабінет профорієнтації (відмітимо, що по Днепропетровській області цей показник був 6%, Сумській – 5%, м. Одесі – 3,9% (в ПТУ морського профілю). Сьогодні молоді люди, вибираючи свій майбутній фах, як правило, орієнтуються на наступні основні критерії: соціальний престиж, труднощі в оволодінні професією, подальше працевлаштування і заробітну плату. Сьогодні для молоді працевлаштування і зарплата вважаються найголовнішим чинником.

Якщо подивитись на шкалу престижу професії в цілому, що була отримана науковцями Інституту соціології НАН України, де опитані представляли всі основні соц-дем. і соц-професійні прошарки населення, то професія вчителя, найбільш соціально направлена, займає серед 31 професій 23 ранг престижу професій серед населення України, індекс престижу учительської професії складає – 0,3 (індекси розраховувалися як виважені середні арифметичні величини 1; 0,5; 0; -0,5; -1, приписувані відповідям респондентів про ступінь престижності кожної професії: 1 – дуже високий престиж; 0,5 – високий; 0 – середній; -0,5 низький; -1 – дуже низький) [1, с.123]

Тому не дивно, що на питання в запропонованій анкеті чи знаєте Ви історію свого університету стверджено «Так» відповіли тільки 44%, а «ні» – 56%. Тільки 2/3 студентів Миколаївського національного університету обізнані про свою майбутню Альма-матер, а 5% з тих, що відповіли «так» дізналися про історію університету де вони навчаються по особистій ініціативі, а 22% на лекціях в навчальному курсі, на лекціях «Вступ до спеціальності», 12% дізналися від «батьків, родичів, сусідів, друзів та знайомих», 3/4 студентства в різних університетах дізнаються про соціально-педагогічну діяльність в навчальному закладі. На професійну підготовку та соціально-педагогічну діяльність найбільше впливає всебічний розвиток особистості в університеті (5,6%), задоволення культурних та духовних запитів студентства (17%), конкретна комплексна соціально-психологічна допомога 38% та процес соціалізації, тобто процес сприйняття соціальних цінностей нашого суспільства через освітньо-виховний процес та суспільно-корисну діяльність 22%.

Для переважної більшості суспільства в університеті рівень організаційно-виховної та соціально-педагогічної роботи відповідає запитам і бажанням студентів, таких є 60%. Для 40 % – рівень не відповідає. Недивлячись на те що досить високий відсоток (60%) відповідності організаційно-виховної та соціально-педагогічної роботи, але 94% студентів вважає, що є нагальна необхідність вдосконалення її. Приоритетом серед форм вдосконалення цього виду роботи на думку більшості студентів у всіх університетах є працевлаштування. Таких є 65%.

Всі інші показники значно нищі. З великим відривом на другому місці стоїть позиція сприяння соціальній адаптації – 38%. Далі йде організація консультацій та координація волонтерських груп.

Сьогодні проблема працевлаштування є визначальною в процесі організації та вдосконалення рівня організаційно-виховної та соціально-педагогічної роботи в університеті. Молоді люди зацікавлені в швидкому працевлаштуванні, так як це дає можливість як здобути досвід так і покращити свій матеріальний достаток.

Соціальна адаптація також важлива. Значна частина студентів вишів Півдня України – це вихідці із сільської місцевості, національних меншин України і тому проблема при звичаєння їх у великому місті, в іншому середовищі має велике значення.

На протязі першого року навчання вони відчують себе некомфортно і як наслідок – результати успішності невтішні.

На запитання які конкретні форми покращення соціально-педагогічної діяльності Ви можете запропонувати, то близько 60% не відповіли взагалі. Десять відсотків вважають, що необхідно збільшити практику, 8% створення соціальної служби пед.консультування, 5% – вважають, що розважальне проведення дозвілля є доброю формою покращення.

Четверть опитаних взагалі не визначилася, що ж їм заважає адаптуватися до повних умов життя та навчання. 15% вважають що проблем взагалі не має. Це в основному місцеві студенти. Третина вказує на соціальне

оточення, 7% назвало житлові умови, 10% – велике навантаження на парах, інші вказують на високу плату за освіту.

Основними цінностями для студентів всіх університетів є сім'я – 95%, навчання – 77%, друзі – 60%, здоров'я – 57%, вільний час 45%, хоббі – 20% і релігія – 18%.

Підготовка майбутніх фахівців – це багатогранний інтегративний, педагогічний процес, який забезпечується створенням необхідних умов для оволодіння професійними знаннями, вміннями, навичками, професійними досвідом з метою формування особистісно-професійних якостей, що необхідні для успішного функціонування у системі міжособистісних відносин, результатом чого є формування професійної компетентності.

ЛІТЕРАТУРА // ЛИТЕРАТУРА // REFERENCES

1. Чубук Р.В. Формування громадянської культури студентської молоді / Р.В. Чубук // Наукові записки. Серія «Психологія і педагогіка». – Острог: Вид-во нац. у-ту «Острозька академія», 2008. – Вп.10. – С. 269-274 .

2. Макеев С. А. Социальные идентификации и ценности / С. А. Макеев, С. Н. Оксамитная. – К.: Інститут Соціології НАН України, 1996 – 185 с.

Кучинова Н. М. (Запоріжжя, Україна)

ДОСЛІДЖЕННЯ МОТИВАЦІЙНОЇ СКЛАДОВОЇ ПРОФЕСІЙНОГО МИСЛЕННЯ СТУДЕНТІВ-МАРКЕТОЛОГІВ

У тезах представлено результати емпіричного дослідження мотиваційної складової професійного мислення у студентів-маркетологів 1-4 курсів.

Kuchynova N. (Zaporozhye, Ukraine)

THE RESEARCH OF THE MOTIVATIONAL COMPONENT OF THE PROFESSIONAL STUDENTS MARKETERS' THINKING

The results of the empirical studies of the motivational component of the professional students marketers' thinking of 1-4 courses were presented in theses.

В сучасних ринкових умовах професійним маркетологам необхідно володіти певним набором професійних якостей: креативність, допитливість, розвинена увага, спостережливість, комунікабельність, вміння приймати рішення в нестандартних ситуаціях, розвинута інтуїція тощо. Сукупність таких якостей забезпечують ефективність діяльності маркетингових служб або підприємств в цілому. Саме в процесі оволодіння професією студент має можливість набувати професійних компетенцій, розвивати свої креативні та комунікативні навички, оновлювати свої знання та самовдосконалюватись. Дуже важливу роль у цих процесах відіграє мотивація студентів як складова професійного мислення.

Дослідженню мотивації у професійній підготовці фахівців різних спеціальностей присвячено роботи Т. А. Дворнікової, Є. П. Ільїна, А. Н. Неврюєва, О. П. Огурцова, А. Ю. Рижкової, Л. Г. Учадзе та ін.

Метою роботи є висвітлення результатів емпіричного дослідження мотивації як складової професійного мислення студентів-маркетологів.

Виділення мотиваційного компонента обумовлено сутністю мотивації як важливого психічного явища, що детермінує поведінку людини, зокрема у професійній діяльності. Досліджуючи мотивацію професійної діяльності, Є. П. Ільїн виділяє три групи причин, які спонукають людину до праці:

– спонукання суспільного характеру (установка на необхідність трудової діяльності та усвідомлення необхідності приносити користь суспільству);

– отримання певних матеріальних благ для себе і сім'ї (заробляння коштів для задоволення матеріальних і духовних потреб);

– задоволення потреб в само актуалізації, самовираженні, самореалізації (за своєю природою людина не бездіяльна, вона не тільки споживач, але й творець).

Дослідник підкреслює, що в процесі творення особистість отримує задоволення від творчості. Тобто сама творчість є мотиваційним джерелом. До тієї ж групи Є. П. Ільїн відносить мотив, пов'язаний із задоволенням потреб у суспільному визнанні [1, с. 270].

Дослідниця Л. Г. Пузеп виділяє креативну мотивацію як прагнення особистості виявляти креативні здібності у творчій діяльності. Креативну активність вона визначає як здібність людини реалізовувати свої креативні потреби осягнення і створення нового оригінального продукту своєї діяльності, рівень креативних домагань як показник складності цілей, які ставить перед собою людина в процесі творчої діяльності [2, с. 10-11].

Отже, мотивація людини на успіх, на творчість та саморозвиток мають значний вплив на результати професійної діяльності.

На основі теоретичного аналізу наукової літератури до основних показників мотиваційного компонента ми віднесли: мотивацію на успіх, творчість, саморозвиток; узгодженість мотивів, цінностей та цілей; розуміння соціальної значущості продуктів професійної діяльності. Для дослідження мотиваційного компонента ми обрали методику «Мотивація досягнення» (модифікація теста-опитувальника А. Мехрабіана запропонована М. Ш. Магомед-Еміновим). Основне призначення цього тесту полягає у діагностуванні двох мотивів особистості – прагнення до успіху і уникнення невдачі. З'ясовується, який з двох мотивів у людини домінує. Мотивація досягнення, на думку Г. Меррея, виражається у потребі людини долати перешкоди і досягати високих показників у праці, самовдосконалюватися, змагатися з іншими й випереджати їх, реалізовувати свої таланти і тим самим підвищувати самоповагу [3, с. 72].

У дослідженні взяли участь студенти-маркетологи I-IV курсів таких вищих навчальних закладів: Запорізький національний університет, Запорізький технічний національний університет, Національний гірничий

університет (м. Дніпропетровськ), Дніпропетровський університет ім. А. Нобеля, Міжрегіональна Академія управління персоналом. Загальна кількість досліджуваних – 229 осіб, з яких 54 респонденти – на I курсі; 57 – на II; 60 – на III; 58 – на IV.

Аналіз отриманих результатів показав, що на I курсі у студентів мотивація до запобігання невдач складає 64,3%, а мотивація до успіху – 35,7%. Такі результати свідчать про те, що студенти першого курсу мають інтерес до професії, яку обрали. Студенти з високими показниками мотивації на успіх відчують задоволення від навчання, більш відповідально ставляться до навчального процесу.

На II курсі мотивація до запобігання невдач – 96,6%, а мотивація до успіху складає лише 3,4%. Дуже схожа ситуація зі студентами III курсу, адже мотивація запобігання невдач – 95%, мотивація до успіху – 5%. Таке зниження показників мотивації до успіху може бути пов'язано: із складністю учбової діяльності, що потребує від студента високої самоорганізації в процесі професійної підготовки; зниженням потреби у покращенні своїх результатів навчання; із не сформованістю уявлення про свої професійні можливості.

На IV курсі мотивація до запобігання невдач склала – 71,4%, а мотивація до успіху – 28,6%. Як бачимо, показники мотивації до успіху зросли, порівняно з II і III курсами. Мотивація до успіху тісно пов'язана з самоорганізацією учбової діяльності студента та мотивацією їх професійного становлення. У студентів четвертого курсу формується процес адекватного відношення до своїх професійних можливостей та підвищується самооцінка себе як професіонала.

Висновки. У тезах представлено результати емпіричного дослідження мотиваційної складової професійного мислення студентів маркетологів 1-4 курсів. З'ясовано, що у студентів по-різному виявляється мотивація до успіху і мотивація до запобігання невдач. У студентів I і IV курсів показники запобігання невдач менші, а показники мотивації на успіх більш високі, ніж у студентів II і III курсів.

Отримані результати обумовили розробку програми формування експерименту розвитку мотиваційного компоненту креативної складової професійного мислення студентів-маркетологів.

ЛІТЕРАТУРА // ЛИТЕРАТУРА // REFERENCES

1. Ильин Е. П. Мотивация и мотивы / Е.П. Ильин. – СПб.: Питер, 2002. 512 с.
2. Пузеп Л. Г. Психологические механизмы развития креативной личности : автореф. дис. на соискание учен. степени канд. психол. наук : спец. 19.00.01 «Общая психология, психология личности, история психологии» / Любовь Геннадьевна Пузеп. – Красноярск, 2006. – 23 с.
3. Фетискин Н. П. Социально-психологическая диагностика развития личности и малых групп / Н. П. Фетискин, В. В. Козлов, Г. М. Мануйлов. – М.: Изд-во Института Психотерапии, 2002. – 490 с.

Шевченко Н. Ф. (*Запоріжжя, Україна*)

**ПСИХОСЕМАНТИЧНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ ПРОФЕСІЙНОЇ
СВІДОМОСТІ СТУДЕНТІВ ПЕДАГОГІЧНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ**

У тезах представлено результати емпіричного дослідження суб'єктивної семантики професійної свідомості студентів педагогічних спеціальностей у процесі фахової підготовки.

Shevchenko N. (*Zaporozhye, Ukraine*)

**PSYCHO-SEMANTIC CHARACTERISTICS OF PROFESSIONAL
CONSCIOUSNESS FOR STUDENTS ON PEDAGOGICAL SPECIALTIES**

The thesis presents the results of an empirical study of subjective semantics of professional consciousness of students on pedagogical specialties in the process of professional training.

В умовах сучасної соціокультурної та економічної ситуації в Україні суспільство відчуває потребу в учителів-професіоналі, який здатен будувати професійну діяльність відповідно до цінностей розвитку особистості.

Вивчення професійної свідомості вчителів загалом та етапі їхньої підготовки у ВНЗ належить до ґрунтовно заявлених (Г.В. Акопов; Н.І. Гусякова; Є.І. Ісаєв, С.Г. Косарецький, В.І. Слободчиков; І.Я. Лернер; Є.І. Рогов; Л.В. Римар; Д.В. Ронзін; О.С. Цокур; Ю.М. Швалб), але недостатньо реалізованих напрямів дослідження, в той час як професійна свідомість виявляється головним «вузлом», де зосереджено протиріччя між існуючою практикою підготовки фахівця та його конкретною професійною діяльністю.

В процесі професійної підготовки у ВНЗ, в результаті взаємодії із специфічним об'єктом праці та спрямованістю навчального впливу, в свідомості майбутніх фахівців відбувається процес семантизації, що характеризується конструюванням в суб'єктивному досвіді нового розуміння об'єктів світу [1; 2; 3]. Дослідження вітчизняних вчених (О.В. Дробот; Н.О. Кучеровська; А.Г. Самойлова; Н.Ф. Шевченко) свідчать про те, що саме семантичні характеристики є індикаторами сприйняття професії. Зазначене зумовило вибір психосемантичних методів у якості методів дослідження специфіки розвитку професійної свідомості майбутніх вчителів.

Психодіагностичний інструментарій склали: 12-шкальна модифікована методика семантичного диференціалу (Ч. Осгуд); методика візуального семантичного диференціалу (О.Ю. Артем'єва). Дослідницьку вибірку склали студенти I, III та V курсів. Загальна кількість досліджуваних – 206 осіб.

Аналіз отриманих результатів за першою методикою дозволив виявити динаміку розвитку індивідуальних значень понять професійного простору у свідомості студентів I-V курсів за 10 стимулами-поняттями, що характеризують особистість вчителя та зміст його діяльності: «Знання»;

«Покликання»; «Авторитетність»; «Мислення»; «Самореалізація»; «Учень»; «Взаємодія»; «Мовлення»; «Контроль»; «Рефлексія». Було встановлено, що індивідуальні значення понять професійного простору у свідомості студентів всіх курсів визначаються смисловим навантаженням за фактором оцінки. Зазначена перевага не є великою, проте вказує на оцінність мислення респондентів, на їхню невпевненість (нестачу власної сили та активності) у можливості успішного втілення отриманих знань, умінь та навиків у майбутній професійній діяльності.

На III курсі було зафіксовано загальне зниження показників індивідуальних значень за факторами оцінки, сили й активності майже за всіма стимулами-поняттями. Причиною таких результатів може виступати смислова криза III курсу, коли студенти сприймають набуті теоретичні знання як недсяжні для втілення на практиці, що призводить до розчарування в обраній спеціальності, навчанні та в собі як в майбутньому вчителі.

На V курсі було виявлено зростання показників за фактору активності за стимулами «Покликання», «Мислення», «Самореалізація», «Взаємодія», «Мовлення», «Контроль», «Рефлексія». Зазначене свідчить про те, що під час навчання та включення до реальної педагогічної діяльності в суб'єктивному досвіді майбутніх вчителів здійснюється перебудова декларативних понять у професійно реальні, тобто професійна свідомість наповнюється суб'єктивним смислом [4]. У процесі навчальної діяльності професійні смисли студентів зазнають трансформації, утворюються нові смисли, що забезпечує процес розвитку професійної свідомості. Разом із тим, було зафіксовано зниження показників фактору сили за стимулами «Знання», «Покликання», «Авторитетність», «Мислення», «Контроль», «Рефлексія». Такі результати можуть пояснюватися тим, що набуті в процесі навчання знання, уміння та навички, навіть після проходження педагогічних практик, ще не виступають для випускників фактором упевненості в успішній професійній діяльності.

Перейдемо до аналізу результатів за методикою О.Ю. Артем'євої [3], метою якої було вивчення способів класифікації об'єктів світу, що виявляє динаміку привласнення професії у свідомості студентів – майбутніх вчителів.

Велика частка студентів продемонструвала професійну поліспрямованість: «Людина-людина» + «Людина-художній образ» на I курсі та «Людина-людина» + «Людина-природа» – на V. Однак результати свідчать про прийняття більшістю студентів професії вчителя як своєї, про що говорить вибір реальності соціальних об'єктів й міжособистісних стосунків у якості характерної заміщаючої реальності.

Порівняно з I та V курсом, на III курсі відбувається знецінювання обраної професії та небажання її привласнення, що змінюється при подальшому навчанні.

Наявність описів, характерних для спрямованості «Людина – художній образ» (42% на I; 46% на III; 24% на V курсі) свідчить про індивідуальні творчі здібності та розвиненість емоційної сфери досліджуваних, що є також важливим у професії вчителя.

На V курсі, поряд із вираженою соціоспрямованістю, можна відмітити значну кількість описів, що відповідають спрямованості типу «Людина-природа» (33% від загальної кількості описів). Подібні результати можуть бути пояснені ціннісними орієнтаціями досліджуваних. Очевидно, цінності Універсалізму (за термінологією Ш. Шварца), мотиваційна мета яких полягає у розумінні, терпимості, гармонії, захисту благополуччя людей та природи, є домінуючими у цій групі досліджуваних.

Представленість описів, характерних для типу «Людина-техніка» (4% на I; 11% на III та V курсі) може пояснюватися як природний показник техноспрямованості сучасної молоді. Описи, характерні до спрямованості типу «Людина – знакова система» зустрічалися в незначній мірі, а вираженість цього типу спрямованості виявилася лише в одного досліджуваного.

Таким чином, більшість досліджуваних має досить виражену професійну спрямованість семантики, що служить важливим показником прийняття професії вчителя.

ЛИТЕРАТУРА // LITERATURA // REFERENCES

1. Артемьева Е. Ю. Основы психологии субъективной семантики / Е. Ю. Артемьева. – М.: Смысл. 1999. – 350 с.
2. Артемьева Е. Ю. Обучение профессии как перестройка семантических составляющих субъективного опыта / Е. Ю. Артемьева, И. Б. Ханина // Мышление и общение в конкретных видах практической деятельности.– Ярославль: ЯрГУ, 1984.– С. 107-118.
3. Артемьева Е. Ю. Психосемантические методы описания профессии / Е. Ю. Артемьева, Ю. Г. Вяткин // Вопросы психологии. – 1986. – № 3. – С. 127-133.
4. Шевченко Н. Ф. Професійна свідомість практичного психолога: структура та специфіка функціонування / Н.Ф. Шевченко // Психологія і суспільство. 2009. – №4. – С. 167-180.

Дідик Н. М. (Кам'янець-Подільський, Україна)

ПРАКТИЧНІ ОСНОВИ ОПТИМІЗАЦІЇ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ СОЦІАЛЬНОЇ СФЕРИ

У тезах обґрунтовано результати застосування відповідних методологічних шляхів удосконалення професійної підготовки майбутніх соціальних педагогів та соціальних працівників.

Didyk N. (Kamianets-Podilskyi, Ukraine)

PRACTICAL BASES OF OPTIMIZATION OF PROFESSIONAL PREPARATION OF FUTURE SPECIALISTS OF SOCIAL SPHERE

The results of application of corresponding methodological ways of improvement of professional preparation of future social teachers and social workers are reasonable in theses.

Соціальний педагог та соціальний працівник – представники особливої, делікатної професії, оскільки вони працюють в системі професійних відносин «людина-людина». Професійне становлення – це продуктивний процес саморозвитку особистості, реалізація себе в професії та самоактуалізація свого особистісного потенціалу для досягнення вершин професіоналізму. На думку А. Й. Капської, смислом акмеологічного підходу у професійно-особистісному розвитку спеціаліста є те, що не можна розглядати особистість поза діяльністю, так само, як діяльність не можна розглядати без врахування особистості, її спрямованості щодо розвитку, саморегуляції, самореалізації тощо [2].

Про важливість самоактуалізації під час професійної підготовки майбутнього соціального педагога та соціального працівника говорили О.В.Безпалько, Н. Бочаріна, А. Й. Капська, Т. Соломка та ін. Особлива увага як засобу розвитку особистісної зрілості у психологічній літературі приділяється активним методам навчання (О. Г. Біла, Т. І. Білуха, Б. Б. Іваненко, І. М. Сергієнко, Т. С. Яценко та ін.) [3]. Метод активного соціально-психологічного навчання був розроблений Т. С. Яценко [3]. Це глибинний процес, наслідком якого є конструктивні зміни у психіці особистості. Прийомами пізнання, що застосовуються у АСПН, є: спонтанна невимушена дискусія, психогімнастичні прийоми, рольова гра, психодраматичні прийоми, робота з психомалюнком, використання предметної моделі (іграшки) [3, С. 91-93].

Значущим для оптимізації професійної підготовки майбутніх фахівців соціальної сфери є проведення психодіагностичної та розвивальної роботи. Для визначення відповідності особистісних якостей майбутніх фахівців соціально-педагогічних професій обраній спеціальності проводилася психолого-акмеологічна діагностика (опитувальник особистісної зрілості О. С. Штепи; «Короткий індекс самоактуалізації» (SI) А. Джонса, Р. Крендела; «Самоактуалізаційний тест» (САТ) Е. Шострома; «Шкала ясності Я-концепції» (SCC) Д. Кемпбела; багатофакторний особистісний опитувальник Р. Кеттелла та ін.) [1].

Важливою для розвитку особистісної зрілості майбутніх фахівців соціально-педагогічних професій є самостійна робота. Актуальним є створення індивідуальної програми розвитку професійної зрілості, ведення щоденників особистісно-професійного зростання, проходження психологічної практики, написання автонаративів, індивідуальні звіти «досягнень» особистісного зростання, активна самоосвіта, самовиховання і саморозвиток. Щосеместрові і щорічні самозвіти про власні досягнення можуть доповідатися на практичних, лабораторних заняттях, чи у вигляді круглих столів. Значущою була арттерапія, що сприяла відтворенню внутрішніх переживань і конфліктів [1].

Значимою є цілеспрямована і продуктивна робота психологічної служби вишу, що покликана сприяти повноцінному особистісному розвитку студентів, формуванню у студентів здібностей до саморозвитку і самовиховання.

Отже, ефективними для оптимізації професійної підготовки майбутніх фахівців соціономічних професій є активні методи навчання: групові дискусії, аналіз проблемних ситуацій, рольові ігри, вправи на самопізнання і самооцінювання, мозковий штурм, невербальні прийоми, метод аналізу конкретних ситуацій, моделювання майбутнього професійного процесу, метод «круглого столу», ділові ігри, тематичні семінари, майстер-класи з особистісного зростання.

Для підвищення успішності професійної підготовки майбутніх спеціалістів соціальної сфери бажаним є: створення власної соціально-педагогічної та психологічної бібліотеки і відеотеки з проблеми особистісно-професійного зростання; ознайомлення з практичним досвідом особистісно-професійного зростання видатних соціальних педагогів, читання їх біографій, ґрунтовний аналіз їх практичної діяльності; зустрічі з видатними соціальними педагогами міста, області, країни для ознайомлення з практичним досвідом їх професійно-особистісного зростання; ведення студентської газети, де розкриваються проблеми розвитку особистісної зрілості соціальних педагогів; опанування методикою аутотренінгу, саморегуляції, релаксації; відвідування тренінгів, майстер-класів професійного та особистісного зростання, комунікативності, ділового спілкування, креативності та ін.; відвідування психологічних майстерень, гуртків особистісно-професійного зростання; обговорення змісту власних щоденників і програм особистісного зростання на спеціально відведених практикумах, круглих столах, міні-диспутах; створення власної програми особистісно-професійного зростання; систематичне ведення щоденників особистісно-професійного зростання і журналу власних професійно-особистісних змін; проходження курсу АСПН; написання автонаративів на професійно-особистісну тематику.

ЛІТЕРАТУРА // ЛИТЕРАТУРА // REFERENCES

1. Дідик Н. М. Розвиток особистісної зрілості майбутніх соціальних педагогів / Н. М. Дідик // Освітологічний дискурс. – 2014. – №1 (5). – С. 58-69.
2. Капська А. Й. Соціально-педагогічна робота як інструмент соціальної політики [Електронний ресурс] / А. Й. Капська // Український соціум. – 2002. – №1. – Режим доступу: <http://www.politik.org.ua/vid/magcontent.php3?m=8&n=23&c=263>.
3. Яценко Т. С. Концептуальні засади і методика глибинної психокорекції: підготовка психолога-практика / Т. С. Яценко, Б. Б. Іваненко, С. М. Аврамченко та ін. – К.: Вища школа, 2008. – 342 с.

Гвоздїй С. П. (Одеса, Україна)

ПРОБЛЕМА ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ ДО БЕЗПЕЧНОЇ ЖИТТЄДІЯЛЬНОСТІ У КЛАСИЧНИХ УНІВЕРСИТЕТАХ

У тезах наведено особливості «класичного університету» та його роль у підготовці фахівців до безпечної життєдіяльності. Підкреслено, що особистість студентського віку розуміє пріоритети свого буття, важливість питань власної безпеки та оточення. Сформувати особистість з високим рівнем культури безпечної життєдіяльності можливо за рахунок навчально-виховного процесу в класичних університетах.

Gvozdi S. (Odessa, Ukraine)

THE PROBLEM OF SPECIALISTS' TRAINING TO SAFE LIFE AND ACTIVITY IN CLASSICAL UNIVERSITIES

In theses features of "classic university" and its role in training for safe life and activity are submitted. It is emphasized that college-age person understands the priorities of its existence, the importance of their own safety and the environment. To form personality with high level of safe life and activity culture is possible due to the educational process in classical universities.

Класичний університет як найважливіший компонент світової цивілізації відіграє провідну роль у визначенні інтелектуального і соціокультурного рівня життя. Класичний університет виступає як об'єднання трьох видів суспільно значущих соціальних інститутів: науки, освіти і культури. На сучасному розвитку України відбуваються зміни у всіх сферах життєдіяльності суспільства, перехід від одного його якісного стану до іншого, з більш високими вимогами до знань та конкурентоспроможності громадян. Сьогодні можна говорити про особливу роль університету в здійсненні виходу з глобальної кризи та реалізації чергової спроби переходу до сталого економічного розвитку. Відбувається процес становлення епохи знань, формування інформаційного високотехнологічного суспільства з принципово новою філософією відносин [1].

Серед специфічних ознак класичних університетів можна виділити такі: переважання в науковій роботі частки фундаментальних досліджень; високий рівень підготовки фахівців; підготовка фахівців для наукоємних виробництв (за рахунок великого числа учених в області фундаментальних наук); вищий рівень фундаментальної підготовки, перехід до реалізації міждисциплінарних знань, активне використання в навчальному процесі результатів і технологій наукового пошуку; орієнтація на підготовку викладацьких кадрів для системи вищої освіти (особливо в області гуманітарних, природних і точних наук); можливість отримання студентами базових знань у різних областях науки при оптимальному поєднанні природно-наукових і гуманітарних дисциплін, здібність до формування і розповсюдження етичних і культурних

цінностей, переважання в науковій роботі частки фундаментальних досліджень. Ці риси університетської освіти, ці якості їх випускників дозволяють говорити про особливу роль класичних університетів.

У той же час підготовка педагогічних кадрів в класичних університетах здійснюється у формі додаткової професійної освіти [2]. Кваліфікацію викладача студенти одержують паралельно з освоєнням основної освітньо-професійної програм. При цьому реалізується підготовка викладача для середньої школи і викладача вищої школи (на базі магістрату або аспірантури). Університет як особлива педагогічна система забезпечує глибоку теоретичну підготовку випускників до майбутньої науково-практичної і педагогічної діяльності, забезпечуючи тісне поєднання навчальної і науково-дослідної роботи, підкреслює М.М Клінцова. Будь-який університет є центром наукової думки, готуючи високопрофесійних фахівців широкого профілю і озброюючи їх психолого-педагогічними вміннями і навичками. Студенти університету одержують глибоку науково-теоретичну підготовку, опановують технікою сучасного експерименту, основи фундаментальних наук, педагогічними прийомами. На відміну від педагогічних інститутів, університет, крім фахівців по тій або іншій галузі науки, готує педагогів для вищої, середньо спеціальної і старшої шкільної ступенів освіти [3, с. 374].

Класичні університети в підготовці фахівців до безпечної життєдіяльності відіграють роль розповсюджувачів, актуалізаторів та популяризаторів питань безпечної життєдіяльності у повсякденній діяльності, під час виробничої практики та на випадок надзвичайних ситуацій. Завдяки класичній освіті майбутні фахівці (студенти) різного напрямку підготовки мають змогу отримати знання, вміння, навички та певні компетенції щодо безпечної життєдіяльності. За рахунок поступового, наскрізного навчання студенти мають змогу через дисципліни цивільної безпеки (Безпека життєдіяльності, Основи охорони праці, Охорона праці в галузі, Цивільний захист) та навчально-виховний процес (аудиторна та позааудиторний час) сформувати культуру безпечної життєдіяльності саме у класичному університеті.

Технічні вищі навчальні заклади увагу акцентують на техніці безпеки, охороні праці та захисті працюючих і оточуючих від небезпечних і шкідливих факторів виробництва. Спеціальні вищі навчальні заклади з безпеки (як то інститут цивільного захисту, безпеки життєдіяльності та інші) навчають питанням попередження, організації рятування та ліквідації наслідків у надзвичайних ситуаціях тощо.

Ситуації повсякдення, поведінка у побуті, безпека мирного населення під час військових конфліктів, природних та техногенних надзвичайних ситуацій, поведінка на природі, безпека праці, перша долікарська допомога у невідкладних станах тощо для студентів класичних університетів у найближчому майбутньому можуть залишитися поза увагою у зв'язку із скороченням переліку дисциплін з безпеки саме у гуманітарних, класичних та педагогічних вищих навчальних закладах.

Імплементация нового Закону Про вищу освіту у навчальний процес, що надає автономії вищим навчальним закладам та право відмінити дисципліни, які опікуються безпекою, впливає на загальні невтішні цифри щодо травматизму, дорожньо-транспортних пригод, невчасно наданої першої медичної допомоги, кількості загиблих у зоні антитерористичної операції, небезпечної поведінки у повсякденні та під час надзвичайних ситуацій тощо.

За нашою думкою, одним із головних завдань українських викладачів вищої школи з цивільної безпеки є не тільки підготовка фахівців, здатних діяти у нестандартних умовах та небезпечних ситуаціях, а й актуалізація та популяризація питань безпеки як серед студентів, так й серед викладачів інших дисциплін та курсів. Підготовка повинна здійснюватись через використання нових, нестандартних та інноваційних підходів у навчально-виховному процесу: семінари, тренінги, практичні змагання, максимальне наближення змісту до вимог сучасності та потреб суспільства.

Отже, сформуванню особи з високим рівнем культури безпечної життєдіяльності можливо за рахунок навчально-виховного процесу, який здійснюється протягом усього життя, і в тому числі в класичних університетах. Саме особистість студентського віку, яка розуміє пріоритети свого буття, важливість питань власної безпеки та оточення, протягом перебування у вищому навчальному закладі може отримати знання, вміння, навички, мотивацію до безпечної діяльності, що у цілому складе культуру безпечної життєдіяльності.

ЛІТЕРАТУРА // ЛІТЕРАТУРА // REFERENCES

1. Клінцова М. М. Специфіка підготовки педагогів в класичному університеті [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://library.udpu.org.ua/library_files/psuh_pedagog_prob1_silsk_shkolu/39_2/visnuk_2.pdf
2. Луцишин З. О. Роль класичних університетів у підвищенні якості вищої освіти / З. О. Луцишин // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. – Серія: Філософія. Політологія. – № 94-96. – 2010. – С. 103-108.
3. Педагогическая энциклопедия в 4-х т. / [Под ред. И. А. Каирова, Ф. Н. Петрова]. – Т. 2. – М.: Советская энциклопедия, 1968. – 876 с.

Пархоменко В.В. (Київ, Україна)

СОЦІАЛЬНЕ СЕРЕДОВИЩЕ ЯК УМОВА СОЦІАЛІЗАЦІЇ ОСОБИСТОСТІ В СИСТЕМІ ЕКОНОМІЧНОЇ ОСВІТИ

У тезах зазначена роль середового підходу у створенні умов для розвитку особистості майбутніх економістів в системі економічної освіти, розкривається сутність понять «середовище» та «соціальне середовище».

Parkhomenko V. (Kyiv, Ukraine)

**SOCIAL PROTECTION AS A CONDITION OF PERSONALITY
SOCIALIZATION IN THE ECONOMIC EDUCATION SYSTEM**

The thesis explores the role of the environmental approach in creating the conditions for the development of a future economist the system of economic education, reveals the essence of the concepts of «environment» and «social environment».

Формування економічної культури майбутніх фахівців в системі економічної освіти обумовлена трансформацією соціокультурної ситуації в Україні, входженням у світовий освітній простір, соціально-культурною та освітньою інтеграцією, впровадженням Європейських норм і стандартів у освіті, науці, культурі. Це сприятиме підвищенню в Україні Європейської культурної ідентичності та інтеграції до загальноєвропейського інтелектуально-освітнього середовища. Суспільні і соціально-економічні зміни, які відбуваються в українському суспільстві, спонукають педагогічну науку і практику до створення освітнього середовища, здатного значною мірою задовольнити особистісні та суспільні потреби.

Підготовка майбутніх економістів до професійної та соціально-культурної комунікації зумовлює необхідність визначення поняття середовища, яке одночасно включає як професійну діяльність, так і процеси соціального життя. Оскільки освітнє середовище виступає складовою соціального середовища, виникає необхідність розкриття сутності понять «середовище» та «соціальне середовище».

Незважаючи на широке використання поняття «середовище», не існує єдиного підходу до його визначення. Середовище є міждисциплінарним поняттям, оскільки вивчається у філософії, етиці (Аристотель, Демокрит, Епікур, Платон, І. Кант, І. Ньютон, М.Гайдеггер, П. Флоренський), соціології (Г. Андреева, Л. Буєва, М. Хейдметс, М.С. Ковалевич, Л.І. Новікова, та ін.), педагогіці, психології (В. Андрущенко, В. Бех, В. Калашнік, Л. Карпова, Н. Коваліско, М. Лукашевич, М. Піддячий, В. Ягупов, та ін.).

Енциклопедичний словник визначає середовище як оточуючі людину суспільні, матеріальні та духовні умови її існування та діяльності. Одночасно людина існує в кількох середовищах: у світі речей та предметів – як фізичне тіло, у світі живої природи – як жива істота, у світі людей – як член суспільства. Соціальне середовище – своєрідна інтеграція трьох попередніх середовищ, що дає в підсумку певну якість життя, що виявляється, наприклад, у культурній осілості [8, с. 96]. У тлумачному словнику української мови середовище розглядається як соціально-побутові умови, в яких проходить життя людини; як оточення; як природні умови, в яких проходить життєдіяльність якого-небудь організму; як довкілля [9, с. 745]. У цих визначеннях надається загальноприйняте розуміння середовища як

простору для проживання і важливого джерела ресурсів, яке має великий вплив на життєдіяльність, працездатність та здоров'я людини.

У психологічних дослідженнях зазначається особлива роль соціальної спільноти як середовища людини. Саме соціальному середовищу належить головна роль з перетворення біологічного індивіда на соціального суб'єкта. Це дозволяє розуміти середовище не тільки як сукупність умов існування людини та суспільства, все те, що оточує людину (сім'я, родина, включаючи середовище соціальне), що створює умови для її *розвитку, соціалізації та формування як особистості*.

З точки зору соціальної педагогіки соціальне середовище виступає як сукупність соціальних умов життєдіяльності людини (сфера суспільного життя, соціальні інститути, соціальні групи, що впливають на формування її свідомості та поведінку) [1]. Саме соціальне середовище як постійне джерело поповнення особистого досвіду, є тим об'єктивним фактором, що визначає його життєві настанови, особистісну спрямованість, характер потреб, інтересів, зацікавлень, ціннісних орієнтацій, реальну поведінку, процес самовизначення і самореалізації. До характерних особливостей соціального середовища В. Ягупов відносить рівень і характер можливостей для самоактуалізації та самореалізації, прояву індивідуальних здібностей і творчого потенціалу особистості; рівень єдності й цілісності складових елементів (соціальних відносин, соціальних сфер); рівень рівномірності розвитку різних елементів і сфер соціального середовища [10].

Соціальне середовище слід розглядати на макро- і макрорівні. На макрорівні соціальне середовище охоплює суспільно-економічну систему в цілому – продуктивні сили, сукупність суспільних відносин і інститутів, суспільну свідомість, культуру даного суспільства. Соціальне середовище у вузькому розумінні – мікросередовище, є елементом соціального середовища в цілому та включає безпосередньо соціальне оточення людини – сім'ю, трудовий, навчальний колективи, певна спільність, групи та ін. Саме через мікросередовище відбувається вплив соціального середовища на особистість та її подальший розвиток, здійснюються прямі й безпосередні контакти з навчальним колективом, сімейним і дружнім (у тому числі референтним) оточенням (мікросередовище). Соціальне середовище через його основні сфери формують певні очікування щодо поведінки особистості. Ці очікування перетворюються відповідними соціальними інститутами у цілі, завдання, зміст соціального виховання. Соціальне середовище існує завдяки численним взаєминам його членів та соціальних інститутів. Чим більша і різноманітніша палітра складових соціального середовища, тим інтенсивніше його розвиток та різноманітніші умови життєдіяльності особистості [2].

Аналіз наукової літератури дає підстави розглядати соціальне середовище як складне, динамічне структурне утворення, яке характеризується численними рівнями, складними зв'язками та відносинами між елементами і здатне змінюватися, перебудовуватися залежно від соціальних умов, впливати на актуалізацію творчого потенціалу особистості.

Вивчення оточуючого середовища особистості є надзвичайно важливим, оскільки, «через його перетворення воно розширює межі життєдіяльності, а разом з тим удосконалюється і саме. Середовище має бути організоване з урахуванням тієї системи цінностей, яку сповідують суб'єкти, що в ньому знаходяться» [3, с. 101].

На формування професійної готовності майбутнього спеціаліста економічної сфери найбільш інтенсивно впливають фактори соціального середовища: економічні відносини, перш за все форма власності, її розподіл між соціальними групами, характер трудової діяльності та відносин у процесі виробництва та обміну матеріальними і нематеріальними благами; концентрація економічної влади; ступінь поляризації економічних можливостей та інтересів членів суспільства; система політичної влади, ідеологічні відносини; морально-етичні позиції, які знаходять своє відображення у готовності до компромісу або конфліктності, агресивності.

Сучасне соціальне середовище здійснює запит на особистість, яка б була здатна вступити з ним у взаємодію. Із всіх можливостей свободи які середовище пропонує особистості, обрати ту, яка оптимально наблизить особистість до отримання корисного для неї результату, при цьому не вступаючи у конфлікт з середовищем [4].

Інтенсифікація позитивного впливу соціального середовища залежить від інтеграції зусиль всіх соціальних інститутів суспільства (зокрема ВНЗ, а також різних структурних підрозділів сфери економіки). Особливості даного середовища його властивості значною мірою визначають характер функціонування і розвитку системи професійної підготовки, формування економічної культури майбутніх фахівців. А її результатом має стати спрямованість особистості в систему соціальних і професійних відносин на різних етапах її розвитку із врахуванням індивідуальних особливостей, сформованість компетентностей, достатніх для забезпечення рівня конкурентоздатності в умовах швидкозмінного соціально-професійного середовища.

ЛІТЕРАТУРА // LITERATURA // REFERENCES

1. Алексеєнко Т. І. Соціально-педагогічна підтримка дітей групи ризику / Т. І. Алексеєнко // Соціальна педагогіка. – 2005. – №1. – С. 56-60.
2. Андрущенко В. П. Соціальна робота / В. П. Андрущенко, В. П. Без, М. П. Лукашевич. – Книга I. – К.: УДЦССМ, 2001. – 344 с.
3. Карпова Л. Г. Суть поняття «середовище» [Електронний ресурс] – Режим доступу: www.nbuv.gov.ua/portal/soc.../P1611_17.pdf
4. Ковалевич М. С. Современная образовательно-профессиональная среда как источник и условие системного становления профориентационной деятельности / М. С. Ковалевич // Народ. асвета. – 2011. – № 12. – С. 21-27.
5. Новикова Л. И. Школа и среда / Л. И. Новикова. – М.: Изд-во «Знание», 1985. (Новое в жизни, науке, технике. Сер. Педагогика и психология № 8).
6. Піддячий М. І. Теоретичні засади соціально-професійної орієнтації учнів / М. І. Піддячий // Педагогічний альманах. – 2012. – Вип. 14. – С. 10-15.

7. Тлумачний словник С. І. Ожегова, Н. Ю. Шведової [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.jobtoday.com.ua/slovar/index.php>

8. Соціальна ідентичність як чинник соціальної стратифікації / Н. Коваліско // Соц. психологія. – 2006. – № 4. – С. 94-106.

9. Тлумачний словник української мови : понад 12 500 статей (близько 40 000 слів) / [за ред. В.С. Калашника]. – 2-е вид., випр. і доп. – Х. : Прапор, 2004. – 992 с.

10. Ягупов В. В. Педагогіка: Навч. пос. / В. В. Ягупов. – К.: Либідь, 2007. – 560 с.

Альхамиди Мохамед Таха (*Дияла, Ірак*)
**ПРОБЛЕМЫ СТУДЕНТОВ-МАГИСТРОВ В ИРАКСКИХ
УНИВЕРСИТЕТАХ**

Цель исследования – выявить общие, финансовые и социальные проблемы, касающиеся подготовки магистров в Иракских университетах, проследить влияние всего учебного заведения, а также типа обучения и специализации на эти проблемы.

Alhamedi Mohamed Taha (*Diali, Iraqi*)
PROBLEMS OF MAGISTER STUDENTS IN IRAQI UNIVERSITIES

Objective of the study to identify the problems facing the Scholastic master students in Iraqi universities and see the effect of all the college and the type of study and specialization on these problems, where problems were divided into general problems, financial problems and social problems.

Education is a philosophy that emphasizes the right of individuals to access to available educational opportunities. Open education for all people is not a time limit or category of educated people is not limited to the level or type of education. It is commensurate with the nature of the needs of the community and its members, their ambitions and develop their careers, as well as being does not depend on confrontation between the teacher and the learner, but the transfer of knowledge to the learners by various means learning to sing for attending the lecture hall as is the case in traditional. However, this type of education has encountered many problems and difficulties that hinder the educational achievement of its objectives and that work on the low educational attainment for students in it, from here it is necessary to diagnose these problems and obstacles to stand out to address them. So it had to be studied, search and find appropriate solutions.

The university libraries in Iraq still lack sober books forcing students to go to the local market to buy them at high overburden from their shoulders.

It's difficult to select the subject of the *master's* or Ph.D. and there is lack of clarity of objectives to write the message subject and the weakness of the scientific competence of some faculty members.

Difference Specialization for supervisors on the subject of the message and the large teaching loads for supervisors supervise more than students. The difficulty in obtaining some of the studies serve the purpose of the research. Bad planning period allowed to search without finishing it and classrooms are not good.

The problem in traditional method for the study, which does not allow creativity and innovation. Also we have lack of offices and books to guide an interview with the addresses for research. There are financial problems like the high price of books and the lack of material support for his request. The problem in rigidity of special laws for Graduate Studies and High tuition fees for postgraduate students.

Libraries close early and it is not suitable for graduate students. It's important that there's non-payment of a cash grant to a student masters and rising prices for books and school supplies at the libraries.

The imposition of a financial amount is about 8,000 \$ for his application. Social problems like pressure of friends and family to continue studying the post-university and the disappearance of the family's cooperation with the graduate student cause the gap between research and the needs and problems of the community topics.

The security situation in Iraq face the master's students to the most important problems, and lack of services and congestion in the streets increase the suffering of the students.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ

-
- Азаркіна О. В.** Одеська міська рада (Одеса, Україна), начальник відділу соціальної роботи Одеського міського центру соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді – **88**
- Албул І. В.** Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини (Умань, Україна), кандидат педагогічних наук, доцент кафедри соціальної педагогіки, соціальної роботи та історії педагогіки – **113**
- Альхамиди Мохамед Таха** Професійно-технічний коледж (Дияла, Ірак), преподаватель кафедри електроніки – **217**
- Балдинюк О. Д.** Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини (Умань, Україна), кандидат педагогічних наук, доцент кафедри соціальної педагогіки, соціальної роботи та історії педагогіки – **83**
- Бартош О. П.** Ужгородський національний університет (Ужгород, Україна), кандидат педагогічних наук, доцент кафедри соціології та соціальної роботи, в. о. завідувача кафедри іноземних мов – **186**
- Боделан М. В.** Одесский национальный политехнический университет (Одесса, Украина), старший преподаватель кафедры социальной работы и кадрового менеджмента – **91**
- Бондаренко Г. В.** Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини (Умань, Україна), кандидат педагогічних наук, доцент кафедри соціальної педагогіки, соціальної роботи та історії педагогіки – **109**
- Бубнов І. В.** Одесский государственный экологический университет (Одесса, Украина), кандидат исторических наук, доцент кафедры украиноведения и социальных наук – **136**
- Булгакова О. Ю.** Одеський національний політехнічний університет (Одеса, Україна), кандидат психологічних наук, доцент кафедри соціальної роботи та кадрового менеджменту – **18, 40, 121**
- Васильченко О. І.** Запорізький національний університет (Запоріжжя, Україна), викладач кафедри іноземних мов професійного спрямування – **167**
- Винограденко Ю. М.** ООО «Кі Маркет» (Одеса, Україна), аналітик – **179**

- Волошенко М. О.** Одеський національний політехнічний університет (Одеса, Україна), викладач кафедри соціальної роботи та кадрового менеджменту – **28**
- Воронова С. В.** Одеський обласний інститут удосконалення вчителів (Одеса, Україна), кандидат педагогічних наук, старший викладач кафедри менеджменту і розвитку освіти – **52**
- Воронцова М. В.** Российский государственный социальный университет (Таганрог, Россия), директор, кандидат педагогічних наук, доцент – **23**
- Гвоздій С. П.** Одеський національний університет імені І. І. Мечникова (Одеса, Україна), кандидат педагогічних наук, доцент, завідувач кафедри медичних знань та безпеки життєдіяльності – **211**
- Гілевич К. І.** Одеський національний політехнічний університет (Одеса, Україна), кафедра соціальної роботи та кадрового менеджменту, магістрантка – **35**
- Гоменюк О. О.** Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини (Умань, Україна), кандидат педагогічних наук, доцент, декан факультету соціальної та психологічної освіти, професор кафедри соціальної педагогіки, соціальної роботи та історії педагогіки – **111**
- Гордієнко І. О.** Одеський національний політехнічний університет (Одеса, Україна), старший викладач кафедри соціальної роботи та кадрового менеджменту – **182**
- Грама Н. Г.** Державний заклад «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К.Д.Ушинського» (Одеса, Україна), кандидат педагогічних наук, професор кафедри теорії і методики дошкільної освіти – **171**
- Гузенко В. А.** Одеський національний політехнічний університет (Одеса, Україна), кандидат психологічних наук, доцент кафедри соціальної роботи та кадрового менеджменту – **68**
- Демченко Ю. М.** Кіровоградський державний педагогічний університет імені Володимира Винниченка (Кіровоград, Україна), методист навчального відділу, аспірантка кафедри педагогіки та освітнього менеджменту – **192**
- Дідик Н. М.** Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка (Кам'янець-Подільський, Україна), кандидат психологічних наук, старший викладач кафедри соціальної педагогіки і соціальної роботи – **208**

- Добровольская О. А.** Одесский национальный политехнический университет (Одесса, Украина), кафедра социальной работы и кадрового менеджмента, магистрантка – **115**
- Добрянська Г. О.** Державний заклад «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К.Д.Ушинського» (Одеса, Україна), магістр – **148**
- Дубич К. В.** Національна академія державного управління при Президентові України (Київ, Україна), кандидат педагогічних наук, доцент, докторант – **48**
- Желева І. І.** Одесский национальный политехнический университет (Одесса, Украина), кафедра социальной работы и кадрового менеджмента, магистрантка – **121**
- Калініна Р. В.** Чорноморський Державний Університет імені Петра Могили (Миколаїв, Україна), студентка – **93**
- Калюжна Є. М.** Запорізький національний університет (Запоріжжя, Україна), кандидат психологічних наук, доцент кафедри практичної психології – **75, 77**
- Кашлевская О. А.** Одесский национальный политехнический университет (Одесса, Украина), кафедра социальной работы и кадрового менеджмента, магистрантка – **115**
- Киреевкова А. Ю.** Запорізький національний університет (Запоріжжя, Україна), кафедра практичної психології, студентка – **77**
- Колот С. А.** Одесский национальный политехнический университет (Одесса, Украина), кандидат психологических наук, доцент кафедры социальной работы и кадрового менеджмента – **46**
- Краснянская Н. Д.** Одесский государственный экологический университет (Одесса, Украина), старший преподаватель кафедры украиноведения и социальных наук – **105**
- Кримова Н. О.** Одеський національний політехнічний університет (Одеса, Україна), кандидат психологічних наук, доцент кафедри соціальної роботи та кадрового менеджменту – **43, 86**
- Кугай Н. В.** Національний педагогічний університет ім. М. П. Драгоманова (Київ, Україна), кандидат педагогічних наук, доцент, докторант – **184**
- Кучинова Н. М.** Запорізький національний університет (Запоріжжя, Україна), аспірантка – **203**

- Лазарева А. О.** Одеський національний політехнічний університет (Одеса, Україна), старший викладач кафедри соціальної роботи та кадрового менеджменту – **61**
- Левчук І. Б.** Рівненський державний гуманітарний університет (Рівне, Україна), кандидат педагогічних наук, доцент кафедри загальної і соціальної педагогіки та управління освітою – **154**
- Лисенко О. М.** Одеський національний політехнічний університет (Одеса, Україна), кандидат соціологічних наук, доцент кафедри соціальної роботи та кадрового менеджменту – **96**
- Ляховченко Н. В.** Вінницький національний технічний університет (Вінниця, Україна), кандидат педагогічних наук, доцент кафедри інтеграції навчання з виробництвом – **190**
- Майструк О. В.** Одеський національний політехнічний університет (Одеса, Україна), кафедра соціальної роботи та кадрового менеджменту, магістрантка – **70**
- Макаров В. Е.** Российский государственный социальный университет (Москва, Россия), доктор политических наук, профессор кафедры социальных технологий – **126**
- Марьясова Н. В.** Муниципальное бюджетное образовательное учреждение дополнительного образования детей города Абакана «Центр детского творчества» (Абакан, Россия), педагог дополнительного образования – **140**
- Моздокова Ю. С.** Российский государственный социальный университет (Москва, Россия), доктор педагогических наук профессор кафедры социальных технологий – **123**
- Моїсєєва Т. М.** Одеський національний політехнічний університет (Одеса, Україна), кандидат історичних наук, доцент кафедри правознавства – **79**
- Музика Ю. О.** Одеський національний політехнічний університет (Одеса, Україна), кандидат педагогічних наук, доцент кафедри соціальної роботи та кадрового менеджменту – **35, 103, 145**
- Науменко С. В.** Одеський національний політехнічний університет (Одеса, Україна), кафедра соціальної роботи та кадрового менеджменту, магістрант – **40**
- Нечипорук Л. І.** Рівненський державний гуманітарний університет (Рівне, Україна), кандидат педагогічних наук, доцент кафедри загальної і соціальної педагогіки та управління освітою – **151**

- Нємцев Е. М.** Красноармійський індустріальний інститут Державного вищого навчального закладу «Донецький національний технічний університет» (Красноармійськ, Україна), старший викладач кафедри електромеханіки і автоматики – **196**
- Нємцева Н. С.** Красноармійський індустріальний інститут Державного вищого навчального закладу «Донецький національний технічний університет» (Красноармійськ, Україна), доцент кафедри соціально-гуманітарної підготовки – **196**
- Никифорова Н. О.** Донецький державний університет управління (Маріуполь, Україна), кандидат історичних наук, доцент, завідувач кафедри соціології управління – **165**
- Николаєва В. І.** Донецький державний університет управління (Маріуполь, Україна), кандидат педагогічних наук, доцент кафедри соціології управління – **119**
- Нікон Н. О.** Одеський національний політехнічний університет (Одеса, Україна), кандидат соціологічних наук, доцент кафедри соціальної роботи та кадрового менеджменту – **20**
- Онищук В. М.** Одеський національний університет ім. І. І. Мечникова (Одеса, Україна), доктор соціологічних наук, професор, завідувач кафедри соціології – **200**
- Охман М. Ф.** Одесский национальный политехнический университет (Одесса, Украина), преподаватель кафедры социальной работы и кадрового менеджмента – **142**
- Пархоменко В. В.** Національна академія статистики, обліку та аудиту (Київ, Україна), кандидат економічних наук, доцент, професор кафедри фундаментальних економічних дисциплін, заступник декана факультету обліку та аудиту – **213**
- Патик Ю. В.** Одеський національний політехнічний університет (Одеса, Україна), викладач кафедри соціальної роботи та кадрового менеджменту – **66**
- Пелісьє Ю. П.** Одеський національний політехнічний університет (Одеса, Україна), старший викладач кафедри соціальної роботи та кадрового менеджменту – **33, 70**
- Петрук В. А.** Вінницький національний технічний університет (Вінниця, Україна), доктор педагогічних наук, професор кафедри вищої математики – **190**

- Петрук Л. П.** Рівненський державний гуманітарний університет (Рівне, Україна), кандидат педагогічних наук, доцент кафедри загальної і соціальної педагогіки та управління освітою – **159**
- Пивоварова Л. В.** Технікум промислової автоматики Одеської національної академії харчових технологій (Одеса, Україна), викладач іноземних мов – **54**
- Райчева А. С.** Одеський національний політехнічний університет (Одеса, Україна), кафедра соціальної роботи та кадрового менеджменту, магістрантка – **103**
- Ремез Н. Д.** Одеський регіональний центр оцінювання якості освіти (Одеса, Україна), заступник директора, кандидат педагогічних наук – **57**
- Роман С. В.** Державний заклад «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка» (Старобільськ, Україна), доктор педагогічних наук, доцент, професор кафедри хімії та біохімії – **177**
- Романова Т. М.** Муниципальное бюджетное образовательное учреждение дополнительного образования детей города Абакана «Центр детского творчества» (Абакан, Россия), заведующая отделом декоративно-прикладного и технического творчества, Почётный работник общего образования Российской Федерации – **140**
- Северинюк Т. О.** Одеський національний політехнічний університет (Одеса, Україна), старший викладач кафедри соціальної роботи та кадрового менеджменту – **179**
- Селезньова О. О.** Білоцерківський інститут економіки та управління (Біла Церква, Україна), кандидат біологічних наук, доцент кафедри соціальної роботи – **98**
- Слободянюк О. Р.** Одеський державний екологічний університет (Одеса, Україна), старший викладач кафедри українознавства та соціальних наук – **169**
- Соцька О. П.** Державний заклад «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К.Д.Ушинського» (Одеса, Україна), кандидат педагогічних наук, доцент кафедри теорії та методики дошкільної освіти – **148**
- Стрельченко Х. І.** Одеський національний політехнічний університет (Одеса, Україна), кафедра соціальної роботи та кадрового менеджменту, магістрантка – **107**
- Суровцева І. Ю.** Донецький державний університет управління (Маріуполь, Україна), кандидат історичних наук, доцент кафедри соціології управління – **31**

- Ткаченко С. В.** Одеський національний політехнічний університет (Одеса, Україна), старший викладач кафедри соціальної роботи та кадрового менеджменту – **188**
- Тодорцева Ю. В.** Одеський національний політехнічний університет (Одеса, Україна), кандидат педагогічних наук, доцент кафедри соціальної роботи та кадрового менеджменту – **64**
- Трифонов О. С.** Миколаївський національний університет імені В.О.Сухомлинського (Миколаїв, Україна), доктор педагогічних наук, доцент, завідувач кафедри теорії і методики дошкільної освіти – **198**
- Тулянцева К. І.** Одеський національний політехнічний університет (Одеса, Україна), кафедра соціальної роботи та кадрового менеджменту, студентка – **43**
- Христич А.** Международная организация труда (Неон, Швейцария), спеціаліст по управленію ІКТ-проектами – **46**
- Чаплик М. М.** Донецький державний університет управління (Донецьк, Україна), кандидат історичних наук, старший викладач кафедри соціології управління – **38**
- Черушева Г. Б.** Національна академія статистики, обліку та аудиту (Київ, Україна), кандидат педагогічних наук, доцент, професор кафедри філософії та соціально-гуманітарних дисциплін – **174**
- Шарасва О. П.** Одеський національний політехнічний університет (Одеса, Україна), кафедра соціальної роботи та кадрового менеджменту, магістрантка – **72**
- Шахрай В. М.** Білоцерківський інститут економіки та управління Університету «Україна» (Біла Церква, Україна), кандидат педагогічних наук, доцент кафедри соціальної роботи – **163**
- Шевченко Н. Ф.** Запорізький національний університет (Запоріжжя, Україна), доктор психологічних наук, професор, завідувач кафедри педагогіки та психології освітньої діяльності – **206**
- Шорис Ю. О.** Одеський національний політехнічний університет (Одеса, Україна), кафедра соціальної роботи та кадрового менеджменту, магістрантка – **100**

LIST OF AUTHORS

-
- Albul I.** Pavlo Tychyna Uman State Pedagogical University (Uman, Ukraine), Ph.D, the Associate professor of social pedagogy, social work and history of education Department – *113*
- Alhamedi Mohamed Taha Azarkina O.** Professionally-technical college (Diali, Iraqi), the Teacher of the electronics Department – *217*
- Azarkina O.** Odessa City Council (Odessa, Ukraine), the Head of Department of Social Work Odessa City Center of social service for family, children and youth – *88*
- Baldyniuk O.** Pavlo Tychyna Uman State Pedagogical University (Uman, Ukraine), Ph.D, the Associate professor of social pedagogy, social work and history of education Department – *83*
- Bartosh O.** Uzhhorod National University (Uzhhorod, Ukraine), Ph.D, the Associate professor of the Sociology and Social Work Department, the Head of Foreign language Department – *186*
- Bodelan M.** Odessa National Polytechnic University (Odessa, Ukraine), the Senior teacher of the Department of social work and staff management – *91*
- Bondarenko G.** Pavlo Tychyna Uman State Pedagogical University (Uman, Ukraine), Ph.D, the Associate professor of social pedagogy, social work and history of education Department – *109*
- Bubnov I.** Odessa State Environmental University (Odessa, Ukraine), Ph.D, the Associate professor of the Ukrainian studies and social sciences Department – *136*
- Bulgakova O.** Odessa National Polytechnic University (Odessa, Ukraine), Ph.D, the Associate professor of the Department of social work and staff management – *18, 40, 121*
- Chaplyk M.** Donetsk State University of Management (Donetsk, Ukraine), Ph.D, Senior lecturer of the Department of Sociology of Management – *38*
- Cherusheva G.** The National Academy of Statistics, Accounting and Audit (Kyiv, Ukraine), Ph.D, Associate professor, professor of philosophy and social and human sciences Department – *174*
- Demchenko Y.** Kirovohrad Volodymyr Vynnychenko State Pedagogical University (Kirovohrad, Ukraine), the

- methodist of educational Department, post-graduate student of the Department of pedagogy and education management – *192*
- Didyk N.** Kamianets-Podilskyi National University named after Ivan Ogienko (Kamianets-Podilskyi, Ukraine), Ph.D, the Senior teacher of the Department of social pedagogy and social work – *208*
- Dobrianska A.** State institution «South Ukrainian National Pedagogical University named after K. D. Ushynskiy» (Odessa, Ukraine), magister – *148*
- Dobrovolskaya O.** Odessa National Polytechnic University (Odessa, Ukraine), Department of social work and staff management, magister – *115*
- Dubych C.** National Academy of Public administration under the President of Ukraine (Kyiv, Ukraine) Ph.D, the Associate professor, working for degree of doctor – *48*
- Gomenuk O.** Pavlo Tychyna Uman State Pedagogical University (Uman, Ukraine), Ph.D, the Associate professor, Dean of the Faculty of Social and Psychological education, Professor of social pedagogy, social work and history of education Department – *111*
- Gordiyenko I.** Odessa National Polytechnic University (Odessa, Ukraine), the Senior teacher of the Department of social work and staff management – *182*
- Graman N.** State institution «South Ukrainian National Pedagogical University named after K. D. Ushynskiy» (Odessa, Ukraine), Ph.D, the Full professor of the theory and methodology of preschool education Department – *171*
- Guzenko V.** Odessa National Polytechnic University (Odessa, Ukraine), Ph.D, the Associate professor of the Department of social work and staff management – *68*
- Gvozdii S.** Odessa National University named after I.I. Mechnickov (Odessa, Ukraine), Ph.D, the Associate professor, the Head of the Department of medical knowledge and life safety – *211*
- Hilevych K.** Odessa National Polytechnic University (Odessa, Ukraine), Department of social work and staff management, magister – *35*
- Kalinina R.** Petro Mohyla Black Sea State University (Mykolaiv, Ukraine), student – *93*
- Kaluzhnaya E.** Zaporozhye National University (Zaporozhye, Ukraine), Ph.D, the Associate professor of the Department of practical psychology – *75, 77*

- Kashlevskaya O.** Odessa National Polytechnic University (Odessa, Ukraine), Department of social work and staff management, magister – **115**
- Khristich A.** International Labour Organization (Nyon, Switzerland), ICT Project Manager Specialist – **46**
- Kireenkova A.** Zaporozhye National University (Zaporozhye, Ukraine), Department of practical psychology, student – **77**
- Kolot S.** Odessa National Polytechnic University (Odessa, Ukraine), Ph.D, the Associate professor of the Department of social work and staff management – **46**
- Krasnianskaya N.** Odessa State Environmental University (Odessa, Ukraine), the Senior teacher of the Ukrainian studies and social sciences Department – **105**
- Krymova N.** Odessa National Polytechnic University (Odessa, Ukraine), Ph.D, the Associate professor of the Department of social work and staff management – **43, 86**
- Kuchynova N.** Zaporozhye National University (Zaporozhye, Ukraine), post-graduate student – **203**
- Kugai N.** National Pedagogical Dragomanov University (Kiev, Ukraine), Ph.D, the Associate professor, working for degree of doctor – **184**
- Lazareva A.** Odessa National Polytechnic University (Odessa, Ukraine), the Senior teacher of the Department of social work and staff management – **61**
- Levchuk I.** Rivne State Humanitarian University (Rivne, Ukraine), Ph.D, the Associate professor of the of general and social pedagogy and management of education Department – **154**
- Liahovchenko N.** Vinnitsa national technical University (Vinnitsa, Ukraine), Ph.D, the Associate professor of the Department of integration of education with production – **190**
- Lysenko O.** Odessa National Polytechnic University (Odessa, Ukraine), Ph.D, the Associate professor of the Department of social work and staff management – **96**
- Makarov V.** Russian state social University (Moscow, Russia), Ed.D, Full Professor of the Department of social technologies – **126**
- Maryasova N.** Children's Creativity Center (Abakan, Russia), the Teacher of additional education – **140**
- Maystruk O.** Odessa National Polytechnic University (Odessa, Ukraine), Department of social work and staff management, magister – **70**

- Moiseeva T.** Odessa National Polytechnic University (Odessa, Ukraine), Ph.D, the Associate professor of the jurisprudence Department – **79**
- Mozdokova J.** Russian state social University (Moscow, Russia), Ed.D, Full Professor of the Department of social technologies – **123**
- Muzika J.** Odessa National Polytechnic University (Odessa, Ukraine), Ph.D, the Associate professor of the Department of social work and staff management – **35, 103, 145**
- Naumenko S.** Odessa National Polytechnic University (Odessa, Ukraine), Department of social work and staff management, magister – **40**
- Nechyporuk L.** Rivnenskiy State Humanitarian University (Rivne, Ukraine), Ph.D, the Associate professor of the Department of common and social pedagogic and management of education – **151**
- Nikolaeva V.** Donetsk State University of Management (Donetsk, Ukraine), Ph.D, the Associate professor of the Department of Sociology of Management – **119**
- Nikon N.** Odessa National Polytechnic University (Odessa, Ukraine), Ph.D, the Associate professor of the Department of social work and staff management – **20**
- Nyemtsev E.** Krasnoarmeisk Industrial Institute of Donetsk National Technical University (Krasnoarmeisk, Ukraine), the Senior teacher of the Department of electromechanics and automatics – **196**
- Nyemtseva N.** Krasnoarmeisk Industrial Institute of Donetsk National Technical University (Krasnoarmeisk, Ukraine), Ph.D, the Associate professor of the social-humanist training Department – **196**
- Nykyforenko N.** Donetsk State University of Management (Donetsk, Ukraine), Ph.D, the Associate professor, the Head of the Department of Sociology of Management – **165**
- Okhman M.** Odessa National Polytechnic University (Odessa, Ukraine), the Teacher of the Department of social work and staff management – **142**
- Onishcuk V.** Odessa I. I. Mechnikov National University (Odessa, Ukraine), Ed.D, Full Professor, the Head of the Sociology Department – **200**
- Parkhomenko V.** The National Academy of Statistics, Accounting and Audit (Kyiv, Ukraine), Ph.D, Associate professor, professor of basic economic disciplines Department, Deputy Dean of the Accounting and Audit Faculty – **213**

- Patik Y.** Odessa National Polytechnic University (Odessa, Ukraine), the Teacher of the Department of social work and staff management – **66**
- Pelissier J.** Odessa National Polytechnic University (Odessa, Ukraine), the Senior teacher of the Department of social work and staff management – **33, 70**
- Petruk L.** Rivne State Humanitarian University (Rivne, Ukraine), Ph.D, the Associate professor of the of general and social pedagogy and management of education Department – **159**
- Petruk V.** Vinnitsa national technical University (Vinnitsa, Ukraine), Ed.D, Full Professor of the Department of mathematics – **190**
- Pyvovarova L.** Technical School of Industrial Automatics Odessa National Academy of Food Technologies (Odessa, Ukraine), the Teacher of Foreign languages – **54**
- Raicheva A.** Odessa National Polytechnic University (Odessa, Ukraine), Department of social work and staff management, magister – **103**
- Roman S.** State institution «Luhansk Taras Shevchenko National University» (Starobelsk, Ukraine), Ed.D, Associate professor, Professor of Chemistry and Biochemistry Department – **177**
- Romanova T.** Children’s Creativity Center (Abakan, Russia), the Head of the Department of Applied and Technical Creativity – **140**
- Remez N.** Odessa regional center for education quality assessment (Odessa, Ukraine), Ph.D, the Deputy Director – **57**
- Seleznyova A.** Belaya Tserkov Institute of Economics and Management (Belaya Tserkov, Ukraine), Ph.D, the Associate professor of the Department of social work – **98**
- Severinyuk T.** Odessa National Polytechnic University (Odessa, Ukraine), the Senior teacher of the Department of social work and staff management – **179**
- Sharaeva O.** Odessa National Polytechnic University (Odessa, Ukraine), Department of social work and staff management, magister – **72**
- Shakhrai V.** Belaya Tserkov Institute of Economics and Management of «Ukraine» University (Belaya Tserkov, Ukraine), Ph.D, the Associate professor of the Department of social work – **163**

- Shevchenko N.** Zaporozhye National University (Zaporozhye, Ukraine), Ed.D, Full Professor, the Head of the Department of pedagogics and psychology of educational activity – **206**
- Shoris Y.** Odessa National Polytechnic University (Odessa, Ukraine), Department of social work and staff management, magister – **100**
- Slobodianiuk O.** Odessa State Environmental University (Odessa, Ukraine), the Senior teacher of the Ukrainian Studies and Social Sciences Department – **169**
- Sotcka O.** State institution «South Ukrainian National Pedagogical University named after K. D. Ushynskiy» (Odessa, Ukraine), Ph.D, the Associate professor of the theory and methodology of preschool education Department – **148**
- Strelchenko K.** Odessa National Polytechnic University (Odessa, Ukraine), Department of social work and staff management, magister – **107**
- Surovtseva I.** Donetsk State University of Management (Mariupol, Ukraine), Ph.D, the Associate professor of the Department of Sociology of Management – **31**
- Tkachenko S.** Odessa National Polytechnic University (Odessa, Ukraine), the Senior teacher of the Department of social work and staff management – **188**
- Todortseva J.** Odessa National Polytechnic University (Odessa, Ukraine), Ph.D, the Associate professor of the Department of social work and staff management – **64**
- Tryfonova O.** Nikolaev National University named after V. O. Suchomlynskyi (Nikolaev, Ukraine), Ed.D, the Associate professor, the Head of theory and methodology of pre-school education Department – **198**
- Tulyanceva K.** Odessa National Polytechnic University (Odessa, Ukraine), Department of social work and staff management, student – **43**
- Vasylchenko O.** Zaporozhye National University (Zaporozhye, Ukraine), the Teacher of English for Specific Purposes Department – **167**
- Vinogradenko Y.** Company «Ki Market» (Odessa, Ukraine), analyst – **179**
- Voloshenko M.** Odessa National Polytechnic University (Odessa, Ukraine), the Teacher of the Department of social work and staff management – **28**

- Voronova S.** Odessa Regional Advanced Training Institute for Teachers (Odessa, Ukraine), Ph.D, the Senior teacher of Management and development of education Department – **52**
- Vorontsova M.** Russian state social University (Taganrog, Russia), the Director, Ph.D, the Associate professor – **23**
- Zheleva I.** Odessa National Polytechnic University (Odessa, Ukraine), Department of social work and staff management, magister – **121**

Наукове видання

**МАТЕРІАЛИ
П'ЯТОЇ МІЖНАРОДНОЇ
НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ
«АКТУАЛЬНІ ДОСЛІДЖЕННЯ В СОЦІАЛЬНІЙ СФЕРІ»
м. Одеса, 25 травня 2015 р.**

Головний редактор В. В. Корнещук

Підп. до друку 22.05.2015. Формат 60×90/16. Папір офсетний.

Гарн. «Times» Друк цифровий. Ум. друк. арк. 13,1.

Наклад 100 пр.

Видавець Букаєв Вадим Вікторович

вул. Пантелеймонівська 34, м. Одеса, 65012

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 2783 від 02.03.2007 р.

Тел. 0949464393, 0487431393 email – 7431393@gmail.com

